

INTERNATIONAL MAGAZINE

ਬ੍ਰਹਮ ਦੀਸੈ ਬ੍ਰਹਮ ਸੁਣੀਐ ਏਕੁ ਏਕੁ ਵਖਾਣੀਐ ॥
ਆਤਮ ਪਸਾਰਾ ਕਰਣਹਾਰਾ ਪ੍ਰਭ ਬਿਨਾ ਨਹੀ ਜਾਣੀਐ ॥

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

Monthly Issue "Atam Marg"

ਅਗਸਤ (August) 2013

ਸ੍ਰੀ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਮਤ ਲੋਕ ਯਾਤਰਾ (5 ਅਗਸਤ 1905 ਤੋਂ 26 ਅਗਸਤ 1975)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ

ਸਾਲ ਉਨ੍ਹੀਵਾਂ, ਮਹੀਨਾ ਅਗਸਤ, 2013
ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰਸਟ
ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਬਾਨੀ

ਸੱਚਖੰਡਵਾਸੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ
ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ
ਸੰਤ ਮਾਤਾ (ਬੀਜੀ) ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ

ਚੇਅਰਮੈਨ

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਐਡੀਟਰ-ਇਨ-ਚੀਫ

ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਮੈਨੇਜਿੰਗ ਐਡੀਟਰ

ਭਾਈ ਸੁਖਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ

ਮੁੱਖ ਐਡੀਟਰ

ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ

ਫੋਨ ਨੰ: - 9779816909

Postal Address for any Enquiry, Money Order,
Cheque and drafts :

**VISHAV GURMAT ROOHANI MISSION
CHARITABLE TRUST**

Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib

(Near Chandigarh) P.o. Mullanpur Garibdas, Teh.
Kharar, Distt. Ajitgarh (Mohali) 140901, Pb. India

SUBSCRIPTION - ਚੰਦਾ - (ਦੇਸ਼)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ	ਫੀ ਕਾਪੀ
200/-	2000/-	20/-
220/-	2020/-	(For outstation cheques)

SUBSCRIPTION FOREIGN (ਭਾਰਤ)

ਸਾਲਾਨਾ	ਜੀਵਨ ਕਾਲ
2500/-	25000/-

Exemption U/S 80-G vide Cir. No. 7/2010
[F.No. 197/21/2010-ITA-II]

Registration Under Foreign Contribution
(Regulation) Act 1976 R.No.115320023

For more information please visit us on internet at:-
Email : atammarg1@yahoo.co.in
http:# www.ratwarasahib.org
http:# www.babalakhbirsinghbalongi.org

ਮੈਗਜੀਨ ਨਾ ਪਹੁੰਚਣ ਸੰਬੰਧੀ ਪੁੱਛਗਿੱਛ

ਜੇਕਰ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਮਹੀਨੇ ਦੀ 15 ਤਰੀਕ ਤੱਕ
ਮੈਗਜੀਨ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦਾ ਤੇ ਤਾਂ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਨੰਬਰਾਂ ਤੇ
ਦਫਤਰੀ ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 10.00 ਵਜੇ ਤੋਂ ਸ਼ਾਮ 6.00
ਵਜੇ ਤੱਕ ਫੋਨ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ।

ਫੋਨ :- 9417214391, 9592009106, 9417214379

Email : atammarg1@yahoo.co.in

ਅਮਰੀਕਾ - ਬਾਬਾ ਸਤਨਾਮ ਸਿੰਘ ਅਟਵਾਲ

ਫੋਨ ਅਤੇ ਫੈਕਸ : 001-408-263-1844

ਕਨੇਡਾ - ਭਾਈ ਸਰਮੁਖ ਸਿੰਘ ਪੰਨੂੰ, ਵੈਨਕੂਵਰ

ਫੋਨ : 001-604-433-0408

ਭਾਈ ਪਰਮਜੀਤ ਸਿੰਘ ਸੰਧੂ - ਮੋਬਾਇਲ 001-7788389135

ਭਾਈ ਤਰਸੇਮ ਸਿੰਘ ਬੈਂਸ - ਮੋਬਾਇਲ 001-604-862-9525

ਫੋਨ : 001-604-288-5000

ਇੰਗਲੈਂਡ - ਬੀਬੀ ਗੁਰਬਖਸ਼ ਕੌਰ ਅਤੇ ਭਾਈ ਜਗਤਾਰ ਸਿੰਘ ਜੱਗੀ

ਫੋਨ : 0044-121-200-2818 ਫੈਕਸ : 0044-121-200-2879,

ਭਾਈ ਅਰਵਿੰਦਰ ਸਿੰਘ (ਰਾਜ) ਮੋਬਾਇਲ : 0044-7968734058

ਆਸਟਰੇਲੀਆ : ਬੀਬੀ ਜਸਪ੍ਰੀਤ ਕੌਰ : ਮੋਬਾਇਲ - 0061-406619858

ਭਾਈ ਗੁਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ : ਮੋਬਾਇਲ - 0061-469927233,

ਸੰਪਰਕ ਗੁ. ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

(ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਜੀ) ਬਾਬਾ ਕਰਨੈਲ ਸਿੰਘ	9855132009
ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ	01602255001
ਅਖੰਡਪਾਠ ਬੁਕਿੰਗ ਸਬੰਧੀ	9417214386
ਪਰਮ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ	9417214381
ਬੀ ਐਡ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ	9417214382
ਆਡੀਓ ਵੀਡੀਓ	9872814385
	9855528517, 9417214385
ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਚਿਠਿਆ ਮੰਦਰ (CBSE)	01602255003
ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ (PSEB)	1602255004
ਜਰਨਲ	9417214384, 83
ਹਸਪਤਾਲ ਸੇਵਾ	0160-2255007, 8872485694
ਬਿਰਧ ਆਸ਼ਰਮ	0160-2254459

ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਕ ਦੇ ਸਭ ਹੱਕ ਰਾਖਵੇਂ ਹਨ।

ਪ੍ਰਿੰਟਰ, ਪਬਲਿਸ਼ਰ ਤੇ ਐਡੀਟਰ ਬਾਬਾ ਹਰਪਾਲ ਸਿੰਘ ਰਤਵਾੜਾ
ਸਾਹਿਬ ਨੇ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਜੈ ਆਫਸੈਟ ਪ੍ਰਿੰਟਰਜ਼, 905
ਇੰਡਸਟਰੀਅਲ ਏਰੀਆ, ਫੇਜ਼-2, ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਤੋਂ ਛਪਵਾ ਕੇ ਮੁੱਖ
ਦਫਤਰ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ', ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ, ਡਾਕਖਾਨਾ
ਮੁਲਾਂਪੁਰ ਗਾਰੀਬਦਾਸ, ਤਹਿਸੀਲ ਖਰੜ, ਜ਼ਿਲਾ - ਅਜੀਤ ਗੜ੍ਹ
(ਮੋਹਾਲੀ) ਪੰਜਾਬ ਤੋਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕੀਤਾ।

ਤੱਤਕਰਾ

1.	ਸੰਪਾਦਕੀ <i>ਡਾ. ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ</i>	4
2.	ਬਾਰਹਮਾਹਾ <i>ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	5
3.	ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ <i>ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	8
4.	ਸੰਤ ਬਚਨ <i>ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	16
5.	ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ <i>ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	21
6.	ਸਾਈ ਨਾਮ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ <i>ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	25
7.	ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ	30
8.	ਸਟੀਕ (ਸ੍ਰੀ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ) <i>ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ</i>	42
9.	ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ <i>ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	46
10.	ਬਾਲਮ ਸਾਖੀਆਂ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ <i>ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	51
11.	ਸਿਰਮੌਰ ਰਤਨ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਪਿਆਰੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ <i>ਗਿਆਨੀ ਮੋਹਰ ਸਿੰਘ ਜੀ</i>	53
12.	ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ-ਭਾਗ 2 <i>ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ</i>	56
13.	ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਸਰਸ਼ਾਰ - ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ <i>ਡਾ. ਗੁਲਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ</i>	59

ਸੰਪਾਦਕੀ

ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਸੁਖ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਹੈ, ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੁਖ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਪਾਉਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਇਨਸਾਨ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀ ਨਵਿਰਤੀ ਅਤੇ ਸੁੱਖਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਸੁਖ ਦੀ ਭਾਲ ਵਿਚ ਮਨੁੱਖ ਅਨੇਕ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਜਫਰ ਜਾਲਦਾ ਹੈ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ, ਬਸਤੀਆਂ, ਉਜਾੜਾਂ ਵਿਚ ਨੱਠਿਆ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਬਾਹਰਮੁੱਖੀ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਅਤੇ ਮਨ ਤੱਕ ਸੀਮਤ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਵਾਲਾ ਮਨੁੱਖ ਧਨ, ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਵਿਚੋਂ ਹੀ ਸੁਖ ਲੋੜਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਬਹੁਤ ਧਨਵਾਨ ਹੈ, ਵੱਡੀਆਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ, ਭੂਮੀਆਂ, ਕਾਰਖਾਨਿਆਂ ਦਾ ਮਾਲਕ ਹੈ, ਉੱਚੀਆਂ ਪਦਵੀਆਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਵੱਡੀਆਂ ਕਾਰਾਂ, ਨੌਕਰਾਂ ਚਾਕਰਾਂ ਵਾਲਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਉਸਨੂੰ ਵੱਡੀ ਕਿਸਮਤ ਵਾਲਾ, ਨਿਹਾਇਤ ਸੁਖੀ ਤੇ ਸਫਲ ਇਨਸਾਨ ਸਮਝਦੇ ਹਾਂ। ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਸ ਅੰਨੀ ਦੌੜ ਵਿਚ ਨੱਠ ਰਹੇ ਹਨ, ਹਫ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਸੰਤੁਲਨ ਗਵਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਨੀਂਦ ਹਰਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਡੀਪਰੈਸ਼ਨ (ਘੋਰ-ਚਿੰਤਾ) ਵਿਚ ਡੁੱਬ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਪਿੱਛੇ ਪਰਤਣ ਦਾ ਕੋਈ ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭਦਾ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਕਸੂਰ ਨਹੀਂ। ਮਾਰਗ ਦਰਸ਼ਨ ਦੀ ਘਾਟ ਹੈ। ਅਸਲੀਅਤ ਤੋਂ ਅਗਿਆਨਤਾ ਹੈ। ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਕੀ ਹੈ? ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਕੀ ਹੈ? ਸੱਚ ਦੇ ਮਾਰਗ ਦੇ ਗਿਆਨ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਮਨੁੱਖ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਵਿਚ ਦੁਰਲੱਭ ਜੀਵਨ ਨਿਰਾਰਥਕ ਗਵਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਭਟਕਣਾ ਦੀ ਇਕ ਝਾਕੀ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਨਿਮਨ ਸ਼ਬਦ ਵਿਚ ਦਰਸਾਈ ਹੈ -

**ਵੱਡੇ ਵੱਡੇ ਰਾਜਨ ਅਰੁ ਭੂਮਨ ਤਾ ਕੀ ਤ੍ਰਿਸਨ ਨ ਬੁਝੀ ॥
ਲਪਟਿ ਰਹੇ ਮਾਇਆ ਰੰਗ ਮਾਤੇ ਲੋਚਨ ਕਛੁ ਨ ਸੁਝੀ ॥**

ਅੰਗ - ੬੭੨

ਅਰਥਾਤ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਰਾਜੇ ਹਨ, ਵੱਡੇ ਧਨਵਾਨ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਕਦੇ ਭੀ ਨਹੀਂ ਮੁਕਦੀ। ਉਹ ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਵਿਚ ਮਸਤ ਹਨ, ਮਾਇਆ ਦੇ ਕੌਤਕਾਂ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਦਿਸਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਅਸਲੀਅਤ ਇਹ ਹੈ -

**ਬਿਖਿਆ ਮਹਿ ਕਿਨ ਹੀ ਤ੍ਰਿਪਤਿ ਨ ਪਾਈ ॥
ਜਿਉ ਪਾਵਕੁ ਈਧਨਿ ਨਹੀ ਧ੍ਰਾਪੈ ਬਿਨੁ ਹਰਿ ਕਹਾ ਅਘਾਈ ॥**

ਅੰਗ - ੬੭੨

ਅਰਥਾਤ ਵਿਸ਼ੇ-ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੇ ਭੋਗਾਂ ਅਤੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਮੋਹ ਵਿਚੋਂ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਕਦੇ ਤ੍ਰਿਪਤੀ, ਰੱਜ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਜਿਵੇਂ ਅੱਗ ਬਾਲਣ ਨਾਲ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਰੱਜਦੀ, ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਮਚਦੀ ਹੈ, ਤਿਵੇਂ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਵਧਦੀ ਹੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕੇਵਲ ਤੇ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਹੀ ਰੱਜ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਇਸ ਦਾ ਭਾਵ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੇ ਸਰੀਰਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਲਈ - ਕੁਲੀ, ਗੁਲੀ, ਜੁਲੀ ਲਈ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ। ਕਿਰਤ ਕਰਨੀ, ਉੱਦਮ ਕਰਨਾ ਆਵਸ਼ਕ ਹੈ, ਲੋੜਾਂ ਅਵੱਸ਼ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨੀਆਂ ਹਨ ਪਰ ਲਾਲਚ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਦੀ ਅਗਨੀ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿਣਾ ਹੈ। ਬਹੁ ਪ੍ਰਕਾਰੀ ਭੋਜਨਾਂ ਦੀ ਭਾਲ ਜਾਂ ਬਹੁ ਵਾਸ਼ਨਾ ਵਿਚ ਦਰ ਦਰ ਦੀ ਭਟਕਣਾ ਜੀਵਨ ਦੀ

ਬਰਬਾਦੀ ਵਲ ਚੁੱਕੇ ਕਦਮ ਹਨ। ਉਪਰੋਕਤ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਅੰਕ 2, 3 ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਂਦੇ ਹਨ -

**ਦਿਨੁ ਦਿਨੁ ਕਰਤ ਭੋਜਨ ਬਹੁ ਬਿੰਜਨ ਤਾ ਕੀ ਮਿਟੈ ਨ ਭੂਖਾ ॥
ਉਦਮੁ ਕਰੈ ਸੁਆਨ ਕੀ ਨਿਆਈ ਚਾਰੇ ਕੁੰਟਾ ਘੋਖਾ ॥ ੨ ॥
ਕਾਮਵੰਤ ਕਾਮੀ ਬਹੁ ਨਾਰੀ ਪਰ ਗ੍ਰਿਹ ਜੋਹ ਨ ਚੁਕੈ ॥
ਦਿਨ ਪ੍ਰਤਿ ਕਰੈ ਕਰੈ ਪਛੁਤਾਏ ਸੋਗ ਲੋਭ ਮਹਿ ਸੁਕੈ ॥ ੩ ॥**

ਅੰਗ - ੬੭੨

ਜੇ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਦੇ ਭੋਗ ਵਿਚ ਸੁਖ ਨਹੀਂ, ਤਾਂ ਸੱਚਾ ਸੁਖ, ਸਦੀਵ ਸੁਖ, ਸਹਿਜ, ਅਨੰਦ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਉੱਤਰ ਹੈ-

**ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਅਪਾਰ ਅਮੋਲਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਏਕੁ ਨਿਯਾਨਾ ॥ ਸੁਖੁ
ਸਹਜੁ ਆਨੰਦੁ ਸੰਤਨ ਕੈ ਨਾਨਕੁ ਗੁਰ ਤੇ ਜਾਨਾ ॥ ਅੰਗ - ੬੭੨**

ਨਿਰਸੰਦੇਹ ਪਰਮਾਤਮ-ਨਾਮ ਬੇਅੰਤ ਕੀਮਤੀ ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਆਤਮਕ-ਜੀਵਨ ਬਖਸ਼ਦਾ ਹੈ, ਸੰਤ ਜਨਾ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਸੁਖ, ਸਹਜ, ਅਨੰਦ ਅਤੇ ਹਿਰਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਆਤਮਕ-ਅਡੋਲਤਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਮੋਲਕ ਖਜ਼ਾਨੇ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਗੁਰੂ ਰਾਹੀਂ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਲੋੜ ਤੋਂ ਵੱਧ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਵੀ ਦੁਖੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਸ ਪਾਸ ਮੁਢਲੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਨ ਜੋਗਾ ਵੀ ਧਨ ਨਹੀਂ ਉਹ ਵੀ 'ਦੁਖੀ' ਹੈ। ਸੁਖੀ ਸੁਹੇਲਾ ਉਹ ਹੈ ਜੋ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਹਾਲਤਾਂ ਵਿਚ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਕਿਰਤ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀਆਂ ਪਰਿਵਾਰਕ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਜੀਵਨ ਦੇ ਅਸਲੀ ਆਦਰਸ਼, ਸੱਚ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਕਿਰਿਆਸ਼ੀਲ ਹੈ। ਗੁਰਵਾਕ ਹੈ -

**ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਬਹੁਤੁ ਤਿਸੈ ਗ੍ਰਿਹਿ ਚਿੰਤਾ ॥
ਜਿਸੁ ਗ੍ਰਿਹਿ ਥੋਰੀ ਸੁ ਫਿਰੈ ਭ੍ਰਮੰਤਾ ॥
ਦੁਹੁ ਬਿਵਸਥਾ ਤੇ ਜੋ ਮੁਕਤਾ ਸੇਈ ਸੁਹੇਲਾ ਭਾਲੀਐ ॥**

ਅੰਗ - ੧੦੧੯

ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਸਜਦੇ ਧਾਰਮਿਕ ਦੀਵਾਨ, ਕੀਰਤਨ, ਵਿਆਖਿਆ, ਸਿਮਰਨ ਸੇਵਾ, ਮੈਗਜ਼ੀਨ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਅਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਤੇ ਕੈਸਟਾਂ ਉਪਰੋਕਤ ਦਸੇ ਸੁਖ, ਸਹਜ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦੇ ਹੀ ਉਦਮ ਹਨ। ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਸਤਿਸੰਗ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਨਾਲ ਮਨ ਨਿਰਮਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਨੰਦ ਦੇ ਘਰ ਵਿਚ ਵਿਚਰ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ-ਰੰਗ ਮਾਣਦਾ ਹੈ। ਆਤਮ-ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਸਾਰੇ ਲੇਖ ਇਸੇ ਆਸ਼ੇ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖ ਕੇ ਛਾਪੇ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੰਤ ਲਖਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਰੇ ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਵਲੋਂ ਸਜਾਏ ਦੀਵਾਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਬਾਣੀ, ਗੁਰਮਤਿ ਵਿਚਾਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ ਅਭਿਆਸ ਹੀ ਕਰਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਐਸਾ ਸਤਿਸੰਗ ਵੱਡੇ ਭਾਗਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

**ਜਗਜੀਤ ਸਿੰਘ
ਮੁੱਖ-ਸੰਪਾਦਕ
(9779816909)**

*****

ਭਾਦੁਇ

(ਸੰਗਰਾਂਦ 16 ਅਗਸਤ 2013 ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਮਾਝ ਮਹਲਾ ੫

ਭਾਦੁਇ	ਭਰਮਿ	ਭੁਲਾਣੀਆ	ਦੂਜੈ	ਲਗਾ	ਹੇਤੁ ॥		
ਲਖ	ਸੀਗਾਰ	ਬਣਾਇਆ	ਕਾਰਜਿ	ਨਾਹੀ	ਕੇਤੁ ॥		
ਜਿਤੁ	ਦਿਨਿ	ਦੇਹ	ਬਿਨਸਸੀ	ਤਿਤੁ	ਵੇਲੈ	ਕਹਸਨਿ	ਪ੍ਰੇਤੁ ॥
ਪਕੜਿ	ਚਲਾਇਨਿ	ਦੂਤ	ਜਮ	ਕਿਸੈ	ਨ	ਦੇਨੀ	ਭੇਤੁ ॥
ਛਡਿ	ਖੜੋਤੇ	ਖਿਨੈ	ਮਾਹਿ	ਜਿਨ	ਸਿਉ	ਲਗਾ	ਹੇਤੁ ॥
ਹਥ	ਮਰੋੜੈ	ਤਨੁ	ਕਪੇ	ਸਿਆਹਗੁ	ਹੋਆ	ਸੇਤੁ ॥	
ਜੇਹਾ	ਬੀਜੈ	ਸੁ	ਲੁਣੈ	ਕਰਮਾ	ਸੰਦੜਾ	ਖੇਤੁ ॥	
ਨਾਨਕ	ਪ੍ਰਭ	ਸਰਣਾਗਤੀ	ਚਰਣ	ਬੋਹਿਥ	ਪ੍ਰਭ	ਦੇਤੁ ॥	
ਸੇ	ਭਾਦੁਇ	ਨਰਕਿ	ਨ	ਪਾਈਅਹਿ	ਗੁਰੁ	ਰਖਣਵਾਲਾ	ਹੇਤੁ ॥

ਪੰਨਾ - 134

ਸਾਵਣ ਝੜੀਆਂ ਲਾਉਂਦਾ ਠੰਢਾਂ ਵੰਡਦਾ, ਰਸ, ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੱਤੇ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਆਪਣੀ ਚਾਲ ਪਿਆ, ਆਪਣਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦਿਖਾ ਕੇ ਸਮੇਂ ਦੇ ਪੜਦੇ ਓਹਲੇ ਛੁਪ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਵਾਰੀ ਆਈ - ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਦੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਹੁੱਸੜ ਪੈਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਗਰਮੀ ਵਧ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਦਮ ਘੁਟਦਾ ਹੈ, ਚਲਦੇ ਰਾਹੀ ਦਰਖਤਾਂ ਦੀ ਸੰਘਣੀ ਛਾਂ ਹੇਠ ਬੈਠ ਕੇ ਹਵਾ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਅਨੇਕ ਜੀਵ - ਸੱਪ, ਬਿੱਛੂ, ਕੀੜੇ-ਮਕੋੜੇ ਧਰਤੀ ਦੇ ਹੁੱਸੜ ਵਿਚੋਂ ਬਾਹਰ ਆ ਕੇ ਠੰਢਕ ਦੀ ਆਸ ਰਖਦੇ ਹਨ। ਮੀਂਹ ਆਉਂਦੇ ਹਨ - ਛਗਟਿਆਂ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ; ਹਵਾ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਮੀਂਹ ਤੋਂ ਬਾਦ ਵੱਟ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ; ਮੀਂਹ ਦੀ ਠੰਢਕ ਮਹਿਸੂਸ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਉਹ ਸਾਵਣ ਹੀ ਸੀ ਜਿਸ ਵਿਚ ਮੀਂਹ ਦੇ ਨਾਲ ਠੰਢੀ ਹਵਾ ਵੀ ਰੁਮਕਦੀ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਨੂੰ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਇਹ ਜੀਵ ਗਲਤਾਨ ਹੋ ਗਿਆ। ਅੰਦਰਲਾ ਗਿਆਨ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਉਲਝ ਗਿਆ ਅਤੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਪ੍ਰਮ ਤੱਤ ਤੋਂ ਅਸੂਝ ਹੋ ਗਿਆ। ਭੇਦ ਭਰਮ ਨੇ ਪੈਦਾ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਅਖੰਡ ਜੋਤ ਤੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਵਖਰਾ ਸਮਝ ਲਿਆ। ਜਿਵੇਂ ਸੂਰਜ, ਚੰਦਰਮਾ, ਗਗਨ ਵਿਚ ਚਮਕ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਰਛਾਵਾਂ ਪਾਣੀ ਨਾਲ ਭਰੇ ਬਰਤਨਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਸ ਬਿੰਬ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ, ਬਿੰਬ ਨਾਲੋਂ ਵਖਰਾ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਪਾਣੀ ਹਿਲਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਪਰਛਾਵੇਂ ਦਾ ਚੰਦਰਮਾ ਤੇ ਸੂਰਜ ਵੀ ਹਿਲਦੇ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੇ ਹਨ ਪਰ ਸੂਰਜ ਤੇ ਚੰਦਰਮਾ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੇ ਅਡੋਲ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਲਹਿਰਾਓ ਨਹੀਂ; ਇਹ ਹਿਲ-ਜੁਲ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦੇ

ਰਹੀ ਹੈ ਕੇਵਲ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਵਿਚ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਮ ਚੇਤਨ ਜੋਤ ਆਪਣਾ ਖੇਲੂ ਕਰ ਰਹੀ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਅਸਾਡੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਵਿਚ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਹਉਮੈ ਦੀ ਵਲਗਣ ਵਿਚ ਇਕ ਵਖਰੀ ਹੋਸ਼ ਅਸਾਡੇ ਵਿਚ ਪੈਦਾ ਹੋ ਗਈ ਜਿਸ ਨੂੰ ਹਉਮੈ ਦੀ ਸੁਰਤ ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਬਾਰੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਭੋਲਿਆ ਹਉਮੈ ਸੁਰਤਿ ਵਿਸਾਰਿ॥

ਹਉਮੈ ਮਾਰਿ ਬੀਚਾਰਿ ਮਨ

ਗੁਣ ਵਿਚਿ ਗੁਣ ਲੈ ਸਾਰਿ॥

ਅੰਗ - 1168

ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਕਰਤੱਤਵ ਕਰਮ ਦਾ ਭਰਮ ਪੈ ਗਿਆ। ਦੁਖ-ਸੁਖ, ਖੁਸ਼ੀ-ਗਮੀ, ਆਪਣਾ-ਪਰਾਇਆ, ਜਾਤ-ਜਨਮ, ਦੇਸ-ਪ੍ਰਦੇਸ, ਆਪਣੇ-ਬੇਗਾਨੇ ਉਸ ਸੁਰਤ ਵਿਚੋਂ ਦਿਸਣ ਲਗ ਗਏ ਅਤੇ ਭਰਮ ਵਿਚ ਪਿਆ ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਅਗਿਆਨਤਾ ਦੇ ਅੰਨ੍ਹੇ ਖੂਹ ਵਿਚ ਗਿਰ ਕੇ ਬੇ-ਵਸ ਹੋ ਕੇ ਰੋਂਦਾ ਕੁਰਲਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੋ ਗਿਆ ਜਿਹੜੀਆਂ ਸੰਜੋਗ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ ਅਤੇ ਵਿਜੋਗ ਦੇ ਵੱਸ ਹੋ ਕੇ ਵਿਛੁੜ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜਾਦੂ ਦਾ ਜਾਲ, ਜਾਦੂ ਦੇ ਮਿਲਾਪ ਤੇ ਵਿਛੋੜੇ ਇਸ ਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਹਿਤ ਤੇ ਅਹਿਤ ਪੈਦਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਰਾਗ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਦ੍ਰੋਸ਼ ਹੋ ਗਈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਜੋ ਇਸ ਦੇ ਸਦਾ ਹੀ ਸੰਗ ਸਹਾਈ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨਾਲ ਇਸ ਦਾ ਪਿਆਰ ਪੈ ਗਿਆ ਜੋ ਇਸ ਨੂੰ ਜਨਮ ਮਰਨ ਦੀਆਂ ਘੁਮੇਟਣੀਆਂ ਵਿਚ ਦੁਖੀ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ-

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ॥

ਜੋ ਬੈਰਾਈ ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ॥

ਅੰਗ - 267

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਇਸ ਭੁੱਲੜ ਜੀਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਐ ਜੀਵ! ਤੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਵਿਚ ਪਰਚ ਗਿਆ ਹੈਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਤੇਰੇ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਨਿਭਣਾ। ਤੈਨੂੰ ਚਾਹੀਦਾ ਤਾਂ ਸੀ ਕਿ ਤੂੰ ਉਹ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਬਣਾਉਂਦਾ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਤੈਨੂੰ ਏਕੰਕਾਰ ਜੀ ਦਾ ਸੱਚਾ-ਸੁੱਚਾ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ -

ਭੈ ਕੀਆ ਦੇਹਿ ਸਲਾਈਆ

ਨੈਣੀ ਭਾਵ ਕਾ ਕਰਿ ਸੀਗਾਰੋ॥ ਅੰਗ - 722

ਪਰ ਇਸ ਦੇ ਵਿਪਰੀਤ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਚੋਲੇ ਨੂੰ ਮਾਇਆ ਦੇ ਬਦਬੂਦਾਰ ਕੋਹੜੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗ ਲਿਆ। ਹੁਣ ਦੱਸ, ਐਨੀ ਬਦਬੂ ਵਾਲੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਨੇੜੇ ਆਉਣ ਦੇਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਸੱਚੇ ਕੰਤ ਨੂੰ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਆਸਾ, ਤਿਸ਼ਨਾ, ਅੰਦੇਸਾ, ਡਰ, ਬੇ-ਪ੍ਰਤੀਤੀ ਦੇ ਭੱਦੇ ਅਤੇ ਬਦਬੂਦਾਰ ਰੰਗਾਂ ਵਿਚ ਰੰਗਿਆ ਚੋਲਾ ਕਿਵੇਂ ਭਾਵੇ?

ਇਹੁ ਤਨੁ ਮਾਇਆ ਪਹਿਆ ਪਿਆਰੇ

ਲੀਤੜਾ ਲਬਿ ਰੰਗਾਏ॥

ਮੇਰੈ ਕੰਤ ਨ ਭਾਵੈ ਚੋਲੜਾ ਪਿਆਰੇ

ਕਿਉ ਧਨ ਸੇਜੈ ਜਾਏ॥ ਅੰਗ - 721

ਸੋ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਦੇਹੀ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦਾ ਹੈ - ਵਧੀਆ ਤੋਂ ਵਧੀਆ ਪਾਉਡਰ ਆਦਿ ਵਰਤ ਕੇ, ਸੋਹਣੇ ਤੋਂ ਸੋਹਣੇ ਕਪੜੇ ਪਹਿਨ ਕੇ, ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਾ ਕੇ, ਪਰ ਪਿਆਰਿਆ! ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਨੂੰ ਨਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ, ਉਸਨੂੰ ਸ਼ੁੱਧ ਨਾ ਕੀਤਾ; ਉਸਨੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਸਾਬਣ ਲਾ ਕੇ ਸਾਫ ਨਾ ਕੀਤਾ ਤਾਂ ਫੇਰ ਦੱਸ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਦਬੂਦਾਰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਾਂ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਪਿਆਰ ਤੈਨੂੰ ਨਹੀਂ ਬਖਸ਼ ਦੇਣਾ! ਇਸ ਦੀ ਥਾਂ ਇਸ ਸ਼ਿੰਗਾਰੀ ਦੇਹ ਨੇ ਇਕ ਰਸ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਾ, ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਤਿੰਨ ਰੰਗ ਅਵੱਸ਼ ਆਉਂਦੇ ਹਨ -

ਬਾਲ ਜੁਆਨੀ ਅਰੁ ਬਿਰਧਿ ਫੁਨਿ

ਤੀਨਿ ਅਵਸਥਾ ਜਾਨਿ॥ ਅੰਗ - 1428

ਤੇ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਇਸ ਦੇ ਬਿਨਸਣ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਨਸਿਆ ਹੋਇਆ ਬਡਰੂਪ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਪ੍ਰੇਤ ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਕਰਮਾਂ ਦਾ ਫਲ ਦੇਣ ਵਾਲੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਗੁਪਤ ਤਾਕਤਾਂ, ਅਵਿਅਕਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਇਸ ਭੁੱਲੜ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਗ੍ਰਸ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ। ਰੌਦਾ-ਕੁਰਲਾਂਦਾ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਬਾਰਿ ਵਿਡਾਨੜੈ ਹੁੰਮਸ ਹੁੰਮਸ

ਕੁਕਾ ਪਈਆ ਰਾਹੀ॥

ਅੰਗ - 520

ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਾਸਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਕਰ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਗਲਤੀ ਨਾਲ ਇਸ ਗੱਲ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਰਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਆਪਣਾ ਹਲਤ ਸਵਾਰਨਾ ਹੈ, ਪੈਸੇ ਇਕੱਠੇ ਕਰਨੇ ਹਨ, ਕੋਠੀਆਂ, ਦੁਕਾਨਾਂ, ਇੰਡਸਟਰੀਆਂ ਤੇ ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਬਣਾਉਣੀਆਂ ਹਨ। ਮਾਇਆ, ਪਾਪਾਂ ਬਾਝੁ ਹੱਥ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਸੋ ਬਹੁ

ਪਰਪੰਚ ਕਰਕੇ ਧਨ ਇਕੱਠਾ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ ਅਤੇ ਹਲਤ ਵਿਚ ਪਰਚਿਆ ਰਿਹਾ, ਹਲਤ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਇਸ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੋਇਆ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰ ਲਵਾਂ ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੈਂ ਰਹਿਣਾ ਤੇ ਵਸਣਾ ਹੈ। ਮੂਰਖ ਹੋ ਕੇ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਉਲਝਿਆ ਰਿਹਾ ਪਰ ਜੇ ਇਹ ਪਰਲੋਕ ਨੂੰ ਸੰਵਾਰ ਲੈਂਦਾ ਤਾਂ ਇਥੋਂ ਜਾਣ ਵੇਲੇ ਇਸ ਨੂੰ ਮੌਤ ਵਰਗੀ ਭਿਆਨਕ ਘਟਨਾ ਤੋਂ ਬਿਲਕੁਲ ਡਰ ਨਾ ਲਗਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸਨੇ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਆਪਣਾ ਪ੍ਰਲੋਕ ਰਾਸ ਕਰ ਲਿਆ ਸੀ।

ਇਕ ਸਾਖੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਇਕ ਰਾਜ ਵਿਚ ਪਬਲਿਕ ਨੇ ਇਹ ਕਾਨੂੰਨ ਬਣਾ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੋਈ ਭੀ ਰਾਜਾ ਵੀਹ ਸਾਲ ਤੋਂ ਵੱਧ ਤਖਤ ਤੇ ਨਹੀਂ ਬੈਠ ਸਕਦਾ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਪਿਛੋਂ ਉਸਨੂੰ ਤਖਤ ਤੋਂ ਉਤਾਰ ਕੇ ਦੂਜਾ ਰਾਜਾ ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਥਾਪ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਅਤੇ ਪਹਿਲੇ ਰਾਜੇ ਨੂੰ, ਜਿਸਨੇ ਰਾਜ ਸੁਖਾਂ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਿਆ, ਵਿਸ਼ੇ ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਫਿਕੇ ਰਸਾਂ ਵਿਚ ਗਲਤਾਨ ਰਿਹਾ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਹਨੇਰੀ ਵਿਚ ਗੁਲਿਆ ਰਿਹਾ; ਹੁਣ ਜਦ ਉਸਨੂੰ ਨਿਰਜਨ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਭੇਜਣ ਲਈ ship (ਸਮੁੰਦਰੀ ਜਹਾਜ਼) ਵਿਚ ਬਿਠਾ ਰਹੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਹ ਰੌਦਾ-ਕੁਰਲਾਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੇ ਤਾਂ ਨਿਰਜਨ ਵਣ ਹੈ, ਕੁਝ ਖਾਣ ਪੀਣ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਫੁਲ ਵਿਹੂਣੇ ਬਿਛ ਹਨ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰੇ ਪਏ ਹਨ, ਮੈਂ ਕਿਥੇ ਬੈਠਾਂਗਾ, ਕਿਥੇ ਸੌਂਵਾਂਗਾ: ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਐਥੇ ਤਾਂ body guard (ਅੰਗ ਰਖਸ਼ਕ) ਕਰਦੇ ਸਨ, ਹੁਣ ਮੇਰੀ ਰਾਖੀ ਕੌਣ ਕਰੇਗਾ, ਕੋਈ ਸ਼ਸਤਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਲਿਜਾਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ; ਉਥੇ ਨਾਲ ਲਿਜਾਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਪੱਲੇ ਨਹੀਂ ਬੰਨ੍ਹਣ ਦਿੰਦੇ। ਹਾਇ! ਮੇਰੇ ਮੰਦੇ ਭਾਗ, ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਸੋਚਿਆ। ਜੇ ਮੈਂ ਪਹਿਲਾਂ ਧਿਆਨ ਦਿਤਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਕੋਈ ਉਪਰਾਲਾ ਕਰਦਾ, ਕੁਝ ਸੋਚਦਾ, ਉਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ ਸ਼ਿੰਗਾਰਦਾ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਅੰਤਲੀ ਘੜੀ ਤਕ ਰਹਿਣਾ ਸੀ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਰੌਦੇ-ਕੁਰਲਾਂਦੇ ਨੂੰ ਉਸ ਨਿਰਜਨ ਟਾਪੂ ਵਿਚ ਲਿਜਾ ਕੇ ਛੱਡ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ ਤੜਫ-ਤੜਫ ਕੇ, ਭੁੱਖਾ, ਪਿਆਸਾ ਰਹਿ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੰਗਲੀ ਜਾਨਵਰ ਦੀ ਖੁਰਾਕ ਬਣ ਜਾਂਦਾ। ਉਸ ਦੀ ਥਾਂ ਦੂਸਰਾ ਰਾਜਾ ਬਣਾ ਲਿਆ ਜਾਂਦਾ।

ਇਕ ਰਾਜਾ ਜਦੋਂ ਤਖਤ ਤੇ ਬੈਠਾ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਜਿਥੇ ਤਖਤ ਤੋਂ ਲਹਿ ਕੇ ਜਾਣਾ ਸੀ, ਉਸ ਬਾਰੇ ਪੂਰੀ ਵਾਕਫੀਅਤ ਹਾਸਲ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਰਾਜ ਦੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਹੀ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਲਾਇਕ ਇੰਜਨੀਅਰ ਭੇਜ ਕੇ ਉਸ ਨਿਰਜਨ ਵਣ ਨੂੰ ਅਜਿਹਾ ਸ਼ਿੰਗਾਰਿਆ ਕਿ ਉਸ ਨੂੰ ਵੇਖ ਕੇ ਯਾਤਰੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਆਕਰਸ਼ਿਤ ਹੁੰਦੇ। ਭਵਨਾਂ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਕਿਤੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੋਹਣੇ ਪਾਰਕ, ਕਿਤੇ ਠੰਢ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਵੱਡੇ ਫੁਹਾਰੇ, ਕਿਤੇ ਫਲ ਦੇਣਹਾਰੇ ਅਨੇਕ ਕਿਸਮ ਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਲਗਵਾ ਦਿਤੇ, ਖੇਤੀਬਾੜੀ ਲਈ ਜ਼ਮੀਨਾਂ, ਪੱਧਰ ਕਰਾ ਦਿਤੀਆਂ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਮਿਤਰਾਂ, ਸਹਿਯੋਗੀਆਂ, ਸੂਝਵਾਨ ਵਿਅਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁੰਦਰ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣਾ ਕੇ ਕੋਠੀਆਂ ਦੇ ਦਿਤੀਆਂ, ਪੜ੍ਹਾਈ ਕਰਨ ਲਈ ਉਚ ਕੋਠੀ ਦੀ ਯੂਨੀਵਰਸਿਟੀ ਸਥਾਪਿਤ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਹਰ

ਕਿਸੇ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰੇ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਪੁਰਾਣੇ ਨਿਰਜਨ ਵਣ ਵਿਚ ਵਸਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਦੂਰ-ਦਰਾਜ਼ ਤੋਂ ਸਾਰੀ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਲੋਕ ਉਸ ਆਕਰਸ਼ਕ ਟਾਪੂ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆਉਂਦੇ ਅਤੇ ਅਜਿਹਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ ਦੇਖ ਕੇ ਮੋਹਿਤ ਹੁੰਦੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਕਿ ਉਥੇ ਹੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਕਰ ਲਈ ਜਾਵੇ। ਵੀਹ ਸਾਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਇਕ ਬੈਕੁੰਠ ਪੁਰੀ ਬਣਾ ਦਿਤੀ। ਖਰਚਾਂ ਲਈ ਮਾਇਆ ਜਮ੍ਹਾਂ ਕਰਾ ਦਿਤੀ, ਬੈਂਕ ਭਰ ਦਿਤੇ - ਕਿਤੇ ਤੋਟਾ ਨਾ ਆਵੇ। ਜਦੋਂ ਰਾਜੇ ਦੇ ਦੋ ਮਹੀਨੇ ਆਪਣੇ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਪ੍ਰਜਾ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਮੈਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਦੇਵੋ ਅਤੇ ਆਪਣਾ ਨਵਾਂ ਰਾਜਾ ਚੁਣ ਲਵੋ।

ਪਬਲਿਕ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣੀ ਸੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ! ਹੁਣ ਆਪ ਨੂੰ ਤਖਤ ਛੱਡਣ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਤੁਹਾਡੇ ਵਰਗਾ ਰਾਜਾ ਅਸਾਨੂੰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਣਾ, ਤੁਸੀਂ ਏਥੇ ਹੀ ਰਹੋ। ਪਰ ਉਹ ਰਾਜਾ ਉਥੇ ਜਾਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰ ਰਿਹਾ ਸੀ।

ਹੁਣ ਤੁਸੀਂ ਆਪ ਹੀ ਸੋਚੋ ਕਿ ਉਸ ਰਾਜੇ ਨੇ ਇਸ ਰਾਜ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਿਆਂ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਰਹਿਣਾ-ਵਸਣਾ ਸੀ, ਸੰਵਾਰ ਲਿਆ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਜੁਗਤੀ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੋ ਗਈ ਹੈ, ਉਹ ਆਪਣਾ ਪਰਲੋਕ ਸ਼ੁੱਧ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਜਿਥੇ ਜਾ ਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੋਣਾ ਹੈ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇਹ ਜਗਤ ਛੱਡਣ ਵੇਲੇ ਕੋਈ ਦੁਖ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ, ਸਗਵਾਂ ਖੁਸ਼ੀ ਮਹਿਸੂਸ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਵੀ ਉਸ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਸਦੀਆਂ ਲੰਘ ਜਾਣ ਤੋਂ ਪਿਛੋਂ ਨਹੀਂ ਭੁਲਦੇ, ਉਸਦੀਆਂ ਬਰਸੀਆਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਯਾਦਾਂ ਮਨਾਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਪਦੇਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਠੇ ਕਰਕੇ ਮਾਰਗ ਢੂੰਡਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਇਥੇ ਭੀ ਖੁਸ਼ ਹਨ ਅਤੇ ਅੱਗੇ ਵੀ ਖੁਸ਼ੀ-ਖੁਸ਼ੀ ਜਾ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ -

ਕਬੀਰ ਜਿਸੁ ਮਰਨੇ ਤੇ ਜਗੁ ਡਰੈ
ਮੇਰੈ ਮਨਿ ਆਨੰਦੁ॥
ਮਰਨੇ ਹੀ ਤੇ ਪਾਈਐ ਪੂਰਨੁ ਪਰਮਾਨੰਦੁ॥

ਅੰਗ - 1365

ਕਬੀਰ ਜਾ ਤੂੰ ਜਨਮਿਆ ਜਗ ਮਹਿ
ਜਗ ਹਸੈ ਤੂੰ ਰੋਇ॥
ਐਸੀ ਕਰਨੀ ਕਰ ਚਲਉ ਪਿਆਰੇ
ਤੂੰ ਹਸੈ ਜਗ ਰੋਇ॥

ਸੋ ਇਹ ਇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਹੈ - ਗੱਲ ਨੂੰ ਭਲੀਭਾਂਤ ਸਮਝ ਵਿਚ ਲਿਆਉਣ ਲਈ, ਜੋ ਇਸ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ। ਇਹ ਜੀਵਨ ਦੇ ਦੋਏ ਪੱਖ ਹਨ। ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਮੰਦ ਭਾਗੀਆਂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕੀਤਾ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆ ਕੇ 'ਆਹ ਜਗ ਮਿੱਠਾ ਅਗਲਾ ਕਿਨ ਡਿੱਠਾ' ਦੇ ਧੁੰਧਲੇ ਖਿਆਲ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਨਸ਼ਟ ਕਰ ਲਿਆ। ਉਸ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਤੇ ਆਉਣ ਦਾ ਪ੍ਰਮ ਮਨੋਰਥ ਪ੍ਰਭੂ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਸੀ -

ਗੁਰ ਸੇਵਾ ਤੇ ਭਗਤਿ ਕਮਾਈ॥
ਤਬ ਇਹ ਮਾਨਸ ਦੇਹੀ ਪਾਈ॥
ਇਸ ਦੇਹੀ ਕਉ ਸਿਮਰਹਿ ਦੇਵ॥
ਸੋ ਦੇਹੀ ਭਜੁ ਹਰਿ ਕੀ ਸੇਵ॥

ਭਜਹੁ ਗੁੰਬਿੰਦ ਭੁਲਿ ਮਤ ਜਾਹੁ॥
ਮਾਨਸ ਜਨਮ ਕਾ ਏਹੀ ਲਾਹੁ॥

ਅੰਗ - 1159

ਭਈ ਪਰਾਪਤਿ ਮਾਨੁਖ ਦੇਹੁਰੀਆ॥
ਗੁੰਬਿੰਦ ਮਿਲਣ ਕੀ ਇਹ ਤੇਰੀ ਬਰੀਆ॥
ਅਵਰਿ ਕਾਜ ਤੇਰੈ ਕਿਤੈ ਨ ਕਾਮ॥
ਮਿਲੁ ਸਾਧਸੰਗਤਿ ਭਜੁ ਕੇਵਲ ਨਾਮ॥

ਅੰਗ - 12

ਪਰ ਇਸਦੀ ਥਾਂ, ਭਰਮ ਵਿਚ ਭੁੱਲ ਕੇ ਮਾਇਆ ਨਾਲ ਹੋਤ ਲਾ ਲਿਆ। ਮਾਇਆ ਦੇ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਦੁਖ ਹੀ ਦੁਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸੁਖ ਦਾ ਨਾਮ ਨਿਸ਼ਾਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਜਿਵੇਂ ਰੇਤੇ ਵਿਚੋਂ ਤੇਲ ਨਹੀਂ ਨਿਕਲਿਆ ਕਰਦਾ, ਇਵੇਂ ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਦੇ ਵੀ ਸੁਖ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ।

ਭਾਦੋਂ ਦੇ ਮਹੀਨੇ ਬਾਰੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ-

ਭਾਦੁਇ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਣੀਆ ਦੂਜੈ ਲਗਾ ਹੇਤੁ॥
ਲਖ ਸੀਗਾਰ ਬਣਾਇਆ ਕਾਰਜਿ ਨਾਹੀ ਕੇਤੁ॥
ਜਿਤੁ ਦਿਨਿ ਦੇਹ ਬਿਨਸਸੀ
ਤਿਤੁ ਵੇਲੈ ਕਹਸਨਿ ਪ੍ਰੇਤੁ॥
ਪਕੜਿ ਚਲਾਇਨਿ ਦੂਤ ਜਮ ਕਿਸੈ ਨ ਦੇਨੀ ਭੇਤੁ॥
ਛਡਿ ਖੜੋਤੇ ਖਿਨੈ ਮਾਹਿ ਜਿਨ ਸਿਉ ਲਗਾ ਹੇਤੁ॥
ਹਥ ਮਰੋੜੈ ਤਨੁ ਕਪੇ ਸਿਆਹਹੁ ਹੋਆ ਸੇਤੁ॥

ਅੰਗ - 134

ਸੋ ਇਹ ਜੀਵ ਐਨਾ ਭੁੱਲਿਆ ਕਿ ਇਸ ਨੂੰ ਇਹ ਭੁੱਲ ਹੀ ਗਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕੁਦਰਤ ਨੂੰ, ਅਟੱਲ ਨਿਯਮ ਨੂੰ -

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੋ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਇਹ ਤਾਂ ਆਮ ਅਸੂਲ ਹੈ ਕਿ ਜ਼ਮੀਨ ਦੇ ਵਿਚ ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਿੱਕਰਾਂ ਬੀਜੀਏ ਤੇ ਕਿੱਕਰਾਂ ਤੋਂ ਅੰਗੂਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਆਸ ਰੱਖੀਏ। ਸਾਰਾ ਸਾਲ ਉੱਨ ਦੀ ਕਤਾਈ ਕੀਤੀ ਜਾਵੇ ਤੇ ਮਨ ਵਿਚ ਲੋਚਾ ਰੱਖੀ ਜਾਵੇ ਕਿ ਰੇਸ਼ਮ ਪਹਿਨਾਂਗੇ; ਇਹ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ?

ਫਰੀਦਾ ਲੋੜੈ ਦਾਖ ਬਿਜਉਰੀਆ
ਕਿਕਰਿ ਬੀਜੈ ਜਟੁ॥
ਹੰਢੈ ਉੱਨ ਕਤਾਇਦਾ ਪੈਧਾ ਲੋੜੈ ਪਟੁ॥

ਅੰਗ - 1379

ਇਹ ਤਾਂ ਤੂੰ ਇਸ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਜੋ ਬੀਜੇਂਗਾ, ਉਹੀ ਫਲ ਤੈਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਏਗਾ। ਅੱਕ ਬੀਜ ਕੇ, ਅੱਕ ਦੀਆਂ ਡੋਡੀਆਂ ਕਦੇ ਵੀ ਅੰਬ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਪੈਦਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀਆਂ। ਅੰਬ ਖਾਣ ਲਈ ਤੈਨੂੰ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪੂਰੀ ਸਾਵਧਾਨੀ ਨਾਲ ਉਹ ਅੰਬ ਬੀਜਣੇ ਪੈਣਗੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਮਿਠਾਸ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗੁੱਦਾ ਅੰਦਰ, ਅਨੰਦ ਪੈਦਾ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਭੋਗਾਂ ਦੇ ਬੀਜ ਬੀਜ ਕੇ ਕਦੇ ਵੀ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦੀ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 20 'ਤੇ)

ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਮਹਾਰਾਜ, ਆਪ ਦੇ ਸਨਮੁਖ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਬੈਠੀ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਸਾਰੇ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਦਇਆਲ ਹੁੰਦੇ ਓ? ਕਹਿੰਦੇ ਦੇਖੋ, ਇਹਦੇ 'ਚ ਭੇਦ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਪਾਰਸ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਉਹਦੀ ਭਾਵਨਾ ਪੂਰੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਕਿਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਸਿੱਖ ਹੋਵੇ ਚਾਹੇ। ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਭਾਵਨਾ, ਜਿਹੋ ਜਿਹੀ ਸ਼ਰਧਾ ਲੈ ਕੇ ਆਏਗਾ, ਕੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਪੱਕਾ ਹੋਵੇ ਗੁਰੂ ਇਹ ਨਹੀਂ ਦੇਖਦਾ। ਗੁਰੂ ਦਿੰਦਾ ਹੀ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਸਭ ਨੂੰ। ਲੇਕਿਨ ਫੇਰ ਵੀ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਤਾਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਿੱਖ, ਦੂਜਾ ਦਰਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ। ਤੀਜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਮਰਜੀਵੜੇ ਸਿੱਖ। ਪਹਿਲਾਂ ਮੁਰੀਦ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰਾ ਮੁਰੀਦ-ਏ-ਸਾਦਕ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੀਸਰਾ ਮੁਰੀਦ-ਏ-ਫਿਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਫਿਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਆਪਣਾ ਆਪ ਗੁਰੂ 'ਤੇ ਕੁਰਬਾਨ ਕਰ ਦੇਵੇ। ਆਪਣਾ ਕੁਛ ਨਾ ਰੱਖੇ। ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਹੈ, ਇਹ ਸਿੱਖ ਦੀਆਂ ਤਿੰਨ ਕਿਸਮਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ।

ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ, ਮਰਜੀਵੜਾ, ਮੁਰੀਦ-ਏ-ਫਿਦਾਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜਾ ਫਿਦਾ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਜਿਹੜਾ ਆਸ਼ਿਕ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਗੁਰੂ 'ਤੇ। ਸਭ ਕੁਛ ਓਸਨੂੰ ਹੀ ਸਮਝਦਾ ਹੋਵੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਹੈ ਇਹ ਤਾਂ ਡੋਲ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਮਤਲਬ ਨਾਲ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹਦੀ ਕੋਈ ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਪ੍ਰੀਤ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ।

ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਤਿੰਨ ਕਿਸਮ ਦੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਤਾਂ ਕਹੋ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦਾ ਸਿੱਖ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦਾ ਸਿੱਖ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਤਿਸੰਗ 'ਚ ਗਿਆ ਜਾਂ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਉਸਨੂੰ ਹਰ ਚੋਜ਼ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ -

.....ਨਿਗੁਰੇ ਕਾ ਹੈ ਨਾਉ ਬੁਰਾ ॥ ਅੰਗ - ੪੩੫

ਤੇ ਐਸੇ ਬਚਨ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਿਗੁਰਾ ਮੂਰਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਮਰ-ਮਰ ਜੰਮਦਾ ਹੈ, ਕਰੋੜਾਂ ਜੂਨਾਂ 'ਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ ਨਿਗੁਰੇ ਦੀ ਕੋਈ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ। ਜਿੱਥੇ ਨਿਗੁਰਾ ਬੈਠ ਜਾਵੇ, ਸਵਾ ਗਜ਼ ਧਰਤੀ ਡੂੰਘੀ, ਸਵਾ ਗਜ਼ ਚੌੜੀ ਭ੍ਰਿਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਏਸ ਲਾਹਨਤ ਤੋਂ ਬਚਣ ਵਾਸਤੇ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਉਹ ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਤੋਂ ਡਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰੇਮ ਨਹੀਂ ਉਹਨੂੰ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ। ਉਹ ਸਿੱਖ ਤਾਂ ਪਹਿਲੇ ਹੱਲੇ ਹੀ ਝਟਕੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਏਥੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗਏ, ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਹਵਾ ਦਾ ਬੁੱਲ੍ਹਾ ਆਇਆ, ਕੁਸੰਗ ਦਾ, ਜਿਵੇਂ ਗਲੇ ਹੋਏ ਫਲ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਸੇ

ਵੇਲੇ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਗਏ, ਮਾਸ ਖਾਣ ਲਗ ਗਏ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਕ੍ਰਿਪਾਨ ਲਾਹ ਦਿਤੀ, ਸਭ ਕੁਝ ਲਾਹ ਦਿਤਾ। ਕਿਧਰੇ ਸਿੱਖੀ ਗਈ, ਕਿਧਰੇ ਗੁਰੂ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਤਾਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦੇ। ਦੂਸਰੇ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ ਧੰਦੇ ਦੇ, ਉਹ ਧੰਦੇ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕੋਲ ਜਾਣ ਲੱਗ ਗਿਆ, ਉਹਦਾ ਕਾਰੋਬਾਰ ਠੀਕ ਹੋ ਗਿਆ। ਘਰ ਮਿਲ ਗਿਆ, ਪਦਾਰਥ ਮਿਲ ਗਏ, ਪੁੱਤਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇੱਜ਼ਤ ਹੋ ਗਈ, ਪੈਸਾ ਆ ਗਿਆ, ਪੱਤ ਵਧ ਗਈ, ਦੁੱਧ ਹੋ ਗਿਆ, ਜ਼ਮੀਨਾਂ ਜਾਇਦਾਦਾਂ ਹੋਣੀਆਂ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਹੋਰ ਅਨੇਕਾਂ ਕਿਸਮ ਦੇ ਸੁੱਖ ਹੋ ਗਏ, ਸੁਸਾਇਟੀ ਵਿਚ ਉਹਦੀ ਇੱਜ਼ਤ ਹੋ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇਖ ਕੇ ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਵਧ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਵੀ ਜੇ ਸਿੱਖ ਬਣ ਜਾਵਾਂ ਤਾਂ ਮੇਰਾ ਵੀ ਭਲਾ ਹੋ ਜਾਏਗਾ। ਬਹੁਤੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕੋਲ ਵੀ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਏਸ ਪਾਸੇ ਨੂੰ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਨੇ, ਲੇਕਿਨ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਕਿ ਫਲਾਣੀ ਬੀਬੀ ਰਾਜੀ ਹੋਈ ਹੈ ਜੀ। ਉਹ ਬਿਮਾਰ ਸੀ, ਫਲਾਣੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਸੀਗਾ, ਸੇਵਾ ਕਰਕੇ ਉਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਫਲਾਣੇ ਦਾ ਮੁਕਦੱਮਾ ਨਹੀਂ ਸੀ ਠੀਕ ਹੁੰਦਾ, ਇਥੇ ਅਰਦਾਸ ਕਰਾ ਕੇ ਠੀਕ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਆਪਾਂ ਵੀ ਕਰਾ ਲਓ, ਗੁਰੂ ਨਾਲ ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਲੈਣ ਨਾ ਦੇਣ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ -

ਕੋ ਇਕ ਸਿੱਖ ਬਨਯੋਂ ਕਿਹ ਦੇਖਾ।

ਸਦਨ ਪਦਾਰਥ ਭਲੇ ਬਿਸੇਖਾ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਚੰਗਾ ਖਾਂਦਾ-ਪੀਂਦਾ ਦੇਖਿਆ, ਉਹਦਾ ਘਰ ਵੀ ਸੋਹਣਾ ਹੋ ਗਿਆ ਤੇ ਅਮੀਰ ਹੋ ਗਿਆ ਅਤੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬੇਅੰਤ ਸੁੱਖ ਉਸਨੂੰ ਮਿਲ ਗਏ -

ਸੁਤ, ਥਿਤ, ਪਤਿ ਦੁਧ, ਆਦਰ, ਆਦਿ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਗਈ, ਪੈਸੇ ਦੀ ਵੀ ਹੋ ਗਈ, ਇੱਜ਼ਤ ਵੀ ਹੋ ਗਈ, ਦੁੱਧ ਵੀ ਆ ਗਿਆ। ਹੋਰ ਭਾਈਚਾਰੇ 'ਚ ਆਦਰ ਹੋ ਗਿਆ -

ਸਰਬ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੇਰਿ ਅਹਿਲਾਦਾ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਬੱਚੇ ਆਗਿਆਕਾਰੀ ਹੋ ਗਏ, ਨੂੰਹ ਘਰ ਵਿਚ ਗੁਰਮੁਖ ਆ ਗਈ। ਘਰ ਦੇ ਵਿਚ ਨੂੰਹ ਤੇ ਸੱਸ ਦੀ ਧੀ ਤੇ ਮਾਂ ਵਾਂਗਣ ਬਣਦੀ ਹੈ। ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ ਸਾਰਾ ਪਰਿਵਾਰ, ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦੇ ਨੇ। ਘਰ ਦੇ ਵਿੱਚੋਂ ਕਲਜੁਗ ਨੱਠ ਗਿਆ -

ਲੋਭ ਪਦਾਰਥ ਕੋ ਮਨ ਭਯੋ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਉਹਦੇ ਮਨ ਵਿਚ ਵੀ ਆ ਗਿਆ ਲੋਭ ਕਿ ਮੇਰੇ ਵੀ ਆ ਜਾਣ।

ਗੁਰੂ ਕੇ ਸਿੱਖ ਹੋਇ ਸੇ ਗਯੋ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਉਹ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਬਣ ਗਿਆ -

ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ।

ਰਹੀ ਪਦਾਰਥ ਚਾਹਿ ਵਿਸ਼ੇਖੀ॥ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਨਾ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਹੈ ਉਹਨੇ, ਨਾ ਬੰਦਗੀ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਨਿਤਨੇਮ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਥਾ ਸੁਣਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਬਾਣੀ ਵਿਚਾਰਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਨੀ ਹੈ, ਨਾ ਗੁਰੂ ਘਰ 'ਚ ਨੇਮ ਨਾਲ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਤੀਸਰੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ। ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਜੋ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਉਹ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਨਾ ਤਾਂ ਸ਼ਬਦ ਦਾ ਪਰਚਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਨਾਮ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਉਹਦਾ ਪਰਚਾ ਪਿਆ ਹੁੰਦਾ। ਨਾ ਉਹ ਭਜਨ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਸਰੂਪ ਨਹੀਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾਇਆ ਹੁੰਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕਿ ਜਿਹੜੇ ਬਹੁਤਾ ਕਰਦੇ ਨੇ ਉਹਦੇ ਮਗਰ ਲਗ ਕੇ ਉਹ ਵੀ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਲੋਭ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਇਹਨੂੰ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

**ਧਾਰਨਾ - ਆਪਣੇ ਲੋਭ ਨੂੰ ਬਣਾਇਆ ਗੁਰਾਂ ਨੂੰ,
ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਸਿੱਖੀ ਧਾਰ ਲਈ।**

ਆਪਨੇ ਲੋਭ ਕਉ ਕੀਨੋ ਮੀਤੁ ॥

ਸਗਲ ਮਨੋਰਥ ਮੁਕਤਿ ਪਦੁ ਦੀਤੁ ॥ ਅੰਗ - ੧੯੫

ਮਿੱਤਰ ਬਣਾ ਲਿਆ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਬਣ ਜਾਏਗਾ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਲਵਾਂ। ਦੇਖਾ-ਦੇਖੀ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ। ਕਿਸੇ ਥਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਦਰ ਸਤਿਕਾਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹੋ ਜਿਹਾ ਹੀ ਬਣ ਜਾਣਾ, ਅੰਦਰੋਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ -

ਸਤਿਗੁਰ ਸ਼ਬਦ ਨ ਪਰਚਾ ਪਾਯੋ। (ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ)

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਜੋ ਬਾਣੀ ਹੈ ਇਹ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹਨੂੰ ਹਰ ਵਕਤ ਪੜ੍ਹਦਾ ਹੈ, ਹਰ ਵਕਤ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਵੀ ਸੁਣਦਾ ਹੈ, ਪਰਚਾ ਨਹੀਂ ਪਿਆ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ।

ਗੁਰ ਸਰੂਪ ਨਹਿ ਰਿਦੈ ਬਸਾਯੋ। (ਓਹੀ)

ਹਿਰਦੇ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਉਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਵਸਿਆ। ਗੁਰਮਤਿ ਨਹੀਂ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਸੀ, ਮਨ ਉਵੇਂ ਜਿਵੇਂ ਹੀ ਹੈ -

ਤੀਜੀ ਹਿਰਸੀ ਸਿੱਖੀ ਜਾਨੋ। (ਓਹੀ)

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ, ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

ਬਹੁਤ ਜੁ ਕਰਹਿ ਕਰਨਿ ਸੇ ਠਾਨੋ। (ਓਹੀ)

ਜਿਹੜਾ ਕੋਈ ਬਹੁਤੇ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਗੁਰਦੁਆਰੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ,

ਚਲੇ ਬਈ ਚੱਲੀਏ, ਆਪਾਂ ਵੀ ਚੱਲੀਏ, ਲੈਣ ਦੇਣ ਨੂੰ ਕੁਛ ਨਹੀਂ, ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ -

ਸੋਝੀ ਕੁਛ ਨ ਆਪ ਕੇ ਆਈ। (ਓਹੀ)

ਸ਼ਬਦ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਈ ਦੀਵਾਨ ਲੱਗੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਸੰਤ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਉਪਦੇਸ਼ ਦਿੰਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਆਈ, ਬੰਦ ਰੱਖੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ। ਸਿੱਖਿਆ ਲੈ ਕੇ ਗੁਰਮਤਿ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰੀ। ਓਹੀ ਮਨਮਤਿ ਧਾਰੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਓਹੀ ਨਿੰਦਿਆ, ਓਹੀ ਚੁਗਲੀ, ਓਹੀ ਈਰਖਾ, ਓਹੀ ਝਗੜੇ-ਝਾਟੇ, ਓਹੀ ਝੂਠ ਬੋਲਣਾ, ਓਹੀ ਮਿਲਾਵਟਾਂ ਕਰਨੀਆਂ; ਕਹਿੰਦੇ ਸਿੱਖਿਆ ਲਈ ਨਹੀਂ ਓਸਨੇ। ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨਹੀਂ ਧਾਰਨ ਕਰੀ -

ਨਹਿ ਸੰਗਤ ਮਹਿ ਬੈਠਯੋ ਜਾਇ। (ਓਹੀ)

ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਨਹੀਂ ਬਹਿੰਦਾ, ਕੋਲ ਦੀ ਲੰਘ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੱਥਾ ਟੇਕਣ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ।

ਗੁਰ ਪਾਹੁਲ ਕੇ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ।। (ਓਹੀ)

ਜਿਹੜੀ ਪਾਹੁਲ ਪੀਤੀ ਸੀ ਉਹਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮੈਂ ਕਿਉਂ ਛਕਿਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਪਾਹੁਲ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਤੇਰਾ ਜਨਮ ਵਟ ਗਿਆ।

ਗੁਰ ਕੇ ਗਮਨੇ ਜਨਮ ਵਟਾਇਆ। (ਓਹੀ)

ਉਹ ਪਹਿਲੇ ਤੇਰੇ ਸੰਸਕਾਰ ਖਤਮ ਹੋ ਗਏ, ਹੁਣ ਉਹ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਮੜ੍ਹੀਆਂ-ਮਸਾਣੀਆਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਨਾ ਟੇਕੀਂ ਜਾ ਕੇ। ਮਾਤਾ ਰਾਣੀਆਂ ਦੀ ਪੂਜਾ ਨਾ ਕਰੀਂ, ਬੀਵੜੀਆਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੁਛ ਚਾੜ੍ਹੀ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਵਿਚ ਆ, ਹੁਣ ਚੰਦਾਂ-ਸੂਰਜਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਮੰਨੀਂ, ਦਰਖਤਾਂ ਨੂੰ ਮੱਥੇ ਨਾ ਟੇਕੀਂ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ ਸੋਝੀ ਨਹੀਂ ਇਹਨੂੰ ਕਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਨਾਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੁਣ ਮੇਰੇ ਮਨਾਂ, ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮ ਹੈ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਹਰਿ ਹਰਿ ਨਾਮੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਗੁਰਮਤਿ ਪਾਏ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੫੩੮

ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਫੇਰ ਇਹ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਪਾਹੁਲ ਤਾਂ ਛਕ ਲਈ, ਕਹਿੰਦੇ ਪਾਹੁਲ ਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਜਿਹਨੂੰ ਅਸੀਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਤਾਂ ਛਕ ਲਿਆ ਪਰ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ। ਕਰਦਾ ਕੀ ਹੈ? -

ਹਉਮੈ ਮਾਇਆ ਬਿਖੁ ਹੈ ਮੇਰੀ ਜਿੰਦੁੜੀਏ

ਹਰਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਬਿਖੁ ਲਹਿ ਜਾਏ ਰਾਮ ॥ ਅੰਗ - ੫੩੮

ਆਹ ਜਿਹੜੀ ਹਉਮੈ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ ਤੇ ਮਾਇਆ 'ਚ

ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਜ਼ਹਿਰ ਹੈ, 'ਬਿਖ' ਦੇ ਵਿਚ ਫਸਿਆ ਪਿਆ ਹੈ ਸੰਸਾਰ। ਇਹ ਹਰੀ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਮੰਤ੍ਰ ਲਿਆ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਵਿਹੁ ਲਹਿ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹਦਾ ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਉਹਨੇ ਪਾਇਆ -

ਨਹਿੰ ਸੰਗਤ ਮਹਿੰ ਬੈਠਯੋ ਜਾਇ।

ਗੁਰ ਪਾਹੁਲ ਕੋ ਭੇਦ ਨ ਪਾਇ। (ਓਹੀ)

ਭੇਦ ਨਹੀਂ ਪਾਇਆ। ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਫੇਰ ਕੌਣ ਹੋਇਆ? ਕਹਿੰਦੇ, ਹਿਰਸੀ ਸਿੱਖ ਹੈ ਇਹ, ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੈ।

ਚੌਥੀ ਸਿੱਖੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, 'ਮੁਰੀਦ-ਏ-ਸਾਦਕ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਉਹ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਨਾ ਕਿਸੇ ਜੋਤਸ਼ ਨੂੰ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ। ਜੇ ਮੰਨੇਗਾ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਨੂੰ। ਕਿਸੇ ਵਹਿਮ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਕਿਉਂਕਿ ਮੇਰੇ ਸਿਰ ਦੇ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਹੱਥ ਹੈ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਜਿਹੜਾ ਹੈਗਾ -

ਰੋਗਨ ਤੇ ਅਰ ਸੋਗਨ ਤੇ ਜਲ ਜੋਗਨ ਤੇ ਬਹੁਤ ਭਾਂਤਿ ਬਚਾਵੈ॥

ਸਤ੍ਰ ਅਨੇਕ ਚਲਾਵਤ ਘਾਵ, ਤਉ ਤਨ ਏਕ ਨ ਲਾਗਨ ਪਾਵੈ॥

ਰਾਖਤ ਹੈ ਅਪਨੋ ਕਰ ਦੈ ਕਰ, ਪਾਪ ਸਮੁੰਹ ਨ ਭੇਟਨ ਪਾਵੈ॥

ਔਰ ਕੀ ਬਾਤ ਕਹਾ ਕਹ ਤੋ ਸੌ ਸੁ ਪੇਟ ਹੀ ਕੇ ਪਟ ਬੀਚ ਬਚਾਵੈ॥

ਅਕਾਲ ਉਸਤਤਿ

ਉਹਦਾ ਭਰੋਸਾ ਛੱਡ ਕੇ ਕੋਈ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਜਿਹੜਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਚਤੁਰਥ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕੀ ਹੋਈ।

ਗੁਰ ਬਿਨ ਅਪਰ ਨ ਮਾਨਹਿ ਕੋਈ। (ਓਹੀ)

ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਜੀਵਣ ਮਰਣ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਸ਼ਰਣੀ। (ਓਹੀ)

ਜੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ। ਜੇ ਮਰ ਗਏ ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸ਼ਰਨੀ, ਜੇ ਕੋਈ ਮਰ ਗਿਆ ਤਾਂ ਵੀ ਕਹਿਣਾ -

ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ ਸਤਿਗੁਰੁ ਮੈ ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੯੧੭

ਏਥੇ ਰੋਂਦਾ ਨਹੀਂ ਸਿੱਖ, ਸਸਕਾਰ ਕਰਕੇ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ ਕੀ ਹੈ, 'ਅਨੰਦੁ ਭਇਆ ਮੇਰੀ ਮਾਏ' ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋ ਗਿਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਜੀਵਣ ਮਰਣ ਬਿਖੈ ਗੁਰ ਸ਼ਰਣੀ।

ਤਜਹਿ ਨ ਜਿਮ ਪ੍ਰਵਾਹਿ ਮੈਂ ਤਰਣੀ। (ਓਹੀ)

ਜਿਵੇਂ ਦਰਿਆ ਦੇ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘਣ ਵਾਲਾ ਬੰਦਾ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਨਾ ਛੱਡਿਆ ਕਰਦਾ ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁੱਖ ਆ ਜਾਏ, ਸੁੱਖ ਆ ਜਾਏ, ਭੰਵਰਾਂ ਆ ਜਾਣ ਦੁੱਖਾਂ ਦੀਆਂ, ਤਾਂ ਵੀ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ-

ਸਿਰ ਜਾਣੇ ਲਗਿ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੈ। (ਓਹੀ)

ਸਿਰ ਚਲਿਆ ਜਾਵੇ, ਲੇਕਿਨ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲ ਤੋਂ ਨਹੀਂ ਬਦਲਿਆ ਕਰਦਾ। ਸਿਦਕ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਆਉਂਦੀ ਕਦੀ ਵੀ। ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਸਿਰ ਜਾਣ ਦੇ ਤੇ ਉਹਦੀ ਤਾਂ ਆਵਾਜ਼ ਇਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਪੜ੍ਹੋ ਪਿਆਰ ਨਾਲ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਿਰ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਜਾਵੇ,

ਮੇਰਾ ਸਿੱਖੀ ਸਿਦਕ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿਸ਼ਤੀ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ ਕੋਈ ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਦਾ ਭਰੋਸਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ।

ਸਿਰ ਜਾਣੇ ਲਗਿ ਸਦਾ ਨਿਬਾਹੈ। (ਓਹੀ)

ਜਦੋਂ ਅੰਤਲਾ ਸਵਾਸ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਨਿਰਬਾਹੁ ਚਲਦਾ ਹੈ -

ਤਨ ਸਿੱਥਿਆ ਲਖਿ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਂਹੈ। (ਓਹੀ)

ਕਹਿੰਦਾ ਰਹਿਣਾ ਤਾਂ ਹੈ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਇਹ ਤਨ ਨੇ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਨਾ ਜਾਵੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਪਿਆਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ, ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਚਲੀ ਗਈ, ਕੁਛ ਵੀ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਬਾਕੀ ਨਾ ਰਿਹਾ। ਫਲਾਣੇ ਨੇ ਤਾਂ ਜਾਣਾ ਹੀ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣੀ ਉਹ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣੀ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਿੱਖੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦੇਣੀ।

ਤਨ ਸਿੱਥਿਆ ਲਖਿ ਕਰਿ ਜਗ ਮਾਂਹੈ।

ਸਿੱਖੀ ਸਚੁ ਪ੍ਰਾਪਤਿ ਕੀ ਕਰਤਾ। (ਓਹੀ)

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕੋਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਇਮ ਪ੍ਰਾਨਨਿ ਬਿਨਸਨ ਲਗਿ ਧਰਤਾ। (ਓਹੀ)

ਸੱਚ ਦੇ ਉੱਤੇ ਜੀਵਨ ਗੁਜ਼ਾਰਦਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਾਣ ਜਦ ਜਾਂਦੇ ਨੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਤੱਕ।

ਬਿਘਨ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਾਰੇ।

ਗਾਵੇ ਸਿਦਕ ਨਹੀਂ ਨਿਰਵਾਰੇ।

ਜਿੰਦਗੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰੇ ਦਿਨ ਚੰਗੇ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਹੁੰਦੇ। ਮਾੜਾ ਚੱਕਰ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਚੰਗਾ ਵੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ -

ਕਕੋਤਿਆ ਦੂਖ ਭੂਖ ਸਦ ਮਾਰ ॥

ਏਹਿ ਭਿ ਦਾਤਿ ਤੇਰੀ ਦਾਤਾਰ ॥ ਅੰਗ - ੫

ਤੇਰੀ ਦਾਤ ਹੀ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਦਿੱਤੀ ਹੋਈ।

ਜੇ ਸੁਖੁ ਦੇਹਿ ਤ ਤੁਝਹਿ ਅਰਾਧੀ ਦੁਖਿ ਭੀ ਤੁਝੈ ਧਿਆਈ ॥ ੨ ॥

ਜੇ ਭੁਖ ਦੇਹਿ ਤ ਇਤ ਹੀ ਰਾਜਾ ਦੁਖ ਵਿਚਿ ਸੁਖ ਮਨਾਈ ॥ ੩ ॥

ਤਨੁ ਮਨੁ ਕਾਟਿ ਕਾਟਿ ਸਭੁ ਅਰਾਧੀ ਵਿਚਿ ਅਗਨੀ ਆਪੁ ਜਲਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੭੫੭

ਕਹਿੰਦੇ ਕੁਛ ਆ ਜਾਵੇ -

ਬਿਘਨ ਅਨੇਕ ਕਸ਼ਟ ਸਹਿ ਸਾਰੇ ਗਾੜਹੁ ਸਿਦਕੁ ਨਹੀ ਨਿਰਵਾਰੇ।

ਜਿਹੜਾ ਗਾੜ੍ਹਾ ਸਿਦਕ ਹੈ, ਪੀਢੀ ਗੰਢ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ ਪਿਆਰ ਦੀ -

ਤੇਰੀ ਨ ਤੁਟੈ ਛੋਰੀ ਨ ਛੂਟੈ.....॥ ਅੰਗ - ੮੨੭

ਪਲ ਮਹਿੰ ਸਿਰ ਦੇ, ਸਿਦਕ ਨ ਖੋਵੈ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਗੁਰੂ ਕਰੇ ਸੀਸ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਇਕ ਪਲ ਵਿਚ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਦੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ।

ਸੋ ਸਿਖ ਮੇਰੇ ਪੂਰਨ ਹੋਵੇ॥

(ਓਹੀ)

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜਦੋਂ ਤਲਵੰਡੀ ਸਾਬੋ ਦੀ ਗਏ। ਉਥੇ ਡੱਲਾ ਚੌਧਰੀ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਬੜਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਯਾਦ ਕਰ ਲੈਣਾ ਸੀ। ਆਹ ਦੇਖੋ ਸਾਢੇ ਛੇ-ਛੇ ਫੁੱਟ ਦੇ ਮੇਰੇ ਜੁਆਨ ਨੇ, ੪੫-੪੫ ਇੰਚ ਚੌੜੀਆਂ ਛਾਤੀਆਂ, ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਮਣ ਬੋਝ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ। ਜਦੋਂ ਪੂਰੇ ਬਲ ਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਖੰਡਾ ਚਲਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਜੁਆਨ ਦੇ ਸਿਰ ਦਾ ਟੋਪ ਕੱਟ ਕੇ, ਉਹਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਕੱਟ ਕੇ ਘੋੜੇ ਦੀ ਕਾਠੀ ਕੱਟ ਕੇ, ਘੋੜੇ ਦਾ ਪੇਟ ਕੱਟ ਕੇ ਧਰਤੀ 'ਚ ਖੰਡਾ ਚਲਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਜੁਆਨਾਂ ਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਯਾਦ ਕਿਉਂ ਨਾ ਕਰਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਪੰਦਰਾਂ-ਪੰਦਰਾਂ, ਵੀਹ-ਵੀਹ 'ਤੇ ਇਕੱਲਾ-ਇਕੱਲਾ ਭਾਰੂ ਸੀ, ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਤਿੰਨ ਸੌ ਖੜ੍ਹਾ ਜਾਣਾ ਸੀ ਉਥੇ ਤਾਂ ਲੱਖ ਬੰਦੇ ਨੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਨੇੜੇ ਆਉਣਾ ਮਹਾਰਾਜ, ਜਦੋਂ ਇਹ ਲੜਾਈ ਕਰਦੇ ਨੇ। ਦੇਖੋ, ਤਾਂ ਸਹੀ ਕਿੱਡੇ ਜੁਆਨ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਈ ਵਾਰੀ ਸੁਣ ਕੇ ਅਣਸੁਣੀ ਕਰਦੇ ਰਹੇ, ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਕੋਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਆ ਗਿਆ। ਉਹਨੇ ਆ ਕੇ ਇੱਕ ਰਾਈਫਲ ਭੇਟ ਕਰੀ, ਕਹਿੰਦਾ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਇਹਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਹੁਤ ਵਧੀਆ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਡੱਲਿਆ! ਦੋ ਬੰਦੇ ਲਿਆ ਬਈ ਆਪਣੇ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਦੇਖਣਾ ਹੈ, ਕਿਉਂਕਿ 45 ਅਰ 45, 90 ਇੰਚ ਦੀ ਛਾਤੀ ਹੋ ਜਾਏਗੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਤੇ ਵਿਚੀਂ ਕੱਢ ਕੇ ਦੇਖਣਾ ਹੈ ਅਸੀਂ ਕਿ ਦੋਹਾਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਜਾਏਗੀ ਗੋਲੀ। ਹੁਣ ਡੱਲਾ ਟੋਲ੍ਹਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਬੈਠੇ ਸੀ, ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਸਭ ਨੱਠ ਗਏ। ਇੱਕ ਨਾ ਆਇਆ, ਇਕੱਲੇ-ਇਕੱਲੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਕਿਹਾ, ਫਿਟਕਾਰਾਂ ਵੀ ਪਾਈਆਂ ਕਿ ਓ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਮੇਰੀ ਬੇਇਜ਼ਤੀ ਕਰ ਦਿਤੀ। ਮੈਂ ਤੁਹਾਡੀ ਬੜੀ ਤਰੀਫ ਕਰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਕੀ ਕਰਦੇ ਓ? ਵਾਪਸ ਆ ਗਿਆ, ਨੀਵੀਂ ਪਾਈਂ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਕੀ ਗੱਲ? ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਕੋਈ ਆਉਂਦਾ ਨਹੀਂ, ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਸਾਨੂੰ ਯੁੱਧ 'ਚ ਲੜਾ ਲਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥੋੜ੍ਹਾ ਮਰਨਾ ਹੈ ਅਸੀਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਤੂੰ ਆ ਜਾ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮਹਾਰਾਜ! ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਬੱਚੇ ਹੀ ਛੋਟੇ-ਛੋਟੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੇਰ ਕੋਈ ਸਿੱਖ ਲੈ ਆ, ਇੱਥੇ ਬੈਠਾ।

ਇਹਨੂੰ ਸਾਹ ਆਇਆ ਵਧੀਆ, ਕਹਿੰਦਾ, ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਸਿੱਖਾਂ 'ਤੇ ਟਲ ਗਈ। ਦੋ ਸਿੱਖ ਬੈਠੇ ਦਸਤਾਰਾਂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਸੀ, ਇੱਕ ਬੰਨ੍ਹ ਹਟਿਆ, ਇੱਕ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਦੂਰੋਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਕਿ ਓ ਸਿੱਖੋ! ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇੱਕ ਰਾਈਫਲ ਦੀ ਪਰਖ ਕਰਨੀ ਹੈ ਕਿ ਗੋਲੀ ਕਿੰਨਿਆਂ 'ਚੋਂ ਲੰਘਦੀ ਹੈ। ਇੱਕ ਸਿੱਖ ਆ ਜਾਓ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਹਟਿਆ ਸੀ ਉਹ ਨੱਠ ਲਿਆ, ਉਹ ਪਰ੍ਹੇ ਖੜ੍ਹਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਹਾਲੇ ਬੰਨ੍ਹਦਾ ਸੀ ਉਹਨੂੰ ਉੱਠਣ ਨੂੰ ਚਿਰ ਲੱਗ

ਗਿਆ, ਨੱਠ ਪਿਆ ਉਹ ਵੀ। ਜਿਹੜਾ ਬੰਨ੍ਹ ਹਟਿਆ ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਜਾ ਕੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਦੂਜਾ ਜਿਹੜਾ ਸੀ ਉਹ ਉਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ। ਉਹ ਉਹਦੇ ਮੂਹਰੇ ਖੜ੍ਹ ਗਿਆ, ਦੂਜਾ ਉਹਦੇ ਮੂਹਰੇ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਦੇ-ਕਰਦੇ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤੱਕ ਆ ਗਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਕੀ ਤਮਾਸ਼ਾ ਬਣਾਇਆ ਹੈ ਤੁਸੀਂ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਿਉਂ ਕਰਦੇ ਓ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ, ਸਾਨੂੰ ਇੱਕ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਦੋ ਕਿਉਂ ਆਉਂਦੇ ਓ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਵਾਜ਼ ਇਹਨੇ ਨਾਉਂ ਲੈ ਕੇ ਨਹੀਂ ਦਿੱਤੀ, ਸਾਂਝੀ ਦਿੱਤੀ ਹੈ, ਮੈਂ ਮੂਹਰੇ ਸੀ ਪਰ ਦਸਤਾਰ ਸਜਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਹ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੋਈ ਵੀਹ ਪੱਚੀ ਗਜ਼ ਪਰ੍ਹੇ ਸੀ। ਇਹ ਕਿਉਂਕਿ ਵਿਹਲਾ ਸੀ, ਇਹ ਨੱਠ ਆਇਆ, ਮੈਂ ਦੇਖੇ ਦਸਤਾਰ ਹੱਥ 'ਚ ਲੈ ਕੇ ਹੀ ਨੱਠਿਆ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਮੇਰਾ ਹੱਕ ਪਹਿਲਾਂ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਗੋਲੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਟੈਸਟ ਕਰਨ ਲਈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੰਗਾ ਦੋਵੇਂ ਖੜ੍ਹੋ। ਦੋਵੇਂ ਖੜ੍ਹ ਗਏ, ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਵਿੰਨ੍ਹ ਲਿਆ। ਡੱਲਾ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਮੱਥੇ 'ਚ ਮਾਰਨਗੇ। ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦਿਲ ਪੱਕ-ਪੱਕ ਕਰਨ ਲੱਗ ਗਿਆ ਕਿ ਆਹ ਦੋ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਹੁਣੇ ਮਾਰ ਦੇਣੇ ਨੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਲਾ ਲਿਆ ਦਸਤਾਰ ਦਾ, ਉਪਰਲੇ ਲੜ ਦਾ, ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚੀਂ ਦਸਤਾਰਾਂ ਨੂੰ ਛੋਂਹਦੀ ਹੋਈ ਗੋਲੀ ਲੰਘ ਗਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਵਾਹ ਬਈ ਵਾਹ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਬੜਾ ਪੱਕਾ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਡੱਲਿਆ! ਇਹ ਮਰਜੀਵੜੇ ਸਿੱਖ ਨੇ, ਇੱਕ ਪਲ ਨਹੀਂ ਲਾਉਂਦੇ ਸੀਸ ਦੇਣ ਨੂੰ, ਤੇਰੇ ਤਾਂ ਘਬਰਾ ਜਾਣੇ ਸੀ ਕਿ ਜੀ ਇਹ ਤਾਂ ਬਹੁਤੇ ਨੇ ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚੱਲੇ, ਅੱਗੇ ਵੀ ਸਾਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲੇ ਗਏ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਸੋ ਇਹ ਜਿਹੜੀ ਸਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਕੈ ਮੁਰੀਦ ਬਣ ਜਾਵਣਾ।

ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ,

ਸਾਬਰੁ ਸਿਦਕਿ ਸਹੀਦੁ ਭਰਮ ਭਉ ਖੋਵਣਾ।

ਗੋਲਾ ਮੁਲ ਖਰੀਦੁ ਕਾਰੇ ਜੋਵਣਾ।

ਨਾ ਤਿਸੁ ਭੁਖ ਨ ਨੀਦ ਨਾ ਖਾਣਾ ਸੋਵਣਾ।

ਪੀਹਣਿ ਹੋਇ ਜਦੀਦ ਪਾਣੀ ਢੋਵਣਾ।

ਪਖੇ ਦੀ ਤਾਗੀਦ ਪਗ ਮਲਿ ਧੋਵਣਾ।

ਸੇਵਕ ਹੋਇ ਸੰਜੀਦੁ ਨ ਹਸਣ ਰੋਵਣਾ।

ਦਰ ਦਰਵੇਸ ਰਸੀਦੁ ਪਿਰਮ ਰਸ ਭੋਵਣਾ।

ਚੰਦ ਮੁਮਾਰਖ ਈਦ ਪੁਗ ਖਲੋਵਣਾ। ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩/੧੮

ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ - 'ਮੁਰਦਾ ਹੋਇ ਮੁਰੀਦ ਨ ਗਲੀ ਹੋਵਣਾ।' 'ਮੁਰੀਦ-ਏ-ਸਾਦਕ', ਸੋ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਲਿਖੀਆਂ ਨੇ, ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ ਇਹ ਚੌਥੀ ਸਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਹਨੂੰ ਸਿਦਕ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪੰਜਵੀਂ ਸਿੱਖੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਭਾਵਨਾ ਦੀ। ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਸਮਝਣਾ, ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਤੋਂ ਘੱਟ ਨਾ ਸਮਝਣਾ -

ਸਮੁੰਦ ਵਿਰੋਲਿ ਸਰੀਰੁ ਹਮ ਦੇਖਿਆ

ਇਕ ਵਸਤੁ ਅਨੂਪ ਦਿਖਾਈ ॥

ਗੁਰ ਗੋਵਿੰਦ ਗੋਵਿੰਦ ਗੁਰੂ ਹੈ

ਨਾਨਕ ਭੇਦ ਨ ਭਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੪੪੨

ਗੁਰੂ ਤੇ ਗੋਬਿੰਦ ਵਿਚ ਕੋਈ ਵੀ ਭੇਦ ਨਾ ਸਮਝਣਾ।
ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਜਿਹੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਭਾਵਨੀ ਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ -

ਲਖ ਗੁਰ ਮਹਿਮਾ ਪਰਿ ਸ਼ਰਣਾਈ

ਨਿਸ ਦਿਨ ਗੁਰ ਮੁਰਤਿ ਉਰ ਧਾਰੀ।

ਕਾਰਹਿ ਭਾਵ ਸਭ ਸਿੱਖ ਮਝਾਰੀ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਪ੍ਰਤਾਪ ਸੂਰਜ ਗ੍ਰੰਥ

ਭਾਵ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਹਰ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਦਾ ਧਿਆਨ
ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਰੱਖਣਾ। ਕਦੇ ਨਾ ਭੁੱਲਣਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਤੇ ਉਹਨੂੰ
ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਕਰਕੇ ਜਾਨਣਾ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਭਾਈ ਪ੍ਰੇਮੀਓ!
ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਦਾ ਭੇਦ ਹੈ।

ਕਹਿੰਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਮਹਾਰਾਜ! ਤਿੰਨ ਨੇ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਐਵੇਂ ਹੀ
ਭੀੜਾਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਨੇ। ਅਸਲੀ ਤਾਂ ਟਾਂਵੇਂ-ਟਾਂਵੇਂ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਕੋਈ-
ਕੋਈ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤੇ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਉਣ ਵਾਸਤੇ, ਵਿਸਾਖੀ ਦਾ
ਜਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਮੇਲਾ ਲੱਗਿਆ, ਹੁਕਮ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੇਲੇ ਤੋਂ
ਬਾਅਦ ਕੋਈ ਨਾ ਘਰ ਜਾਵੇ। ਪਹਿਰੇ ਖੜ੍ਹਾ ਦਿਤੇ ਦੂਰ-ਦੂਰ
ਤੱਕ। ਦਿਨ ਲੰਘਦੇ ਗਏ, ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਏ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਜੀ ਮੇਰੇ
ਤਾਂ ਡੰਗਰ ਭੁੱਖੇ ਮਰਦੇ ਨੇ, ਕੋਈ ਕਹੇ ਕਿ ਜੀ ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਤਾਂ
ਕੰਮ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਆ ਗਏ,
ਪੜ੍ਹੇ-ਲਿਖੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਆਏ ਹਾਂ। ਕੋਈ ਬਹਾਨਾ ਕੁਛ ਲਾਵੇ,
ਕੋਈ ਕੁਛ ਲਾਵੇ। ਬੇਅੰਤ ਬਹਾਨੇ ਨੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਕੋਲ। ਕੋਈ
ਕੰਮ ਕਰਨਾ ਹੋਵੇ ਬਹਾਨਿਆਂ ਦੀ ਘਾਟ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬੇਅੰਤ
ਬਹਾਨੇ ਨੇ। ਜੇ ਏਧਰ ਆਉਣਾ ਹੋਵੇ, ਸਭ ਬਹਾਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਟ
ਕੇ ਆਦਮੀ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦਾ, ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ, ਮੈਨੂੰ ਨਹੀਂ
ਲੋੜ ਹੈ ਫੇਰ ਕਰ ਲਵਾਂਗੇ। ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਫਰਕ ਪੈਂਦਾ। ਜਦੋਂ
ਅੱਠ ਦੱਸ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ। ਜਿਹੜੇ ਕੱਚੇ ਸੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ
ਡੋਲਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਇੱਕ ਥਾਂ ਜਾ ਕੇ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ
ਕਿ ਕੀ ਕਰੀਏ, ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਤਾਂ ਨਿਕਲਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਇੱਕ
ਪ੍ਰੇਮੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸਾਹ ਖਿੱਚਣਾ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ
ਤੁਸੀਂ ਇਹ ਭੇਤ ਗੁਪਤ ਰੱਖ ਲਓ ਤਾਂ ਆਪਾਂ ਨਿਕਲ ਜਾਵਾਂਗੇ,
ਮੈਂ ਮੁਰਦਾ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਅਰਥੀ ਚੁੱਕ ਲਓ, ਰਾਮ
ਨਾਮ ਸਤਿ ਹੈ, ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ। 'ਨਾਂਗਹਿ ਆਉਣਾ ਨਾਂਗਹਿ
ਜਾਣਾ ਪਿਆਰੇ' ਸ਼ਬਦ ਪੜ੍ਹਦੇ ਚਲੇ ਚੱਲਿਓ। ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰ
ਲਿਆ, ਅਰਥੀ ਚੁੱਕ ਲਈ ਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਦੀ ਸ਼ਬਦ
ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਮੂਹਰੇ ਦੀ ਲੰਘੇ। ਜਦੋਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਮੂਹਰੇ
ਦੀ ਲੰਘਾਂਗੇ, ਫੇਰ ਆਪਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਣਾ ਕਿਸੇ ਨੇ ਨਹੀਂ। ਸੋ ਮਹਾਰਾਜ
ਦੇ ਮੂਹਰੇ ਦੀ ਲੰਘੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਕੀ ਗੱਲ, ਇਹੋ
ਜਿਹੇ ਸ਼ਬਦ ਕਿਉਂ ਪੜ੍ਹਦੇ ਓ?

ਕਹਿੰਦੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਥੀ ਚੜ੍ਹਾਈ ਕਰ
ਗਿਆ।

ਕਹਿੰਦੇ, "ਹੁਣ?"

ਕਹਿੰਦੇ, ਸਸਕਾਰ ਕਰਨਗੇ, ਕਹਿੰਦੇ, ਮਹਾਰਾਜ! ਇਹ ਤਾਂ
ਏਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਅਸੀਂ ਘਰ ਵਿਚ ਲੈ ਕੇ ਜਾਣੀ
ਹੈ। ਵਾਰਸਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣੀ ਹੈ ਲਾਸ਼।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਇਹ ਤਾਂ ਗਲ ਸੜ ਜਾਣੀ
ਓਦੋਂ ਤੱਕ ਲਾਸ਼। ਪੈਦਲ ਤੁਰਦੇ ਨੇ। ਲਿਆਓ ਇੱਥੇ ਹੀ ਸਸਕਾਰ
ਕਰ ਦੇਈਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਫੂਸ ਲਿਆਓ।

ਫੂਸ ਵਿਛਾ ਦਿਤਾ।

ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਬੁਲਾ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਇੱਕ ਚੁਆਤੀ ਲਿਆ,
ਲੰਗਰ 'ਚੋਂ, ਲੱਕੜੀ ਜਲਦੀ-ਜਲਦੀ। ਹੁਣ ਉਹ ਸੋਚੀ ਪੈ ਗਿਆ
ਕਿ ਜੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਹੁਣ ਉਠਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ, ਤਾਂ ਬੜੀ ਬੇਇੱਜ਼ਤੀ
ਹੋਏਗੀ। ਬਈ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ ਕੀ ਬਣਦਾ ਹੈ।

ਬਹੁਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ
ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਹੋਏਗਾ। ਇਹ ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ ਜਿਹੜੀ ਹੈ ਨਾ
ਗੱਲ ਇਹ ਪੱਟੀਮੇਸ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਬੰਦੇ ਦੀ। ਮਾਨਸ ਜਨਮ
ਦਾ ਵੀ ਫਾਹਾ ਵੱਢ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤੇ ਬੰਦੇ ਦੇ ਕਾਰੋਬਾਰ ਵੀ ਖਰਾਬ
ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਮਾਰ ਗੰਡਾਸੀ ਮਾਰ, ਬਾਅਦ ਵਿਚ
ਦੇਖੀ ਜਾਏਗੀ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਕੀ ਹੋਣਾ ਸੀ, ਹੁੰਦਾ ਹੈ
ਜਿਹੜਾ ਕੁਛ ਹੁੰਦਾ ਹੀ ਹੈ।

ਸੋ ਜਦੋਂ ਲਾਂਗਰੀ ਸਿੰਘ ਲੈ ਆਇਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ
ਏਧਰ ਲਾ ਦੇ ਭਾਈ, ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਹਟਾ ਕੇ ਲਾ ਦਿਤੀ। ਉਹ
ਜਦੋਂ ਚਿੜ-ਚਿੜ ਹੋਣ ਲੱਗੀ, ਸੋਚਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਓਏ! ਤੂੰ
ਕੀ ਜਲੇ 'ਤੇ ਹੀ ਉੱਠੇਗਾ? ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ ਆਈ, ਛਾਲ ਮਾਰੀ
ਅਰਥੀ ਤੋਂ ਹੀ, ਕਿੱਧਰੇ ਮਾਰੇ ਬੰਨ੍ਹੇ ਹੋਏ ਛੂਬੇ ਵਗੈਰਾ ਸਾਰੇ।
ਨੱਠਿਆ ਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੋਵੇਂ ਹੱਥਾਂ ਨਾਲ ਤਾੜੀ
ਮਾਰ ਕੇ ਉੱਚੀ-ਉੱਚੀ ਹੱਸ ਪਏ, ਕਹਿੰਦੇ, ਲਓ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ!
ਤੁਹਾਡਾ ਜਿਹੜਾ ਮੁਰਦਾ ਹੈ ਸਣਦੇਹੀ ਸਚਖੰਡ ਨੂੰ ਨੱਠਿਆ ਜਾਂਦਾ
ਹੈ ਦੇਖੋ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਮਾਫੀ ਮੰਗੀ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ, ਇਹ ਸਿੱਖੀ ਹੈ ਨਾ ਜਿਹੜੀ, ਇਹ
ਧੰਦੇ ਦੀ, ਦੇਖਾ ਦੇਖੀ ਦੀ, ਹਿਰਸ ਦੀ ਸਿੱਖੀ ਵਾਲੇ ਇਕੱਠੇ
ਕਰੇ ਨੇ। ਜਿਹੜੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਨੇ ਉਹ ਨਹੀਂ ਛੱਡਿਆ
ਕਰਦੇ। ਉਹ ਤਾਂ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਂਦੇ ਨੇ ਪਰ ਸਿੱਖੀ ਔਖੀ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਜੀਉਂਦੇ ਮਰ ਜਾਵਣਾ ਸਿੱਖੀ ਕਮਾਉਣੀ ਔਖੀ।

ਜਉ ਤਉ ਪ੍ਰੇਮ ਖੋਲਣ ਕਾ ਚਾਉ ॥

ਸਿਰੁ ਧਰਿ ਤਲੀ ਗਲੀ ਮੇਰੀ ਆਉ ॥

ਇਤੁ ਮਾਰਗਿ ਪੈਰੁ ਧਰੀਜੈ ॥

ਸਿਰੁ ਦੀਜੈ ਕਾਣਿ ਨ ਕੀਜੈ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੧੨

ਪਹਿਲਾ ਮਰਣ ਕਬੂਲਿ ਜੀਵਣ ਕੀ ਛੱਡ ਆਸ ॥
ਹੋਹੁ ਸਭਨਾ ਕੀ ਰੇਣੁਕਾ ਤਉ ਆਉ ਹਮਾਰੈ ਪਾਸਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੦੨

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓਂ! ਇਹ ਪੂਰੀ ਸਿੱਖੀ
ਕਮਾਉਣੀ ਬਹੁਤ ਔਖੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਆਪਣੀ ਬੇਨਤੀ ਚੱਲ ਰਹੀ ਹੈ ਕਿ 'ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ
ਕਿਵੇਂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ?'

ਪੂਰਾ ਗੁਰੂ ਮਿਹਰਵਾਨ ਕਰ ਲਿਆ, ਦੁਨੀਆਂ ਵਿੱਚ ਕਿਸੇ
ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਹੈ ਫੇਰ।

ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਜਿੱਥੇ ਨਾਮ ਜਪਦੇ ਆ ਰਹੇ ਸੀ ਸਾਰੇ,
ਉਥੇ ਥੋੜ੍ਹੀ ਜਿਹੀ ਵਾੜ ਕਰ ਦਿਤੀ ਖੇਤ ਨੂੰ ਤੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦੀ
ਦਾੜ ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦੇ ਨਾਲ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਇੱਕ ਐਸਾ ਪਵਿੱਤਰ
ਤੇ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲਾ ਜਲ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਾਇਆ
ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ਼ਕਤੀ ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਗਈ ਤੇ ਉਹ
ਕਿੱਡਾ ਵੱਡਾ ਬਹਾਦਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਸਵਾ ਲਾਖ ਸੇ ਏਕ ਲੜਾਉਂ
ਚਿੜੀਓਂ ਸੇ ਮੈਂ ਬਾਜ ਤੁੜਾਉਂ,
ਤਬੇ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨਾਮ ਸਦਾਉਂ,
ਚੜੇ ਸਿੰਘ ਤਿਸ ਮੁਕਤ ਕਰਾਉਂ।

ਜੇ ਚੜ੍ਹ ਜਾਵੇ, ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਵੇ, ਕਹਿੰਦੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ
ਲੋਕ 'ਚ ਲੈ ਜਾਵਾਂਗੇ। ਸੋ ਇਹ ਸਮੇਂ ਦੀ ਲੋੜ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾਇਆ ਵਿਸਾਖੀ ਵਾਲੇ ਦਿਨ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਚੰਗਾ
ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਰਾਜ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ। ਰਾਜਾ ਆਪਣਾ ਹਿੱਤ ਦੇਖਦਾ
ਹੈ। ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਵੀ ਖੁਣਸਾਂ ਖਾਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਇਹ ਤਾਂ ਫੌਜ
ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਈ ਸੀ।

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ।
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ।

ਖਾਲਸਾ ਕੌਣ ਸੀ, pure man (ਪਵਿੱਤਰ ਮਨੁੱਖ) -

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ, ਸੇ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ।
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ, ਮੇ ਮਹਿ, ਤਾਸ ਮਹਿ, ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ।
(ਸਰਬ ਲੋਹ ਗ੍ਰੰਥ 'ਚੋਂ)

ਪੂਰਨ ਜੋਤ ਜਗੈ ਘਟ ਮੈ,
ਤਬ ਖਾਲਸ ਤਾਹਿ ਨਿਖਾਲਸ ਜਾਨੈ॥

ਕਹਿੰਦੇ ਖਾਲਸਾ ਉਹ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਰੇਕ ਦੇ ਵਿਚ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖ ਲਵੇ। ਜਿਹੜਾ ਹਰੇਕ 'ਚ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇਖੇਗਾ,
ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬੁਰਾ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਗਰੀਬ ਦੀ ਰੱਖਿਆ ਕਰਦਾ
ਹੈ। ਲੋੜਵੰਦ ਦੀ ਲੋੜ ਪੂਰੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਸੋ ਇੱਕ ਮਹਾਰਾਜ
ਜੀ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਮੋੜ ਦੇ ਕੇ ਖਾਲਸੇ ਦਾ ਆਦਰਸ਼ ਭਰ ਦਿਤਾ,
ਆਮ ਮਨੁੱਖਾਂ ਵਿਚ, ਨਾਮ ਜਪਣ ਵਾਲਿਆਂ 'ਚ।

ਸੋ ਉਹ ਚੰਗਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ

ਨੂੰ ਬੜੇ ਯੁੱਧ ਲੜਨੇ ਪਏ। ਕਿਸੇ ਦੇ ਉਤੇ ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ
ਨੇ ਚੜ੍ਹਾਈ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਵੀ ਕੀਤੀ, ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਜਾ ਕੇ ਮਾਰਿਆ
ਨਹੀਂ। ਜੇ ਕੋਈ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਜਿਹੀ ਕੋਈ
ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਕੇ ਆਇਆ ਹੈ, ਸਸ਼ਤਰਾਂ ਵਾਲੀ ਭਾਵਨਾ ਲੈ ਕੇ
ਆਇਆ ਤਾਂ ਸਸ਼ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਉਹਦਾ ਜਵਾਬ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਸੋ
ਉਹਦੇ ਬਾਰੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਨੇ, ਇੱਕ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
ਜੀ ਹੋਏ ਨੇ, ਇੱਕ ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਮਿਸਲਾਂ ਵੇਲੇ, ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ
ਸਿੰਘ ਹੋਏ ਨੇ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ
ਨੂੰ ਦੱਸਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਕਿਹੋ ਜਿਹੇ ਜੀ,
ਪਿਆਰ ਨਾਲ ਪੜ੍ਹੋ -

ਧਾਰਨਾ - ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ ਜੀ,
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਜੀ।

ਪ੍ਰਾਨ ਮੀਤ ਪਰਮਾਤਮਾ ਪੁਰਖੇਤਮ ਪੂਰਾ।
ਪੇਖਨਹਾਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲ ਨ ਊਰਾ।
ਪਤਿਤ ਉਧਾਰਨ ਪ੍ਰਾਨਪਤਿ ਸਦ ਸਦਾ ਹਜੂਰਾ।
ਵਹ ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਪੁਰਖ ਭਗਵੰਤ ਰੂਪ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਸੂਰਾ।
ਅਨਦ ਬਿਨੋਦੀ ਜੀਅ ਜਪਿ ਸਚੁ ਸਚੀ ਵੇਲਾ।
ਵਾਹ ਵਾਹ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਾਰ ੪੧

ਸੱਚਾ ਅਮਰ ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਸੁਣ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰੇ।
ਸਤਿ ਸੰਗਤਿ ਮੇਲਾਪ ਕਰਿ ਪੰਚ ਦੂਤ ਸੰਘਾਰੇ।
ਵਿਚਿ ਸੰਗਤਿ ਢੋਈ ਨਾਂ ਲਹਿਨਿ ਜੋ ਖਸਮੁ ਵਿਸਾਰੇ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਮੱਥੇ ਉੱਜਲੇ ਸੱਚੇ ਦਰਬਾਰੇ।
ਹਰਿ ਗੁਰ ਗੋਬਿੰਦ ਧਿਆਈਐ ਸਦ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲਾ।
ਵਾਹੁ ਵਾਹੁ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਆਪੇ ਗੁਰ ਚੇਲਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਵਾਰ ੪੧

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਨੇ ਇੱਕ ਨਵਾਂ ਰੂਪ
ਦਿਤਾ ਸਿੱਖੀ ਨੂੰ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਯੁੱਧ ਹੋਣੇ ਕੁਦਰਤੀ ਸੀ, ਸਾਢੇ
ਤੇਰ੍ਹਾਂ ਯੁੱਧ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਾਲ ਹੋਏ। ਹਰੇਕ ਯੁੱਧ ਦੇ
ਅੰਦਰ ਦੁਸ਼ਮਣ ਨੇ ਹਾਰ ਖਾਧੀ ਹੈ, ਚਾਹੇ ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜ ਸੀ,
ਚਾਹੇ ਘੱਟ। ਹਾਰ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜਿਹੜਾ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟ ਦੇਵੇ।

ਗੁਰੂ ਦਸਵੇਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਜਦੋਂ ਚਮਕੌਰ ਸਾਹਿਬ ਛੱਡ ਕੇ
ਦੀਨ-ਏ-ਕਾਂਗੜ ਜਾ ਕੇ ਲਿਖੀ ਹੈ ਉਸ ਚਿੱਠੀ ਦਾ ਨਾਮ
ਜਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਸੀ, ਫਤਹਿ ਦੀ ਚਿੱਠੀ। ਅਸੀਂ ਨਹੀਂ
ਹਾਰੇ, ਅਸੂਲਾਂ ਵਿਚ ਹਾਰਿਆ ਤਾਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਹਾਰਿਆ। ਅਸੂਲਾਂ
ਦੀ ਜੰਗ ਦੇ ਅੰਦਰ ਹਾਰੇ ਨੇ ਤਾਂ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜੇ ਹਾਰੇ ਨੇ, ਅਸੀਂ
ਨਹੀਂ ਹਾਰੇ, ਸਾਡੀ ਜਿੱਤ ਹੋਈ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਅਤਿ ਮੁਸੀਬਤ
ਵਿਚ, ਅਤਿ ਦੁਖ ਦੇ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅਸੂਲ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ
ਦਿਤੇ, ਧਰਮ ਨੂੰ ਹੱਥੋਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੱਤਾ। ਧਰਮ ਦਾ ਯੁੱਧ
ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਸੋ ਅੱਜ ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਤੋਂ ਘੇਰਾ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਬੜਾ
ਨੁਕਸਾਨ ਹੋ ਗਿਆ, ਬੇਅੰਤ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ। ਇਤਿਹਾਸ

ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਤਾਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਪੰਜ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ ਮਹਾਰਾਜ ਨਾਲ ਸੀ, ਪਰ ਦਸ ਹਜ਼ਾਰ ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ। ਚਾਰ ਕਿਲ੍ਹਿਆਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਢਾਈ-ਢਾਈ ਹਜ਼ਾਰ ਸਿੰਘ, ਛੇ ਮਹੀਨੇ ਦਸ ਲੱਖ ਫੌਜ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿਤਾ। ਬਾਹਰੋਂ ਰਾਸ਼ਨ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਾਣੀ ਵੀ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਈ ਅੰਦਰ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ, ਕੋਈ ਅੰਦਰੋਂ ਬਾਹਰ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦਾ।

ਸੋ ਐਸੀ ਹਾਲਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਇੱਕ ਦਿਨ ਕਿਲ੍ਹੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹ ਕੇ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਬਸੰਤ ਰੁੱਤ ਅਜੇ ਆਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਤੇ ਅਜੇ ਪੱਧ ਦਾ ਮਹੀਨਾ, ਸ਼ੁਰੂ ਹੋਣ 'ਚ ਥੋੜ੍ਹੀ ਦੇਰ ਹੈ। ਪੱਧ ਦਾ ਮਹੀਨਾ ਤੇ ਸਮਝ ਲਓ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਕਿ ਪੱਤੇ ਝੜ ਗਏ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਸਾਰੇ ਤੇ ਛਿੱਲ ਵੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉੱਤੇ ਨਹੀਂ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਇਹ ਕੀ ਗੱਲ? ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਪਤਝੜ ਆ ਗਈ। ਇਹ ਤਾਂ ਅਗਾਂਹਾਂ ਜਾ ਕੇ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, "ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਤੇਰੇ ਸਿਦਕੀ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਵਾਸਤੇ ਛਿੱਲਾਂ ਪੀਹ-ਪੀਹ ਕੇ ਖਾ ਲਈਆਂ, ਪੱਤੇ ਉਬਾਲ-ਉਬਾਲ ਕੇ ਖਾ ਲਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਰਾਸ਼ਨ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ-ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ, ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ। ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ, ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ ਇੱਕ ਮੁੱਠੀ ਛੋਲਿਆਂ ਦੀ ਮਿਲਦੀ ਸੀ, ਐਸਾ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਤਿਹਾਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦਾ। ਤੇ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਦੂਜੇ ਦਿਨ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਸੀ।

ਸੋ ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸੂਰਮੇ ਜਿਹੜੇ ਨੇ ਭੁੱਖ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਹਾਰੇ ਨੇ।

ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਚਿਤੌੜਗੜ੍ਹ ਦਾ ਰਾਜਾ, ਅਕਬਰ ਦੇ ਨਾਲ ਯੁੱਧ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਹਲਦੀਘਾਟ ਦੇ ਮਕਾਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਉਹਦੀ ਫੌਜ ਸਾਰੀ ਮਾਰੀ ਗਈ। ਇਕੱਲਾ ਬਚਿਆ। ਘੋੜਾ ਜ਼ਖਮੀ ਹੋ ਗਿਆ ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੰਗਲ ਦੇ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਛੁੱਪ ਗਿਆ। ਨਾਲ ਘਰਵਾਲੀ ਹੈ, ਨਾਲ ਇੱਕ ਲੜਕੀ ਹੈ, ਇਕੱਲਾ ਆਪ ਹੈ।

ਐਸਾ ਹੋਇਆ ਕਿ ਭੁੱਖ ਦੇ ਨਾਲ ਲੜਕੀ ਜਿਹੜੀ ਸੀ ਉਹ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਗਿਰ ਗਈ। ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ ਕਿ ਖਾਈਏ ਕੀ। ਖੜ੍ਹਾ ਪਿਆਜੀ, ਬਾਥੂ ਇਹ ਇਕੱਠਾ ਕਰਕੇ ਪੀਸ ਕੇ ਇੱਕ ਰੋਟੀ ਬਣਾਈ। ਉਹਦਾ ਅੱਧਾ ਹਿੱਸਾ ਲੜਕੀ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਸਤੇ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਚੌਥਾ-ਚੌਥਾ ਆਪ ਖਾਣ ਨੂੰ ਰੱਖਿਆ ਤੇ ਜੋ ਲੜਕੀ ਲਈ ਰੱਖਿਆ, ਇੱਕ ਜੰਗਲੀ ਬਿੱਲਾ ਆਇਆ, ਉਹ ਰੋਟੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਲੈ ਗਿਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਰਾਣਾ ਪ੍ਰਤਾਪ ਵਰਗਾ ਸੂਰਮਾ ਜਿਹੜਾ ਕਦੇ ਨਹੀਂ ਸੀ ਰੋਇਆ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਧਾਹਾਂ ਮਾਰ ਕੇ ਰੋ ਪਿਆ।

ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਇਸ ਤੋਂ ਜ਼ਿਆਦਾ ਦੁੱਖ ਤਾਂ ਹੋ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਲੜਕੀ ਆਪਣੀ ਮਰ ਰਹੀ ਹੈ

ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਨਾਲ ਤੇ ਮੈਂ ਅਕਬਰ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਹਥਿਆਰ ਰੱਖਦਾ ਹਾਂ, ਹਾਰ ਮੰਨਦਾ ਹਾਂ ਆਪਣੀ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਲੜਕੀ ਨੇ ਸੁਣ ਲਿਆ। ਲੜਕੀ ਪਿਤਾ ਵਲ ਦੇਖ ਰਹੀ ਸੀ। ਮੂੰਹ ਪਰਲੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਿਆ। ਪਿਤਾ ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬੇਟੀ! ਤੂੰ ਮੂੰਹ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਕਰ ਲਿਆ? ਕਹਿਣ ਲੱਗੀ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਹੁਣ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੀ। ਐਨਾ ਕਾਇਰ ਕਿ ਭੁੱਖ ਦੇ ਦੁੱਖ ਤੋਂ ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ ਤੂੰ ਹਥਿਆਰ ਸੁੱਟਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਣਖ ਰਾਜਪੂਤਾਂ ਦੀ ਖਤਮ ਕਰਨ ਲੱਗਿਆ ਹੈ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਪਿਤਾ ਨਹੀਂ ਹੈਂ, ਹੁਣ ਚੰਗਾ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਮੈਂ ਮਰ ਜਾਵਾਂ। ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਸਵਾਸ ਛੱਡ ਦਿਤੇ ਉਹਨੇ। ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਦੁੱਖ ਲੱਗਿਆ ਏਸਨੂੰ। ਡੋਲ੍ਹ ਗਿਆ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜੇ ਬਾਬਾ ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਜੀ ਨਾ ਜਾਂਦੇ ਉਸ ਵੇਲੇ ਤਾਂ ਹਥਿਆਰ ਇਹਨੇ ਸੁੱਟ ਦੇਣੇ ਸੀ। ਲੜਕੀ ਦਾ ਡੋਲਾ ਦੇਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਜਾਣਾ ਸੀ।

ਲੇਕਿਨ ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ, ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਬੜਾ ਹੀ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਧ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਹੀ ਜਾਣਦੇ ਹੋਂ, ਚਿੱਠੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਫਤਹਿ ਦੀ, ਹਾਰ ਦੀ ਚਿੱਠੀ ਨਹੀਂ ਲਿਖਦੇ।

ਸੋ ਅੱਜ ਪਤਾ ਲੱਗ ਗਿਆ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਕਿ ਬਹੁਤ ਭੁੱਖ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਵੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੇ, ਤਕੜਾਈ ਬਹੁਤ ਹੋ ਗਈ, ਚਾਰ ਮੀਲ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ ਘੇਰਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਤਾਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਪਹਾੜੀ ਰਾਜਿਆਂ ਨੇ ਸਲਾਹ ਕਰੀ ਕਿ ਕਿਸੇ ਤਰੀਕੇ ਨਾਲ ਧੋਖਾ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੂੰ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਚਿੱਠੀ ਲਿਖੀ, ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆਪਣੀਆਂ ਚਿੱਠੀਆਂ 'ਤੇ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਤਬਾਰ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਕਿਉਂਕਿ ਆਪਾਂ ਕਈ ਵਾਰੀ ਝੂਠੀਆਂ ਸੋਹਾਂ ਖਾ ਚੁੱਕੇ ਹਾਂ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੁਸਲਮਾਨ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਮੰਨਦੇ ਨੇ ਤੇ ਜੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਦੀ ਸਹੁੰ ਖਾ ਕੇ, ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਥਾਲ ਵਿਚ ਰੱਖ ਕੇ ਭੇਜ ਦਿਤਾ ਜਾਵੇ, ਚਿੱਠੀ 'ਤੇ ਦਸਤਖਤ ਹੋਣ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ, ਤਾਂ ਫੇਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦੇਵੇ। ਜਦੋਂ ਛੱਡ ਦੇਵੇਗਾ, ਬਾਹਰ ਆਏ ਨੂੰ ਆਪਾਂ ਸਾਂਭ ਲਵਾਂਗੇ। ਏਸ ਨੀਅਤ ਦੇ ਨਾਲ ਸ਼ਾਜਿਸ਼ ਕੀਤੀ, ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੇ ਕੋਲ ਚਿੱਠੀ ਦਿੱਲੀ ਭੇਜੀ। ਉਹਦੇ ਦਸਤਖਤ ਕਰਾਏ, ਫੁਰਮਾਨ ਲਿਆ ਤੇ ਮੋਹਰ ਲਵਾਈ ਸਰਕਾਰੀ। ਥਾਲ ਵਿਚ ਚਿੱਠੀ ਰੱਖੀ, ਵਕੀਲ ਨਾਲ ਭੇਜੇ। ਇੱਕ ਹਿੰਦੂ ਹੈ ਤੇ ਇੱਕ ਮੁਸਲਮਾਨ ਹੈ। ਇੱਕ ਨੇ ਗਊ ਦੀ ਮੂਰਤੀ ਚੁੱਕੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਇੱਕ ਨੇ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਨੂੰ ਥਾਲ ਵਿੱਚ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਕੋਲ ਪੇਸ਼ ਕੀਤੇ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਕੀ ਫਾਇਦਾ ਹੈ ਲੜਾਈ ਦਾ, ਤੁਹਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਦੇਸ਼ ਨਹੀਂ, ਜਿਹੜਾ ਲੈ ਲੈਣਾ ਹੈ ਤੇ ਐਵੇਂ ਹੀ ਬਾਦਸ਼ਾਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਦੇ ਉੱਤੇ ਇੱਕ ਹਠ ਤਾਰੀ ਹੋਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਹ ਐਨਾ ਹੀ ਚਾਹੁੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦਿਓ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ

ਜਾਵੇਂ ਤਾਂ ਫੇਰ ਮੌਜ ਹੈ ਤੁਹਾਡੀ, ਜਿੱਧਰ ਜੀਅ ਕਰੇ, ਸਾਰਾ ਹਿੰਦੋਸਤਾਨ ਤੁਹਾਡਾ ਹੀ ਹੈ, ਝਗੜਾ ਬਸ ਐਨਾ ਹੀ ਹੈ, ਹੋਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਆਹ ਦੇਖੋ, ਫੁਰਮਾਨ ਸ਼ਾਹੀ ਫੁਰਮਾਨ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਲਈ, ਲੈ ਕੇ ਪੜ੍ਹੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਸੁਣਾਈ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ। ਮਹਾਰਾਜ ਮੁਸਕਰਾ ਪਏ ਕਿ ਇਹ ਜਾਲ ਹੈ, ਠੱਗੀ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਨਿਹਚਿਆਂ ਵਾਲੇ ਸੀ ਉਹ ਡੋਲ ਗਏ ਸਾਰੇ ਹੀ। ਪਰ ਸਾਡੇ ਨਾਲੋਂ ਤਾਂ ਬਹੁਤ ਚੰਗੇ ਸੀ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਜੇ ਅਸੀਂ ਕਹਿਏ ਕਿ ਡੋਲ ਗਏ ਸੀ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਡੋਲੇ ਪਏ ਹਾਂ, ਬਗੈਰ ਕਿਸੇ ਤਕਲੀਫ ਤੋਂ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਡੋਲ ਗਏ, ਪਰ ਉਹ ਡੋਲੇ ਨਹੀਂ, 99 ਨੰਬਰ ਤਾਂ ਲੈ ਲਏ ਸੀ, ਇੱਕ ਨੰਬਰ ਰਹਿ ਗਿਆ ਸੀ ਬਾਕੀ। ਇੱਕ ਨੰਬਰ 'ਤੇ ਫੇਲ੍ਹ ਹੋ ਗਏ ਸੀ।

ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਹੁਣ ਤਾਂ ਸੌਂਹਾਂ ਖਾਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਆਪਾਂ ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡ ਦੇਈਏ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਹੀਂ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਇਹ ਤਾਂ ਧੋਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਬਹੁਤ ਜ਼ਬਰਦਸਤ, ਕਿਲ੍ਹਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਣਾ। ਕਿਲ੍ਹਾ ਛੱਡਣ ਦੇ ਨਾਲ ਅੱਗੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖਿਆ ਤੁਸੀਂ ਕਿ ਕੀ ਕਰਿਆ ਹੈ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ ਜੀ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਕੁਰਾਨ ਸ਼ਰੀਫ ਵੀ ਵਿੱਚ ਰੱਖ ਕੇ ਲਿਆਏ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੇਖੋ, ਰਾਜਾ ਜਿਹੜਾ ਹੈ ਇਹ ਜੇ ਲੱਖਾਂ ਸੌਂਹਾਂ ਵੀ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਨਾ ਇਹਦਾ ਇਤਬਾਰ ਕਰੇ। ਰਾਜਾ ਚਾਹੇ ਕੋਈ ਹੈ। ਇੱਥੇ ਤੱਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਕਿ ਬਾਂਹ ਨੂੰ ਲਾਲਾ (ਗੁੜ) ਲਾ ਲਓ ਤੇ ਤਿਲਾਂ ਵਿਚ ਰੱਖ ਦਿਓ, ਤੇ ਜਿੰਨੇ ਤਿਲ ਲੱਗ ਜਾਣ ਜੇ ਐਨਾ ਸੌਂਹਾਂ ਰਾਜਾ ਖਾਵੇ ਤਾਂ ਵੀ ਰਾਜੇ ਦਾ ਇਤਬਾਰ ਨਾ ਕਰੇ। ਰਾਜਾ ਬੇਇਤਬਾਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਹਿੱਤ ਪਿਆਰਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਸਹੁੰ ਪਿਆਰੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ, ਬਚਨ ਪਿਆਰਾ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ। ਅਜੇ ਤੱਕ ਤਾਂ ਕਦੇ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਅੱਗੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਲਜੁਗ ਚਲਦਾ ਹੈ।

ਉਹ ਏਸ ਧੋਖੇ 'ਚ ਆ ਕੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਧੋਖਾ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾ ਕਰੋ ਇਹਦਾ ਇਤਬਾਰ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕੁਛ ਕਰੜੇ ਬੋਲ ਬੋਲਣ ਲੱਗ ਗਏ ਕਿ ਸੱਚੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਖਾਣ ਨੂੰ ਤਾਂ ਹੈ ਨਹੀਂ, ਭੁੱਖੇ ਮਰ ਰਹੇ ਹਾਂ, ਕੱਲ੍ਹ ਨੂੰ ਤਾਂ ਕਤਲ ਕਰ ਦੇਣਗੇ, ਹੁਣ ਮੌਕਾ ਵੀ ਹੱਥੋਂ ਗਵਾਉਂਦੇ ਹਾਂ ਆਪਾਂ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮੌਕਾ ਹੈ, ਦੇਖੋ ਚਿੱਠੀ ਕਿੰਨੀ ਵਧੀਆ ਲਿਖੀ ਹੈ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਨਹੀਂ। ਤਿਆਰ ਹੋ ਗਏ ਸਿੰਘ ਜਾਣ ਲਈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਜੇ ਜਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ 'ਤੇ ਲਿਖ ਦਿਓ ਕਿ ਤੂੰ ਸਾਡਾ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੇਰੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ। ਦਸਤਖਤ ਕਰੀ ਜਾਓ ਤੇ ਚਲੇ ਜਾਓ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ ਕੰਮ। ਜਿਹੜੇ ਕੱਚੇ ਸੀਗੇ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ ਉਹ ਸਾਰੇ ਹੀ ਡਾਵਾਂਡੋਲ ਹੋ ਗਏ ਤੇ ਲਿਖ ਕੇ ਦੇ ਦਿਤਾ ਚਿੱਠੀ 'ਤੇ। ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਪੱਤਰ ਲਿਆ ਤੇ ਖੀਸੇ 'ਚ ਪਾ ਲਿਆ ਤੇ ਉਹ ਫੁਰਮਾਨ ਵੀ

ਜੇਬ ਵਿਚ ਪਾ ਲਿਆ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕਹਿੰਦੇ ਚੰਗਾ ਜਾਓ, ਤੁਸੀਂ ਸਾਡੇ ਸਿੱਖ ਨਹੀਂ ਤੇ ਅਸੀਂ ਤੁਹਾਡੇ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ। ਘਰਾਂ ਨੂੰ ਚਲੇ ਗਏ, ਬੇਅੰਤ ਬੰਦੇ ਤੇ ਉਹ ਰਹਿ ਗਏ ਜਿਹੜੇ ਸਨਮੁਖ ਸਿੱਖ ਸੀ। ਸਨਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਜਿਹੜਾ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਕਦੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਆਸਰਾ ਨਹੀਂ ਛੱਡਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਦਾ ਆਸਰੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਰਹਿੰਦਾ,
ਸਨਮੁੱਖ ਜਿਹੜਾ ਸਿੱਖ ਗੁਰਾਂ ਦਾ।
ਦਰਸਨੁ ਦੇਖਿ ਪਤੰਗ ਜਿਉ ਜੋਤੀ ਜੋਤਿ ਸਮਾਵੈ।
ਸਬਦ ਸੁਰਤਿ ਲਿਵ ਮਿਰਗ ਜਿਉ ਅਨਹਦ ਲਿਵ ਲਾਵੈ।
ਸਾਧ ਸੰਗਤਿ ਵਿਚਿ ਮੀਨੁ ਹੋਇ ਗੁਰਮਤਿ ਸੁਖ ਪਾਵੈ।
ਚਰਣ ਕਵਲ ਚਿਤਿ ਭਵਰੁ ਹੋਇ ਸੁਖ ਰੈਣਿ ਵਿਹਾਵੈ।
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸੁ ਨ ਵਿਸਰੈ ਬਾਬੀਰਾ ਧਿਆਵੈ।
ਪੀਰ ਮੁਹੀਦਾਂ ਪਿਰਹੜੀ ਦੁਬਿਧਾ ਨ ਸੁਖਾਵੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੭/੧੫

ਮਿਸਾਲਾਂ ਦਿੱਤੀਆਂ ਨੇ ਕਿ ਪਤੰਗ ਜਦੋਂ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਜੋਤ ਨੂੰ, ਉਹਦੇ ਵਿਚ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਮਿਰਗ ਜਦੋਂ ਘੰਡੇਹੋੜੇ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਅਨਹਦ ਨਾਲ ਲਿਵ ਲਾ ਕੇ ਉਪਰ ਨੂੰ ਸਿੱਧਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਸ਼ਿਕਾਰੀ ਫੜ ਕੇ ਮਾਰ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਸਾਧਸੰਗਤ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਮੱਛੀ ਪਾਣੀ 'ਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲਿਵਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਚਰਨਾਂ ਦੇ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਦੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਧਿਆਨ ਰੱਖਦਾ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਭੰਵਰਾਂ ਫੁੱਲ ਦੇ ਉੱਤੇ ਰੱਖਦਾ ਹੈ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਬਾਣੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਪੜ੍ਹ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸੋ-

ਜੇ ਕੇ ਸਿਖੁ ਗੁਰੂ ਸੇਤੀ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ॥
ਹੋਵੈ ਤ ਸਨਮੁਖੁ ਸਿਖੁ ਕੋਈ ਜੀਅਹੁ ਰਹੈ ਗੁਰ ਨਾਲੇ ॥
ਗੁਰ ਕੇ ਚਰਨ ਹਿਰਦੈ ਧਿਆਏ ਅੰਤਰ ਆਤਮੈ ਸਮਾਲੇ ॥
ਆਪੁ ਛਡਿ ਸਦਾ ਰਹੈ ਪਰਣੈ ਗੁਰ ਬਿਨੁ ਅਵਰੁ ਨ ਜਾਣੈ ਕੋਏ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਸੁਣਹੁ ਸੰਤਹੁ ਸੇ ਸਿਖੁ ਸਨਮੁਖੁ ਹੋਏ ॥ ਅੰਗ - ੯੨੦

ਸੋ ਜਿਹੜੇ ਸਨਮੁੱਖ ਸਿੱਖ ਹੁੰਦੇ ਨੇ, ਉਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਵਾਨ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ -

ਧਾਰਨਾ - ਮਰਨੋਂ ਮੂਲ ਨਾ ਡਰਦੇ, ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ।

ਦੀਪਕ ਜਲੈ ਪਤੰਗ ਵੰਸੁ ਫਿਰਿ ਦੇਖਿ ਨ ਹਟੈ।
ਜਲ ਵਿਚਹੁ ਫੜਿ ਕਢੀਐ ਮਛ ਨੇਹੁ ਨ ਘਟੈ।
ਘੰਡਾ ਹੋੜੈ ਮਿਰਗ ਜਿਉ ਸੁਣਿ ਨਾਦੁ ਪਲਟੈ।
ਭਵਰੈ ਵਾਸੁ ਵਿਣਾਸੁ ਹੈ ਫੜਿ ਕਵਲ ਸੰਘਟੈ।
ਗੁਰਮੁਖਿ ਸੁਖ ਫਲੁ ਪਿਰਮ ਰਸੁ ਬਹੁਤ ਬੰਧਨ ਕਟੈ।
ਧੰਨੁ ਧੰਨੁ ਗੁਰ ਸਿੱਖ ਵੰਸੁ ਗੁਰਮਤਿ ਨਿਧ ਖਟੈ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੭/੧੬

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੇ ਕੋਲ ਜਿਹੜੇ ਰਹਿ ਗਏ, ਕਹਿੰਦੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਇਹ ਹਾਲਤ ਸੀ। ਪਤੰਗ ਦੀ ਵੰਸ ਦਾ ਦੀਪਕ ਜਿਹੜਾ

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 45 'ਤੇ)

ਸੰਤ ਬਚਨ

ਭਾਗ ਦੂਜਾ

(ਪ੍ਰਸ਼ਨਾਂ ਦੇ ਉਤਰ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਰਾਝਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਵਲੋਂ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ (ਸ੍ਰੀ 108 ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਾਝੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ) 1961 ਮਈ ਵਿਚ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ (ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ) ਦਰਸ਼ਨ ਦਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਅੱਜ ਛੁੱਟੀ ਦਾ ਦਿਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਹੋਰ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਇਕੱਠੇ ਹੋਏ ਅਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਤੋਂ ਅਸੀਂ ਵਿਸਥਾਰ ਪੂਰਵਕ ਅੰਦਰਲੇ ਚੱਕਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਸੋ ਇਸ ਦੇ ਮੁਤਾਬਿਕ ਹੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਅੱਜ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਗਿਆਸੂ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਹਿੰਦੂ ਮਹਾਤਮਾ ਭੀ ਹਨ, ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਾਰੇ ਆਪ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਤਮਾ ਕੁੰਡਲਨੀ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦਣ ਦਾ ਭੀ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਬਾਰੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਖਿਆਲ ਹਨ। ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪਾਓ।

ਉਤਰ - ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਸੁਣ ਕੇ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਭੇਦਣਾ ਗੁਰਮਤਿ ਅਨੁਸਾਰ ਕੋਈ ਜ਼ਰੂਰੀ ਚੀਜ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਦਾ ਮਤਿ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖੈਨ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ 'ਸੁਰਤਿ ਸਬਦਿ ਮਾਰਗ' ਜਾਂ 'ਨਾਮ ਮਾਰਗ' ਆਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਛੋਟੀ ਤੋਂ ਛੋਟੀ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲਾ ਜੀਵ ਵੀ ਇਸ ਮਾਰਗ ਉਪਰ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਰੱਖ ਕੇ, ਭਜਨ ਕਰਨ ਵਾਲਾ ਇਸ ਭਵਸਾਗਰ ਨੂੰ ਪਾਰ ਲੰਘ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਕਿ ਇਸ ਕਸ਼ਟ ਯੋਗ ਰਾਹੀਂ ਪਾਰ ਲੰਘਣਾ ਅੱਜ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਸਮਰੱਥਾ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਆਚਾਰ, ਵਿਹਾਰ ਤੇ ਆਹਾਰ ਬਹੁਤ ਹੀ ਨਖਿੱਧ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਉਹ ਸ਼ਕਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ ਜਿਸ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਇਹ ਚੱਕਰ ਭੇਦੇ ਜਾ ਸਕਣ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਅਜਿਹਾ ਅਨੁਕੂਲ ਵਾਤਾਵਰਣ ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਜਿਥੇ ਬੈਠ ਕੇ ਇਹ ਸਾਧਨਾਵਾਂ ਨਿਰੰਤਰ ਕੀਤੀਆਂ ਜਾ ਸਕਣ। ਜੇਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਧਨਾਂ ਨੂੰ ਕਰਨ ਲਈ ਇਕ ਹਜ਼ਾਰ ਜਗਿਆਸੂ ਜਤਨ ਕਰੇ ਤਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੀ ਗਰਮੀ ਨਾਲ ਨੌਂ ਸੌ ਨੀੜ੍ਹੀਨਵੇਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਉਪਰ ਐਸਾ ਅਸਰ ਪੈ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਹੋਸ਼ ਹਵਾਸ਼ ਗਵਾ ਬੈਠਦੇ ਹਨ, ਫੇਰ ਡਾਕਟਰਾਂ ਤੋਂ ਵੀ ਕਿਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਅਰਾਮ ਨਹੀਂ ਆ ਸਕਦਾ। ਪਿਛਲੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਸਰੀਰ ਰਿਸ਼ਟ-ਪੁਸ਼ਟ ਹੋਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬ੍ਰਹਮਚਰੀਆ ਪੂਰੀ ਤਰਾਂ ਨਾਲ ਕਾਇਮ ਰੱਖਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਦੀ ਸੁਤੇ ਹੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਅੱਜ ਦਾ ਜੁੱਗ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਖਿਆਲਾਂ ਦੀ ਉਥੱਲ-ਪੁਥੱਲ ਪੂਰੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਅਗਨੀ ਦੇ ਭਾਂਬੜ ਮੱਚਣ ਨਾਲ ਆਦਮੀ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਬੰਨ੍ਹਿਆ ਹੋਇਆ ਧਨ, ਜਾਇਦਾਦ ਕਮਾਉਣ ਲਈ ਦਿਨ ਰਾਤ ਇਸੇ ਅਗਨ

ਵਿਚ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਤਾਂ ਐਸੇ ਵਾਤਾਵਰਣ ਵਿਚ ਉਸਦੀ ਅੰਦਰਲੀ ਚੇਤਨਾ, ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਕੁਝ ਸੋਚਣ ਤੋਂ ਅਸਮਰੱਥ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਦੂਸ਼ਿਤ ਵਾਤਾਵਰਣ ਨੂੰ ਵਿਚਾਰਦਿਆਂ ਹੋਇਆਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੁਖੈਨ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਖੇਪ 'ਵਰਤਣ ਵੈਰਾਗ', 'ਮੁਖ ਭਗਤੀ', 'ਨਿਹਚੇ ਗਿਆਨ' ਦੇ highway (ਪਰਮ-ਮਾਰਗ) ਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਚਲਾਇਆ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਕਿਰਤ ਕਰਨਾ, ਵੰਡ ਛੱਕਣਾ ਤੇ ਨਾਮ ਜਪਣਾ ਸਾਧਨ ਪ੍ਰਚਲਤ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਗੁਰਮੁਖ ਨਾਮ ਦਾਨ ਇਸ਼ਨਾਨ ਵੀ ਕਹਿ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਸੁਖਾਲਾ ਮਾਰਗ ਹੈ, ਜਿਸ ਉਪਰ ਪੜ੍ਹਿਆ-ਅਨਪੜ੍ਹਿਆ, ਅਮੀਰ-ਗਰੀਬ ਸਭ ਚਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਹੱਠ ਜੋਗ ਦੇ ਸਾਧਨਾਂ ਬਾਰੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਸੋ ਉਸਦੀ ਵਿਚਾਰ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।

ਇਹ ਸਭ ਸਾਧਨ ਪਹਿਲੇ ਸਮਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਕੱਤਰ ਥਾਵਾਂ, ਗੁਫਾਵਾਂ, ਅਬਾਦੀਆਂ ਤੋਂ ਦੂਰ ਰਹਿ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਧੋਤੀ, ਨੇਤੀ, ਬਸਤੀ, ਤ੍ਰਾਟਕ, ਨਿਉਲੀ, ਕਪਾਲਭਾਤੀ; ਇਹ ਸਾਧਨ ਕੀਤੇ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਧੋਤੀ - ਚਾਰ ਉਂਗਲ ਚੌੜੀ, ਸਾਢੇ ਬਾਈ ਫੁੱਟ ਲੰਬੀ ਬਰੀਕ ਕਪੜੇ ਦੀ ਪੱਟੀ ਕੋਸੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਭਿਉਂ ਕੇ ਹਰ ਰੋਜ਼ ਡੇਢ ਫੁੱਟ ਅੰਦਰ ਨਿਘਾਰੇ ਜਾਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ੧੫ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਇਹ ਸਾਰਾ ਕੱਪੜਾ ਨਿਘਾਰਨਾਂ ਤੇ ਪਿਛਲਾ ਕਿਨਾਰਾ ਦੰਦਾਂ ਵਿਚ ਮਜ਼ਬੂਤ ਰੱਖਣਾ, ਫੇਰ ਕੱਪੜੇ ਨੂੰ ਧੀਰੇ-ਧੀਰੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਾਲਣਾ; ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਮੇਹਦੇ ਦੀਆਂ ਆਂਤੜੀਆਂ ਦੀ ਸਫਾਈ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ ਸੀ।

ਨੇਤੀ - ਇਕ ਗਿੱਠ ਲੰਮਾ ਸੂਤ ਦਾ ਧਾਗਾ - ਬਰੀਕ ਤੇ ਮੁਲਾਇਮ ਲੈ ਕੇ ਨੱਕ ਰਾਹੀਂ ਸਾਹ ਖਿੱਚ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਚੜ੍ਹਾ ਕੇ ਮੁਖ ਰਾਹੀਂ ਬਾਹਰ ਕੱਢ ਦੇਣਾ ਜਿਵੇਂ ਦਹੀਂ ਰਿੜਕੀਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੱਕ ਤੇ ਗਲ ਦੀ ਮੈਲ ਸਾਫ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ।

ਬਸਤੀ - ਨਾਭੀ ਤਾਂਈ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਬੈਠ ਕੇ ਛੇ ਉਂਗਲ ਲੰਬੀ, ਇਕ ਉਂਗਲ ਮੋਟੀ ਬਾਂਸ ਦੀ ਨਲਕੀ ਹੇਠਾਂ ਤੋਂ ਅੰਦਰ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪਾਣੀ ਖਿੱਚ ਕੇ ਅਨੀਮਾ ਕਰਨਾ।

ਤ੍ਰਾਟਕ - ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਟਿਕ-ਟਿਕੀ ਕਿਸੇ ਖਾਸ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਲਾ ਕੇ ਉਸ ਵੱਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤਾਂਈ ਧਿਆਨ ਕੇਂਦਰਿਤ ਕਰਨਾ ਜਦੋਂ ਤਾਂਈ ਨੇਤਰਾਂ ਦੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਥੱਕ ਕੇ ਅੱਖਾਂ ਵਿਚ ਜਲ ਨਾ ਨਿਕਲੇ। ਇਹ ਤ੍ਰਾਟਕ ਨੇਤਰਾਂ ਦੇ ਰੋਗਾਂ ਨੂੰ ਨਸ਼ਟ ਕਰਨ

ਵਾਲਾ ਹੈ। ਨਿੰਦਾ, ਆਲਸ ਤੇ ਤਮੋ ਗੁਣ ਦੀ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਤੋੜਨ ਵਾਲਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕੀਮਤੀ ਚੀਜ਼ ਸੰਭਾਲ ਕੇ ਰੱਖੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਇਸ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਨਾਸਕਾ ਜਾਂ ਭਰਵੱਟਿਆਂ ਦੇ ਮੱਧ ਭਾਗ ਵਿਚ ਜਾਣੇ।

ਨਿਉਲੀ - ਦੋਨੋਂ ਮੋਢੇ ਹੇਠਾਂ ਕਰਕੇ, ਪਿੱਠ ਨੂੰ ਸਿਧਾ ਕਰਕੇ, ੯੦ ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਗੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ ਰੱਖ ਕੇ ਬੈਠਣਾ; ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਪੇਟ ਨੂੰ ਸੱਜੇ, ਖੱਬੇ, ਉਪਰ, ਨੀਚੇ ਘੁਮਾਉਣਾ ਜਿਵੇਂ ਮਧਾਣੀ ਦਹੀਂ ਰਿੜਕਦੀ ਹੈ।

ਕਪਾਲਭਾਤੀ - ਲੁਹਾਰ ਦੀ ਧੌਂਕਣੀ ਦੇ ਸਮਾਨ ਰੇਚਕ, ਪੂਰਕ, ਦੁਆਰਾ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਚੜ੍ਹਾਉਣਾ ਤੇ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ। ਇਹ ਸਾਧਨ ਕਰਨੇ ਪੈਂਦੇ ਹਨ।

ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ - ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੀ ਗਤੀ ਨੂੰ ਠਹਿਰਾ ਦੇਣਾ, ਇਸਦਾ ਨਾਂ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਹੈ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ 72 ਕਰੋੜ, 72 ਲੱਖ, 10 ਹਜ਼ਾਰ, 201 ਨਾੜੀਆਂ ਦੱਸੀਆਂ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਦਸ ਨਾੜੀਆਂ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੀਆਂ ਸਹਾਇਕ ਹਨ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤਰੀਕੇ ਹਨ, ਜੋ ਬਹੁਤ ਹੀ ਕਠਨ ਹਨ ਪਰ ਦੋ ਕਿਸਮ ਦੇ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਚੰਦਰਾਂਗ ਅਤੇ ਸੂਰਿਆਂਗ ਜ਼ਿਆਦਾ ਪ੍ਰਚਲਤ ਹਨ। ਸਾਡੇ ਅੰਦਰ ਤਿੰਨ ਮੁਖ ਨਾੜੀਆਂ ਹਨ - ਨੌਕ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਇੜਾ ਨਾੜੀ, ਸੱਜੇ ਪਾਸੇ ਪਿੰਗਲਾ ਨਾੜੀ ਅਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰਲੀ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਕਹਾਉਂਦੀ ਹੈ।

ਪਹਿਲਾਂ ਇੜਾ ਦੇ ਰਸਤੇ 16 ਵਾਰੀ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਕੇ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਖਿੱਚਣਾ 'ਪੂਰਕ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। 64 ਵਾਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰਦਿਆਂ ਸੁਆਸ ਅੰਦਰ ਟਿਕਾ ਕੇ ਰੱਖਣਾ 'ਕੁੰਭਕ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ੩੨ ਵਾਰੀ ਮੰਤ੍ਰ ਜਪਦਿਆਂ ਸੁਆਸ ਨੂੰ ਹੌਲੀ-ਹੌਲੀ ਬਾਹਰ ਕੱਢਣਾ 'ਰੇਚਕ' ਕਹਾਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੁਲਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਤਕ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਹੈ। ਉਸਦੇ ਵਿਚ ਕਰੋੜਾਂ ਬਿਜਲੀਆਂ ਦੀ ਚਮਕ ਦੇ ਸਮਾਨ ਉਤਮ ਸੂਖਮ ਰੂਪ ਦੇ ਵਿਚ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾਮ ਦੀ ਇਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਉਸ ਸ਼ਕਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਮਾਤਰ ਨਾਲ ਹੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਆ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਪਾਪਾਂ ਅਤੇ ਅਗਿਆਨ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਭੁਜੰਗਾ ਨਾੜੀ ਨੇ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਕਿਵਾੜ ਰੂਪ ਬੰਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਸਾਧਕ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਕਰਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਉਸਦੇ ਬਲ ਪੈਣ ਤੇ ਭੁਜੰਗਾ ਨਾੜੀ, ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦੇ ਮੂੰਹ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਹਟ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਦੁਆਰਾ ਇਕ-ਇਕ ਚੱਕਰ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਵੇਧਿ ਕੇ ਪ੍ਰਾਣਾਂ ਦਾ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਇਸਦਾ ਹਵਾਲਾ ਦਿੰਦਿਆਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

*ਖਟੁ ਸਾਸਤ ਬਿਚਰਤ ਮੁਖਿ ਗਿਆਨਾ॥
ਪੁਜਾ ਤਿਲਕੁ ਤੀਰਥ ਇਸਨਾਨਾ॥
ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਆਸਨ ਚਉਰਾਸੀਹ
ਇਨ ਮਹਿ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਵੈ ਜੀਉ॥ ਅੰਗ - ੯੮
ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਭੁਅੰਗਮ ਭਾਠੀ
ਰੇਚਕ ਪੂਰਕ ਕੁੰਭ ਕਰੈ॥*

*ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਕਿਛੁ ਸੋਝੀ ਨਾਹੀ
ਭਰਮੇ ਭੂਲਾ ਭੂਭਿ ਮਰੈ॥*

*ਅੰਧਾ ਭਰਿਆ ਭਰਿ ਭਰਿ ਧੋਵੈ
ਅੰਤਰ ਕੀ ਮਲੁ ਕਦੇ ਨ ਲਹੈ॥*

*ਨਾਮ ਬਿਨਾ ਫੋਕਟ ਸਭਿ ਕਰਮਾ
ਜਿਉ ਬਾਜੀਗਰੁ ਭਰਮਿ ਭੁਲੈ॥*

ਅੰਗ - ੧੩੪੩

*ਬਰਤ ਸੰਧਿ ਸੋਚ ਚਾਰ॥
ਕ੍ਰਿਆ ਕੀਟਿ ਨਿਰਾਹਾਰ॥*

ਅਪਰਸ ਕਰਤ ਪਾਕਸਾਰ॥

ਨਿਵਲੀ ਕਰਮ ਬਹੁ ਬਿਸਥਾਰ॥

ਧੁਪ ਦੀਪ ਕਰਤੇ ਹਰਿ ਨਾਮ ਤੁਲਿ ਨ ਲਾਗੇ॥

ਰਾਮ ਦਇਆਰ ਸੁਨਿ ਦੀਨ ਬੇਨਤੀ॥

ਦੇਹੁ ਦਰਸੁ ਨੈਨ ਪੇਖਉ ਜਨ ਨਾਨਕ ਨਾਮ ਮਿਸਟ ਲਾਗੇ॥

ਅੰਗ - ੧੨੨੯

ਸੁਖਮਨਾ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬਹੁਤ ਕਸ਼ਟ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਦੇ ਅਭਿਆਸ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹਦਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਵਾਸਤੇ ਭਾਠੀ ਦੀ ਕਿਰਿਆ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਮਾਲਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੀਭ ਨੂੰ ਐਨੀ ਪਤਲੀ ਅਤੇ ਲੰਮੀ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹਨ ਜੋ ਮੂੰਹ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਮੱਥੇ ਨੂੰ ਛੂਹ ਜਾਵੇ। ਫੇਰ ਉਸਨੂੰ ਪੁੱਠੀ ਕਰਕੇ ਕੰਠ ਦੇ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਕੇ ਜੀਭ ਦੀ ਨੌਕ ਨਾਲ ਤਾਲੂ ਦੇ ਉਪਰ ਜੋ ਛਿਦ੍ਰ ਹੈ, ਉਸਨੂੰ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਐਸਾ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਣਾਯਾਮ ਤੋਂ ਪੈਦਾ ਹੋਈ ਗਰਮੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਦੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਜੋਗੀਆਂ ਦੇ ਮੰਨੇ ਹੋਏ ਚੰਦ੍ਰਮਾ ਤੋਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਟਪਕਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਅੰਮ੍ਰਿਤਮਈ ਰਸ ਨੂੰ ਰਸਨਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਰਸ ਨੂੰ ਅਮਰਵਾਰਨੀ ਵੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ।

ਹੁਣ ਤੁਹਾਨੂੰ ਛੇ ਚੱਕਰਾਂ ਬਾਰੇ ਸੰਖੇਪ ਵਿਚ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਨੇ ਨੋਟ ਕਰਨਾ ਹੈ, ਉਹ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਨ -

1. ਮੁਲਧਾਰ ਚੱਕਰ - (Pelvic plexus) ਇਹ ਗੁਦਾ ਮੰਡਲ ਦਾ ਚੱਕਰ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਲਟੇ ਮੁਖ ਵਾਲਾ, ਚਾਰ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲਾ ਪੀਲਾ ਕਮਲ ਹੈ। ਚਾਰ ਪੰਖੜੀਆਂ ਚਾਰ ਅੱਖਰ ਰੂਪ ਹਨ - ਵ, ਸ਼, ਖ, ਸ। ਇਸਦੇ ਤਿੰਨ ਕੋਨੇ ਹਨ। ਇੱਛਾ ਇਥੇ ਗਿਆਨ ਦੀ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਜਿਥੇ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਉਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਕਾਮ ਦਾ ਤਖਤ ਹੈ ਜਿਥੇ ਨਾਰ, ਹੰਸ, ਮਨ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਗਣੇਸ਼ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

2. ਸਵਾਦਿਸ਼ਠਾਨ ਚੱਕਰ - (Hypogastric Plexus) ਉਪਸਥਿਤ ਇੰਦ੍ਰਾ (ਲਿੰਗ) ਦੇ ਮੂਲ ਵਿਚ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਲਾਲ ਰੰਗ ਦਾ ਉਰਧ ਮੁਖ, ਛੇ ਦਲ ਦਾ ਕਮਲ ਹੈ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਛੇ ਪੰਖੜੀਆਂ- ਬ, ਭ, ਮ, ਯ, ਰ, ਲ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਜੋਗੀ ਜਨ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

3. ਮਣੀਪੂਰਕ ਚੱਕਰ - (Epigastric Plexus) ਅਥਵਾ Solar Plexus - ਇਹ ਨਾਭੀ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਹੈ। ਨੀਲੇ ਰੰਗ ਦਾ ਉਲਟੇ ਮੁਖ, ਦਸ ਪੱਤੀਆਂ ਵਾਲਾ ਕਮਲ ਹੈ। ਡ, ਢ, ਣ, ਤ, ਥ, ਦ, ਧ, ਨ, ਪ, ਫ; ਇਹ ਇਸਦੇ

ਦਸ ਦਲ ਹਨ। ਇਥੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਕਰਦੇ ਹਨ।

4. ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ - (Cardiac Plexus)
ਅਨਾਹਤ ਚੱਕਰ ਬਾਰਾਂ ਦਲਾਂ ਦਾ, ਸੋਨੇ ਵਰਗੇ ਰੰਗ ਵਾਲਾ ਕਮਲ, ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ਬਾਰਾਂ ਅਵਾਜ਼ਾਂ ਦੇ ਅੱਖਰ ਹਨ - ਕ, ਖ, ਗ, ਘ, ਙ, ਚ, ਛ, ਜ, ਝ, ਞ, ਟ, ਠ ਇਹ ਇਸਦੇ ਬਾਰਾਂ ਦਲ ਹਨ। ਇਥੇ ਰੁਦਰ (ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਪਹਾੜ ਤੇ ਲੱਗੇ ਤਖਤ ਸਮੇਤ) ਧਿਆਨ ਕੀਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

5. ਵਿਸ਼ੁਧ ਚੱਕਰ - (Carotid Plexus) ਇਥੇ ਧੁਮਰ ਵਰਣ ਦਾ ਉਰਧ ਮੁਖ, ੧੬ ਦਲਾਂ ਦਾ ਕਮਲ ਕੰਠ ਵਿਚ ਅਸਥਿਤ ਹੈ ਅਤੇ ਇਥੇ ੧੬ ਅੱਖਰ ਰੂਪ, ੧੬ ਦਲ ਹਨ। ਅ, ਆ, ਇ, ਈ, ਉ, ਊ, ਰਿ, ਗੀ, ਲਿ, ਲੀ, ਇ, ਏ, ਐ, ਔ, ਅੰ, ਆਂ; ਇਹ ੧੬ ਦਲ ਹਨ। ਜਲੰਧਰ ਪੀਠ ਹੈ, ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਦਾ ਇਥੇ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

6. ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ - (Medula Plexus) ਦੋਏ ਅੱਖਾਂ ਤੇ ਨੱਕ ਦੀ ਜੜ੍ਹ- ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਦੋ ਪੰਖੜੀਆਂ ਦਾ ਪੁਠੇ ਮੁਖ ਵਾਲਾ ਚੰਦਮਾ ਵਰਗਾ ਸਫੈਦ ਕਮਲ ਹੈ। ਖੜ, ਗੜ ; ਦੋ ਦਲ ਹਨ। ਇਸਦਾ ਉਡਿਆਂਗ ਤਖਤ ਹੈ। ਇਥੇ ਜੋਗੀ ਜਨ ਨਿਰਵਾਨ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਦਾ ਧਿਆਨ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਫਲ - ਭਿੰਨ-ਭਿੰਨ ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਧਿਆਨ ਦੁਆਰਾ ਜੋ ਫਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਸਭ ਇਸ ਚੱਕਰ ਦੇ ਧਿਆਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। (ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼, ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਟਿਕਾਉਣ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਹਨ) ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ 'ਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ' ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਮੂਲਧਾਰ ਚੱਕਰ ਤੋਂ ਇੜਾ, ਪਿੰਗਲਾ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ; ਵੱਖਰੀਆਂ ਵੱਖਰੀਆਂ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮਿਲਦੀਆਂ ਹਨ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਨਾਮ 'ਤ੍ਰਿਵੇਣੀ' ਕਿਹਾ ਹੈ। ਇੜਾ ਨੂੰ ਗੰਗਾ, ਪਿੰਗਲਾ ਨੂੰ ਜਮਨਾ ਅਤੇ ਸੁਖਮਨਾ ਨੂੰ ਸੁਰਸਤੀ ਕਿਹਾ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਨੂੰ 'ਤੀਰਥ ਰਾਜ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, 'ਆਤਮ ਤੀਰਥ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ 'ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ' ਵੀ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਮਨ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਪਾਪਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਸਚੁ ਤਾਂ ਪਰੁ ਜਾਣੀਐ

ਜਾ ਆਤਮ ਤੀਰਥਿ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ॥

ਸਤਿਗੁਰੁ ਨੋ ਪੁਛਿ ਕੈ ਬਹਿ ਰਹੈ ਕਰੇ ਨਿਵਾਸੁ॥

ਅੰਗ - ੪੬੮

ਇਸ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਦੇ ਮੰਡਲ ਨੂੰ 'ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਹਿਰਦਾ' ਜਾਂ 'ਸਮਸਤ ਹਿਰਦਾ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਜੋ ਬਚਨ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਨਾਮ ਵਸਣ ਦੇ ਸਬੰਧ ਵਿਚ ਆਉਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਇਹੀ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਸਥੂਲ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ, heart ਨੂੰ ਹੀ ਹਿਰਦਾ ਆਖਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਖੁਲ੍ਹਣ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਅਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ 'ਸ਼ਿਵ ਨੇਤਰ' (Organ of

Clairvoyance) ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਦਾ ਯੰਤਰ ਆਖਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਤੀਸਰੇ ਤਿਲ ਦਾ ਥਾਂ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ 'ਨੁਕਤਾ ਏ ਸਵੀਦਾ' ਵੀ ਆਖਦੇ ਹਨ।

ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਦੇ ਉਪਰ ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਅਸਥਾਨ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਨੂੰ ਕਈਆਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਚੱਕਰ, ਮਾਨਸ ਚੱਕਰ, ਲਿਲਾਟ ਚੱਕਰ ਆਦਿਕ ਵੀ ਕਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਸਾਰੇ ਸੱਤਾਂ ਚੱਕਰਾਂ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਹੀ ਹਨ।

ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਹੰਸਰਦਲ ਕਮਲ ਵਾਲਾ ਦਸਮ ਦੁਆਰਾ ਹੈ। ਤ੍ਰਿਕੁਟੀ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਪਿੰਡ (ਅੰਡ) ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਸ਼ੁਰੂ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਸਹੰਸਰ ਅਤੇ ਸੁੰਨ ਚੱਕਰ ਇਸ ਦਾ ਸੰਕੇਤਕ ਸਥੂਲ ਰੂਪ (Cerebral Plexus) ਹੈ। ਤਾਲੂ ਦੇ ਉਪਰ ਮਸਤਕ ਵਿਚ ਬ੍ਰਹਮ ਰੁੰਦਰ ਤੋਂ ਉਪਰ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦਾ ਇਹ ਕੇਂਦਰ ਹੈ। ਨਾਨਾ ਰੰਗ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨਾਲ ਯੁਕਤ ਸਹੰਸਰ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੰਖੜੀਆਂ ਵਾਲੇ ਕਮਲ ਵਰਗਾ ਹੈ। ਪੰਖੜੀਆਂ ਤੇ 'ਅ' ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ 'ਖ' ਤਕ ਸਾਰੇ ਸੁਰ ਅਤੇ ਵਰਣ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਤੇ ਜੋਗੀ ਲੋਕ ਯੋਗ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਰਬ ਵਿਦਿਆ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ ਸਾਰੀਆਂ ਵਿਦਿਆਵਾਂ, ਬੋਲੀਆਂ, ਭੂਤ, ਭਵਿਖਤ, ਵਰਤਮਾਨ ਗੱਲਾਂ ਤੋਂ ਜਾਣੂ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਥਾਂ ਦੇ ਉਤੇ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਦਾ ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਸਮੇਤ ਨਿਵਾਸ ਹੈ। ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਨਾਲ ਸਰਬ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ 'ਅਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ' ਦੀ ਯੋਗਤਾ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ ਕਿ ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਮਾਤਰ ਹਿਰਦੇ ਪੁਰਸ਼ ਦਾ ਸਥਾਨ ਇਸ ਥਾਂ ਹੀ ਹੈ। ਇਹ ਹੀ ਅੰਗੁਸ਼ਟ ਮਾਤਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਹੀ ਚਿਤ ਦਾ ਸਥਾਨ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਆਤਮ ਗਿਆਨ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਅਥਵਾ ਪ੍ਰਤੀਬਿੰਬ ਪੈ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਸੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਪ੍ਰਾਣ ਅਤੇ ਮਨ ਦੇ ਸਥਿਰ ਹੋ ਜਾਣ ਤੇ ਅਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ (ਨਿਰਵਿਕਲਪ) ਸਮਾਧੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਰਬ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਅਸਥਾਨ ਤੇ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼, ਚਿੱਤ ਉਪਰ ਪੈਂਦਾ ਹੈ, ਚਿੱਤ ਹੀ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਹੈ, ਇਸ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਬੰਧ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੀਪੂਰਨ ਆਤਮਾ ਦਾ ਨਾਮ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ, ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸੂਖਸ਼ਮ ਸਰੀਰ, ਸਥੂਲ ਸਰੀਰ ਵਿਚ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਹੈ। ਫੇਰ ਉਸ ਕਾਰਿਆ ਭੇਦ ਨਾਲ ਉਸਦੇ ਕਾਰਿਆ ਸਥਾਨ ਦੱਸੇ ਜਾ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਮਤਲਬ ਕਿ ਸੂਖਸ਼ਮ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ, ਹਿਰਦਾ ਦੇਸ਼ ਦੱਸਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਹਿਰਦਾ, ਸਰੀਰ ਦਾ ਮੁਖ ਸਥਾਨ ਹੈ। ਇਥੋਂ ਹੀ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਾੜੀਆਂ ਜਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦਾ ਆਂਤਰਿਕ ਕੰਮ ਇਥੋਂ ਹੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਥੂਲ ਹਿਰਦੇ ਦੀ ਗਤੀ ਰੁਕਣ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਾਰਜ ਬੰਦ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਸਖੋਪਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਸਥਾਨ 'ਹਿਰਦਾ' ਕਿਹਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਅਸਥਾਨ 'ਕੰਠ' ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੋ ਪਦਾਰਥ ਦੇਖੇ, ਸੁਣੇ ਜਾਂ

ਭੋਗੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸੰਸਕਾਰ, ਵਾਲ ਦੇ ਹਜ਼ਾਰਵੇਂ ਭਾਗ ਵਿਚ ਸਥਿਤ ਇਕ 'ਹਿਤਾ' ਨਾਮ ਦੀ ਨਾੜੀ ਵਿਚ ਰਹਿਣਾ ਦੱਸਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਅਨਭੂਤ ਪਦਾਰਥ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਗਿਆਨ, ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੰਠ ਵਿਚ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਜਾਗਰਤ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਬਾਹਰ ਪਰਚੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਗੁਰਬਾਣੀ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਹੈ -

**ਨਉ ਘਰ ਦੇਖਿ ਜੁ ਕਾਮਨਿ ਭੁਲੀ
ਬਸਤੁ ਅਨੁਪ ਨ ਪਾਈ॥ ਅੰਗ - ੩੩੯**

ਅੱਖਾਂ ਵਿਚੀਂ ਜੋ ਦੇਖਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਆਤਮਾ ਹੈ। ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਦਾ ਥਾਂ, ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹੀ ਦਿਬ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਸਥਾਨ ਹੈ, ਇਥੋਂ ਹੀ ਇਸਨੂੰ ਦਿਬ ਨੇਤਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਅਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧੀ ਵੇਲੇ ਜੀਵ-ਆਤਮਾ ਬ੍ਰਹਮ ਰੁੰਦਰ ਵਿਚ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇਸ ਸਥਾਨ ਤੇ ਹੀ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ - ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਵਿਚ ਜਿੰਨੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਵਰਤਮਾਨ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਪਿੰਡ ਦੇ ਇਸ ਭਾਗ ਵਿਚ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਪਰ ਸੁਖਮਨਾ ਨਾੜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਤਿਕੋਣ ਮੇਰੂਦੰਡ ਦੇ ਵਿਚੀਂ ਹੁੰਦਾ ਹੋਇਆ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚਲਦਾ ਹੈ। ਸਧਾਰਣ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਹ ਬੰਦ (ਸੁੱਤੀ) ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਗੁਪਤ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪ੍ਰਾਣ ਸ਼ਕਤੀ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਇੜਾ ਤੇ ਪਿੰਗਲਾ ਦੁਆਰਾ ਖੱਬੇ ਅਤੇ ਸੱਜੇ ਰਸਤੇ ਹੁੰਦੀ ਹੋਈ ਚੱਕਰਾਂ ਨੂੰ ਛੁੰਦੀ ਉਪਰ ਨੂੰ ਚਲਦੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਾਹਿਤ ਹੁੰਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸੇ ਤਿਕੋਣ ਯੋਨਿ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਇਕ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸੂਖਸ਼ਮ ਬਿਜਲੀ ਵਰਗੀ ਅਦਭੂਤ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੀ ਨਾੜੀ ਲਿਪਟੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਇਕ ਐਸੀ ਸਰਪਣੀ ਨਾਲ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਜੋ ਸਾਢੇ ਤਿੰਨ ਲਪੇਟ ਖਾਂਦੀ ਹੋਈ ਆਪਣੀ ਪੁੰਛ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਦਬਾ ਕੇ ਸੌਂ ਰਹੀ ਹੈ। ਇਸਨੂੰ 'ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ' ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਨਾੜੀ ਬਿਨਾਂ ਪ੍ਰਯੋਗ ਦੇ ਸੁੱਤੀ ਪਈ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਸਰੀਰ ਸਬੰਧੀ ਕੋਈ ਕੰਮ ਬਾਹਰਲੀ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦੇ ਕੰਮ ਦਾ physiologist ਕੁਛ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਾ ਸਕੇ ਪ੍ਰੰਤੂ ਪੁਰਾਣੇ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਯੂਨਾਨ, ਰੋਮ ਆਦਿਕ ਥਾਵਾਂ ਦੇ ਵਿਦਵਾਨ ਜਿਵੇਂ ਕਿ Plato (ਅਫਲਾਤੂ), Pythagorus (ਪਿਥਾਗੋਰਸ) ਵਰਗੇ ਆਤਮ ਦਰਸ਼ੀ ਵਿਦਵਾਨਾਂ ਨੇ ਇਸਦਾ ਸੰਕੇਤ ਆਪਣੀਆਂ ਲਿਖਤਾਂ ਵਿਚ ਦਿਤਾ ਹੈ ਅਤੇ ਉਹ ਲਿਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾਭੀ ਦੇ ਹੇਠਾਂ ਇਕ ਐਸੀ ਅਦਭੂਤ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਬੁੱਧੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੇ ਕੇ ਉਜਲ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਦਿਬ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਜਾਇਆ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਇਹ ਨਾੜੀ ਜੇ ਕਿਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਾਧਨ ਕਰਨ ਨਾਲ ਆਪਣੇ ਲਪੇਟਾਂ ਨੂੰ ਖੋਲ੍ਹ ਕੇ ਸਿਧੀ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤੇ ਉਸਦਾ ਮੁਖ, ਸੁਖਮਨਾ

ਨਾੜੀ ਦੇ ਭੀਤਰ ਚਲਾ ਜਾਏ ਤਾਂ ਇਸਨੂੰ ਕੁੰਡਲਨੀ ਨਾੜੀ ਜਾਗਰਤ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਘਰ ਵਿਚ ਲਗੀ ਹੋਈ ਬਿਜਲੀ ਦੇ ਬਟਨ ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ ਬਲਬ, ਪੱਖੇ, ਫਰਿਜ਼ ਸਭ ਚਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸਵਿੱਚ (switch) ਦਬਾਉਣ ਨਾਲ electric current ਸੁਖਮਨਾ ਰੂਪੀ ਤਾਰ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਸਾਰੇ ਚੱਕਰਾਂ ਅਤੇ ਨਾੜੀਆਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਦਿੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਥੇ-ਜਿਥੇ ਵੀ ਇਹ ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਸਾਰੇ ਕਮਲ ਸਿੱਧੇ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮਨ ਟਿੱਕ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਉਲਟਿ ਕਮਲੁ ਅੰਮ੍ਰਿਤਿ ਭਰਿਆ
ਇਹੁ ਮਨੁ ਕਤਹੁ ਨ ਜਾਇ॥
ਅਜਪਾ ਜਾਪੁ ਨ ਵੀਸਰੈ
ਆਦਿ ਜੁਗਾਦਿ ਸਮਾਇ॥
ਸਭਿ ਸਖੀਆ ਪੰਚੇ ਮਿਲੇ
ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੁ॥
ਸਬਦੁ ਖੋਜਿ ਇਹੁ ਘਰੁ ਲਰੈ
ਨਾਨਕੁ ਤਾ ਕਾ ਦਾਸੁ॥ ਅੰਗ - ੧੨੯੧**

ਜਦ ਇਹ ਆਗਿਆ ਚੱਕਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ ਅਤੇ ਦਸਵੇਂ ਦੁਆਰ ਵਿਚ ਵੀ ਪਹੁੰਚ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸਾਰੀਆਂ ਬਿਰਤੀਆਂ ਦਾ ਨਿਰੋਧ ਹੋ ਕੇ ਅਸੰਪ੍ਰਗਿਆਤ ਸਮਾਧ ਦੀ ਵਾਸਤਵਿਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਯੋਗਤਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਗਿਆਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸ਼ੀਘਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕੁੰਡਲਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਸੁਖਮਨਾ ਦੇ ਮੁਖ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਹੋਣ ਨਾਲ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਅਨੁਭਵ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨਾ ਵਰਜਿਤ ਹੈ। ਉਸ ਬਾਰੇ ਸੰਕੇਤ ਹੈ -

**ਊਚਾ ਨਹੀ ਕਹਣਾ
ਮਨ ਮਹਿ ਰਹਣਾ ਆਪੇ ਜਾਣੈ ਜਾਣੈ॥**

ਅੰਗ - ੫੮੦

ਇਤਨੇ ਬਚਨ ਕਰਦਿਆਂ ਹੀ ਸਮਾਂ ਹੋ ਗਿਆ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਉਪਰ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਸੁੰਨ ਸਥਾਨ ਹੈ ਅਤੇ ਉਸ ਤੋਂ ਉਪਰ ਖੰਡ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਖਤਮ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋਇਆ ਜਗਿਆਸੂ ਨਾਮ, ਸਿਮਰਨ ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਸਚਖੰਡ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਕਾਰ ਮੰਡਲ ਦੇ ਬੇਅੰਤ ਨਜ਼ਾਰੇ ਵੇਖ ਕੇ ਅਨੰਦਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਉਪਰ 'ਨਾਨਕ ਨਦਰੀ ਨਦਰਿ ਨਿਹਾਲ' ਦਾ ਕਰਿਸ਼ਮਾ ਵਰਤਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਛੜੀ ਹੋਈ ਜੀਵ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅਗੰਮ, ਅਕਹਿ ਅਤੇ ਅਲਖ ਦੇਸ਼ ਵਿਚ ਖਿਚ ਕੇ ਆਪਣਾ ਰੂਪ ਬਣਾ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

**ਜਿਉ ਜਲ ਮਹਿ ਜਲੁ ਆਇ ਖਟਾਨਾ॥
ਤਿਉ ਜੋਤੀ ਸੀਗਿ ਜੋਤਿ ਸਮਾਨਾ॥**

ਮਿਟਿ ਗਏ ਗਵਨ ਪਾਏ ਬਿਸੁਮ॥

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਕੈ ਸਦ ਕੁਰਬਾਨ॥ ਅੰਗ - ੨੭੮

ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ -

ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ॥

ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਝੀ ਜੇਹਿਆ॥

ਅੰਗ - ੩੯੭

ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ॥ ਅੰਗ - ੪੮੬

ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਵੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ -

ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਕਉ ਖੋਜਹਿ ਮਹੇਸੁਰ॥

ਨਾਨਕ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸੁਰ॥

ਅੰਗ -

੨੭੩

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਸੰਤ, ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ, ਖਾਲਸਾ ਪਦਵੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਪਰ ਮੁਰਖ ਲੋਕ ਅਗਿਆਨ ਦੇ ਹਨੇਰੇ ਵਿਚ ਬੁਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖਚਿਤ ਹੋਏ ਹੋਏ ਇਸ ਗੁਰ ਸਿਧਾਂਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕਰਕੇ ਮਨਮੁਖ ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਕਾਵਾਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਾਵਾਂਰੋਲੀ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿ ਦੇ ਮਾਰਗ ਨੂੰ ਭਿਸ਼ਟ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਤੋਂ ਮੁਨਕਰ ਹੋ ਕੇ ਇਹ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬੇਮੁਖ ਹੋਏ, ਭੇਖਾਂ ਦੀ ਮਦਦ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਦਾ ਚੱਕਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਿਰੋਂ ਉਤਰ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਅਧਿਆਤਮ ਵਿਚਾਰ, ਤੱਤ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੀ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਮੰਨ ਲੈਣ ਨਾਲ ਹੀ ਕਲਿਆਣ ਹੈ।

ਇਸ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜਨੋ! ਭਾਵੇਂ ਤੁਸੀਂ ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਸੰਪਰਦਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਬੰਧ ਰਖਦੇ ਹੋ ਅਤੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਤੱਤ ਉਪਦੇਸ਼ ਸੁਣਦੇ ਹੋ ਪਰ ਜਦੋਂ ਤੀਕਰ ਤੁਸੀਂ ਦ੍ਰਿੜ ਦੇ ਚਿੱਕੜ ਵਿਚੋਂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕੱਢ ਕੇ 'ਸਬਦਿ ਸੁਰਤਿ ਮਾਰਗ' ਦੇ ਬਲ ਨਾਲ ਇਨ੍ਹਾਂ ਉਪਰਲੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡੀ ਮੁਕਾਮਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ, ਓਨੀ ਦੇਰ ਤੱਕ ਇਹ ਅਵਸਥਾ ਬਣੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ -

ਗਲੀ ਅਸੀ ਚੰਗੀਆ ਆਚਾਰੀ ਬੁਰੀਆਹ॥

ਮਨਹੁ ਕੁਸੁਧਾ ਕਾਲੀਆ ਬਾਹਰਿ ਚਿਟਵੀਆਹ॥

ਗੀਸਾ ਕਰਹਿ ਤਿਨਾੜੀਆ ਜੋ ਸੇਵਹਿ ਦਰੁ ਖੜੀਆਹ॥

ਨਾਲਿ ਖਸਮੈ ਰਤੀਆ ਮਾਣਹਿ ਸੁਖਿ ਰਲੀਆਹ॥

ਹੋਦੈ ਤਾਣਿ ਨਿਤਾਣੀਆ ਰਹਹਿ ਨਿਮਾਨਣੀਆਹ॥

ਨਾਨਕ ਜਨਮੁ ਸਕਾਰਥਾ ਜੇ ਤਿਨ ਕੈ ਸੰਗਿ ਮਿਲਾਹ॥ ਅੰਗ

- ੮੫

ਸੋ ਸਾਰੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਧਾ ਸਹਿਤ ਨਮਸਕਾਰ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸ਼ਾਮ ਦੇ ਦੀਵਾਨ ਵਿਚ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਦੀ ਤੀਬਰ ਇੱਛਾ ਰਖਦੇ ਹੋਏ ਆਪਣੇ-ਆਪਣੇ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਪ੍ਰਵਿਰਤ ਹੋਏ।

*****

ਜੇਹਾ ਬੀਜੈ ਸੁ ਲੁਣੈ ਕਰਮਾ ਸੰਦੜਾ ਖੇਤੁ॥

ਅੰਗ - 135

ਅੰਤ ਵਿਚ ਸਾਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਨਿਗੁਰੇ ਰਹਿ ਕੇ ਆਪਣਾ ਜੀਵਨ ਬਰਬਾਦ ਨਾ ਕਰੋ। ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਭਵਜਲ ਪਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਵੱਡਾ ਜਹਾਜ਼ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ, ਨਰਕਾਂ ਦੀ ਅੱਗ ਨੂੰ ਨੇੜੇ ਨਹੀਂ ਆਉਣ ਦਿੰਦਾ।

ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਭ ਸਰਣਾਗਤੀ ਚਰਣ ਬੋਹਿਥ ਪ੍ਰਭ ਦੇਤੁ॥ ਸੇ

ਭਾਦੁਇ ਨਰਕਿ ਨ ਪਾਈਅਹਿ

ਗੁਰੁ ਰਖਣਵਾਲਾ ਹੇਤੁ॥ ਅੰਗ - 135

ਰੇ ਰੇ ਦਰਗਹ ਕਹੈ ਨ ਕੋਉ॥

ਆਉ ਬੈਠੁ ਆਦਰੁ ਸੁਭ ਦੇਉ॥ ਅੰਗ - 252

ਜਿਸ ਕੰਮ ਨੂੰ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਅਸੀਂ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਏ ਹਾਂ, ਸਾਵਧਾਨ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਅਸਲੀਅਤ ਨੂੰ ਸਮਝ ਕੇ ਉਹ ਕੰਮ ਕਰੋ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਾਨੂੰ ਖੁਸ਼ੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਣ। ਉਹ ਹੈ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਸਿਮਰਨ, ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਜੋ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਪਿਆਰਿਆਂ ਪਾਸੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦੀ ਹੈ।

ਜਿਸੁ ਵਖਰ ਕਉ ਲੈਨਿ ਤੂ ਆਇਆ॥

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਸੰਤਨ ਘਰਿ ਪਾਇਆ॥

ਤਜਿ ਅਭਿਮਾਨੁ ਲੇਹੁ ਮਨ ਮੋਲਿ॥

ਰਾਮ ਨਾਮੁ ਹਿਰਦੇ ਮਹਿ ਤੋਲਿ॥

ਲਾਦਿ ਖੇਪ ਸੰਤਹ ਸੰਗਿ ਚਾਲੁ॥

ਅਵਰ ਤਿਆਗਿ ਬਿਖਿਆ ਜੰਜਾਲੁ॥

ਧੰਨਿ ਧੰਨਿ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਇ॥

ਮੁਖ ਉਜਲ ਹਰਿ ਦਰਗਹ ਸੋਇ॥ ਅੰਗ - 283

ਆਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਅਟੱਲ ਸਚਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝੋ, ਤੱਤ ਬੋਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ! ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਰਾਗ ਦ੍ਰਿੜ ਦੀ ਇਕ ਕਣੀ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ ਕਰਦੀ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰੋ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ ਉਪਰ ਇਮਾਨ ਲਿਆਓ। ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਸਤਿ-ਸਤਿ ਕਰਕੇ ਮੰਨੋ, ਬਾਣੀ ਨੂੰ ਕਮਾਓ। ਬਾਣੀ ਤੱਤ ਬੋਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਲਈ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭੇਜਦੀ ਹੈ- ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਹੱਤਤਾ ਦਸਦੀ ਹੋਈ। ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ -

ਸਾਧ ਕੀ ਮਹਿਮਾ ਬੇਦ ਨ ਜਾਨਹਿ॥

ਜੇਤਾ ਸੁਨਹਿ ਤੇਤਾ ਬਖਿਆਨਹਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਤਿਹੁ ਗੁਣ ਤੇ ਦੂਰਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਉਪਮਾ ਰਹੀ ਭਰਪੂਰਿ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਕਾ ਨਾਹੀ ਅੰਤ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਦਾ ਬੇਅੰਤ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਉਚ ਤੇ ਉਚੀ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਮੂਚ ਤੇ ਮੂਚੀ॥

ਸਾਧ ਕੀ ਸੋਭਾ ਸਾਧ ਬੰਨਿ ਆਈ॥

ਨਾਨਕ ਸਾਧ ਪ੍ਰਭ ਭੇਦੁ ਨ ਭਾਈ॥ ਅੰਗ - 272

ਪਰ ਅਫਸੋਸ, ਇਹ ਨਾਮ ਵਪਾਰ ਵਿਰਲੇ ਹੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਬਲਿਹਾਰ ਹਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਜੋ ਨਾਮ ਦੇ ਵਪਾਰੀ ਹਨ; ਆਪ ਤਰਦੇ ਹਨ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਤਾਰਦੇ ਹਨ।

*****

ਸੰਤ ਅਨੰਤਹਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ ਸ੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਸੰਤ ਈਸ਼ਰ ਸਿੰਘ ਜੀ (ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ)

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ

5 ਅਗਸਤ, 1905 ਵਾਲੇ ਦਿਨ ਪਿੰਡ ਆਲੋਵਾਲ, ਜ਼ਿਲਾ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਖੇ ਵੀਹਵੀਂ ਸਦੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਤਾਰਕ ਆਤਮਾ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਪਿਤਾ ਰਾਮ ਸਿੰਘ ਅਤੇ ਮਾਤਾ ਰਤਨ ਕੌਰ ਜੀ ਉਪਰ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੋਈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਘਰ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਆਵਣਾ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਦਾ ਨਾਮ ਗੁਲਾਬ ਸਿੰਘ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਬਚਪਨ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਕੌਤਕ ਪਰਗਟ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਆਪ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਪੁਰਖ ਹੋਣਗੇ। ਚੌਕੜਾ ਮਾਰ ਕੇ, ਰੀੜ ਦੀ ਹੱਡੀ 90 ਡਿਗਰੀ ਤੇ ਰੱਖ ਕੇ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਬੈਠਣਾ, ਹੈਰਾਨ ਕਰ ਦਿੰਦਾ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ, ਬਾਲ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੀ ਏਹਨਾਂ ਨੂੰ ਪਰਮ ਬੀਤਰਾਗ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਵਿਦੋਸ਼ੀ ਵਾਲੇ ਸ੍ਰੀ ਬੀਰਮਦਾਸ ਜੀ ਪਾਸ ਲੈ ਗਏ। ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਗੋਦੀ ਚੁੱਕ ਕੇ ਪਿਆਰ ਦਿੰਦੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਰਾਮ ਸਿੰਘ! ਮੈਨੂੰ ਲੋਕ ਸੰਤ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਇਹ ਤੇਰਾ ਪੁੱਤਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਕਾਰਕ ਪੁਰਸ਼, ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਉਧਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਾ, ਮਹਾਨ ਜੰਗਮ ਤੀਰਥ ਹੋਵੇਗਾ। ਮਾਂ ਬਾਪ ਨੂੰ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਭਵਿੱਖਤ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਇਕ ਝਟਕਾ ਜੇਹਾ ਲੱਗਿਆ ਅਤੇ ਕੁਝ ਸੋਚ ਭੀ ਫੁਰੀ ਕਿ ਅਸਾਡਾ ਬੱਚਾ ਸਾਧੂ ਬਣੇਗਾ।

ਬੀਰਮਦਾਸ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, “ਰਾਮ ਸਿੰਘ! ਫਿਕਰ ਹੋ ਗਿਆ ਇਸਦੇ ਸਾਧੂ ਬਨਣ ਦਾ? ਸੁਣ! ਇਹ ਤੇਰੀਆਂ, ਆਪਣੀ ਮਾਤਾ ਦੀਆਂ ਤੇ ਹੋਰ ਕੁਲਾਂ ਦਾ ਤਾਰਕ ਹੈ, ਸੰਸਾਰ ਤਰੇਗਾ। ਇਹਨੂੰ ਪੁੱਤਰ ਨ ਸਮਝ, ਸੇਵਾ ਕਰ ਲੈ, ਤੇਰੇ ਲੇਖੇ ਇਹੋ ਕੁਝ ਹੈ।”

ਪਹਿਲੀ ਵਿਦਿਆ ਆਪ ਨੇ ਪਿੰਡਾਂ ਦੇ ਸਕੂਲਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ। ਛੇਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਆਪ ਪਟਿਆਲਾ ਵਿਚ ਮਾਡਲ ਸਕੂਲ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਹੋ ਗਏ। ਇਥੇ ਵੱਡੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਦੇ ਬੱਚੇ ਪੜ੍ਹਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਮੈਨੂੰ ਇਕ ਵਾਰੀ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਇਥੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਿੰਧੀ ਮਹਾਤਮਾ ਟੀ. ਐਲ ਵਿਸਵਾਨੀ ਜੀ ਆਏ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਕਲਾਸ ਵਿਚ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਜ਼ਰੂਰ ਯਾਦ ਹੋਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਅਸੀਂ ਦੋ ਦਿਨਾਂ ਵਿਚ ਹੀ ਯਾਦ ਕਰ ਲਿਆ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਵਿਚ ਆਪ ਫਸਟ ਆਇਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਲਿਖਤ ਆਪ ਦੀ ਛਾਪੇ ਵਰਗਾ ਸੀ। ਸਾਧੂਆਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਆਪ ਜੀ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਜੀਵਨ ਤੋਂ ਹੀ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਵੇਹਲ ਕੱਢ ਕੇ ਤੋਪਖਾਨੇ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਹਾਜ਼ਰੀਆਂ ਭਰਦੇ, ਤੋਪਖਾਨੇ ਦੇ ਫੌਜੀ ਸਿੰਘ ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਭਿੰਨੀ ਰੈਣ ਜਾਗਣਾ, ਨਾਮ ਸਿਮਰਨ ਕਰਨਾ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਨਿਤ

ਕਰਮ ਸੀ। ਸਤੋ ਗੁਣੀ ਭੋਜਨ ਫੌਜੀ ਲੰਗਰ ਵਿਚ ਬਣਦਾ, ਏਥੋਂ ਤਕ ਕਿ ਲਸਣ ਭੀ ਨਹੀਂ ਵਰਤਦੇ ਸਨ। ਤੋਪਖਾਨੇ ਵਿਚੋਂ ਸਰਵਿਸਾਂ ਛੱਡ ਕੇ ਬਹੁਤ ਪ੍ਰੇਮੀ ਮਹਾਤਮਾ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਣ ਗਏ ਸਨ। ਇਹਨਾਂ ਵਿਚੋਂ ਬਹੁਤੇ ਰੇਰੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੇ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਬਾਬਾ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਾਸ ਪੁੱਜ ਕੇ ਨਾਮ ਕਮਾਈ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਆਪ ਜੀ ਉਪਰ ਇਹਨਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦਾ ਬਹੁਤ ਅਸਰ ਸੀ। ਪੜ੍ਹਾਈ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਸੰਤਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਨ ਦੀ ਪੂਰੀ ਸ਼ਰਧਾ ਭਰੀ ਲਗਨ ਰੱਖਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਪਟਿਆਲੇ ਦੇ ਚੌਗਿਰਦੇ, ਕਰਨੀ ਕਮਾਈ ਵਾਲੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦੇ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਉਦਾਸੀ ਮਹਾਤਮਾ ਹਰਨਾਮ ਦਾਸ, ਰਾਮਦਾਸ ਜੀ, ਤ੍ਰਿਪੜੀ ਦੇ ਸੰਤ ਸੰਤੋਖ ਦਾਸ ਜੀ, ਸੁਧਾਸਰ ਸਰੋਵਰ ਪਰ ਸੰਤ ਸੋਹਨਦਾਸ, ਅਤੇ ਪਟਿਆਲੇ ਵਾਲੇ ਬਾਬਾ ਧਿਆਨਾ ਜੀ ਦਾ ਪੂਰਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸੱਤਵੀਂ ਜਮਾਤ ਤੋਂ ਹੀ ਆਪ ਜੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਦੋ ਵਜੇ ਉਠਕੇ ਸੁਧਾਸਰ ਜਾਣਾ, ਸਰੋਵਰ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ, ਕੰਢੇ ਮਹਾਨ ਯੋਗੀਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਪੰਜ ਘੰਟੇ ਅਫੂਰ ਸਮਾਧ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣਾ। ਉਪ੍ਰੰਤ ਆਪਣੇ ਨਿਵਾਸ ਅਸਥਾਨ, ਸ. ਦਲੀਪ ਸਿੰਘ ਜੀ ਗਾਰਡੀਅਨ ਦੀ, ਜੋ ਭੂਆ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਸਨ, ਤੇ ਪੁਜ ਕੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ ਕਰਨੀ।

ਇਕ ਵਾਰੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਐਉਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਦਿਆ ਕਰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਅਸੀਂ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪੀਘ ਤੇ ਗੁਲਾਰੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਾਂ ਅਤੇ ਇਕ ਫੁੱਲ ਤੇ ਸਮਾਧਿਤ ਬੈਠੇ, ਪਾਣੀ ਤੇ ਅਚਲ ਬੈਠੇ ਹੁੰਦੇ ਹਾਂ। ਅਜੇ ਤੀਕਰ ਨਾਮ ਦਾਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਆਪ ਨਿਤਨੇਮ ਵਿਚ ਹੋਰ ਬਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ 25 ਪਾਠ ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ 5 ਪਾਠ ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਅਬੋਲ ਹੀ ਸੁਰਤ ਰਾਹੀਂ ਕਰਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਪਾਠ ਅੰਦਰ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਜਾਣਾ, ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਸਰੋਤੇ ਬਣਕੇ ਹੀ ਸੁਣਿਆ ਕਰਦੇ ਸਾਂ। ਸੰਸਾਰੀ ਫੁਰਨਾ ਕੋਈ ਉਠਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਆਪ ਦੇ ਭਰਾ ਨੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਨੂੰ ਤਾਲਾ ਲਾ ਦਿਤਾ ਕਿ ਆਪ ਬਾਹਰ ਨ ਜਾਣਾ। ਜਦੋਂ 0230 ਤੇ ਉਹ ਮੋਤੀ ਮਹਿਲ ਤੋਂ ਆਏ ਤਾਂ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਪਉੜੀਆਂ ਵਿਚ ਸਮਾਧੀ ਲਾਈ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਭੀ ਨਾਮ ਜਪਣ ਦੀ ਖੁਲ੍ਹੀ ਛੁੱਟੀ ਦੇ ਦਿਤੀ। ਇਹ ਸੀ ਮਹਾਨ ਘਾਲਣਾ ਇਹਨਾਂ ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੀ, ਜਿਸਦੀ ਬੁਨਿਆਦ ਉਤੇ ਮਹਾਨ ਹਸਤੀ ਦੀ ਜੀਵਨ

ਉਸਾਰੀ ਹੋਣੀ ਸੀ। ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਵਾਲੇ ਗਿਆਨੀ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਕਰਣੀ ਵਾਲੇ ਧੁਰੋਂ ਆਏ ਸਨ।

ਜੌਹਰੀ ਪਾਉਂਦੇ ਕੀਮਤਾਂ, ਦੁਖ ਮਿਟਾਵੇ ਪੀਰ।

1923 ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਿਲਾਪ, ਅਗਸਤ ਵਿਚ ਤੱਤ ਬੇਤੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਰੇਹੂ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਨਾਲ ਹੋਇਆ। ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਅਤਰ ਸੁਗੰਧੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਫੈਲ ਰਹੀ ਸੀ। ਐਉਂ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਅਤਰ ਲਈ ਗੁਲਾਬ ਆਪ ਹੀ ਆ ਗਿਆ। ਇਕੋ ਨਜ਼ਰ ਵਿਚ ਆਪਨੂੰ ਪਛਾਣਿਆ ਗਿਆ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ ਨਾਮ ਦੀ ਦਾਤ, ਨਾਮ ਦੀ ਸੁਖੈਨ ਜੁਗਤ, ਚਿਤ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨ ਦੇ ਭੇਦ, ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਦੇ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਸੋਝੀ ਬਖਸ਼ ਦਿਤੀ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਦੇਣ ਲਈ ਵਾਪਸ ਭੇਜ ਦਿਤੇ, ਪਰ ਹੁਣ ਨਾਮ ਦੇ ਰਸ, ਨਾਮ-ਨਾਮੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਦਾ ਵੇਗ ਸੁਰਤੀ ਉਪਰ ਐਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਛਾ ਗਿਆ ਕਿ ਹਰ ਵਕਤ ਸੁਰਤਿ ਅੰਤਰ ਮੁਖ ਹੋ ਕੇ ਅਕਹਿ ਚਰਨ ਕਮਲੀ ਮੌਜ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਈ। ਇਮਤਿਹਾਨ ਕਿਵੇਂ ਦਿਤਾ, ਕੀਹਨੇ ਦਿਤਾ, ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਜਾਣਨ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ। ਆਪ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਕੁਝ ਅਜੇਹੀ ਸੀ -

ਕਬੀਰ ਸਤਿਗੁਰ ਸੂਰਮੇ ਬਾਹਿਆ ਬਾਨੁ ਜੁ ਏਕੁ॥

ਲਾਗਤ ਹੀ ਭੁਇ ਗਿਰਿ ਪਰਿਆ ਪਰਾ ਕਰੇਜੇ ਛੇਕੁ॥ ਅੰਗ - ੧੩੭੪

ਆਲਸ, ਨੀਂਦ, ਭੁੱਖ, ਤੇਹ, ਦਿਲ ਪਰਚਾਵੇ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਸੁਪਨਾ ਬਣ ਗਈਆਂ। ਨੇਤਰਾਂ ਵਿਚ ਅਰੋਕ ਅਥਰੂ ਵਗਣੇ, ਅੰਦਰਲੇ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਪਰਗਟ ਹੋ ਰਹੇ ਸਨ।

ਸਾਂਈ ਵਾਲੇ ਸੁਖ ਨ ਸੌਦੇ ਅਤੇ ਰਜ ਨ ਖਾਂਦੇ ਰੋਟੀ।

ਅੰਰਤ ਦੇਖ ਓਹ ਨਾਹਿ ਲੁਭਾਵਨਿ,

ਚਾੜੀ ਅਸਲ ਲੰਗੋਟੀ।

ਮਨ ਤੇ ਸਭ ਮਨਵਾਵਣ ਅਪਣੀ, ਸਚ ਦੀ ਮਾਰ ਕਸੌਟੀ।

ਚੁਹੜ ਸਾਂਈ ਵਾਲਾ ਕੋਈ, ਹੋਰ ਸਗਲੀ ਖਲਕਤ ਖੋਟੀ। ਪੰਨਾ

- ੭੧ (ਬੁਹਾਨੀ ਸੰਦੇਸ਼)

ਆਪ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਿਕ ਗਏ। ਗੁਲਾਬ ਤੋਂ ਈਸ਼ਰ ਬਨਣ ਲਗੇ। ਆਪਾ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਆਪਣੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੀ ਅਤਿ ਕਰੜੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਰਜਾ ਵਿਚ ਆਪਣੀ ਹਸਤੀ ਰਲਾ ਦਿਤੀ। ਮੁਰਦੇ ਵਾਂਗੂੰ ਅਚਾਹ, ਅਫੁਰ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮੀ ਘਾਲ ਘਾਲਦੇ ਰਹੇ। ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਆਪਾ ਵੇਚ ਕੇ ਗੁਲਾਮ ਬਣ ਗਏ। ਖਾਣਾ, ਸੌਣਾ, ਭੁੱਖ ਤੋਂ ਬੇਪ੍ਰਵਾਹ ਕਾਰੇ ਜੁਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਹ ਕਰੜੀ ਘਾਲ ਅਖੀਂ ਵੇਖੀ, ਉਹ ਵੇਖ-ਵੇਖ ਕੇ ਆਪਣੇ ਸੀਸ ਸ਼ਰਧਾ ਵਿਚ ਨਿਵਾਉਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਹੀ ਸੰਤ ਅਤਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਗਿਆ। ਕੀ ਦੇਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਗੜਵਈ, ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਤੇ ਅਫੁਰ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲੀਂ ਅਡੋਲ ਬੈਠੇ ਹਨ ਪਰ ਮੱਥੇ ਉਪਰ ਮਿਟੀ ਦਾ ਨਿਸ਼ਾਨ ਹੈ

ਜੋ ਇਸ ਗਲ ਦਾ ਪ੍ਰਤੀਕ ਹੈ ਕਿ ਨੀਂਦ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰਦਿਆਂ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਮਸਤਕ ਧਰਤੀ ਨਾਲ ਛੋਹਿਆ ਗਿਆ ਹੋਣਾ ਹੈ।

ਹਰ ਵਕਤ ਬੈਰਾਗ ਦੇ ਪ੍ਰਬਲ ਵੇਗ ਦੀ ਰੇੜ ਵਿਚ ਰੁੜ੍ਹੇ ਰਹਿੰਦੇ। 1924 ਅਪ੍ਰੈਲ ਤੋਂ ਇਕ ਰਸ ਸੇਵਾ, ਸਿਮਰਨ, ਹਰੀ ਕੀਰਤਨ ਵਿਚ ਲੀਨ ਰਹਿੰਦੇ। ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਨਾਲ ਹੀ ਸੈਦੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਯਾਤਰਾ ਲਈ ਗਏ। ਆਪ ਮੈਨੂੰ ਕਈ ਵਾਰੀ ਦਸਿਆ ਕਰਦੇ ਕਿ ਲੁੰਡੇ ਦਰਿਆ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਐਨਾ ਜ਼ੋਰ ਠੰਡ ਦਾ ਪੈਣਾ ਕਿ ਕਮੀਜ਼ ਦੇ ਬਟਨ ਭੀ ਨਾ ਲਾ ਸਕਣੇ। ਕਿਨਾਰੇ ਤੇ ਹੀ ਆਸਣ ਲਾ ਲੈਣਾ, ਦਿਨ ਦੇ ਦਸ ਵੱਜ ਜਾਣੇ, ਧੁੱਪ ਚੜ੍ਹ ਆਉਣੀ, ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਨਿੱਘ ਵਰਤਣੀ, ਫਿਰ ਸੁੰਨ ਦੂਰ ਹੋਣ ਤੇ ਸਾਵਧਾਨ ਹੋਣਾ। ਵੱਡੇ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਇਸ ਅਕਥ ਘਾਲਣਾ ਤੋਂ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋ ਕੇ ਕਫਣੀ ਪਹਿਨਾ ਕੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਵਲੋਂ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਗੁਰੂ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਜਿਉਣਾ। ਦੁਨੀਆਂ ਦੀ ਉਸਤਤਿ-ਨਿੰਦਿਆ, ਮਾਣ-ਅਪਮਾਨ, ਆਦਰ-ਅਨਾਦਰ ਤੋਂ ਅਛੋਹ ਰਹਿ ਕੇ ਆਤਮ- ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਦੀ ਅੰਦਰੋਂ ਹੀ ਖੋਜ ਕਰਨੀ ਹੈ। ਜੀਰਾਂਦ ਵਿਚ ਵਰਤਣਾ ਹੈ -

ਦਰਵੇਸਾਂ ਨੋ ਲੋੜੀਐ ਰੁਖਾਂ ਦੀ ਜੀਰਾਂਦਿ॥

ਅੰਗ - ੧੩੮੧

ਖੋਦ ਖਾਦ ਧਰਤੀ ਸਹੇ, ਕਾਟ ਕੂਟ ਬਨਰਾਇ॥

ਬੋਲ ਕਬੋਲ ਸਾਧੂ ਸਹੇ, ਅਵਰ ਪੈ ਸਹਿਆ ਨ ਜਾਇ॥

ਸਬਰ ਸ਼ੁਕਰ ਨੂੰ ਸਾਥੀ ਬਣਾਉਣਾ ਹੈ। ਲੋਹਾ ਕੰਚਨ ਨੂੰ ਇਕ ਸਮਾਨ ਜਾਣ ਕੇ ਸਮਾਨ ਬਿਰਤੀ ਧਾਰਨ ਕਰਨੀ ਹੈ।

21 ਜਨਵਰੀ 1927 ਨੂੰ ਵੱਡੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ ਸਚਖੰਡ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਵਿਛੋੜਾ ਅਸਹਿ ਸੀ। ਆਪ ਜੀ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬੈਰਾਗ ਦਾ ਹੀ ਰੂਪ ਬਣੇ ਰਹਿੰਦੇ -

ਕਬੀਰ ਬਿਰਹੁ ਭੁਯੰਗਮੁ ਮਨਿ ਬਸੈ

ਮੰਤੁ ਨ ਮਾਨੈ ਕੋਇ॥

ਰਾਮ ਬਿਓਗੀ ਨਾ ਜੀਐ ਜੀਐ ਤ ਬਉਰਾ ਹੋਇ॥ ਅੰਗ

- ੧੩੯੮

ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪ ਜੀ ਲਿਵ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਹੀ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਰਖਦੇ। ਅਗਲੇ ਸਾਲ ਆਪ ਜੀ ਨੂੰ ਰਾੜੇ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲੀ ਢੱਕੀ ਦੇ ਮਹਾਨ ਪੁੰਨ ਕਰਮਾਂ ਨੇ ਖਿਚ ਪਾਈ। ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਪ੍ਰਬਲ ਪੁੰਨ ਪ੍ਰਾਲਬਧ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਅਤੇ ਇਸ ਪੁੰਨ ਭੂਮੀ ਨੂੰ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਤਪੋ ਭੂਮੀ ਅਤੇ ਕਰਮ ਭੂਮੀ ਵਜੋਂ ਚੁਣਿਆ। ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੋਝੀ ਪਾਉਣ ਲਈ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰਮਤਿ ਮਾਰਗ ਅਨੁਸਾਰ ਘਾਲ ਕਮਾਈ ਆਰੰਭ ਦਿਤੀ। ਗੁਰੂ ਕਾ ਲੰਗਰ ੨੪ ਘੰਟੇ ਚਲਣ ਲਗਿਆ। ਜਗਿਆਸੂ, ਭੌਰਿਆਂ ਵਾਂਗੂੰ ਨਾਮ ਰਸ ਦੀ ਭਿੰਨੀ ਸੁਗੰਧੀ ਲੈਣ ਲਈ ਪਿਛਲੇ ਪੁੰਨਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਰੇ ਪੁਜ ਗਏ।

ਰੇਤ ਅਕੁ ਅਹਾਰ ਕਰਿ ਰੋੜਾਂ ਦੀ

ਗੁਰ ਕਰੀ ਵਿਛਾਈ
ਭਾਰੀ ਕਰੀ ਤਪਸਿਆ

ਵਡੇ ਭਾਗ ਹਰਿ ਸਿਉ ਬਣਿ ਆਈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ - ੧/੨੪

ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਉਪਰਲਾ ਲਕਸ਼ ਸੀ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਾਠ, ਸੁਰਤਿ ਇਕਾਗਰ ਕਰਕੇ ਕਰਨ ਲਗੇ। 25 ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ ਸੁਰਤ ਨਾਲ, 108-108 ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਪਾਠ, ਗੁਰੂ ਗਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਬਾਰਾਂ-ਬਾਰਾਂ ਘੰਟੇ ਪਾਠ, ਕੋਈ ਗੁਰਮੰਤ੍ਰ ਦਾ ਅਖੰਡ ਜਾਪ, ਕੋਈ 'ਗੁਰ ਕੀ ਮੂਰਤਿ ਮਨ ਮਹਿ ਧਿਆਨੁ॥', ਕੋਈ 'ਧੁਨਿ ਮਹਿ ਧਿਆਨ ਧਿਆਨ ਮਹਿ ਜਾਨਿਆ ਗੁਰਮੁਖਿ ਅਕਥ ਕਹਾਨੀ॥,' ਕੋਈ ਆਤਮ ਚਿੰਤਨ, ਕੋਈ ਬ੍ਰਹਮ ਬੀਚਾਰੁ ਆਦਿ ਪ੍ਰੇਮ ਕਰਮਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਗਏ। ਅਲਪ ਅਹਾਰ, ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਦੇ ਧਾਰਨੀ ਹੋ ਗਏ। ਦਿਨ ਵਿਚ ਇਕ ਵਾਰੀ ਖਿਚੜੀ ਤੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਸਰਦਾਈ, ਲੱਸੀ ਜਾਂ ਦੁੱਧ ਦਾ ਗਲਾਸ ਮਿਲਦਾ। ਕੋਈ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਸੀ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਰੇਤਲੇ ਟਿੱਬਿਆਂ ਵਿਚ ਬੈਠ ਜਾਣਾ। ਦੁਪਹਿਰੇ ਰੇਤ ਤਪ ਜਾਣੀ, ਲੂ ਚਲਦੀ ਰਹਿਣੀ, ਰੇਤ ਅਗਨ ਰੂਪ ਹੋ ਜਾਣੀ ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਦੀ ਅਖੰਡ ਸਮਾਧਿ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਖੰਡਿਤ ਨ ਹੋਣੀ। ਜੇ ਆਪ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤਾਂ ਸੱਤ-ਸੱਤ ਦਿਨ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਨ ਖੁਲ੍ਹਣਾ। ਭਾਦਰੋ ਦੇ ਸਖਤ ਹੁੰਮੜਾਂ ਤੋਂ ਅਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਸੁਰਤ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰੇਰਤੀ ਅਤਿ ਗਹਿਰੀ ਲੀਨਤਾ ਵਿਚ ਲਿਵਤਾਰ ਰਹਿਣੀ।

ਸਰਦੀਆਂ ਵਿਚ ਨਹਿਰ ਦੇ ਠੰਡੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਕੱਢੇ ਤੇ ਹੀ ਸੱਜ ਜਾਣਾ। ਇਕੋ ਖੱਦਰ ਦੀ ਚਾਦਰ ਤੇ ਇਕ ਖੱਦਰ ਦਾ ਚੋਲਾ ਹੀ ਹੁੰਦਾ ਸੀ। ਕਈ ਵਾਰੀ ਕੱਕਰ ਉਪਰ ਜੰਮ ਜਾਣਾ, ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਸਮਾਧੀ ਤੋਂ ਉਥਾਨ ਹੋਣਾ, ਏਹੋ ਕ੍ਰਿਆ ਉਸ ਸਮੇਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੈਠਦੇ ਸਾਥੀਆਂ ਦੀ ਸੀ।

ਇਹ ਬਿਧਿ ਕਰਤ ਤਪਸਿਆ ਭਯੋ॥

ਦ੍ਰੈ ਤੇ ਏਕ ਰੂਪ ਹੋ ਗਯੋ॥

ਅਲਪ ਅਹਾਰ, ਸੁਲਪ ਸੀ ਨਿੰਦ੍ਰਾ ਕਾਰਨ ਸਰੀਰ ਤਾਂ ਪਿੰਜਰ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਪਰ ਚੇਹਰੇ ਦੀ ਆਭਾ ਰੋਸ਼ਨੀ ਦੀ ਭਾਅ ਮਾਰਦੀ ਰਾਤ ਦੇ ਅਨ੍ਹੇਰੇ ਵਿਚ ਨੂਰੀ ਕਿਰਣਾਂ ਝਰਦੀਆਂ ਰਹਿਣੀਆਂ। ਤਪ-ਤੇਜ਼ ਰਾਹੀਂ ਜਲਾਲ ਐਨਾ ਵਧ ਗਿਆ ਕਿ ਆਪਦੇ ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਲ ਵੇਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸੀ ਹੁੰਦਾ। Megnetic ਮਿਕਨਾਤੀਸੀ ਪ੍ਰਭਾਵ, ਨੇਤ੍ਰਾਂ ਵਿਚ ਐਨਾ ਪ੍ਰਬਲ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਜੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਝਾਕ ਲੈਂਦੇ ਤਾਂ ਅੰਦਰ ਝਰਨਾਟਿਆ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਆਪੇ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੋਣ ਲਗ ਜਾਣਾ ਅਤੇ ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਨ ਬੰਦ ਹੋਣਾ।

ਕੋਈ ਅੰਦਰੂਨੀ ਅਵਸਥਾ ਵਾਰੇ ਕੁਝ ਭੀ ਕਹਿ ਨਹੀਂ

ਸਕਦਾ ਕਿਉਂਕਿ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਆਪਣੀਆਂ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਦੇ ਇਸ਼ਤਿਹਾਰ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦੇ -

ਹੋਨਿ ਨਜ਼ੀਕਿ ਖੁਦਾਇ ਦੈ ਭੇਤੁ ਨ ਕਿਸੈ ਦੇਨਿ॥

ਅੰਗ -

੧੩੮੪

ਪਰ ਕਦੇ-ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਜਗਿਆਸੂ ਦੇ ਭਲੇ ਲਈ ਕੁਝ ਕੁ ਪਰਗਟ ਭੀ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਵਾਰੀ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ, ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਇਕ ਪ੍ਰੇਮੀ ਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਲਿਖਣ ਦੇ ਫੁਰਨੇ ਨਾਲ ਮੈਥੋਂ ਕੁਝ ਤਥ ਮੰਗੇ ਹਨ। ਆਪ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਸੰਤਾਂ ਦਾ ਜੀਵਨ ਕੋਈ ਸਾਧੂ ਹੀ ਲਿਖ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਲਿਖਾਰੀ ਨਹੀਂ। ਲਿਖਾਰੀ ਨੇ ਬਾਹਰਲੀਆਂ ਘਟਨਾਵਾਂ ਲਿਖਣੀਆਂ ਹਨ। ਅੰਦਰਲੀਆਂ ਬਾਰੇ ਉਸਨੂੰ ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ। ਮੇਰੇ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਪੁੱਛਣ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਕਿ ਅਸੀਂ ਨੌਂ ਸਾਲ ਧਰਤੀ ਉਪਰ ਪਿੱਠ ਨਹੀਂ ਲਾਈ। ਰਾਤਾਂ, ਪਲੰਘਾਂ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਫਾਂ ਅਤੇ ਭੂਮੀ ਤੇ ਹੀ ਕੱਟੀਆਂ ਸਨ। ਫਿਰ ਨਾਮ ਦੀ ਅਵਸਥਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਦਸਦਿਆਂ ਕਿਹਾ ਕਿ ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਸਹੰਸਾਰ, 1000 ਪੱਤੀਆਂ ਵਾਲੇ, ਅਤਿ ਰੋਸ਼ਨੀ ਵਾਲੇ ਚੱਕਰ ਵਿਚੋਂ ਲੰਘ ਰਹੇ ਸੀ ਤਾਂ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਜੋ ਕਾਲ ਮੰਡਲ ਦੀ ਆਖਰੀ ਰੇਖਾ ਉਤੇ ਰੂਹ ਨੂੰ ਭੁਲਾਉਣ ਲਈ ਖੜ੍ਹੀਆਂ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ; ਪਹਿਲਾਂ ਆਪੋ-ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਦਾ ਪਰੀਚਾ ਕਰਾ ਕੇ ਦਸ ਰਹੀਆਂ ਸਨ ਕਿ ਮੈਂ ਅੰਤਰਜਾਮਤਾ ਹਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰੋ, ਮੇਰੇ ਕੌਤਕ ਵੇਖੋ; ਕੋਈ ਅਵਾਜ਼ ਦਿੰਦੀ ਸੀ - ਮੈਂ ਦੂਰ ਦਰਸ਼ਕਤਾ ਹਾਂ, ਤੀਜੀ ਕਹਿੰਦੀ ਸੀ ਮੈਂ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਸ਼ਕਤੀ ਹਾਂ, ਰਾਜੇ ਮਹਾਰਾਜੇ ਤੁਹਾਡੇ ਚਰਨਾਂ ਤੇ ਲਿਆ ਸਕਦੀ ਹਾਂ; ਕੋਈ ਕਹੇ ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਵਾ ਵਿਚੀਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਮੀਲਾਂ ਤੇ ਇਕ ਫੁਰਨਾ ਕਰਦੇ ਹੀ ਪਹੁੰਚਾ ਸਕਦੀ ਹਾਂ।

ਅਸੀਂ ਬੈਰਾਗ ਦੀ ਪਰਬਲਤਾ ਕਰਕੇ ਕੋਈ ਧਿਆਨ ਨ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਇਹ ਇਸਤਰੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਰੋ-ਰੋ ਕੇ, ਅੰਗੀਕਾਰ ਕਰਨ ਲਈ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਨ, ਪਰ ਅਸਾਡਾ ਨਿਸ਼ਾਨਾ ਕਾਲ ਮੰਡਲ ਤੋਂ ਨਿਰੰਕਾਰ ਮੰਡਲ ਦਾ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਇਹਨਾਂ ਦੀਆਂ ਠਗਣੀਆਂ ਚਾਲਾਂ ਵਿਚ ਫਸ ਨ ਸਕਿਆ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਨਾਮ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਰਤ ਦਾ ਨਿਵਾਸ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਹ ਪਿਛੇ ਲਗ ਤੁਰਦੀਆਂ ਹਨ -

ਨਵਨਿਧੀ ਅਠਾਰਹ ਸਿਧੀ ਪਿਛੈ ਲਗੀਆ ਫਿਰਹਿ

ਜੋ ਹਰਿ ਹਿਰਦੈ ਸਦਾ ਵਸਾਇ॥ ਅੰਗ - ੬੪੯

ਪਰ ਗੁਰਮੁਖ ਜਨ, ਫੇਰ ਭੀ ਇਹਨਾਂ ਤੋਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਇਹ ਸੇਵਾਦਾਰਨੀਆਂ ਬਣੀਆਂ ਭੀ ਕੁਟਲ, ਕਠੋਰ ਲੁਭਾਉਣ ਵਾਲੀਆਂ ਹਨ, ਭੀੜਾਂ ਇਕੱਠੀਆਂ ਕਰਦੀਆਂ ਹਨ।

ਆਪ ਦਇਆ ਕਰਕੇ ਫੁਰਮਾਉਣ ਲਗੇ ਕਿ ਅਕਾਲ ਮੰਡਲ ਵਿਚ ਸੁਰਤ, ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੇ ਹੀ ਆਪਾ ਭਾਵ ਗੁਆ ਬੈਠਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਇਹ ਨਿੱਕੀ ਹਉਂ, ਪਰਮ ਆਪੇ ਦਾ ਰੂਪ ਹੀ ਬਣ

ਜਾਇਆ ਕਰਦੀ। ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪੁਜਿਆ 'ਸੰਤ' 'ਗੁਰਮਖਿ' 'ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼' ਦੀ ਉਪਾਧੀ ਧਾਰਨ ਕਰਦਾ ਹੈ ਇਸੇ ਕਰਕੇ 'ਸੰਤ ਅਨਤੰਗਿ ਅੰਤਰੁ ਨਾਹੀ॥' ਜਾਂ 'ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਆਪਿ ਪਰਮੇਸ਼ਰ' ਹੋਇਆ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

*ਜਿਨਾ ਨ ਵਿਸਰੈ ਨਾਮੁ ਸੇ ਕਿਨੇਹਿਆ॥
ਭੇਦੁ ਨ ਜਾਣਹੁ ਮੂਲਿ ਸਾਂਝੀ ਜੋਹਿਆ॥*

ਅੰਗ - ੩੯੭

ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਆਪ ਜੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਦਾ ਦਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਕੇ, ਹੁਕਮ ਅੰਦਰ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਨਾਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਪਾ ਕੇ ਸੁਖੀ ਕਰਨ ਲਈ ਕੀਰਤਨ ਮੰਡਲ ਰਚੇ। ਦੇਸਾਂ-ਪ੍ਰਦੇਸਾਂ ਵਿਚ ਲੱਖਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ ਦਾਨ ਦੀ ਦਾਤ ਬਖਸ਼ੀ। ਸਤ ਲੱਖ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਤੋਂ ਵੱਧ, ਖੰਡੇ ਬਾਟੇ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕਾ ਕੇ, ਪ੍ਰਭੂ ਪਿਆਰ ਵਿਚ ਪਰੋਏ, ਸਾਰੀ ਜ਼ਿੰਦਗੀ ਇਕ ਦਿਨ ਭੀ ਛੁਟੀ ਨਾ ਕੀਤੀ। ਆਪ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਭਾਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਭ ਨੂੰ ਛੁੱਟੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਅਸਾਡੇ ਸਿਰ ਤੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਜੀ ਨੇ ਐਸੀ ਕਾਰ ਪਾਈ ਹੈ ਕਿ ਅਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਛੁੱਟੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਜਾਗਣਾ, ਦਿਨੇ ਸੰਗਤਾਂ ਵਿਚ, ਰਾਤੀਂ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਇਹ ਨਿੱਤ ਦਾ ਹੀ ਕਰਮ ਹੈ।

ਆਪ ਜੀ ਪੂਰਨ ਗਿਆਨਵਾਨ ਸਨ। ਕਈ ਪ੍ਰੇਮੀ ਖੇਦ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਨਗੇ ਜੇ ਮੈਥੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਹੋ ਜਾਵੇ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੀ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭਾਵ ਬਾਰੇ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਦੇਸ਼ ਪੰਨਾ ੨੦੮ ਵਿਚ ਅੰਕਿਤ ਹੈ -

*ਜਨਮੇ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਕਦੇ ਕੀਤੀ ਹੈ ਨ ਆਪ ਜੀ ਨੇ
ਮਰੇ ਤਾਂ ਉਦਾਸੀ ਦਾ ਨਾ ਕਦੇ ਪ੍ਰਭਾਓ ਹੈ।
ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਦੁਖ ਸੁਖ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਇਕੋ ਜਿਹਾ
ਵਰ ਤੇ ਸਰਾਪ ਦਾ ਨ ਰਖਿਆ ਲਗਾਓ ਹੈ।
ਸੰਗਤ ਨਿਵਾਸ ਰਖੀ ਆਸ ਹੈ ਨ ਕਿਸੇ ਦੇ ਵੀ
ਰਾਜੇ ਰੰਕ ਸੰਦਾ ਨਹੀ ਚਿਤ ਮਹਿ ਡਰਾਓ ਹੈ।
ਜਪਦੇ ਹੀ ਸਤਿਨਾਮੁ ਨਿਤ ਦੇਖੇ ਮੋਹਨ ਹਰਿ
ਕਾਹੁੰ ਸਿਓ ਨ ਵੈਰ ਸੰਤ ਜੀ ਸੁਭਾਓ ਹੈ।*

ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਨਿਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰੇਮ ਰੂਪ ਸਨ। ਜਿਸਨੇ ਇਕ ਵਾਰ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰ ਲਏ, ਖਿਚ ਖਾ ਗਿਆ। ਪਿਛਲਾ ਸੁਭਾਅ ਬਦਲ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨਾਮ ਜਾਪ ਵਲ ਲਗ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ ਮਾਇਆ ਵਲੋਂ ਪੂਰਨ ਤੌਰ ਤੇ ਨਿਰਚਾਹ ਸਨ। ਚੰਡੀਗੜ੍ਹ ਚਾਰ ਪੰਜ ਵਾਰੀ ਲਿਆ ਕੇ ਕੀਰਤਨ ਕਰਾਏ, ਦੀਵਾਨ ਤਿੰਨ-ਤਿੰਨ ਹਫਤੇ ਲਗਦੇ ਰਹੇ, ਬੇ-ਪਨਾਹ ਇਕੱਠ ਹੁੰਦੇ। ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀਆਂ ਗੋਲਕਾਂ ਨਕੋ-ਨੱਕ ਭਰ ਜਾਂਦੀਆਂ, ਪਰ ਮਾਇਆ ਗ੍ਰਸੀਆਂ ਕਮੇਟੀਆਂ, ਮਹਾਂਪੁਰਖਾਂ ਦੇ ਆਦਰ ਲਈ 250 ਰੁਪੈ ਸਿਰੋਪਾ ਭੇਟ ਕਰਦੀਆਂ। ਸੰਤ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਆਪਣੇ

ਪਾਸੋਂ 500 ਰੁਪੈ ਕੱਢ ਕੇ, ਸਿਰੋਪੇ ਤੇ ਹੋਰ ਰੱਖ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿੰਦੇ, ਉਹ ਕਮੇਟੀਆਂ ਦੀ ਮਾਇਕ ਭੁੱਖ ਨੂੰ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਮਝਦੇ ਸਨ।

ਲੰਡਨ 1974 ਵਿਚ ਸਾਊਥਹਾਲ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਵਿਚ ਕੀਰਤਨ ਕੀਤਾ। ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪੌਂਡਾਂ ਦਾ ਸਿਰੋਪਾ। ਜੋ ਅੱਜ ਕਲ ਦੇ ਕਈ ਲੱਖਾਂ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ, ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਵਾਪਸ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਥੇ ਤੁਸੀਂ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਵੱਡਾ ਹਾਲ ਬਣਾਉ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਫਰੀਕਾ, ਇੰਗਲੈਂਡ ਆਦਿ ਦੂਰ ਇਲਾਕਿਆਂ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੁਰਮਤਿ ਸੰਦੇਸ਼ ਦਿਤਾ ਅਤੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀ ਜੋੜੇ।

ਅੰਤ ਉਹ ਸਮੇਂ ਭੀ ਆ ਗਏ ਜਦੋਂ ਲੱਖਾਂ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਆਪ ਦਾ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਰੀਰਕ ਤੌਰ ਤੇ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਜਾਣਾ ਸਹਿਣਾ ਅਤਿ ਔਖਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਆਪ ਜੀ 5 ਅਗਸਤ 1905 ਵਿਚ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਏ ਅਤੇ 27 ਅਗਸਤ 1975 ਵਿਚ ਪੰਜ ਭੂਤਕ ਚੋਲਾ ਛੱਡ ਕੇ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ ਲਈ ਅਸਹਿ ਵਿਛੋੜਾ ਦੇ ਗਏ, ਜੋ ਅੱਜ ਭੀ ਸਹਿਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ, ਅਜੇ ਭੀ ਹੰਝੂ ਵਹਿ ਤੁਰਦੇ ਹਨ।

ਆਪ ਨੇ ਇਥੇ ਕੀ ਉਪਕਾਰ ਕੀਤੇ - ਕੌਣ ਗਿਣੇ, ਕੌਣ ਕਹੇ; ਅਕਹਿ ਹਨ। ਆਪ ਗਿਆਨ ਦੇ ਸੂਰਜ, ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਸਾਗਰ, ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਭੰਡਾਰ, ਬੇਵਸਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ, ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਦੇ ਧੋਅ ਅਤੇ ਪੂਰਨ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪ੍ਰਭੂ ਲੀਨ ਸਨ - ਆਪ ਸਦੀਵੀ ਅਮਰ ਹਨ।

ਆਪ ਦੇ ਜੀਵਨ ਨਾਦ ਦੀ ਯਾਦ ਅੱਜ ਭੀ ਉਵੇਂ ਹੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਆਪ ਦਾ ਸਰੀਰਧਾਰੀ ਹੋਣ ਦੇ ਸਮੇਂ ਸੀ। ਆਪ ਤੋਂ ਵਰੋਸਾਏ ਹੋਏ ਆਪ ਦੇ ਪਿਆਰ ਰਸ ਮਾਣਦੇ ਭੌਰੇ ਉਸੇ ਚਾਲੀ ਤੇ ਚਲ ਕੇ, ਆਪ ਦੇ ਦਰਸਾਏ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚਲ ਕੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਫੁਲਾਂ ਦੇ ਗੁਲਦਸਤੇ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਸੁਗੰਧੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਕ ਰਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਹੋਰ ਕਈ ਆਸ਼ਰਮ ਬਣ ਕੇ ਆਪ ਤੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੇ ਨੂਰ ਨੂੰ, ਕਲਜੁਗੀ ਜੀਵਾਂ ਦੀਆਂ ਅੰਤਸ਼ਕਰਣ ਦੀਆਂ ਘੁਪ ਅਨੁਰੀਆਂ ਕੋਠੜੀਆਂ ਵਿਚ, ਨਿਰਮਲ ਜੋਤਿ ਦੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਸਮੇਂ ਕੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ।

ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਯਾਦ, ਸਮੇਂ ਦੀ ਚਾਲ ਨਾਲ ਨਿਤ ਉਜਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵੰਡਦੀ ਮਾਰਗ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਰਹੇਗੀ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਯਾਦ ਦਾ ਇਕ ਕਿਣਕਾ ਅਸਾਨੂੰ ਭੀ ਬਖਸ਼ਣ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮੇਹਰ ਨਾਲ ਅਸਾਡਾ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਹੋਵੇ - ਇਹੋ ਤੀਬਰ ਕਾਮਨਾ ਹੈ।

*****

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ

ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ,
ਬਾਨੀ ਵਿ. ਗੁ. ਰੂ. ਮਿਸ਼ਨ।

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-41)

ਸੋ ਏਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ, ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ ਸਾਡੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਹਨ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਸਤੇ। ਬੋਲੀ matter (ਪਦਾਰਥ) ਨੇ ਬਣਾਈ ਹੈ। ਪਦਾਰਥਕ ਮਾਇਆ ਦੀ ਬਣਾਈ ਹੋਈ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਸਾਡੇ ਖਿਆਲ ਵੀ ਮਾਇਕ ਨੇ, ਅਸੀਂ ਸਮਝਾ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਕਿਵੇਂ ਗਏ। ਕਿਉਂਕਿ ਜਦ ਬੋਲੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਦੇਖੀ ਨਹੀਂ ਚੀਜ਼ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਦੱਸਣ ਨੂੰ ਕੋਈ ਅੱਖਰ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ ਫੇਰ ਦੱਸਿਆ ਕਿਵੇਂ ਜਾਵੇ। ਹੁਣ ਮਨੁੱਖ ਬੋਲੀ 'ਚ ਜਿਵੇਂ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾਂਤ ਦੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਚੀਜ਼ ਦੱਸੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਓਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸੱਚਖੰਡ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਅੰਦਰ ਆ, ਮੇਰੇ ਸਰੂਪ 'ਚ ਦਾਖਲ ਹੋ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ, ਸਾਨੂੰ ਕਹਿਣ ਵਾਸਤੇ। ਬਈ ਸਾਡੇ ਵਰਗਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸੀ ਇਹ ਨਹੀਂ ਅਸੀਂ ਕਹਿ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ matter (ਪਦਾਰਥ) ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ। ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਉਥੇ ਸੀ ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜਾਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਜਾਣਦੇ ਨੇ ਤੇ ਓਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ ਪਾਸ ਬੁਲਾ ਲਏ ਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਨਾਨਕ! ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਸੀ ਕਿ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਯੁੱਗ ਚੱਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਜਿਹਨੂੰ ਕਲਜੁਗ ਦਾ ਯੁੱਗ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਪਹਿਲੇ ਯੁੱਗਾਂ 'ਚ ਮੈਂ ਭੇਜਦਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਥੋੜ੍ਹੇ ਜਿਹੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਸੰਸਾਰ ਸਮਝ ਜਾਂਦਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਹੁਣ ਤਾਂ ਬਿਲਕੁਲ ਘੋਰ ਅੰਧੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਕੰਮ ਸ਼ੁਰੂ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ। ਜੀਵ ਉਹ ਕਰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਜਿਹਦੇ ਨਾਲ ਇਹ ਦੁਖੀ ਹੋ ਜਾਣ। ਨਿਹਚੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਗਏ ਨੇ। ਨਾਮ ਦੇ ਸੁੱਖ ਤੋਂ ਸੰਸਾਰ ਭੁੱਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਜ਼ਿਕਰ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਿਆ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਦਾ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ ਕਿ ਨਾਮ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਆਪ ਥਾਪਦੇ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰ ਦਾ। ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਫੇਰ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਵਾਲਾ ਕੰਮ ਕਿਵੇਂ ਕਰਾਂ? ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਨਹੀਂ ਕੋਈ ਲੱਭਿਆ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਬੀਜਉ ਸੁਝੈ ਕੇ ਨਹੀ ਬਹੈ ਦੁਲੀਚਾ ਪਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੯੩੬

ਇਸ ਵੇਲੇ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹੈ ਗੁਰੂ ਤੇ ਮੈਂ ਇਸ ਕਰਕੇ ਆਪ ਦੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹਾਂ ਤੇ ਆਪ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਤਾਂ ਓਸ ਵੇਲੇ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਐਸਾ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਸਾਖੀ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕਿ ਇੱਕ ਪਿਆਲਾ ਦਿਤਾ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਸਤਿ ਹੈ, ਸੰਤੋਖ

ਹੈ, ਸ਼ੀਲ ਹੈ, ਸੰਜਮ ਹੈ ਸਾਰੇ ਗੁਣ ਨੇ, ਤੂੰ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਿਰ ਝੁਕਾਇਆ ਤੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ। ਪੀਂਦੇ ਸਾਰ ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਗਈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ। ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਨੇ, ਪਾਤਾਲਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਉਹਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਆਕਾਸ਼ਾਂ ਵਲ ਦੇਖਦੇ ਨੇ ਉਹਦਾ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਨਾਮ ਦੀ ਮਹਿਮਾ ਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ। ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਦਾ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਬੇਅੰਤ ਪਸਾਰਾ, ਬੇਅੰਤ ਲੇਖ ਤਾਂ ਓਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ, ਓਸ ਅਨੁਭਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੋਨਤੀ ਕੀਤੀ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੀਮਤ ਤੇਰੀ ਓ ਨਾ ਪੈਂਦੀ,
ਹਉ ਕੇਵਡ ਆਖਾ ਨਾਉਂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ.....।

ਕੋਟ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਰੋੜਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ; ਕਰੋੜਾਂ ਨੂੰ ਕਰੋੜਾਂ ਨਾਲ ਜ਼ਰਬ ਦੇ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ, ਖਰਬਾਂ ਹੀ ਖਰਬਾਂ, ਐਨੇ ਸਾਲ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਹੋ ਜਾਵੇ -

ਕੋਟਿ ਕੋਟੀ ਮੇਰੀ ਆਰਜਾ ਪਵਣੁ ਪੀਅਣੁ ਅਪਿਆਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪
ਪਉਣ ਦਾ ਪਾਣੀ ਪੀ ਕੇ ਜੀਉਂਦਾ ਰਹਾਂ -

ਚੰਦ ਸੂਰਜੁ ਦਇ ਗੁਫੈ ਨ ਦੇਖਾ ਸੁਪਨੈ ਸਉਣ ਨ ਥਾਉ ॥

ਅੰਗ - ੧੪

ਐਨਾ ਧਿਆਨ ਦੇ ਵਿਚ ਮੈਂ ਹੋ ਜਾਵਾਂ ਕਿ ਨਾ ਚੰਦ, ਨਾ ਸੂਰਜ, ਨਾ ਰਾਤ, ਬਾਹਰ ਨਿਕਲ ਕੇ ਦੇਖਾਂ ਹੀ ਨਾ। ਗੁਫਾ 'ਚ ਰਹਾਂ -

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਐਡਾ ਨਾਉਂ, ਇਹਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪੈ ਸਕਦੀ। ਤਾਂ ਹੀ ਕਿਹਾ ਹੈ -

ਸਾਈ ਨਾਮੁ ਅਮੋਲੁ ਕੀਮ ਨ ਕੋਈ ਜਾਣਦੇ ॥

ਜਿਨਾ ਭਾਗ ਮਥਾਹਿ ਸੇ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਰੰਗੁ ਮਾਣਦੇ ॥ ਅੰਗ - ੮੧

ਪਿਆਰ ਤਾਂ ਮਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨਹੀਂ ਪਾਈ ਜਾ ਸਕਦੀ।

ਸਾਚਾ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਨਿਜ ਥਾਇ ॥

ਸੁਣਿ ਸੁਣਿ ਆਖਣੁ ਆਖਣਾ ਜੇ ਭਾਵੈ ਕਰੇ ਤਮਾਇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੁਸਾ ਕਟੀਆ ਵਾਰ ਵਾਰ ਪੀਸਣਿ ਪੀਸਾ ਪਾਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਦੋ ਖਰਬ ਪੰਦਰਾਂ ਅਰਬ ਸੈਲ ਹੈ ਇਹਦਾ। ਇਕੱਲਾ-ਇਕੱਲਾ ਸੈਲ ਕਰ ਦੇਈਏ, ਓਸ ਸੈਲ ਨੂੰ ਫੇਰ ਕਰੋੜਾਂ ਵਾਰੀ

ਕੱਟ ਦੇਈਏ, ਬਰੀਕ ਤੋਂ ਬਰੀਕ ਬਣਾ ਲਈਏ -

ਅਗੀ ਸੇਤੀ ਜਾਲੀਆ ਭਸਮ ਸੇਤੀ ਰਲਿ ਜਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਹੇ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! -

ਪੰਖੀ ਹੋਇ ਕੈ ਜੇ ਭਵਾ ਸੈ ਅਸਮਾਨੀ ਜਾਉ ॥ ਅੰਗ - ੧੪

ਉਡਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ, ਉਡਦਾ ਹੀ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ।
ਬੇਗਿਣਤ ਅਸਮਾਨਾਂ ਵਿਚ ਮੈਂ ਚਲਿਆ ਜਾਵਾਂ -

ਨਦਰੀ ਕਿਸੈ ਨ ਆਵਉ ਨਾ ਕਿਛੁ ਪੀਆ ਨ ਖਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥ ੩ ॥

ਨਾਨਕ ਕਾਗਦ ਲਖ ਮਣਾ ਪੜਿ ਪੜਿ ਕੀਚੈ ਭਾਉ ॥

ਮਸੂ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵਈ ਲੇਖਣਿ ਪਉਣੁ ਚਲਾਉ ॥

ਭੀ ਤੇਰੀ ਕੀਮਤਿ ਨਾ ਪਵੈ ਹਉ ਕੇਵਡੁ ਆਖਾ ਨਾਉ ॥

ਅੰਗ - ੧੪-੧੫

ਤੇ ਸਿਆਹੀ ਵੀ ਖਤਮ ਨਾ ਹੋਵੇ। ਹਵਾ ਤੋਂ ਵੀ ਤੇਜ਼
60-70-100 ਮੀਲ ਦੀ ਰਫਤਾਰ 'ਤੇ ਕਲਮ ਚਲਦੀ ਹੋਵੇ।

ਸੋ ਐਸਾ ਬਚਨ ਆਪ ਨੇ ਜਿਸ ਵਕਤ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ,
ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋਇਆ। ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੈ
ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ -

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਸਗਲੇ ਜੰਤ ॥

ਨਾਮ ਕੇ ਧਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ॥ ਅੰਗ - ੨੮੪

ਸਾਰੇ ਖੰਡ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਸ਼ਬਦ ਨੇ ਧਾਰਨ ਕਰੇ ਹੋਏ ਨੇ, ਗੁਰੂ
ਦਸਮੇਸ਼ ਪਿਤਾ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਨੇ -

ਪ੍ਰਥਮ ਓਅੰਕਾਰ ਤਿਨ ਕਹਾ ਸੋ ਧੁਨ ਪੂਰ ਜਗਤ ਮੇ ਰਹਾ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ਸਦਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰੁ ਸਬਦ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰੁ ਅਕਾਰੁ ਬਣਾਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੬/੨

ਉਸ ਨਾਮ ਨੇ ਬੇਅੰਤ ਆਕਾਰ ਬਣਾ ਲਏ, ਸਾਰੀ ਮਹਿਮਾ
ਨਾਮ ਦੀ ਹੈ ਜਿੰਨੀ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦੀ ਹੈ। ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਕੋਈ
ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਨਉ ਨਿਧਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਪ੍ਰਭ ਕਾ ਨਾਮੁ ॥

ਦੇਹੀ ਮਹਿ ਇਸ ਕਾ ਬਿਸ਼੍ਰਾਮੁ ॥

ਸੁੰਨ ਸਮਾਧਿ ਅਨਹਤ ਤਹ ਨਾਦ ॥

ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ ਅਚਰਜ ਬਿਸਮਾਦ ॥ ਅੰਗ - ੨੯੩

ਸੋ ਨਾਮ ਤੋਂ ਕਿਵੇਂ ਭੁੱਲਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਿਵੇਂ
ਵਿਛੁੜਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।

ਬੇਅੰਤ ਦੇ ਪਸਾਰੇ 'ਚ, ਬੇਅੰਤ ਕਾਰਕ ਦੇ ਵਿਚ, ਸਾਡੀ
ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਨਾਮ ਕਾਰਕਾਂ ਦਾ ਅਸੀਂ ਆਮ ਤੌਰ 'ਤੇ
ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ - 'ਜਿਤੁ ਦਰਿ ਲਖ ਮੁਹੰਮਦਾ ਲਖ ਬ੍ਰਹਮੇ ਬਿਸਨ

ਮਹੇਸ਼॥ ਲਖ ਲਖ ਰਾਮ ਵਡੀਰੀਅਹਿ ਲਖ ਰਾਹੀ ਲਖ ਵੇਸ॥'
'ਲਖ ਲਖ' ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਖਰਬਾਂ, ਖਰਬਾਂ ਹੀ ਖਰਬਾਂ ਉਥੇ ਜਤੀ
ਨੇ, ਸਤੀ ਨੇ, ਸੰਨਿਆਸੀ ਨੇ, ਗੋਰਖ ਨੇ, ਨਾਥਾਂ ਨਾਥ ਨੇ, ਆਸਣ
ਨੇ, ਗੁਰੂ ਨੇ ਰਹਿਰਾਸ ਕਰਦੇ, ਦੇਵਤੇ ਨੇ, ਦਾਨੂ ਨੇ, ਪੀਰ ਨੇ,
ਪੈਗੰਬਰ ਨੇ, ਅਉਲੀਏ ਨੇ, ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ, ਮੁੱਲਾਂ ਨੇ, ਸੇਖ ਨੇ,
ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਕੀ ਦੇਖਿਆ ਹੈ - ਕਿਸ ਹੀ ਸਾਂਤਿ ਨ ਆਈਆ
ਸ਼ਾਂਤੀ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਤੂੰ ਪਰਮ ਅਨੰਦ ਦੇ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਹੈਂ 'ਬਿਨੁ
ਸਤਿਗੁਰ ਕੇ ਉਪਦੇਸ॥' ਕਿਉਂਕਿ ਪੂਰਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।
ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਇਹ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ
ਦਿਖਾਲੇ ਨੇ। ਮੇਰੇ ਕਰੋੜਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ ਬ੍ਰਹਮੰਡ ਨੇ, ਕਰੋੜਾਂ-ਕਰੋੜਾਂ
ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਦੁਨੀਆਂ ਹੈ, ਇਹ ਸਾਰੇ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੁਨੀਆਂ 'ਚ
ਭੇਜੇ ਸੀ ਕਿ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿ ਦਾ ਮਾਰਗ ਦਿਖਾ ਕੇ ਆਓ। ਦੁਨੀਆਂ
ਨੂੰ ਦੱਸੋ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਦੇ ਰਾਹੀਂ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ ਓ।
ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਸਾਰਾ ਸੰਸਾਰ ਪੈਦਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰਿਆਂ
ਨੇ ਸਮਾਉਣਾ ਹੈ, ਮੈਂ ਸਤਿ, ਚਿਤ, ਅਨੰਦ ਹਾਂ। ਪ੍ਰਮ ਸੁੱਖ ਹਾਂ
ਦੁੱਖੀ ਨਾ ਹੋਵੋ ਤੇ ਮੈਂ ਭੇਜਦਾ ਹਾਂ ਕਾਰਕਾਂ ਨੂੰ ਥਾਂ-ਥਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜੇ
ਨੇ। ਪਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਮੇਰੇ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਦੱਸਿਆ ਨਾਮ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ
ਦੱਸਿਆ, ਆਪਣੀ ਪੂਜਾ ਕਰਾਉਣੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿੱਤੀ। ਆਪਣੀ
ਮਹਾਨਤਾ ਕਰਾਈ ਹੈ ਤੇ ਦੁਨੀਆਂ ਨੂੰ ਭੁਲੇਖਿਆਂ 'ਚ ਪਾ ਦਿਤਾ,
ਭਰਮਾਂ 'ਚ ਪਾ ਦਿਤਾ, ਉਹਦੇ ਕਰਕੇ ਮੈਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹਾ
ਦਿਤਾ, ਆਪਣੀ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਨਹੀਂ entry (ਦਾਖਲਾ) ਦਿਤੀ।
ਬਾਹਰ ਖੜ੍ਹੇ ਨੇ ਸਾਰੇ। ਇਹ ਇੱਕ ਕਲਪ 4 ਅਰਬ 32 ਕਰੋੜ
ਸਾਲ ਇੱਥੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਖੜ੍ਹਨਾ ਪੈਣਾ ਹੈ। ਕਿਉਂਕਿ ਗਲਤੀ ਕਰਕੇ
ਆਏ ਨੇ ਸੰਸਾਰ 'ਤੇ ਜਾ ਕੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੀ ਜਿੰਨੀ
ਤਾਲੀਮ ਹੈ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ
ਮੰਨੋ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਲਓ। ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ
ਮੈਂ ਲੋਕੋ! ਤੁਹਾਨੂੰ ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਆਇਆ ਹਾਂ। ਇਹੀ ਕਿਹਾ
ਕਿ ਜਿਹੋ ਮੈਨੂੰ ਹੁਕਮ ਮਿਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਓਸ ਹੁਕਮ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸ਼
ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਇੱਥੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ, ਤੁਹਾਡੇ ਵਿਚ ਆਇਆ ਹਾਂ।
ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਨਹੀਂ ਲੈਣਾ, ਜਿਸਨੇ ਮੈਨੂੰ ਭੇਜਿਆ ਹੈ, ਉਸਦਾ ਨਾਮ
ਲੈਣਾ ਹੈ, ਉਹਦੇ ਨਾਮ ਵਿਚ ਸ਼ਾਂਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ 'ਚ
ਕਿਤੇ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਜਿੱਥੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਕਿਹਾ ਹੋਵੇ
ਕਿ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਿਆ ਕਰੋ। ਮੇਰੇ ਪਿੱਛੇ ਲੱਗੋ। ਕੋਈ ਭਰਮ
ਭੁਲੇਖਾ ਨਹੀਂ। ਆਸਾ ਜੀ ਦੀ ਵਾਰ ਪੜ੍ਹੋ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ, ਜੋ
ਪਹਿਲਾਂ applicable (ਲਾਗੂ) ਸੀ ਉਹ ਹੁਣ ਵੀ ਹੈ, ਪਾਖੰਡ
ਰਹਿਣ ਨਹੀਂ ਦਿਤਾ ਬਿਲਕੁਲ। ਸੋ ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ
ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਦਾ ਕਟੋਰਾ ਪਾ ਕੇ ਦਿਤਾ ਤੇ ਜਦੋਂ ਕਟੋਰਾ ਪੀਤਾ, ਉਸ
ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਕੀ ਹੋਇਆ? ਐਨਾ ਰਸ, ਐਨੀ ਮਖਮੂਰੀ ਛਾਈ,
ਐਨਾ ਵਾਹੁ-ਵਾਹੁ ਦਾ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੋਇਆ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ
ਦੱਸਣ ਵਾਸਤੇ ਜਨਮਸਾਖੀ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਧਾਰਨਾ - ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤ

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ-ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ।

ਪੋਸਤ ਮਦ ਅਫੀਮ ਭੰਗ ਉਤਰ ਜਾਇ ਪਰਭਾਤਿ॥ ਜਨਮਸਾਖੀ

ਚਾਰ ਨਸ਼ੇ ਦੁਨੀਆਂ ਦੇ ਵੱਡੇ, ਜਿਹੜੇ ਸਰੀਰ 'ਤੇ ਛੇਤੀ ਨਾਲ ਅਸਰ ਕਰਦੇ ਨੇ, ਨਸ਼ੇ ਤਾਂ ਇਹਦੇ 'ਚ ਐਨੇ ਨੇ ਕਿ ਗਿਣਤੀ ਮਿਣਤੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਨੇ। ਧਨ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਪੁੱਤਰਾਂ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਇਸਤਰੀ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਜਾਇਦਾਦ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਪ੍ਰਭਤਾ ਦਾ ਨਸ਼ਾ ਹੈ, ਬੇਅੰਤ ਨਸ਼ਿਆਂ ਦੇ ਵਿਚ ਗੁਲਤਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਚਾਰ ਬਹੁਤੇ ਚੜ੍ਹਦੇ ਨੇ। ਕਹਿੰਦੇ, ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਫੇਰ ਉਤਰ ਵੀ ਜਾਂਦੇ ਨੇ -

ਨਾਮ ਖੁਮਾਰੀ ਨਾਨਕ ਚੜ੍ਹੀ ਰਹੇ ਦਿਨ ਰਾਤ।

ਉਹ ਖੁਮਾਰੀ, ਉਹ ਜੋ ਪਿਆਲਾ ਲਿਆਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਸਾਡੇ ਵਾਸਤੇ, ਮੰਦੇ ਭਾਗ ਸਾਡੇ, ਅਸੀਂ ਉਹਦੇ 'ਚੋਂ ਇੱਕ ਬੁੱਕ ਨਹੀਂ ਭਰਦੇ। ਪੀ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ, ਲਬ-ਲਬ ਭਰਿਆ ਹੋਇਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਤੇਰੇ ਅੰਦਰ ਹੈ -

ਘਰ ਹੀ ਮਹਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਭਰਪੂਰ ਹੈ ਮਨਮੁਖਾ ਸਾਦੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਜਿਉ ਕਸਤੂਰੀ ਮਿਰਗੁ ਨ ਜਾਣੈ ਭ੍ਰਮਦਾ ਭਰਮਿ ਭੁਲਾਇਆ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਜਿ ਬਿਖੁ ਸੰਗੁਰੈ ਕਰਤੈ ਆਪਿ ਖੁਆਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੬੪੪

ਜੋ ਪਿਆਲਾ ਲੈ ਕੇ ਜਦੋਂ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪੀਤਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਸਾਖੀਕਾਰਾਂ ਨੇ ਲਿਖਿਆ ਹੈ ਤੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਚਨ ਕਰਿਆ ਹੈ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਤੇਰੇ 'ਤੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਇਆ ਹਾਂ ਤੇ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਪੀਤਾ ਹੈ ਤੇ ਜਾਹ, ਏਸ ਪਿਆਲੇ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਵੰਡ, ਮੇਰੇ ਨਾਮ ਨੂੰ ਵੰਡ। ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਲੇਸ਼ਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ, ਭਰਮਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਪਾਖੰਡਾਂ 'ਚ ਪਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਵੈਰ-ਵਿਰੋਧ ਦੇ ਨਾਲ ਜਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੇ ਏਸ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਸਾਰੇ ਕੂੜ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ ਵਰਤਾਰਾ,

ਸੱਚ ਵਾਲਾ ਕਾਲ ਪੈ ਗਿਆ।

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ ॥

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ ॥

ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੪੬੮

ਅੰਧਕਾਰ, ਕੂੜ ਦਾ ਹੀ ਵਰਤਾਰਾ। ਸਤਿ ਕਿਤੇ ਲੱਭਦਾ ਹੀ ਨਹੀਂ।

ਕੂੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦਮਾ ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ ॥

ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ ॥ ਆਧੋਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੫

ਰਾਹ ਨਹੀਂ ਲੱਭ ਰਿਹਾ, ਅੰਧੇਰੇ ਦੇ ਅੰਦਰ।

ਕਹਿੰਦੇ ਨਾਨਕ! ਜਾਹ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਕਰ। ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਜਪਾ, ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਨਿਹਾਲ ਕੀਤਾ। ਤੂੰ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਹੋਇਆ,

ਮੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ।

ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਪਾਤਸ਼ਾਹ! ਆਪ ਦਾ ਸਰੂਪ?

ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਹੋਈ ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ।

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ

ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥

ਨਾਨਕ ਇਹ ਮੇਰਾ ਰੂਪ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰੇ। ਨਿਰੰਕਾਰ ਵੀ ਮੈਂ ਆਪ ਹਾਂ, ਏਕੰਕਾਰ ਵੀ ਆਪ ਹਾਂ, ਓਅੰਕਾਰ ਵੀ ਆਪ ਹਾਂ, ਫੇਰ ਮੈਂ ਸਤਿ ਹਾਂ, ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਸਾਰੇ ਵਰਤ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਨਾਮ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਸੰਸਾਰ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਾਰਾ ਕਾਰਜ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਬਣਾਉਣ ਵਾਲਾ ਮੈਂ ਹਾਂ। ਬਣਾ ਕੇ ਮੈਂ ਵੱਖ ਨਹੀਂ ਹੋ ਗਿਆ, ਮੈਂ ਪੁਰਖ ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ 'ਚ ਸਮਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹਾਂ। ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਕਿਸਮ ਦਾ ਡਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਨੂੰ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਕੋਈ ਵੈਰ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮੈਂ ਕਦੇ ਜੂਨ 'ਚ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ, ਕਦੇ ਕਿਸੇ ਕੁੱਖ 'ਚੋਂ ਜਨਮ ਨਹੀਂ ਲੈਂਦਾ ਤੇ ਮੈਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਹੀ ਸਾਰਾ ਗਿਆਨ ਹੈ ਕਿਸੇ ਤੋਂ ਲੈਣਾ ਨਹੀਂ ਪੈਂਦਾ। ਕਾਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਮੇਰੀ ਹਸਤੀ ਹੈ, ਲੇਕਿਨ ਪੂਰੇ ਸਮਰੱਥ ਗੁਰੂ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਮੈਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਨਾਨਕ! ਤੂੰ ਇਸ ਦੇ ਉੱਤੇ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ, ਇਹ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਮੂਲਮੰਤਰ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਤੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ-ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਹਾ, ਵਾਹ-ਵਾਹ ਕਿਹਾ ਹੈ, ਇਹ ਮੇਰੇ ਦੇਸ਼ ਦਾ ਵਰਤਾਰਾ ਹੈ, ਬੋਲੀ ਹੈ, ਵਿਸਮਾਦ ਦੀ ਬੋਲੀ ਹੈ। ਇਹ ਤੂੰ ਮੰਤਰ ਦੇਣਾ ਹੈ ਤੇ ਹੁਣ ਤੂੰ ਇਹਦੇ ਉੱਤੇ ਮੋਹਰ ਲਾ। ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਐਸਾ ਫੁਰਮਾਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਆਦਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਜੁਗਾਦਿ ਵਾਹਿਗੁਰੂ,

ਹੈਭੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ, ਹੋਸੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ।

ਨਾਨਕ! ਏਸ ਸਰੂਪ ਦੇ ਉਪਰ ਆਪਣੀ ਮੋਹਰ ਲਾ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਆਪ ਨੇ

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥

ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕੁ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥

ਅੰਗ - ੧

'ਸਚੁ' ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ। ਏਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਸੰਸਾਰ ਦੁਖੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹਨੂੰ ਇਹ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਮੈਂ ਦੁਖੀ ਕਿਉਂ ਹਾਂ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਮੇਰਾ ਨਾਮ ਵੰਡ, ਤਾਂਕਿ ਸੰਸਾਰ ਸੁਖੀ ਹੋਵੇ। ਨਾਮ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਮਾਨ ਹੈ, ਸੁੱਖਾਂ ਦਾ ਦੇਣਹਾਰ ਹੈ -

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਮੁ ਦਾਨੁ ਇਸਨਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੯੪੨

ਨਾਮ, ਦਾਨ ਤੇ ਇਸਨਾਨ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਸੰਸਾਰ ਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਕਰਾ ਤਾਂਕਿ ਸੁਖੀ ਹੋ ਜਾਵੇ। ਜਾਹ, ਤੈਨੂੰ ਮੈਂ ਸਿਰੋਪਾਓ ਦਿਤਾ, ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਕਿਰਤ ਕਰ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਏਸ ਗੱਲ ਨੂੰ, ਜੋ ਮੈਂ ਬੇਨਤੀ

ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ, ਆਪਣੇ ਅੱਖਰਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਰਣਨ ਕੀਤਾ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਸਿਰੋਪਾ ਦੇ ਕੇ,
ਮੈਨੂੰ ਕਾਰੇ ਲਾ ਲਿਆ।

ਹਉ ਢਾਢੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥
ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥
ਸਚੀ ਸਿਫਤਿ ਸਾਲਾਹ ਕਪੜਾ ਪਾਇਆ ॥
ਸਚਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮੁ ਭੋਜਨੁ ਆਇਆ ॥
ਗੁਰਮਤੀ ਖਾਧਾ ਰਜਿ ਤਿਨਿ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ॥
ਢਾਢੀ ਕਰੇ ਪਸਾਉ ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥
ਨਾਨਕ ਸਚੁ ਸਾਲਾਹਿ ਪੂਰਾ ਪਾਇਆ ॥ ਅੰਗ - ੧੫੦

ਮਹਾਰਾਜ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰ ਰਿਹਾ। ਮੈਨੂੰ ਦਰਗਾਹ 'ਚ ਬੁਲਾਇਆ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ।

ਆਹ ਜਿਹੜੇ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਜੰਗਲ 'ਚ ਬੈਠੇ ਰਹੇ। ਉਥੇ ਕੋਈ ਐਸੀ ਸੱਟ ਖਾਧੀ ਕਿ ਉਹ ਫੇਰ ਆ ਕੇ ਬਾਹਰ ਬੈਠ ਗਏ। ਇਹ ਸਭ ਮਨ ਕਲਪਤ ਗੱਲਾਂ ਨੇ।

ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਆਪ ਲਿਖਦੇ ਹਨ - 'ਹਉ ਢਾਢੀ ਵੇਕਾਰੁ ਕਾਰੈ ਲਾਇਆ ॥ ਰਾਤਿ ਦਿਹੈ ਕੈ ਵਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਇਆ ॥ ਢਾਢੀ ਸਚੈ ਮਹਲਿ ਖਸਮਿ ਬੁਲਾਇਆ ॥' ਮੈਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਗਿਆ ਉਥੇ। ਉਥੇ ਮੈਨੂੰ ਕੀਰਤਨ ਦੀ ਦਾਤ ਮਿਲੀ, ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਦੀ ਦਾਤ ਦਾ ਮੈਨੂੰ ਕੱਪੜਾ ਪਹਿਨਾਇਆ। ਭੋਜਨ ਕਾਹਦਾ? ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਨਾਮ ਦਾ ਪਿਆਲਾ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਦੀ ਮੱਤ ਨੂੰ ਧਾਰਨ ਕਰਨਗੇ ਉਹ ਰੱਜ ਕੇ ਖਾਣਗੇ ਏਸਨੂੰ ਤੇ ਸੁੱਖ ਪਾਉਣਗੇ।

'ਢਾਢੀ ਕਰੇ ਪਸਾਉ' ਪਸਾਉ ਹੁਣ ਕੰਮ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਕਾਹਦਾ? 'ਸਬਦੁ ਵਜਾਇਆ ॥' ਸਭ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸਬਦ ਵਜਾਉਣ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰ ਰਹੇ ਨੇ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ, ਕਿ ਇਹ ਸੁੰਨਾ ਪਿਆ ਹੈ ਸਬਦ ਦਾ ਵਾਜਾ ਵੱਜ ਜਾਵੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਤੇ ਆਪ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਰ ਦਿਤੀ-

ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਈ.....॥ ਅੰਗ - ੬੮੯

ਇੱਥੇ ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰਿਆ, ਮੈਨੂੰ ਧੁਰੋਂ ਫੁਰਮਾਨ ਮਿਲਿਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਕਾਰ ਕਢਵਾਈ
ਨਾਮ ਜਪਾਓ ਜਗ 'ਤੇ।

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਕਿਸੇ ritual (ਕਰਮ-ਕਾਂਡ) 'ਚ ਨਾ ਪਾਈਂ, ਵਹਿਮਾਂ 'ਚ ਨਾ ਪਾਈਂ, ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਆਉਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਕੇਵਲ 'ਨਾਮ' ਹੈ। ਨਾਮ ਜਪ, ਨਾਮ ਦੀ ਕਮਾਈ, ਨਾਮ ਦੀ ਧਾਰਨਾ, ਨਾਮ ਦੀ ਰਹਿਤ, ਨਾਮ ਦਾ ਪੜ੍ਹਨਾ, ਨਾਮ ਦਾ ਸੁਣਨਾ, ਨਾਮ

ਦਾ ਮੰਨਣਾ, ਸਾਰੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਹੋਰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚਦੀ, ਨਾ ਕੋਈ ਦਾਨ, ਨਾ ਕੋਈ ਜਗ, ਨਾ ਕੋਈ ਤੀਰਥ ਯਾਤਰਾ, ਨਾ ਕੋਈ ਭਰਮ, ਨਾ ਔਖੇ ਹੋਣਾ, ਕੁਛ ਕਰੀ ਜਾਵੇ ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਇਹ ਪਹੁੰਚਦੀਆਂ। ਮੇਰੇ ਤੱਕ ਕੇਵਲ ਨਾਮ ਪਹੁੰਚਦਾ ਹੈ ਤੂੰ ਨਾਮ ਦੇ ਬਾਰੇ ਦੱਸ।

ਕਰਣੀ ਕਾਰ ਧੁਰਹੁ ਫੁਰਮਾਈ.....॥ ਅੰਗ - ੬੮੯

ਇਹ ਕਹਿੰਦੇ ਮੈਨੂੰ ਧੁਰ ਤੋਂ ਆਗਿਆ ਹੋਈ ਹੈ -

.....ਆਪਿ ਮੁਆ ਮਨੁ ਮਾਰੀ ॥

ਨਾਨਕ ਨਾਮੁ ਮਹਾ ਰਸੁ ਮੀਠਾ ਤ੍ਰਿਸਨਾ ਨਾਮਿ ਨਿਵਾਰੀ ॥

ਅੰਗ - ੬੮੯

ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੁਰਮਾਨ ਹੋਇਆ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ, ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ। ਇਹ ਸਾਖੀ ਬੜੀ ਹੀ ਧਿਆਨ ਦੇ ਨਾਲ ਸਮਝਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਰੌਲਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਕਿ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਗਤੀ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੀ। ਗੁਰੂ ਬੇਅੰਤ ਹੋਏ ਨੇ, ਬੇਅੰਤ ਹੋਣਗੇ। ਅਸੀਂ ਇਨਕਾਰ ਨਹੀਂ ਇਸ ਗੱਲ 'ਤੇ ਕਰਦੇ। ਕਿਉਂਕਿ ਆਹ ਧਰਤੀ ਖਤਮ ਹੋ ਗਈ, ਫੇਰ ਹੋਰ ਵੀ ਧਰਤੀਆਂ ਨੇ, ਉਥੇ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੋਗੇ। ਲੇਕਿਨ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਨਹੀਂ ਹੋਏਗਾ। ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਬਾਪਿਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤੇ ਨਾਲ ਇਹ ਹੁਕਮ ਹੋਇਆ ਕਿ ਮੈਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ ਤੂੰ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਵਰ, ਮੈਂ ਨਿਰਗੁਣ ਰੂਪ ਤੇ ਤੂੰ ਸਰਗੁਣ ਰੂਪ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਗੋਬਿੰਦ ਰੂਪ, ਗੋਬਿੰਦ ਦਾ ਰੂਪ ਸਰਗੁਣ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ -

ਨਿਰੰਕਾਰੁ ਆਕਾਰੁ ਹੋਇ ਏਕੰਕਾਰੁ ਅਪਾਰੁ ਸਦਾਇਆ।

ਏਕੰਕਾਰਹੁ ਸਬਦੁ ਧੁਨਿ ਓਅੰਕਾਰੁ ਅਕਾਰੁ ਬਣਾਇਆ।

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੨੬/੨

ਏਸੇ ਗੱਲ ਨੂੰ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਨ ਵਾਸਤੇ ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ਨੇ ਆਕਾਰ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਰੂਪ ਧਾਰਨ ਕਰ ਲਿਆ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਸੰਸਾਰੀ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ ਕੋਈ ਵੀ। ਮੈਨੂੰ ਗੁਰੂ ਮਿਲਿਆ ਹੈ -

ਅਪਰੰਪਰ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਪਰਮੇਸਰੁ

ਨਾਨਕ ਗੁਰੁ ਮਿਲਿਆ ਸੋਈ ਜੀਉ ॥

ਅੰਗ - ੫੯੯

ਆਦਿ ਅੰਤ ਏਕੋ ਅਵਤਾਰਾ।

ਸੋਈ ਗੁਰੁ ਸਮਝਹੁ ਹਮਾਰਾ।

ਚੌਪਈ ਪਾ: ੧੦

ਦੇਖਿਓ ਕਿਤੇ ਗਲਤੀ ਖਾ ਕੇ ਕਹੋਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਸੀ, ਆਹ ਪਾਖੰਡੀ ਲੋਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਲਿਖਦੇ ਨੇ ਕਿ ਉਥੇ ਗਏ ਸੀ, ਉਥੇ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਿਆ। ਉਹਦੀ ਆੜ ਲੈ ਕੇ ਲਿਖ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ, ਜੇ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਸੰਤ ਰੇਨੁ ਹੁੰਦਾ ਮੈਂ ਜ਼ਰੂਰ ਗੁਰੂ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਗੋਪ ਨਹੀਂ ਮੈਂ ਹੈਗਾ। ਗੁਰੂ ਗੋਪ ਨੂੰ ਤਾਂ ਬੇਮੁਖ ਆਖਿਆ ਹੈ, ਕਹਿੰਦੇ ਨਾ ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਭੁਲੇਖਾ ਨਾ ਖਾ

ਜਾਇਓ। ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਤਾਂ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਆਪ ਹੈ।

ਉਸ ਵੇਲੇ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਨੇ ਬਚਨ ਕੀਤਾ, ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਮੇਰੀ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਹੋਏਗੀ। ਤੇਰੀ ਸਾਰੀ ਸ਼ੀਲ ਮੇਰੀ ਸ਼ੀਲ ਹੋਏਗੀ। ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮੇਰੇ ਕੰਮ ਹੋਣਗੇ। ਤੇਰੇ ਵਿਚੀਂ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕੰਮ ਕਰਾਂਗਾ। ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਦਾ ਤੈਨੂੰ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਲੱਗਣਾ, ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਮੈਂ ਕਰਾਂਗਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਤੇਰੇ ਸਾਰਿਆਂ ਕੰਮਾਂ ਵਿਚ ਵਰਤਾਂਗਾ।

ਤੈਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਲੇਪ ਲੱਗਣਾ।

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਲੇਪ ਨਹੀਂ ਲੱਗੇਗਾ -

ਸਰਬ ਸੀਲ ਮਮੰ ਸੀਲੰ ਸਰਬ ਪਾਵਨ ਮਮ ਪਾਵਨਹ ॥

ਸਰਬ ਕਰਤਬ ਮਮੰ ਕਰਤਾ ਨਾਨਕ ਲੇਪ ਛੇਪ ਨ ਲਿਪੁਤੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੨੫੯

ਜਾਹ, ਤੇਰੇ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਮੈਂ ਤੇਰੇ ਸਰੀਰ 'ਚੋਂ ਹੋ ਕੇ ਆਪ ਕਰਾਂਗਾ। ਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਹੋਈ। ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਲੰਘ ਗਏ ਏਧਰ ਸੰਸਾਰ ਦੇ। ਓਧਰ ਕਿੰਨਾ ਸਮਾਂ ਹੋਇਆ ਕੋਈ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਇਕ ਛਿਨ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਜਾਂ ਵੱਧ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਏਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਦੇ ਕਿਸਮ ਦੇ ਲੋਕ, ਇੱਕ ਉਹ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਂਦਿਆਂ ਨੂੰ ਚੈਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ, ਉਹ ਪਿਆਰ ਕਰਨ ਵਾਲੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਸਤਿਸੰਗ 'ਚ ਆਉਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਏਗਾ ਹਨੇਰਾ ਛਾ ਗਿਆ। ਬਣੇਗਾ ਕੀ? ਦੂਸਰੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਨਿੰਦਕ ਨੇ ਕਹਿੰਦੇ ਘਾਟਾ ਪੈ ਗਿਆ। ਮੰਡੀ ਜਾਂਦਾ ਸੀ ਤੇ ਨਵਾਬ ਤੋਂ ਡਰਦੇ ਨੇ ਪਾਣੀ ਵਿਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰੀ, ਡੁੱਬ ਗਿਆ ਪਾਣੀ 'ਚ। ਕਿਉਂਕਿ ਦੁਮ੍ਹਰੀ ਹੈ ਦੁਨੀਆਂ, ਨਿੰਦਿਆਂ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਸਤਤਿ ਵੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ ਦੋਵੇਂ ਛੱਡ ਦਿਓ-

ਉਸਤਤਿ ਨਿੰਦਾ ਦੋਊ ਤਿਆਗੈ ਖੋਜੈ ਪਦ ਨਿਰਬਾਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੨੧੯

ਨਾ ਨਿੰਦਿਆਂ ਨਾਲ ਵਾਹ ਰੱਖੋ, ਨਾ ਉਸਤਤਿ ਨਾਲ ਖੁਸ਼ ਹੋਵੋ, ਜੇ ਕੁਛ ਸੰਸਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਰੀ ਜਾਣ ਦਿਓ, ਆਪਣਾ ਕਰਤੱਬ ਕਰੋ, ਜੇ ਸੱਚਾ ਹੈ। ਇਹ ਦਾਸ ਐਨਾ ਪੱਕਾ ਹੈ, ਇਹਦੇ ਮਨ 'ਚ ਵੀ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਡੁੱਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਧੀਰਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਮੇਰਾ ਵੀਰ ਡੁੱਬ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਤਿੰਨ ਦਿਨ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਕਹਿ ਦੇ ਡੁੱਬ ਗਿਆ। ਕਹਿੰਦੀ, ਨਾ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ, ਕੋਈ ਕੌਤਕ ਹੈ। ਦਾਸ ਨੂੰ ਰੋਜ਼ ਭੇਜ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਬੇਬੇ, ਕਿ ਜਾਹ ਤੂੰ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਜਿਹੜੇ ਸਮੇਂ ਦਿਨ ਦੇ ਵਿਚ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰੀ ਸੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ, ਦਾਸ ਖੜ੍ਹਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਰੋਂਦਾ ਹੈ, ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਕੀ ਸਾਡੇ ਤੋਂ ਭੁੱਲ ਹੋ ਗਈ, ਸੰਸਾਰ ਨੇ ਕਿਹੜਾ ਵੱਡਾ ਗੁਨਾਹ ਕਰ ਦਿੱਤਾ

ਕਿ ਤੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋਇਆ ਤੇ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ। ਹੁਣ ਪ੍ਰਗਟ ਹੋ ਕੇ ਦਰਸ਼ਨ ਦੇਹ। ਅਜੇ ਰੋ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਅੱਖਾਂ 'ਚੋਂ ਹੰਝੂ ਆ ਰਹੇ ਨੇ। ਹਉਕੇ ਆ ਰਹੇ ਨੇ, ਕੁਛ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ, ਆਵਾਜ਼ ਆਈ ਕਿ ਕੱਪੜੇ ਫੜਾਓ। ਹੈਰਾਨ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ! ਏਥੋਂ ਨਿਕਲ ਆਏ, ਕੱਪੜੇ ਪਹਿਨ ਲਏ।

ਘਰ ਆ ਗਏ, ਸਿੱਧੇ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਚਲੇ ਗਏ। ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਸਾਰੇ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆ ਗਿਆ-ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਆ ਗਿਆ। ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁਛ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਨੇ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਉਹਨੇ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਚੁੱਭੀ ਮਾਰੀ ਸੀ, ਉਥੋਂ ਨਿਕਲੇ ਨੇ। ਭਾਈ ਬਾਲਾ ਉਦਾਸ ਬੈਠੇ ਨੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਕਹਿ ਗਏ ਸੀ ਕਿ ਭਾਈ ਬਾਲਾ! ਤੂੰ ਜਾਈਂ ਨਾ। ਭਾਈ ਮਨਸੁਖ ਤੂੰ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਭਾਈ ਭਗੀਰਥ ਤੂੰ ਵੀ ਚਲਿਆ ਜਾਹ, ਫੇਰ ਆਇਓ ਤੇ ਅੱਜ ਬਾਹਰ ਆ ਗਏ, ਸਭ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਖਬਰਾਂ ਹੋ ਗਈਆਂ। ਧੰਨ-ਧੰਨ ਹੋ ਰਹੀ ਹੈ, ਭੀੜਾਂ ਦੀਆਂ ਭੀੜਾਂ ਬੈਠੀਆਂ ਨੇ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਮੋਦੀਖਾਨੇ ਦਾ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿਤਾ। ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਦਿਤੀ ਕਿ ਲੋੜਵੰਦ ਅੱਗੇ ਆਓ। ਜਿਸਨੂੰ ਜੋ ਚੀਜ਼ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਚੁੱਕ ਲਓ। ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਨੇ, ਰੌਲਾ ਪੈ ਗਿਆ ਨਵਾਬ ਦੇ ਕਿ ਤੇਰਾ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਲੁਟਾ ਦਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਵੇਈਂ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਆਇਆ।

ਕਹਿੰਦਾ, ਕਮਾਲ ਹੈ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ?

ਕਹਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਥੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲੇ।

ਦਾਸ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਪੁੱਛਿਆ।

ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਜੀ।

ਜੈ ਰਾਮ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ, ਕਹਿੰਦੇ ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਦਸਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਥੋਂ ਹੀ ਨਿਕਲਿਆ ਹੈ, ਮੈਂ ਰੋਜ਼ ਕੱਪੜੇ ਲੈ ਕੇ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਤੇ ਅੱਜ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਕੱਪੜੇ ਆਵਾਜ਼ ਦੇ ਕੇ ਮੰਗ ਲਏ। ਕਹਿੰਦੇ, ਹੁਣ ਨਾਨਕ ਕਿੱਥੇ ਹੈ? ਕਹਿੰਦੇ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਲੁਟਾਉਣ ਲੱਗਿਆ ਹੈ, ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਤੁਹਾਡਾ। ਸਿਪਾਹੀ ਭੇਜੇ ਕਿ ਜਾਓ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕੋ। ਕਈਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕੋਈ ਕਸਰ ਹੋ ਗਈ, ਪਾਣੀ ਦੇ ਵਿਚੋਂ। ਕੋਈ ਨੁਕਸ ਪੈ ਗਿਆ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਅੰਦਰ। ਪਾਣੀ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਦਿਮਾਗ ਦੇ ਵਿਚ। ਰੋਕੋ-ਰੋਕੋ ਲੁਟਾ ਨਾ ਦੇਵੇ ਸਾਰਾ ਮੋਦੀਖਾਨਾ ਤੇ ਲਿਜਾਣ ਵਾਲੇ ਲਿਜਾ ਰਹੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ। ਜੈ-ਰਾਮ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਮਸਤਾਨਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਲੇਖਾ ਪੱਤਾ ਕੌਣ ਦਏਗਾ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੈਨੂੰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੋਂ ਪੁੱਛ ਲੈਣ ਦਿਓ।

ਪੁੱਛਿਆ, ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਆ ਜਾਓ ਲੇਖਾ ਤਾਂ ਖੁੱਲ੍ਹਾ ਹੀ ਹੈ। ਲੇਖੇ ਹੋਣ ਲੱਗ ਗਏ। ਦਿਨ ਰਾਤ ਕਾਗਜ਼ ਜੋੜ ਰਹੇ ਨੇ। ਇੱਕ ਵਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜੋੜੇ, ਕਈ ਵਾਰੀ ਜੋੜਦੇ ਨੇ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭੁਲੇਖੇ ਪੈਂਦੇ ਨੇ ਕਿ ਕਿਤੇ ਟੋਟਲ ਗਲਤ ਨਾ ਹੋ ਜਾਣ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 38 'ਤੇ)

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀਆਂ ਸਰਗਰਮੀਆਂ

ਪਰਉਪਕਾਰ ਅਤੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦਾ ਕੇਂਦਰ - ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ

ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਅਣਕਿਣਤ ਪ੍ਰਾਣੀ ਮਨੁੱਖਾ ਜੀਵਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਪੂਰਬਲੇ ਕਰਮਾਂ ਅਨੁਸਾਰ ਜੀਵਨ-ਖੇਡ ਸਮਾਪਤ ਕਰਕੇ ਏਥੋਂ ਵਿਦਾ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਜਨਮ-ਮਰਣ ਦੇ ਗੇੜ ਵਿਚ ਹੀ ਪਏ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਨਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜੀਵਨ-ਮਨੋਰਥ ਦੀ ਸੋਝੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਨਾ ਹੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਨਾਮ-ਸਾਧਨਾ ਦੀ ਜੁਗਤਿ ਦਾ ਫਿਕਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਸੇ ਮਨੁੱਖਾਂ ਬਾਰੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ-

ਮਨਮੁਖਾ ਨੇ ਫਿਰਿ ਜਨਮੁ ਹੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਭਾਏ ॥ ਅੰਗ - ੪੫੦

ਵਿਪਰੀਤ ਇਸ ਦੇ ਕੁਝ ਬਖਸ਼ੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਆਉਂਦੀਆਂ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਪਿਛਲੀ ਘਾਨ-ਕਮਾਈ ਸਦਕਾ ਬੜੀ ਉੱਚੀ ਅਧਿਆਤਮਕ

ਬਣਨ ਜਾ ਰਹੀ ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਊਡੀ ਦੀ ਅਤੇ ਬਹੁ ਮੰਜ਼ਲੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਟੱਕ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਅਵਸਥਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰੱਖਿਤ ਛੋਟੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਹੀ ਪ੍ਰਭੂ ਚਰਨਾਂ ਨਾਲ ਜੁੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਪੁਸਾਰ ਵਿਚ ਬਤੀਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਐਸੀਆਂ ਰੂਹਾਂ ਬਾਰੇ ਕੁਰਬਾਣੀ ਦਾ ਕਥਨ ਹੈ -

ਜਨਮ ਮਰਣ ਵਹਰੂ ਮਹਿ ਨਾਹੀ ਜਨ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਆਏ ॥ ਜੀਅ ਦਾਨੁ ਦੇ ਭਗਤੀ ਨਾਇਨਿ ਹਰਿ ਸਿਉ ਲੈਨਿ ਮਿਲਾਏ ॥ ਅੰਗ - ੭੪੯

ਐਸੀ ਹੀ ਬਖਸ਼ੀ ਹੋਈ ਰੂਹ ਸਨ, ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੰਚਾਲਕ, ਨਾਮ-ਰਸੀਏ, ਸੇਵਾ ਤੇ ਸਿਮਰਨ ਦੀ ਮੂਰਤ ਮਾਨ ਯੋਗ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਾਰਾ ਜੀਵਨ ਹੀ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ, ਨਾਮ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਜਪ-ਜਾਪ ਅਤੇ ਸੰਸਾਰ ਸੇਵਾ ਨੂੰ ਸਮਰਪਿਤ ਰਿਹਾ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਆਦੇਸ਼ਾਂ ਤੇ ਪਹਿਰਾ ਦਿੰਦੇ ਹੋਏ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਦੇਸ ਪ੍ਰਦੇਸ ਵਿਚ ਭਰਮਣ ਕਰਕੇ ਸ਼ਬਦ-ਬਾਣੀ ਦੇ ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ-ਜਾਪ ਅਤੇ ਕੁਰਮੁਖ-ਜੀਵਨ ਜੀਉਣ ਦੀਆਂ ਵਿਧੀਆਂ ਦਸ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਿਆ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਬੇਅੰਤ ਪਿਆਰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਐਸੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਲਈ ਪਿਆਰੇ ਬਚਨ ਹਨ -

ਜਨੁ ਨਾਨਕੁ ਸੁੰਝਿ ਮੰਗੈ ਤਿਸੁ ਗੁਰਸਿਖ ਕੀ ਜੇ ਆਪਿ ਜਪੈ ਅਵਰਹ ਨਾਮੁ ਜਪਾਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੩੦੬

ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ।

ਸੋਸ਼ੇ ਗੁਰੂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਦੀ ਮਿੱਠੀ ਯਾਦ ਵਿਚ 17 ਜੂਨ 2013 ਨੂੰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਪਾਵਨ ਧਰਤੀ 'ਤੇ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਸ਼ਹਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਸਦਕਾ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਰਹਿਨੁਮਾਈ ਹੇਠ, ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜਾ ਕੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਗਿਆ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਬੰਧੀ ਅਨੇਕਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਵਿਚਾਰਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਨਿਹਾਲ ਹੋਈਆਂ।

- 8 ਅਗਸਤ 2013 ਨੂੰ ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਸਾਥੀ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ (ਮਾਤਾ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ) ਦਾ ਜਨਮ ਦਿਨ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਵਲੋਂ ਕੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਮਨਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਟਰੇਸਟ ਦੇ ਸਮੂਹ ਜੱਥਿਆਂ ਵਲੋਂ ਕੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਸ਼ਰਧਾਰ ਬੀਜੀ ਦੀਆਂ ਸੇਵਾਵਾਂ ਬਾਰੇ ਵੀ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਚਾਨਣਾ ਪਾਇਆ ਜਾਵੇਗਾ।

ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ।

ਉਪਰੋਕਤ ਦੋਨੋਂ ਗੁਰਮਤਿ ਸਮਾਗਮ ਸਮੂਹ ਸੰਗਤਾਂ ਲਈ ਵਿਲੇਜ਼ ਤੌਰ ਤੇ ਪ੍ਰੋਗਨਾਦਾਇਕ ਸਿੱਧ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਗਤਾਂ ਕਥਾ ਕੀਰਤਨ, ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਦੁਆਰਾ ਮਹਾਪੁਰਸ਼ਾਂ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਬੀਜੀ ਦੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਤੋਂ ਸੇਧ ਲੈਂਦੀਆਂ ਹਨ।

ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰ ਚਲ ਰਹੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ :-

ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਅਪਾਰ ਬਖਸਿਸ ਸਦਕਾ, ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਸੁਪਨਿਆਂ ਨੂੰ ਸਫਾਰ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਅਨੁਸਾਰ, ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਦੀ ਨਿਰੰਤਰਤਾ ਵਿਚ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ, ਸਮੂਹ ਟਰੱਸਟ ਮੈਂਬਰਾਂ ਤੇ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਨਵੀਆਂ ਇਮਾਰਤਾਂ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਕਾਰਸੇਵਾ ਵੱਡੇ ਪੱਧਰ 'ਤੇ ਆਰੰਭ ਕੀਤੀ ਜਾ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਵੇਰਵਾ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਹੈ -

1. ਗੁਰੂਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਊਡੀ -

ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿੱਚ ਕੁਦਰਤੀ ਆਫ਼ਤ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿੱਚ ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸੇਵਾਦਾਰ।

ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਤੋਂ ਕੁਝ ਟੀਹ ਫੁੱਟ ਲੰਬਾ ਰਸਤਾ ਛੱਡ ਕੇ ਸੁੰਦਰ ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਊਡੀ ਦਾ ਨਿਰਮਾਣ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਜਿਸਦਾ 14 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਟੱਕ ਅਤੇ 21 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਨੌਂਹ ਪੱਥਰ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ। ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਕਾਲਜ ਦੀ ਸੰਪੂਰਨਤਾ ਲਈ ਅਸੀਸ ਦਿੱਤੀ।

2. ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਲੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਇਮਾਰਤ -

ਦਰਸ਼ਨੀ ਡਿਊਡੀ ਦੇ ਸੱਜੇ ਅਤੇ ਖੱਬੇ ਪਾਸੇ ਲਿੰਕ ਰੋਡ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ ਬਹੁ-ਮੰਜ਼ਲੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ। ਇਸ ਦਾ ਟੱਕ ਵੀ 14 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਅਤੇ ਨੌਂਹ 21 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਸਮੇਤ ਪੰਜਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੇ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਰੱਖੀ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਨੇ ਸੁਭ ਅਸੀਸਾਂ ਬਖਸ਼ੀਆਂ। ਇਸ ਇਮਾਰਤ ਉਸਾਰੀ ਹੋਣ ਉਪਰੰਤ ਆਉਣ ਵਾਲੇ ਸਮੇਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਢਿਆਦਾ ਰਿਹਾਇਸ਼ੀ ਸਹੂਲਤ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਸਕੇਗੀ।

3. ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਪ੍ਰਾਰੰਭਤਾ -

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਇੰਟਰਨੈਸ਼ਨਲ ਡਿਵਾਈਨ ਕਾਲਜ ਆਫ ਨਰਸਿੰਗ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੇ ਪਹਿਲੇ ਬਲਾਕ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦਾ ਟੱਕ 15 ਜੁਲਾਈ ਨੂੰ ਪੰਜਾਂ ਪਿਆਰਿਆਂ ਵਲੋਂ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਲਾਇਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਨੀਂਹ ਪੱਥਰ 8 ਅਗਸਤ 2013 ਨੂੰ ਸਭਿਕਾਰਯੋਗ ਸੰਤ ਮਾਰਾ ਜੀ ਰਣਜੀਤ ਕੌਰ ਜੀ ਦੇ ਸੁਭ ਜਨਮ ਦਿਹਾਤੇ 'ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਕਰਕਮਲਾਂ ਰਾਹੀਂ ਰੱਖਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

4. ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ -

ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਦੇ ਨਾਂ 'ਤੇ ਚਲ ਰਹੇ ਸਕੂਲ ਦੀ ਬਹੁ ਮੰਜ਼ਲੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਦੂਸਰੀ ਮੰਜ਼ਲ ਬਣ ਕੇ ਤਿਆਰ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ ਅਤੇ ਤੀਜੀ ਮੰਜ਼ਲ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਕਾਰਜਸ਼ੈਲੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੀ ਹੈ।

ਇਸ ਤੋਂ ਇਲਾਵਾ ਜਿੱਥੇ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਤੌਰ 'ਤੇ ਐਤਵਾਰ ਅਤੇ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਦੇ ਸਮਾਗਮਾਂ ਵਿਚ ਸੰਗਤਾਂ ਰੁਗਮਤਿ ਕੀਰਤਨ ਅਤੇ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਰਾਹੀਂ ਲਾਠੇ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਰਹੀਆਂ ਹਨ ਉੱਥੇ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਦੋ ਸਕੂਲ - ਰੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਵਿਦਿਆ ਮੰਦਰ (ਸੀ.ਬੀ.ਐਸ.ਈ) ਅਤੇ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਇੰਗਲਿਸ਼

ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਦੀ ਕਾਰ ਸੇਵਾ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਮੈਡੀਅਮ (ਪੰਜਾਬ ਬੋਰਡ) ਉਚੇਰੀ ਵਿਦਿਆ ਦੇ ਨਾਲ-ਨਾਲ 'ਵਿਦਿਆ ਵਿਚਾਰੀ ਤਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ' ਦਾ ਸੁਨੇਹਾ ਵੰਡ ਰਹੇ ਹਨ। ਰੋਜ਼ਗਾਰ-ਪੇਸ਼ੀ ਵਿਦਿਆ ਵਾਸਤੇ ਬੀ.ਐਡ ਕਾਲਜ ਅਤੇ ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ ਵੀ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਚੁੱਕੇ ਹਨ, ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਵਿਦਿਆਰਥੀ ਪੂਰੇ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਦਾਖਲੇ ਲੈ ਰਹੇ ਹਨ।

ਜਿੱਥੇ ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਕੇਂਦਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦੁਆਰਾ ਸੰਗਤਾਂ ਨੂੰ ਆਤਮਕ ਅਤੇ ਮਾਨਸਿਕ ਚੈੱਰ ਤੇ ਸਾਂਝੀ ਪ੍ਰਦਾਨ ਕੀਤੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਉੱਥੇ ਸਰੀਰਕ ਅਰੋਗਤਾ ਲਈ ਫਰੀ ਹਸਪਤਾਲ ਸਥਾਪਤ ਕੀਤਾ ਗਿਆ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਉੱਚ ਯੋਗਤਾ ਰੱਖਣ ਵਾਲੇ ਡਾਕਟਰਾਂ ਵਲੋਂ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਪ੍ਰਾਣੀਆਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕੀਤਾ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਮੇਂ-ਸਮੇਂ ਸਿਰ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਫਰੀ ਸਿਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਵੀ ਲਾਏ ਜਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਗੁਰੂ ਕੇ ਲੰਗਰ ਸਦਾ ਹੀ 24 ਘੰਟੇ ਖੁੱਲ੍ਹੇ ਚਲੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਅਜਿਹੇ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਮਾਨਸਿਕ ਸਾਂਝੀ ਲਈ 'ਆਤਮ ਮਾਰਗ' ਰੂਹਾਨੀਅਤ ਦੇ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਨੂੰ ਸੰਗਤਾਂ ਕੋਲ 20,000 ਦੀ ਗਿਣਤੀ ਵਿਚ ਛਪ ਕੇ ਹਰ ਮਹੀਨੇ ਪਹੁੰਚ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸਨੂੰ ਪੜ੍ਹ ਕੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਧਾਰਨਾਵਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਨਾਮ ਬਾਣੀ ਨਾਲ ਜੁੜ ਕੇ ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਜੀਵਨ ਸਫਲ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜੇ ਇਹ ਕ੍ਰਿਪਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ। ਮਹਾਪੁਰਖਾਂ ਤੇ ਬੀਜੀ ਦੀਆਂ ਅਸੀਸਾਂ ਸਦਕਾ ਇਹ ਟਰੱਸਟ ਆਪਣੇ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਰਾਹੀਂ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਹੀ ਸੰਗਤਾਂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਯਤਨਸ਼ੀਲ ਹੈ।

ਟਰੱਸਟ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਲੋਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜ -

ਨਰਸਿੰਗ ਕਾਲਜ ਦੀ ਨਵੀਂ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਕਾਰਜਸੇਵਾ ਦੀ ਆਰੰਭਤਾ ਸਮੇਂ ਅਰਦਾਸ ਉਪਰੰਤ ਟੱਕ ਲਗਾਉਣ ਦੇ ਦ੍ਰਿਸ਼।

ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵਲੋਂ, ਬਾਬਾ ਫਰਖਾਲ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅਤੇ ਹੋਰ ਸਿੰਘਾਂ ਰਾਹੀਂ ਉਤਰਾਖੰਡ ਵਿਚ ਖੁਦ ਜਾ ਕੇ ਦੁਖੀ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਦਰਦ ਨੂੰ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਸਰਵੇ ਕੀਤਾ। ਪ੍ਰਭਾਵਤ ਲੋਕਾਈ ਦੀ ਮਦਦ ਲਈ ਤੁਰੰਤ ਸੰਬੰਧਿਤ ਕਠੇ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਨਾਲ, ਡੋਈਵਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਸਿੰਘ ਸਭਾ ਦੀਆਂ ਸੰਗਤਾਂ ਦੇ ਸਹਿਯੋਗ ਨਾਲ ਤਿੰਨ ਜਗ੍ਹਾਂ ਲੰਗਰ ਚਲਾਏ ਗਏ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ, ਏਅਰਪੋਰਟ ਜੇਲੀ ਗਰਾਂਟ (ਕਿਸੀਕੋਲ) ਅਤੇ ਏਅਰਪੋਰਟ ਦੇ ਬਾਹਰ। ਡੋਈਵਾਲ ਗੁਰਦੁਆਰਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਲੰਗਰ ਤਿਆਰ ਹੋ ਕੇ ਗੰਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਥਾਵਾਂ 'ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਗਿਆ।

ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਗੰਡੀਆਂ ਰਾਹੀਂ ਰਸਦਾਂ ਆਦਿ ਭੇਜੀਆਂ ਗਈਆਂ। ਪਾਉਂਟਾ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਲੋਂ ਵੀ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਯੋਗਦਾਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਵਿਚ ਪਾਇਆ ਗਿਆ। ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਚ ਐਤਵਾਰ ਦੇ ਸਮਾਗਮ ਵਿਚ ਉਨ੍ਹਾਂ ਵਿਛੜੀਆਂ ਹੋਈਆਂ ਰੂਹਾਂ ਦੀ ਸ਼ਾਂਤੀ ਲਈ ਅਰਦਾਸ ਅਤੇ ਪਿੰਡੇ ਰਹਿੰਦੇ ਪਰਿਵਾਰਾਂ ਲਈ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਦੀ ਯਾਚਨਾ ਕੀਤੀ ਗਈ। ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਟਰੱਸਟ ਪਰਉਪਕਾਰੀ ਕਾਰਜਾਂ ਲਈ ਨਿਰੰਤਰ ਗਤੀਸ਼ੀਲ ਰਹਿ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰਨ ਇਹ ਸੇਵਾ ਸਦਾ ਜਾਰੀ ਰਹੇ ਤਾਂ ਜੋ ਇਸ ਪਦਾਰਥਵਾਦੀ ਯੁੱਗ ਵਿਚ ਨਾਮ ਬਣੀ ਨਾਲ ਚੁੱਕ ਕੇ ਸਾਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸੁੱਖ ਸ਼ਾਂਤੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇ।

8 ਅਯਸਤ ਨੂੰ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ -

ਸਤਿਕਾਰਯੋਗ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੇ ਜਨਮ ਦਿਹਾੜੇ 'ਤੇ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਲਈ ਫਰੀ ਮੈਡੀਕਲ ਕੈਂਪ ਟਰੱਸਟ ਵਲੋਂ ਲਾਇਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੈਂਸਰ ਦੇ ਸਪੈਸ਼ਲਿਸਟ ਡਾਕਟਰ ਮਰੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਚੈਕਅੱਪ ਕਰਨਗੇ।

ਰਤਵਾਤਾ ਸਾਹਿਬ ਸਦਾ ਹੀ ਸਿਮਰਨ-ਸੇਵਾ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਬਣਿਆ ਰਹੇ। ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੀ ਖੇਅੰਤ ਘਾਲਣਾ, ਨਾਮ-ਜਪੁ-ਸਿਮਰਨ-ਭਗਤੀ-ਸੇਵਾ ਨੇ ਇਸ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਭਾਗ ਲਾਏ ਅਤੇ ਇਸ ਤਪੋ-ਸਥਾਨ ਤੇ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਜਾਰੀ ਰੱਖਣ ਲਈ ਇਹ ਜੁੱਮੇਵਾਰੀ ਸੰਤ ਲਖਬੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਸੌਂਪੀ। ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਪਾਰ ਕ੍ਰਿਪਾ ਸਦਕਾ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸੇਵਾ-ਸਿਮਰਨ ਦਾ ਪਰਵਾਹ ਚਲਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਐਸੇ ਅਸਥਾਨਾਂ ਲਈ ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਦੀ ਅਸੀਸ ਹੈ -

ਜਿਥੇ ਬੈਸਨਿ ਸਾਧ ਜਨ ਸੇ ਬਾਨੁ ਸੁਹੰਦਾ ॥ ਓਇ ਸੇਵਨਿ ਸੰਮਿਊ ਆਪਣਾ ਬਿਨੈ ਸਭੁ ਮੰਦਾ ॥ ਐਂਗ - ੩੧੯

ਉਸਾਰੀ ਅਧੀਨ ਸੰਤ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਮੈਮੋਰੀਅਲ ਪਬਲਿਕ ਸਕੂਲ ਦੀ ਇਮਾਰਤ ਦੀ ਤੀਜੀ ਮੰਜਿਲ ਦੀ ਤਿਆਰੀ।

ਨਿਕਲਦਾ ਕੀ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ 760 ਰੁਪਏ। ਅੱਜ ਦੇ ਮੁੱਲ ਵਿਚ 6 ਲੱਖ 84 ਹਜ਼ਾਰ ਰੁਪਿਆ ਵਾਧੂ ਨਿਕਲਿਆ। ਲੁਟਾ ਵੀ ਦਿਤਾ, ਸਭ ਕੁਛ ਕਰ ਦਿਤਾ, ਲੱਖਾਂ ਰੁਪਏ ਅੱਜ ਦੇ ਭਾਅ ਦੇ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲਿਆ, ਇਹ ਨਾ ਕਿਹਾ ਕਰੋ ਕਿ 760 ਨਿਕਲਿਆ। 760 ਤਾਂ ਹੁਣ ਕੁਛ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈਗੇ। ਪੈਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਪਾਈਆਂ ਵੀ ਨਹੀਂ 760 ਤਾਂ। ਜਿਹੜਾ ਸਾਡੇ ਜ਼ਮਾਨੇ 'ਚ ਰੁਪਈਆ ਸੀ, ਉਸ ਤੋਂ ਅੱਧ ਵਿਚ ਵੀ ਨਹੀਂ ਹੈਗਾ। ਇੱਕ ਪੈਸੇ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾ ਕੇ ਆਦਮੀ ਰੱਜ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਜਦੋਂ ਮੈਂ ਪੜ੍ਹਦਾ ਸੀ, ਇੱਕ ਆਨਾ ਅਸੀਂ ਦਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਦੋਵੇਂ ਡੰਗ ਦੀ ਰੋਟੀ ਖਾਂਦੇ ਹੁੰਦੇ। ਜਦੋਂ ਫੌਜ 'ਚ ਮੈਂ ਆ ਗਿਆ, ਦੋ ਰੁਪਏ ਸਾਡੇ ਮਹੀਨੇ 'ਚ ਕੱਟ ਹੁੰਦੇ ਸੀ ਰੋਟੀ ਦੇ। ਹੁਣ ਕਰ ਲਓ ਤਾਂ ਕਿੰਨੇ ਹੁੰਦੇ ਨੇ। ਸੋ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਸ਼ਮਸ਼ਾਨ ਭੂਮੀ 'ਚ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਏ। ਵਸਤਰ ਉਤਾਰ ਦਿੱਤੇ ਸਾਰੇ, ਉਥੇ ਬੈਠੇ ਇੱਕ ਗੱਲ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ -

ਨਾ ਹਮ ਹਿੰਦੂ ਨ ਮੁਸਲਮਾਨ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੨੬

ਇਧਰਲੇ ਪਾਸੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਦੇ ਜਿਹੜੇ ਸਹੁਰੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਸੀ ਮੂਲ ਚੰਦ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਤਾਂ ਜਾ ਕੇ ਬਹਿ ਗਿਆ, ਬਾਲ-ਬੱਚੇ ਛੱਡ ਦਿਤੇ, ਬੜਾ ਮਾੜਾ ਕੰਮ ਹੋਇਆ। ਕ੍ਰੋਧ ਦੇ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਦੋਵੇਂ ਜਣੇ ਆਏ, ਚੰਦੇ ਰਾਣੀ ਤੇ ਮੂਲ ਚੰਦ। ਸਿੱਧੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਾਸ ਪਹੁੰਚ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਵਿਆਹ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਕਰਾਇਆ ਸੀ? ਪੈਸੇ ਲੁਟਾ ਦਿਤੇ ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ, ਸ੍ਰੀ ਚੰਦ ਦਾ ਜਨਮ ਹੋ ਚੁੱਕਿਆ ਸੀ ਤੇ ਲਖਮੀ ਦਾਸ ਅਜੇ ਪੇਟ ਅੰਦਰ ਸਨ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਤੈਨੂੰ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਖਿਆਲ ਨਹੀਂ, ਸਾਨੂੰ ਜਵਾਬ ਦੇ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ। ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਚੁੱਪ ਨੇ ਕੋਈ ਜਵਾਬ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਇਹ ਤਾਂ ਬੋਲਦਾ ਨਹੀਂ ਤੇ ਬੇਬੇ ਨਾਨਕੀ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਏਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਬਹੁਤ ਰੁੱਖੇ ਤੇ ਕੌੜੇ ਬਚਨ ਬੋਲੇ, ਜੋ ਆਦਮੀ ਬੋਲ ਸਕਦਾ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਸਥਿਤੀ 'ਚ ਸਭ ਬੋਲੇ ਤੇ ਬੇਬੇ ਵੀ ਚੁੱਪ ਕਰ ਰਹੀ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਉਹ ਪੈਸੇ ਕਿੱਥੇ ਨੇ?

ਜੈ ਰਾਮ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ ਕਿ ਇਹ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸਭ ਪੈਸੇ, ਗਰੀਬਾਂ ਨੂੰ, ਫਕੀਰਾਂ ਨੂੰ, ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਵੰਡ ਦਿਓ। ਦੌੜਿਆ-ਦੌੜਿਆ ਗਿਆ ਨਵਾਬ ਦੇ ਜਾ ਕੇ ਹਾਰ-ਪੁਹਾਰਾ ਕਰਿਆ। ਦੁਹਾਈ ਹੈ ਮਹਾਰਾਜ!

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਕੌਣ ਹੈਂ ਤੂੰ?

ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ, ਮੈਂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਸਹੁਰਾ ਹਾਂ।

ਉਹ ਤਾਂ ਬਉਰਾ ਹੋ ਗਿਆ ਮਹਾਰਾਜ, ਬਉਰਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਬੇਤਾਲਾ ਹੋ ਗਿਆ, ਭੂਤਨਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰੋ, ਬੱਚਿਆਂ 'ਤੇ ਰਹਿਮ ਕਰੋ। ਜੋ ਵਾਧਾ ਨਿਕਲਦਾ ਹੈ ਉਸਦਾ ਉਹ

ਸਾਨੂੰ ਦਿਓ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਨਵਾਬ ਬੜਾ ਹੈਰਾਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਨਾਨਕ ਪੀਰ ਪੂਰਾ ਹੈ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀ। ਹੁਣ ਕਰਾਂ ਤਾਂ ਕੀ ਕਰਾਂ। ਹੁਣ ਫੈਸਲਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣ 'ਚ ਆਉਂਦਾ, ਅਖੀਰ ਫੈਸਲਾ ਕਰਿਆ ਕਿ ਚੰਗਾ ਅੱਧੇ ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹਾਂ, ਅੱਧੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਦੇਵਾਂਗੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਫੇਰ ਲੱਗਿਆ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨ, ਬਹੁਤ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਬੇਅੰਤ ਕਿਸਮ ਦੇ ਤਾਅਨੇ ਮਿਹਣੇ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਫੇਰ ਚਲਿਆ ਗਿਆ ਆਪਣੇ ਪਿੰਡ, ਪੱਖੋ ਕੇ ਰੰਧਾਵੇ। ਉਥੇ ਜਾ ਕੇ ਇੱਕ ਉਹਦਾ ਗੁਰੂ ਸੀ, ਪੰਡਤ ਸੀ, ਉਸ ਦਾ ਨਾਉਂ ਸ਼ਾਮਾ ਸੀ, ਉਸ ਕੋਲ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਸੂਰਜ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ 'ਚ ਲਿਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਜਿਹ ਦਿਜ ਕੀ ਸੰਗਤਿ ਕਰਤਿ ਤਿਹ ਢਿਗ ਬੈਸਯੋ ਜਾਇ।

ਜਿਹੜੇ ਬ੍ਰਾਹਮਣ ਦੀ ਸੰਗਤ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਉਹਨੂੰ ਗੁਰੂ ਧਾਰਨ ਕਰਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਉਹਦੇ ਕੋਲ ਜਾ ਕੇ ਰੋਣ ਲੱਗ ਗਿਆ। ਰੋ-ਰੋ ਕੇ ਗੱਲਾਂ ਕਰਦਾ ਹੈ -

ਮਨ ਕੇ ਦੁਖ ਬਰਨਨ ਕਰੇ, ਰੋਤਿ ਭਯੋ ਦੁਖ ਪਾਇ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਕਹਿੰਦਾ, ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੈਂ ਕੀ ਦੱਸਾਂ, ਮੈਨੂੰ ਤਾਂ ਜਦ ਦੀ ਲੜਕੀ ਵਿਆਹੀ ਹੈ, ਇੱਕ ਦਿਨ ਵੀ ਸੁੱਖ ਦਾ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ। ਜਿਹਦੀ ਲੜਕੀ ਦੁਖੀ ਹੋਵੇ ਉਹਦੇ ਤਾਂ ਮਾਂ-ਪਿਉ ਚਿਖਾ ਦੇ ਉਤੇ ਦਿਨ ਰਾਤ ਬਤੀਤ ਕਰਦੇ ਨੇ ਤੇ ਮੈਂ ਤਾਂ ਚਿੰਤਾ ਦੀ ਚਿਖਾ ਦੇ ਉਤੇ ਸੜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ -

ਏਕ ਦਿਵਣ ਸੁਖ ਨਾਂਹਿ ਜਬ ਕੀ ਸੁਤਾ ਬਿਵਾਹਿ ਦੀ।

ਬੈਸਯੋ ਗੋਰਨਿ ਮਾਂਹਿ ਤਜਿ ਤਰੁਨੀ ਘਰ ਕਾਰ ਸਭਿ।

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਬਾਲ-ਬੱਚਿਆਂ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ, ਘਰ ਨੂੰ ਛੱਡ ਕੇ ਕਬਰਾਂ 'ਚ ਬੈਠਾ ਹੈ। ਕੋਈ ਮੱਤ ਦਿਓ ਉਸਨੂੰ, ਤੁਸੀਂ ਵੱਡੇ ਗੁਰੂ ਓ, ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਓ।

ਪੰਡਤ ਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਪਾਸ ਦੋਵੇਂ ਆ ਜਾਂਦੇ ਨੇ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਕਿ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕੰਮ ਫੜ ਲਿਆ, ਬਉਰਿਆਂ ਵਾਲਾ, ਭੂਤਾਂ-ਪ੍ਰੇਤਾਂ ਵਾਲਾ, ਤੈਨੂੰ ਕੋਈ ਵਿਗਾੜ ਹੋ ਗਿਆ, ਪਾਣੀ 'ਚ ਡੁੱਬ ਕੇ ਆਹ ਤੂੰ ਕੀ ਕਰਿਆ ਹੈ? ਕੋਈ ਸੰਸਾਰ ਦਾ ਬੰਦਾ ਹੈ ਜਿਹਦੇ ਬਾਲ-ਬੱਚਾ ਹੋਵੇ, ਆਪਣੇ ਧਨ ਨੂੰ ਕਹਿ ਦੇਵੇ ਕਿ ਲੁਟਾ ਦਿਓ ਤੇ ਤੂੰ ਕਿੱਡੀ ਵੱਡੀ ਨੌਕਰੀ ਕਰਦਾ ਸੀ, ਕਿੱਡੀ ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਸੀ, ਸਾਰੇ ਲੋਕ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਦੇ ਸੀ। ਸਾਰੇ ਅਹਿਲਕਾਰ, ਸਾਰੇ ਕਰਮਚਾਰੀ ਤੇਰਾ ਜਸ ਕਰਦੇ ਸੀ।

ਪੰਡਤ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਰੱਬ ਤਾਂ ਘਰ ਹੀ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਪਛਾਣ, ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਉਸ ਪੰਡਤ ਨੂੰ ਮੁਖਾਤਿਬ ਕਰਕੇ

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਦੇ ਨੇ -

ਧਾਰਨਾ - ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤਾ ਤੁਮ੍ਹ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ॥

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਪਾਵਉ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ॥

ਸੁਆਮੀ ਪੰਡਿਤਾ ਤੁਮ੍ਹ ਦੇਹੁ ਮਤੀ ॥

ਕਿਨ ਬਿਧਿ ਪਾਵਉ ਪ੍ਰਾਨਪਤੀ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਦੱਸਦਾ ਹੈਂ, ਆ ਅਸੀਂ ਤੈਨੂੰ ਦਸਦੇ ਹਾਂ, ਕਹਿੰਦੇ ਰੱਬ ਓਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦਾ, ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਤੱਕ ਤੂੰ ਰਾਜੇ ਨੂੰ ਵਸ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਆਹ ਜਿਹੜਾ ਸਰੀਰ ਹੈ ਇਹ ਕੱਚੀ ਨਗਰੀ ਹੈ। ਜ਼ਰਾ ਕੁ ਕੱਚੇ ਦੇ ਉੱਤੇ ਪਾਣੀ ਪੈ ਜਾਵੇ, ਕਾਗਜ਼ ਦੇ ਉੱਤੇ, ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਬਿਨਸ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਕਰਿਆ -

ਧਾਰਨਾ - ਰਾਜਾ ਬਾਲਕ ਜੀ,

ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ-ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪੰਡਤ ਜੀ! ਪਹਿਲਾਂ ਇਹ ਗੱਲ ਸਮਝੋ, ਫੇਰ ਮੱਤ ਦੇਵੋ ਕਿ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਵੇਂ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਆ ਤੈਨੂੰ ਅਸੀਂ ਦੱਸੀਏ -

ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ ..... ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਏਸ ਸਰੀਰ ਦਾ ਜਿਹੜਾ ਰਾਜਾ ਹੈ ਉਹ ਬਾਲਕ ਹੈ, ਅਣਜਾਣ ਹੈ, ਅੱਲੜ ਹੈ ਤੇ ਨਗਰੀ ਜਿਹੜੀ ਇਹਦੀ ਹੈ ਉਹ ਸਾਚੀ ਕੱਚੀ ਹੈ। ਐਨੀ ਕੱਚੀ ਹੈ ਕਿ ਏਸ ਨਗਰੀ ਦੀ ਕੋਈ ਮਿਆਦ ਨਹੀਂ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਏਥੇ ਕੀ ਮੁਨਿਆਦਾਂ ਤੇਰੀਆਂ,

ਪਾਣੀ ਦਿਆ ਬੁਲਬੁਲਿਆ।

ਜੈਸੇ ਜਲ ਤੇ ਬੁਦਬੁਦਾ ਉਪਜੈ ਬਿਨਸੈ ਨੀਤ ॥

ਜਗ ਰਚਨਾ ਤੈਸੇ ਰਚੀ ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਸੁਨਿ ਮੀਤ ॥ ਅੰਗ - ੧੪੨੭

ਜਗ ਰਚਨਾ ਸਭ ਝੂਠ ਹੈ ਜਾਨਿ ਲੇਹੁ ਰੇ ਮੀਤ ॥

ਕਹਿ ਨਾਨਕ ਬਿਰੁ ਨਾ ਰਹੈ ਜਿਉ ਬਾਲੁ ਕੀ ਭੀਤਿ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੯

ਪੰਡਤ ਜੀ! ਜਿਵੇਂ ਰੇਤੇ ਦਾ ਘਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਰੇਤੇ ਦੀ ਕੰਧ ਬਣਾ ਲਓ, ਹਵਾ ਆਏਗੀ ਸਾਰੀ ਗਿਰ ਜਾਏਗੀ। ਇਹੋ ਜਿਹੀ ਨਗਰੀ ਹੈ ਸਰੀਰ ਦੀ। ਇਹ ਕੱਚੀ ਨਗਰੀ ਹੈ ਤੇ ਰਾਜਾ ਇਹਦਾ ਬਾਲਕ ਹੈ ਤੇ ਫੇਰ ਰਾਜਾ ਅਕਲਮੰਦ ਹੁੰਦਾ, ਮਿੱਤਰਾਂ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਕਰਦਾ, ਪਰ ਉਹਦੀ ਦੋਸਤੀ ਕੀਹਦੇ ਨਾਲ ਹੈ -

.....ਦੁਸ਼ਟਾ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਜਿਹੜੇ ਇਹਨੂੰ ਨੁਕਸਾਨ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਹਰ ਵਕਤ ਨੁਕਸਾਨ ਦਿੰਦੇ ਨੇ। ਗੁਰੂ, ਪੀਰ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਨੇ, ਨਾ ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰ ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ, ਕਿਉਂ ਦੁਸ਼ਟਾ ਨਾਲ ਪਿਆਰ ਕਰਦਾ ਹੈਂ, ਤੈਨੂੰ ਨਰਕਾਂ 'ਚ ਲੈ ਜਾਣਗੇ। ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂ ਤਰਾਂ ਦੇ ਚੱਕਰ 'ਚ ਪਾ ਦੇਣਗੇ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ, ਤੂੰ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚ ਆ। ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਸਮਝਾਉਣ ਦੇ

ਬਾਵਜੂਦ ਬਿਲਕੁਲ ਨਹੀਂ ਸੁਣਦਾ ਤੇ ਵੈਰੀਆਂ ਦਾ ਮਿੱਤਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮਿੱਤਰਾਂ ਨੂੰ ਵੈਰੀ ਬਣਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਛੱਡ ਕੇ ਮਿੱਤਰ ਪਿਆਰੇ ਰਾਮ ਨੂੰ,

ਵੈਰੀਆਂ ਨਾਲ ਪਾ ਲਈ ਦੋਸਤੀ।

ਸੰਗਿ ਸਹਾਈ ਸੁ ਆਵੈ ਨ ਚੀਤਿ ॥

ਜੇ ਬੈਰਾਈ ਤਾ ਸਿਉ ਪ੍ਰੀਤਿ ॥

ਬਲੂਆ ਕੇ ਗ੍ਰਿਹ ਭੀਤਰਿ ਬਸੈ ॥

ਅਨਦ ਕੇਲ ਮਾਇਆ ਰੰਗਿ ਰਸੈ ॥

ਅੰਗ - ੨੬੭

ਜਿਹੜਾ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹਰ ਵਕਤ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ਾਂ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ, ਬਰਕਤਾਂ ਪਾਉਣ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ, ਵਿਘਨਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਨੂੰ ਤਿਆਰ ਹੈ ਉਹਦਾ ਨਾਸ਼ ਭੁੱਲ ਚੁੱਕਿਆ ਹੈ। ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਕਾਮ, ਕ੍ਰੋਧ, ਲੋਭ, ਮੋਹ, ਅਹੰਕਾਰ, ਈਰਖਾ, ਨਿੰਦਿਆ, ਚੁਗਲੀ, ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ, ਹੰਸ, ਹੇਤ, ਕੋਪ, ਲੋਭ, ਇਹਦੇ ਨਾਲ ਦੋਸਤੀ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ, ਹਟਦਾ ਨਹੀਂ ਹੈ-

ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥ ਦੁਇ ਮਾਈ

ਦੁਇ ਬਾਪਾ ਪੜੀਅਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਕਹਿੰਦੇ ਇਹਨੂੰ ਲੁੱਟਦੇ ਨੇ ਦਿਨ-ਰਾਤ।

ਇਸੁ ਦੇਹੀ ਅੰਦਰਿ ਪੰਚ ਚੋਰ ਵਸਹਿ

ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਹੰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਲੂਟਹਿ ਮਨਮੁਖ ਨਹੀ ਬੁਝਹਿ ਕੋਇ ਨ ਸੁਣੈ ਪ੍ਰਕਾਰਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੦੦

ਕੌਣ ਸੁਣੇ? ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਤਾਂ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪਾਈ ਹੋਈ ਹੈ-

ਅਵਰਿ ਪੰਚ ਹਮ ਏਕ ਜਨਾ ਕਿਉ ਰਾਖਉ ਘਰ ਬਾਰੁ ਮਨਾ ॥

ਮਾਰਹਿ ਲੂਟਹਿ ਨੀਤ ਨੀਤ ਕਿਸੁ ਆਗੈ ਕਰੀ ਪੁਕਾਰ ਜਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੧੫੫

ਗਲਤੀ ਕੀਹਦੀ ਹੈ? ਇਸ ਰਾਜੇ ਦੀ ਹੈ ਜਿਹਨੇ ਪਿਆਰ ਪਾਇਆ ਹੈ।

ਨੈਨਹੁ ਨੀਦ ਪਰ ਦ੍ਰਿਸਟਿ ਵਿਕਾਰ ॥

ਸੁਣਣ ਸੋਏ ਸੁਣਿ ਨਿੰਦ ਵੀਚਾਰ ॥

ਰਸਨਾ ਸੋਈ ਲੋਭਿ ਮੀਠੈ ਸਾਦਿ ॥

ਮਨੁ ਸੋਇਆ ਮਾਇਆ ਬਿਸਮਾਦਿ ॥ ੧ ॥

ਇਸੁ ਗ੍ਰਿਹ ਮਹਿ ਕੋਈ ਜਾਗਤੁ ਰਹੈ ॥

ਸਾਬਤੁ ਵਸਤੁ ਓਹੁ ਅਪਨੀ ਲਹੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਸਗਲ ਸਹੇਲੀ ਅਪਨੈ ਰਸ ਮਾਤੀ ॥

ਗ੍ਰਿਹੁ ਅਪੁਨੇ ਕੀ ਖਬਰਿ ਨ ਜਾਤੀ ॥

ਮੁਸਨਹਾਰ ਪੰਚ ਬਟਵਾਰੇ ॥

ਸੁਨੇ ਨਗਰਿ ਪਰੇ ਠਗਹਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੮੨

ਕਹਿੰਦੇ, ਲੁੱਟਦੇ ਨੇ -

ਲੂਟਹਿ ਮਿਲ ਕਰਿ ਇਸ ਕੀ ਨਗਰੀ।

ਨੀਤ ਉਜਾਰਹਿ ਈਸ ਉਜਗਰੀ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਕਹਿੰਦੇ, ਆਹ ਮਨ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੀ ਉਜਾੜਾ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ।

ਬਿਗਰਯੋ ਅਪਨੋ ਜਾਨਯੋ ਨਾਂਗੀ।

ਮਿਲਯੋ ਰਹੈ ਪੁਨ ਪੁਨ ਤਿਨ ਮਾਂਗੀ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਵਿਗੜਦੇ ਨੂੰ ਜਾਣਦਾ ਨਹੀਂ, ਕ੍ਰੋਧ ਇਹਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਕਾਮ ਇਹਦੇ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ -

ਕਾਮ ਕ੍ਰੋਧ ਕਾਇਆ ਕਉ ਗਲੈ ॥

ਜਿਉ ਕੰਚਨ ਸੋਹਾਗਾ ਢਾਲੈ ॥ ਅੰਗ - ੯੩੨

ਫੇਰ ਕਾਮ ਪਿਆਰਾ ਲਗਦਾ ਹੈ। ਲੋਭ ਇਸ ਦਾ ਅੱਗ ਖਰਾਬ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਅਹੰਕਾਰ ਇਸਦੀ ਭਗਤੀ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾਲੋਂ ਤੋੜ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਮੋਹ ਇਸਨੂੰ ਜਨਮਾਂ-ਜਨਮਾਂਤਰਾਂ 'ਚ ਘੁੰਮਾਉਣ ਦੀਆਂ ਤਿਆਰੀਆਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਸਭ ਕੁਛ ਜਾਣਦਾ ਹੋਇਆ ਫੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ 'ਚ ਫਸਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਪੰਜ ਵਿਸ਼ੇ - ਸ਼ਬਦ, ਸਪਰਸ਼, ਰੂਪ, ਰਸ, ਗੰਧ। ਪੰਜ ਜਾਲ ਪਏ ਹੋਏ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਜਾਣ-ਜਾਣ ਕੇ ਫੇਰ ਫਸਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਐਸਾ ਰਾਜਾ ਹੈ -

ਰਾਜਾ ਬਾਲਕੁ ਨਗਰੀ ਕਾਚੀ ਦੁਸਟਾ ਨਾਲਿ ਪਿਆਰੇ ॥

ਦੁਇ ਮਾਈ ਦੁਇ ਬਾਪਾ ਪੜੀਅਹਿ ਪੰਡਿਤ ਕਰਹੁ ਬੀਚਾਰੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਦੋ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਦੋ ਬਾਪ ਨੇ ਇਹਦੇ। ਕਰੋ ਵਿਚਾਰ ਪੰਡਤ ਜੀ। ਪੰਡਤ ਮੂੰਹ ਵਲ ਝਾਕਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਦੋ ਮਾਵਾਂ ਨੇ ਇੱਕ ਅਵਿਦਿਆ, ਦੂਜੀ ਮਾਇਆ। ਦੋ ਇਹਦੇ ਬਾਪ ਨੇ ਇੱਕ ਜੀਵ ਹੈ ਇੱਕ ਈਸ਼ਵਰ ਹੈ। ਇਹ ਦੋਹਾਂ ਦਾ ਜਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ-

ਮਾਤ ਅਵਿੱਦਯਾ ਦੂਜੀ ਮਾਯਾ।

ਈਸ਼, ਜੀਵ, ਦੁਇ ਪਿਤ ਜਿਨ ਜਾਯਾ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਈਸ਼ਵਰ ਤੇ ਜੀਵ ਦੋਵੇਂ ਨੇ ਜਿਹਨੇ ਇਹਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੈ।

ਦੈ ਕੋ ਜਨਯੋ ਕੁਟਿਲਤਾ ਕਾਰਨ।

ਕਿਹ ਬਿਧਿ ਯਾ ਕੋ ਹੋਇ ਸਵਾਰਨ। ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਦੇਵਾਂ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਕੁਟਲਤਾ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਫੇਰ ਆਉਣੀ ਹੀ ਸੀ। ਵਿਚਾਰ ਕਰਕੇ ਦੱਸੋ ਪੰਡਤ ਜੀ, ਇਹਨੂੰ ਕਿਵੇਂ ਸੰਵਾਰੀਏ।

ਓਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਚੁੱਪ ਕਰ ਗਏ ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ, ਬੋਲੇ ਨਹੀਂ।

ਮੂਲਾ ਕਹਿਣ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਫੇਰ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਕਿਉਂ ਕਰਾਇਆ ਸੀ ਜੇ ਇਹੋ ਜਿਹੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਕਰਨੀਆਂ ਸੀ। ਪਹਿਲਾਂ ਸੋਚਣਾ ਸੀ ਤੂੰ।

ਤੋ ਬਿਆਹ ਕਰਿਵਾਇ ਕਿਉਂ?

ਤੈਂ ਦੁਖ ਦੀਨੋਂ ਮੋਹਿ।

ਦਰਬ ਲੁਟਾਯੋ ਬਾਦ ਬਹੁ,

ਸੁਤ ਤਿਯ ਦਿਯੋ ਨ ਟਾਂਕ।

ਸ਼੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼

ਮੈਨੂੰ ਦੁਖੀ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਤੂੰ। ਇੱਕ ਟਕਾ ਵੀ ਤੂੰ ਆਪਣੇ ਪੁੱਤਰਾਂ ਜਾਂ ਘਰਵਾਲੀ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਕਦੇ ਦਿੱਤਾ। ਜੇ ਇਹ ਕੰਮ ਕਰਨੇ ਸੀ ਤਾਂ ਤੂੰ ਵਿਆਹ ਹੀ ਕਿਉਂ ਕਰਾਇਆ।

ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪਿਤਾ ਜੀ! ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ ਅੱਗ ਜਿਵੇਂ ਦਰਖਤਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ। ਦਰਖਤ ਮਉਲੇ ਹੋਏ, ਟਾਹਣੀਆਂ, ਸ਼ਾਖਾ, ਫਲ, ਫੁੱਲ ਕੱਢਦੇ ਨੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਦਾ ਮਾਰਿਆ ਹੋਇਆ ਬੰਦਾ ਇਹ ਵੀ ਫੈਲਿਆ ਹੋਇਆ, ਕੋਈ ਪੁੱਤਰ ਹੈ, ਕੋਈ ਧੀਆਂ ਹੈ, ਕੋਈ ਕੁੜਮ ਹੈ, ਕੋਈ ਕਬੀਲਾ ਹੈ, ਕੋਈ ਸੱਸ ਹੈ, ਕੋਈ ਨੂੰਹ ਹੈ, ਕੋਈ ਜਵਾਈ ਹੈ ਤੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਇਹਦੇ ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਅੰਦਰ ਰਹਿੰਦੇ ਪ੍ਰਮੇਸ਼ਰ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਇਹ ਪਛਾਣਦਾ -

ਭੀਤਰਿ ਅਗਨਿ ਬਨਾਸਪਤਿ ਮਉਲੀ ਸਾਗਰੁ ਪੰਡੈ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਪੰਡ ਬੰਨ੍ਹ ਕੇ ਪਾਇਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਇਹਨੇ ਸਾਗਰ। ਅਰਬ ਮਿਲ ਗਿਆ ਕਹਿੰਦਾ ਖਰਬ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਖਰਬ ਮਿਲ ਗਿਆ ਓਸ ਤੋਂ ਵੀ ਅੱਗੇ ਚਾਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਤ੍ਰਿਸ਼ਨਾ ਬਿਰਲੇ ਹੀ ਕੀ ਬੁਝੀ ਹੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਟਿ ਜੇਰੇ ਲਾਖ ਕੋਰੇ ਮਨੁ ਨ ਹੋਰੇ ॥

ਪਰੈ ਪਰੈ ਹੀ ਕਉ ਲੁਝੀ ਹੇ ॥

ਅੰਗ - ੨੧੩

ਇਹ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀਆਂ ਸਮੇਤ ਮਉਲ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰਿਵਾਰ ਦੇ ਵਿਚ ਤੇ ਜੀਵ ਦੇ ਛੁਟਣ ਦਾ ਕੋਈ ਵੀ ਤਰੀਕਾ ਨਹੀਂ ਬਣਦਾ। ਸੋ ਐਨੀ ਗੱਲ ਕਹਿ ਕੇ ਮਹਾਰਾਜ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ -

ਭੀਤਰਿ ਅਗਨਿ ਬਨਾਸਪਤਿ ਮਉਲੀ ਸਾਗਰੁ ਪੰਡੈ ਪਾਇਆ ॥

ਚੰਦ ਸੂਰਜੁ ਦੁਇ ਘਰ ਹੀ ਭੀਤਰਿ ਐਸਾ ਗਿਆਨੁ ਨ ਪਾਇਆ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਸਦਗੁਣ ਤੇ ਤਪਸ਼ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਔਗੁਣ ਦੇਵੇਂ ਇਹਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ ਸਰੀਰ ਦੇ। ਇਹਨੇ ਪਛਾਣ ਨਹੀਂ ਕਰੀ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਸੁੱਖ ਕਿਹੜੀਆਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਨੇ ਦੇਣਾ ਹੈ। ਦੁੱਖ ਵਾਲੀਆਂ ਨਾਲ ਲੱਗਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਹ ਤਾਂ ਚੁੱਪ ਹੋ ਗਿਆ, ਸ਼ਿਆਮਾ ਪੰਡਤ! ਫੇਰ ਨਾਨਕ ਤੂੰ ਰੱਬ ਨੂੰ ਮਿਲਣਾ ਹੈ, ਰੱਬ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਕਿਹੜਾ ਥਾਉਂ ਹੈ ਰੱਬ ਜਿੱਥੇ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪੰਡਤ ਜੀ! -

ਏਕੋ ਏਕੁ ਕਹੈ ਸਭੁ ਕੋਈ ਹਉਮੈ ਗਰਬੁ ਵਿਆਪੈ ॥ ਅੰਗ - ੯੩੦

ਹਉਮੈ ਦੇ ਵਿਚ, ਵਿਸ਼ੇ ਵਿਕਾਰਾਂ 'ਚ ਬਿਰਤੀ ਵਾਲੇ ਕਹਿੰਦੇ ਨੇ ਰੱਬ ਸਾਰੇ ਪਰੀਪੂਰਨ ਹੈ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ-

ਰਾਮ ਰਵੰਤਾ ਜਾਣੀਐ ਇਕ ਮਾਈ ਭੋਗੁ ਕਰੇਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਮਾਇਆ ਤੋਂ ਛੁਟਕਾਰਾ ਨਹੀਂ ਇਹ ਪਾਉਂਦਾ, ਗਿਆਨ ਨਹੀਂ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਆਉਂਦਾ। ਓਨੀਂ ਦੇਰ ਤੱਕ ਜਾਣਿਆ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ ਕਿ ਰਾਮ ਸਾਰੇ ਰਮਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ -

ਤਾ ਕੇ ਲਖਣ ਜਾਣੀਅਹਿ ਖਿਮਾ ਧਨੁ ਸੰਗ੍ਰਹੋਇ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧
ਕਹਿੰਦੇ ਉਹਦੇ ਲੱਛਣ ਨੇ -

ਜੋ ਨਰੁ ਦੁਖ ਮੈ ਦੁਖੁ ਨਹੀ ਮਾਨੈ ॥
ਸੁਖ ਸਨੇਹੁ ਅਰੁ ਭੈ ਨਹੀ ਜਾ ਕੈ ਕੰਚਨ ਮਾਟੀ ਮਾਨੈ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਨਹ ਨਿੰਦਿਆ ਨਹ ਉਸਤਤਿ ਜਾ ਕੈ ਲੋਭੁ ਮੋਹੁ ਅਭਿਮਾਨਾ ॥
ਹਰਖ ਸੋਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਆਰਉ ਨਾਹਿ ਮਾਨ ਅਪਮਾਨਾ ॥ ੧ ॥
ਆਸਾ ਮਨਸਾ ਸਗਲ ਤਿਆਗੈ ਜਗ ਤੇ ਰਹੈ ਨਿਰਾਸਾ ॥
ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਜਿਹ ਪਰਸੈ ਨਾਹਿਨਿ ਤਿਹ ਘਟਿ ਬ੍ਰਹਮੁ ਨਿਵਾਸਾ ॥

ਅੰਗ - ੬੩੩

ਕਹਿੰਦੇ, ਉਹ ਜਾਣ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਜਿਹਦੇ 'ਚ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਆ ਜਾਣ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦਾ।

ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਉਹਦੇ ਵੱਲ ਦੇਖਿਆ, ਹੇਠੀ ਹੁੰਦੀ ਸੀ। ਕਹਿੰਦਾ, ਮੂਲ ਚੰਦ! ਇਹ ਤਾਂ ਖਪਤੀ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਟ ਪਟਾਂਗ ਗੱਲਾਂ ਮੂੰਹ 'ਚੋਂ ਕਹੀ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਸਮਝ 'ਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦੀਆਂ। ਨਾ ਇਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਨਾ ਕਿਸੇ ਦੀ ਗੱਲ ਸੁਣਦਾ ਹੈ। ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ -

ਕਹਿਆ ਸੁਣਹਿ ਨ ਖਾਇਆ ਮਾਨਹਿ ਤਿਨਾ ਹੀ ਸੇਤੀ ਵਾਸਾ ॥
ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਕਹਿੰਦੇ ਪੰਡਤ ਜੀ! ਆਹ ਮਨ ਨੂੰ ਸਮਝਾ ਦੇ ਜਿੰਨਾਂ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਹੈ।

1430 ਪੰਨਾ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਦਾ ਸੁਣਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਕਿਹਾ ਹੋਇਆ ਮੰਨਦਾ ਹੈ, ਤੇ ਨਾ ਪਿਛਲੇ ਭੋਗ ਕੀਤੇ ਹੋਏ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਮੈਂ ਮਾੜੇ ਕਰਮ ਕਰ ਲਏ, ਹੁਣ ਨਾ ਅਗਾਂਹਾਂ ਨੂੰ ਕਰਾਂ, ਮੁੜ ਕੇ ਫੇਰ ਓਹੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਭੋਗਾਂ 'ਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਵਸਦਾ ਹੈ।

ਪ੍ਰਣਵਤਿ ਨਾਨਕੁ ਦਾਸਨਿ ਦਾਸਾ
ਖਿਨੁ ਤੋਲਾ ਖਿਨੁ ਮਾਸਾ ॥ ਅੰਗ - ੧੧੭੧

ਕਹਿੰਦੇ, ਇਕ ਸਕਿੰਟ 'ਚ ਜਦੋਂ ਮਾਇਆ ਮਿਲੀ -

ਜਬ ਕਛੁ ਪਾਵੈ ਤਬ ਗਰਬੁ ਕਰਤੁ ਹੈ ॥
ਮਾਇਆ ਗਈ ਤਬ ਰੇਵਨੁ ਲਗਤੁ ਹੈ ॥ ਅੰਗ - ੪੮੭

ਫੇਰ ਮਾਸਾ ਵੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ। ਜਦੋਂ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਫੇਰ ਉਛਲਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਪਾਰਟੀਆਂ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਖਰਚ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਘਟ ਗਿਆ, ਫੇਰ ਮਿੰਨਤਾਂ ਕਰਦਾ ਫਿਰਦਾ ਹੈ। ਕਹਿੰਦੇ ਆਹ ਤੇਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦਾ ਹਾਲ ਹੈ। ਇਹਨੂੰ ਜਦੋਂ ਪੰਜ ਚੋਰ, ਪੰਜ ਵਿਸੇ, ਪੰਜ ਠੱਗ, ਚਾਰ ਅੱਗਾਂ ਆਸਾ ਅੰਦੇਸ਼ਾ, ਵੈਰ ਭਾਵ, ਪੰਜ ਚੋਰ ਸਾਰੇ ਏਸਨੂੰ ਗਿਰਾ ਰਹੇ ਨੇ ਤੇ ਇਹਨੂੰ ਮੰਨਣ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ, ਨਾ ਮੰਨਣ ਕਰਕੇ, ਦੁਖੀ ਹੋ ਕੇ,

ਖਿਨ ਤੋਲਾ ਖਿਨ ਮਾਸਾ ਹੁੰਦਾ ਤੁਰਿਆ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਐਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਖਾਮੋਸ਼ ਹੋ ਗਏ। ਗੱਲ ਸਮਝ ਲਈ ਸ਼ਿਆਮੇ ਨੇ। ਚਰਨ ਫੜ ਲਏ ਕਿ ਹੇ ਨਾਨਕ! ਮੈਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਤੇਰੀ ਮਹਿਮਾ ਨੂੰ ਸਮਝ ਸਕਿਆ। ਸੱਚਮੁੱਚ ਤੂੰ ਨਿਰੰਕਾਰ ਦਾ ਅਵਤਾਰ ਹੈਂ ਹੁਣ ਮੇਰੇ 'ਤੇ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ। ਆਇਆ ਤਾਂ ਮੈਂ ਤੈਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਸੀ। ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਮੇਰੇ 'ਤੇ, ਜੋ ਕੁਛ ਤੇਰੇ ਕੋਲ ਦੇਣ ਨੂੰ ਹੈ ਮੈਨੂੰ ਦੇ ਦੇ। ਓਸ ਵੇਲੇ ਮਹਾਰਾਜ ਨੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਦਾ ਨਾਮ ਉਹਦੇ ਹਿਰਦੇ 'ਚ ਵਸਾ ਦਿਤਾ ਤੇ ਧੰਨ-ਧੰਨ ਕਰਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ। ਮੂਲਾ ਖਿੜਦਾ ਚਲਿਆ ਗਿਆ।

ਉਹ ਨਾਮ ਦਾ ਭੰਡਾਰਾ ਲਿਆ ਕੇ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ 'ਚ ਹੋ ਕੇ, ਕਿੰਨੀਆਂ ਔਕੜਾਂ 'ਚ ਹੋ ਕੇ, ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਨੇ ਦਸ ਰੂਪਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ, ਸੰਸਾਰ 'ਚ ਵਰਤਾਇਆ। ਅਟੱਲ ਪਦਵੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਦੀ ਦੇ ਕੇ ਅਟੱਲ ਕਰ ਦਿਤਾ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਸਦਾ ਵਾਸਤੇ ਕਿ ਆਓ, ਆ ਕੇ ਗੁਰੂ ਤੋਂ ਉਪਦੇਸ਼ ਲਓ। ਹੁਣ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਬਦਲਣੇ, ਇੱਕ ਸਰੀਰ ਐਸਾ ਅਸੀਂ ਛੱਡ ਚੱਲੇ ਹਾਂ, ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਨਿਹਚੇ ਨਾਲ ਆਓਗੇ, ਇਹਦਾ ਬਚਨ ਮੰਨੋਗੇ। ਦੁਸ਼ਟਾਂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਛੱਡੋਗੇ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਰਾਮ ਪਿਆਰੇ ਮਿੱਤਰ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿੱਤਰਤਾ ਪਾਓਗੇ, ਓਸ ਵੇਲੇ ਪ੍ਰਮੋਸ਼ਰ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਵੱਲ ਖਿੱਚੇਗਾ।

ਸੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ! ਸਾਰੀ ਵਿਚਾਰ ਦਾ ਜੋ ਸਾਰ ਹੈ। ਉਹ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਨੇ ਇੱਕ ਦਿਨ, ਇੱਕ ਸ਼ਾਮ ਜੋ ਕੀਰਤਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਲੰਘੀ ਉਸਨੂੰ ਬਰਦਾਸ਼ਤ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਇਸ ਤਨ ਨੂੰ ਜਾਲ ਦਿਓ। ਕਿਉਂਕਿ ਨਾਮ ਵਿਸਰ ਗਿਆ ਇਹਦੇ ਨਾਲੋਂ।

ਸੋ ਸਾਡਾ ਹਾਲ ਕੀ ਹੈ, ਕਿੱਥੇ ਹਾਂ, ਖੋਜ ਕਰੋ, ਝਾਤੀ ਮਾਰੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਟੋਹੋ ਕਿ ਅਸੀਂ ਤਾਂ ਹਰ ਵਕਤ ਹੀ ਵਿਸਰਿਆਂ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਹਾਂ। ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਯਾਦ ਹੀ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ। ਆਓ ਗੁਰੂ ਵਾਲੇ ਬਣੋ, ਮੰਤਰ ਲਓ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ, ਪੰਜ ਪਿਆਰਿਆਂ ਰਾਹੀਂ, ਫੇਰ ਉਸ ਮੰਤਰ ਦਾ ਜਾਪ ਕਰੋ, ਸੰਗਤ ਕਰੋ। ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲੋ, ਮੁਰਦਿਆਂ ਦੀ ਲਾਈਨ ਵਿਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਜੀਉਂਦਿਆਂ 'ਚ ਆਓ। ਉਠੋ, ਉੱਠ ਕੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦਾ ਲੜ ਫੜੋ, ਬਾਣੀ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੋ, ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜੋ, ਜਦੋਂ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਦੇ ਨਾਲ ਜੁੜ ਗਏ, ਸਾਰੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਹੱਲ ਹੋ ਜਾਣਗੀਆਂ। ਮਾਰ ਸਾਡੇ 'ਤੇ ਤਾਂ ਪੈਂਦੀ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਅਸੀਂ ਨਾਮ ਨਾਲੋਂ ਟੁੱਟ ਗਏ। ਜੇ ਅੰਦਰ ਨਾਮ ਵਸਦਾ ਹੋਵੇ, ਤਪ ਤੇਜ਼ ਐਨਾ ਵਧ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀ ਦੋਖੀ ਨਹੀਂ ਰਹਿੰਦਾ -

ਨਾ ਕੇ ਬੈਰੀ ਨਹੀ ਬਿਗਾਨਾ ਸਗਲ ਸੰਗਿ ਹਮ ਕਉ ਬਨਿ ਆਈ ॥
ਅੰਗ - ੧੨੯੯

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਏਸ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਪ੍ਰੇਮੀ ਗੁਰਸਤੋਤਰ ਤੇ ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ 'ਚ ਬੋਲੋ।

ਅਰਦਾਸ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ।

*****

ਸਟੀਕ ਸ੍ਰੀ ਜਪੁ ਜੀ ਸਾਹਿਬ

ਸੰਤ ਹਰੀ ਸਿੰਘ ਜੀ, ਰੰਧਾਵੇ ਵਾਲੇ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ - 64)

ਪਉੜੀ ਪੰਜਵੀਂ

ਥਾਪਿਆ ਨ ਜਾਇ; ਕੀਤਾ ਨ ਹੋਇ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਥਾਪਿਆ=ਅਸਥਾਪਨ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਵਾ: ਟਿਕਾਇਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਭਾਵ ਜਿਵੇਂ ਕੋਈ ਗੱਦੀਧਾਰੀ ਗੁਰ ਪੀਰ ਆਦਿ ਆਪਣੀ ਥਾਂ 'ਤੇ ਆਪਣੇ ਚੇਲੇ ਨੂੰ ਥਾਪ ਦਿੰਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਥਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਨਾਦੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਨਾਦੀ ਸੰਤਾਨ ਉਹ ਹੁੰਦੀ ਹੈ ਜੋ ਸ਼ਬਦ ਦੇ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਚੇਲਾ ਜਾਂ ਮੁਰੀਦ ਬਣੇ, ਜਿਵੇਂ ਸਾਧੂ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਚੇਲੇ ਆਦਿ ਜਾਂ ਫਿਰ ਗੁਰੂ ਦੇ ਸਿੰਘ ਜੋ ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਛਕ ਕੇ ਗੁਰੂ ਦਸਮੇਸ਼ ਜੀ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਕਹਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਕੀਤਾ ਨਾ ਹੋਇ = ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਕੀਤਾ=ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਭੀ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਕਿਸੇ ਦਾ ਪਿੱਤਰ ਆਦਿ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਇ॥

ਉਹ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਆਪੇ ਆਪਿ=ਆਪਣਾ ਆਪ ਸਰੂਪ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸੁਤੰਤਰ ਹੈ, ਪੁੱਤਰ ਨਹੀਂ ਹੈ ਅਤੇ ਸੋਇ=ਉਹ ਪ੍ਰਭੂ ਨਿਰੰਜਨੁ=ਮਾਇਆ ਦੀ ਕਾਲਖ ਰੂਪੀ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਇਸ ਕਰਕੇ ਉਹ ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਨਿਰਮਲ ਹੈ ਭਾਵ ਮੈਲ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ।

ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨੁ ਸੋਈ॥

ਅੰਗ - ੧੧੯

ਜੇ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਸੋਵਦੇ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਤਦ ਉੱਤਰ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ -

ਜਿਨਿ ਸੇਵਿਆ; ਤਿਨਿ ਪਾਇਆ ਮਾਨੁ॥

ਜਿਨਿ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਸੇਵਿਆ=ਸੇਵਨ ਕੀਤਾ ਅਰਥਾਤ ਭਜਨ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਤਿਨਿ+ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਉਸ ਦੇ ਦਰੋਂ ਮਾਨੁ=ਸਤਿਕਾਰ ਪਾਇਆ=ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਨੀਚ ਜਾਤਾਂ ਵਿਚ ਜਨਮ ਲੈ ਕੇ ਭਗਤ ਰਵਿਦਾਸ ਜੀ, ਕਬੀਰ ਜੀ ਤੇ ਸੈਨ ਜੀ ਵਰਗਿਆਂ ਨੇ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ 'ਚ ਸਤਿਕਾਰ ਪਾਇਆ ਹੈ। ਯਥਾ :

ਨੀਚ ਜਾਤਿ ਹਰਿ ਜਪਤਿਆ ਉਤਮ ਪਦਵੀ ਪਾਇ ॥

ਪੁਛਹੁ ਬਿਦਰ ਦਾਸੀ ਸੁਤੈ ਕਿਸਨੁ ਉਤਰਿਆ ਘਰਿ ਜਿਸੁ ਜਾਇ ॥

ਅੰਗ - ੨੩੩

ਪੰਡਿਤ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੮੫੮

ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਗੋਬਿੰਦ ਸੰਗਿ ਨਾਮਦੇਉ ਮਨੁ ਲੀਣਾ ॥

ਆਵ ਦਾਮ ਕੇ ਛੀਪਰੇ ਹੋਇਓ ਲਾਖੀਣਾ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਬੁਨਨਾ ਤਨਨਾ ਤਿਆਗਿ ਕੈ ਪ੍ਰੀਤਿ ਚਰਨ ਕਬੀਰਾ ॥

ਨੀਚ ਕੁਲਾ ਜੋਲਾਹਰਾ ਭਇਓ ਗੁਨੀਯ ਗਹੀਰਾ ॥ ੧ ॥

ਰਵਿਦਾਸੁ ਢੁਵੰਤਾ ਢੋਰ ਨੀਤਿ ਤਿਨਿ ਤਿਆਗੀ ਮਾਇਆ ॥

ਪਰਗਟੁ ਹੋਆ ਸਾਧਸੰਗਿ ਹਰਿ ਦਰਸਨੁ ਪਾਇਆ ॥ ੨ ॥

ਸੈਨੁ ਨਾਈ ਬੁਤਕਾਰੀਆ ਓਹੁ ਘਰਿ ਘਰਿ ਸੁਨਿਆ ॥

ਹਿਰਦੇ ਵਸਿਆ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮੁ ਭਗਤਾ ਮਹਿ ਗਨਿਆ ॥ ੩ ॥

ਇਹ ਬਿਧਿ ਸੁਨਿ ਕੈ ਜਾਟਰੇ ਉਠਿ ਭਗਤੀ ਲਾਗਾ ॥

ਮਿਲੇ ਪ੍ਰਤਿਖਿ ਗੁਸਾਈਆ ਧੰਨਾ ਵਡਭਾਗਾ ॥ ੪ ॥ ੨ ॥

ਅੰਗ - ੪੮੭-੮੮

ਨਾਨਕ ਗਾਵੀਐ ਗੁਣੀ ਨਿਧਾਨੁ॥

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਤਾਈਂ ਗਾਵੀਐ=ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਸਾਰਿਆਂ ਗੁਣੀ=ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਨਿਧਾਨੁ=ਖਜ਼ਾਨਾ ਹੈ।

ਗਾਵੀਐ ਸੁਣੀਐ; ਮਨਿ ਰਖੀਐ ਭਾਉ॥

ਜਿਸ ਵੇਲੇ ਗਾਵੀਐ=ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ, ਉਹ ਵੇਲੇ ਭੀ ਭਾਉ=ਭਾਵਨਾ ਰਖੀਐ=ਰੱਖਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਤਾਂ ਫਿਰ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਵਾ: ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਗੁਣਾਂ ਨੂੰ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪੀ ਰਸਨਾ ਨਾਲ ਗਾਵੀਐ=ਗਾਈ ਭੀ ਜਾਈਏ ਅਤੇ ਫਿਰ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀਐ=ਸੁਣੀ ਭੀ ਜਾਈਏ। ਸੁਣਨ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਮਨਿ=ਮਨ ਵਿਚ ਮੰਨਣ ਕਰੀਏ, ਰਖੀਐ=ਨਿਧਿਆਸਣ ਕਮਾਈ ਕਰੀਏ ਫਿਰ ਉਸ ਦਾ ਭਾਉ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ: ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਵੀਐ=ਗਾਈਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉ=ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਵਾ: ਜਿਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਜਸ ਨੂੰ ਗਾਵੀਐ=ਗਾਈਏ, ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉ=ਭਾਵਨਾ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਹਾਜ਼ਰ ਨਾਜ਼ਰ ਹਨ ਤੇ ਪ੍ਰਤੱਖ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹਨ ਤੇ ਮੈਂ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਸੇਵਕ ਸੁਣਾ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਜਾਂ ਮੈਂ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਗੋਦ ਵਿਚ ਬੈਠਾ ਹਾਂ ਤੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪ ਉਚਾਰ ਕੇ ਸੁਣਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ, ਪ੍ਰੇਮ ਤੇ ਭੈ ਦੇ ਸਹਿਤ ਹੋਈਏ ਤਾਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਭਾਉ=ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੂਪੀ ਕੰਨਾਂ ਨਾਲ ਸੁਣੀਏ ਅਤੇ ਮਨਿ=ਵਿਚ ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ ਵੀ ਰੱਖੀਏ। ਤਾਂ ਉਸ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਦਾ ਪ੍ਰੇਮ ਲੱਗ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਪਹਿਲੀ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਕੰਨ ਦੁਆਰਾ ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹਦੇ ਜਾਂ ਉਚਾਰਣ ਕਰਦੇ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉਹ ਕੰਨਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸੁਣਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਕੰਨ ਸੁਣਨਗੇ ਤਾਂ ਚਿਤ ਦੀ ਇਕਾਗਰਤਾ ਹੋ ਜਾਵੇਗੀ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਏਕ ਚਿੱਤ ਜਿਹ ਇਕ ਛਿਨ ਧਯਾਇਓ॥

ਕਾਲ ਫਾਸ ਕੇ ਬੀਚ ਨਾ ਆਇਓ॥ (ਸ੍ਰੀ ਦਸਮ ਗ੍ਰੰਥ, ਪੰਨਾ ੧੧)

ਦੁਖੁ ਪਰਹਰਿ; ਸੁਖੁ ਘਰਿ ਲੈ ਜਾਇ॥

ਗੁਰੂ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਿਹੜੇ ਦੁਖੁ=ਕਸ਼ਟ ਜੰਮਣ ਮਰਣ ਆਦਿ ਦੇ ਹਨ, ਪਰਹਰਿ=ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਮੁਕਤੀ ਰੂਪੁ ਸੁਖੁ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਪੁਲੋਕ ਰੂਪੀ ਘਰਿ=ਟਿਕਾਣੇ ਵਿਚ ਇਸਥਿਤ ਹੋ ਜਾਇ=ਜਾਈਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰਮੁਖਿ ਨਾਦੰ ਗੁਰਮੁਖਿ ਵੇਦੰ; ਗੁਰਮੁਖਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਈ॥

ਜੇ ਗੁਰਮੁਖਿ=ਮੁਖੀ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਨਾਦੰ=ਸ਼ਬਦ ਉਪਦੇਸ਼ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ ਅਤੇ ਉਸ ਉਪਦੇਸ਼ ਦੁਆਰਾ ਗਾਇਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਿ-ਗੁਰੂ-ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਮੁਖਿ-ਮੁੱਖ ਵਿਚ ਹੀ ਸਾਰੇ ਵੇਦੰ=ਵੇਦ ਹਨ। ਜੇ ਮੁਖਿ-ਮੁਖੀ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਹੀ ਗੁਰੂ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਮਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਗੁਰੁ ਪਰਮੇਸ਼ਰੁ ਏਕੁ ਹੈ, ਸਭ ਮਹਿ ਰਹਿਆ ਸਮਾਇ॥ ਅੰਗ - ੫੩

ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਗੁਰਾਂ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਰਹੇ ਹਨ।

ਹਰਿ ਗੁਰ ਮੁਰਤਿ ਏਕਾ ਵਰਤੈ ਨਾਨਕ ਹਰਿ ਗੁਰ ਭਾਇਆ ॥
ਅੰਗ - ੧੦੪੩

ਗੁਰੁ ਈਸਰੁ ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ ਬਰਮਾ ਗੁਰੁ; ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ॥

ਉਹ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਈਸਰੁ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਗੋ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਰਖੁ=ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹੈ ਅਤੇ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਰਚਨ ਵਾਲੇ ਬਰਮਾ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਭੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਪਾਰਬਤੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਮਾ=ਮਾਇਆ, ਲੱਛਮੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਅਤੇ ਈ=ਸੁਰਸਤੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਉਹ ਸਤਿਗੁਰੂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਤਿੰਨਾਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਤਿੰਨਾਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪੂਜਨੀਕ ਹੈ।

ਗੁਰੁਰ ਬ੍ਰਹਮਾ ਗੁਰੁਰ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਗੁਰੁਰ ਦੇਵ ਮਹੇਸ਼ੁਰਾ॥
ਗੁਰੁਰ ਸਾਖਯਾਤ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਤਸਮਈ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂਏ ਨਮਹ॥ (ਸਰਤੀ)

ਜੇ ਇਹਨਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ, ਉਸ ਪੂਰਨ ਸਤਿਗੁਰੂ ਤਾਈਂ ਸਾਡੀ ਨਮਸਕਾਰ ਹੈ।

ਪ੍ਰਸ਼ਨ - ਸਿੱਧਾਂ ਨੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਕੀਤਾ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਤੋਂ ਹੇਠਾਂ ਜੋ ਈਸਰ, ਸ਼ਿਵ ਬ੍ਰਹਮਾ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਅਤੇ ਪਾਰਬਤੀ, ਲੱਛਮੀ ਤੇ ਸਰਸਵਤੀ ਆਦਿ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ ਹੋ?

ਉੱਤਰ - ਹੇ ਸਿੱਧੋ! ਮੇਰੇ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਸ਼ਿਵ ਹੈ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਹੈ, ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਹੈ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਾਰਬਤੀ, ਲੱਛਮੀ, ਸਰਸਵਤੀ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਈਸਰੁ=ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚੋਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਦਾ ਕੰਮ ਕਰਦਾ ਹੈ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਰੂਪੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਵਿਕਾਰ ਰੂਪੀ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਲਬੁ ਲੋਭੁ ਕਾਮੁ ਕ੍ਰੋਧੁ ਮੋਹੁ ਮਾਰਿ ਕਢੇ ਤੁਧੁ ਸਪਰਵਾਰਿਆ॥
ਅੰਗ - ੯੬੮

ਗੁਰੁ ਗੋਰਖੁ=ਗੁਰੁ=ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਗੋ=ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਦੀ ਰਖੁ=ਰੱਖਿਆ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਜੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਿਆਨ ਅਤੇ ਸਤਿ ਸੰਤੋਖ ਆਦਿ ਸ੍ਰੇਸ਼ਟ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣਾ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਲਈ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਬਰਮਾ ਗੁਰੁ=ਗੁਰੁ=ਗੁਰੂ ਜੀ ਹੀ ਬਰਮਾ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜਿਵੇਂ ਬ੍ਰਹਮਾ ਜੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ, ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖਾਂ ਦੇ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਵਿਵੇਕ, ਵੈਰਾਗ, ਖਟ ਸੰਪਤੀ, ਮੋਖ ਇੱਛਾ, ਸੁਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਆਦਿ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾ ਕਰਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਪੈਦਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬ੍ਰਹਮਾ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਪਾਰਬਤੀ ਮਾਈ=ਸਾਡੇ ਲਈ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਹੀ ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ ਕਿਉਂਕਿ ਪਾਰਬਤੀ ਦਾ ਨਿਸਚਾ ਅਡੋਲ ਸੀ ਅਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਅਡੋਲ ਨਿਸਚਾ ਦੇਣ ਵਾਲੇ ਹਨ।

ਮਾਈ=ਮਾਂ=ਮਾਇਆ, ਲੱਛਮੀ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਦਾਤੀ ਹੈ। ਉਸੇ ਪ੍ਰਕਾਰ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਧਰਮ, ਅਰਥ, ਕਾਮ, ਮੋਖ, ਗਿਆਨ ਪਦਾਰਥ, ਨਾਮ ਪਦਾਰਥ ਆਦਿਕ ਗੁਰਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਜਿਤਕੇ ਫਲ ਮਨਿ ਬਾਢੀਅਹਿ ਤਿਤਕੇ ਸਤਿਗੁਰੁ ਪਾਸਿ॥
ਅੰਗ - ੫੨

ਈ=ਸੁਰਸਤਰੀ, ਵਿਦਿਆ ਦਾਤੀ ਅਤੇ ਵਰ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਹੈ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਲੋਕ ਪੁਲੋਕ ਵਿਚ ਸਹਾਇਤਾ ਕਰਨ ਵਾਲੇ ਵਰ ਅਤੇ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿਦਿਆ ਦੀ ਦਾਤ ਸਿੱਖਾਂ ਨੂੰ ਬਖਸ਼ਦੇ ਹਨ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਹਨ। ਇਹਨਾਂ ਅਰਥਾਂ ਨੂੰ ਗੋਣੀ ਅਰਥ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਗੋਣੀ ਅਰਥ ਉਹ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਗੁਣ ਲੈ ਕੇ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਤਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦੇਵਤਿਆਂ ਅਤੇ ਸਾਰੀਆਂ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਆਦਿ ਦੇ ਮੁੱਢ ਸਰੂਪ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਸਭ ਤੇ ਵਡਾ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨਾਨਕੁ ਜਿਨਿ ਕਲ ਰਾਖੀ ਮੇਰੀ॥
ਅੰਗ - ੭੫੦

ਜੇ ਹਉ ਜਾਣਾ ਆਖਾ ਨਾਹੀ; ਕਹਣਾ ਕਥਨੁ ਨ ਜਾਈ॥

ਜੇ=ਜੇਕਰ ਭਾਵੇ ਹਉ=ਅਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੋਰ ਭੀ ਲੱਖਣ ਜਾਣਾ=ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ। ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਆਖਾ=ਆਖਣ ਯੋਗ ਨਹੀਂ ਕਿਉਂਕਿ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਕਥਨੀ ਕਰਕੇ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ, ਰੰਗ, ਜਾਤ, ਪਾਤ ਆਦਿਕ ਕਹਣਾ=ਕਿਹਾ ਨ=ਨਹੀਂ ਜਾਈ=ਜਾ ਸਕਦਾ। ਯਥਾ-

ਰੂਪੁ ਨ ਰੇਖੁ ਨ ਰੰਗੁ ਕਿਛੁ ਤਿਹੁ ਗੁਣੁ ਤੇ ਪ੍ਰਭੁ ਭਿੰਨ॥ ਅੰਗ - ੨੮੩
ਗੁਰਾ; ਇਕੁ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥

ਗੁਰਾ=ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇਕ ਸਿੱਖਿਆ ਬੁਝਾਈ=ਸਮਝਾ ਦੇਹਿ=ਦਿੱਤੀ ਹੈ।

ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ;
ਸੇ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥

ਕਿ ਸਭਨਾ=ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ=ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਤਾਈਂ ਦਾਤਾ=ਦਾਤਾਂ ਦੇਣ ਵਾਲਾ ਇਹ ਇੱਕੋ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਹੀ ਹੈ। ਸੋ=ਉਹ ਮੈ=ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੀ ਵਿਸਰਿ=ਭੁੱਲ ਨ=ਨਾ ਜਾਈ=ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਸਦਾ ਹੀ ਚੇਤੇ ਰਹੇ।

ਪੰਜਵੀਂ ਪਉੜੀ ਦਾ ਮੁਖ ਭਾਵ - ਪੰਜਵੀਂ ਪਉੜੀ ਵਿਚ ਇਹ ਕਥਨ ਕੀਤਾ ਹੈ ਕਿ ਪਰਮਾਤਮਾ ਕਿਸੇ ਦਾ ਗੱਦੀ ਨਸ਼ੀਨ ਚੇਲੇ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਥਾਪਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ। ਮਾਤਾ ਪਿਤਾ ਦੇ ਪੈਦਾ ਕਰਨ ਵਾਗੂੰ ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਵੀ ਪੈਦਾ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਉਹ ਕਿਸੇ ਦਾ ਬਾਪਿਆ ਹੋਇਆ ਧਿਆਨ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਕਾਗਜ਼, ਪੱਥਰ, ਲੋਹੇ ਆਦਿ ਮੂਰਤੀਆਂ ਬਣਾ ਕੇ ਵੀ ਸਥਾਪਨ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਪਦਾਰਥਾਕਾਰ, ਬੂਠੇ ਪਦਾਰਥਾਂ ਨੂੰ ਨਿਸ਼ਚੇ ਕਰਨ ਵਾਲੀ ਬਿਰਤੀ ਨਾਲ ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਨਹੀਂ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ। ਸੋਇ=ਉਹ ਆਪੇ ਆਪਿ ਨਿਰੰਜਨ=ਸ਼ੁੱਧ ਸਰੂਪ ਮਾਇਆ ਰੂਪੀ ਕਾਲਖ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਹੈ। ਬ੍ਰਹਮਾਕਾਰ ਬਿਰਤੀ ਦੁਆਰਾ ਉਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ ਦੁਆਰਾ ਸੋਵਿਆ=ਧਿਆਇਆ ਹੈ, ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਸੰਚਖੰਡ ਵਿਚ ਵਡਿਆਈ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਹੈ। ਉਹ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਖਜ਼ਾਨਾ ਪਰਮਾਤਮਾ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਮਿਲ ਕੇ ਗਾਵੀਦਾ ਹੈ। ਪਰਮਾਤਮਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਤੱਖ ਜੀਭ ਨਾਲ ਜਾਂ ਪ੍ਰੀਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਜੀਭ ਨਾਲ ਗਾਉਣਾ ਕਰੀਏ। ਪਰੰਤੂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਮਨ ਵਿਚ ਭਾਉ=ਪ੍ਰੇਮ ਰੱਖੀਏ, ਫਿਰ ਸਾਰੇ ਦੁੱਖ ਮਿਟ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਫਿਰ ਜਗਿਆਸੂ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਤਮਿਕ ਸਰੂਪ ਰੂਪੀ ਘਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਪਰਮੇਸਰ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਜਾਂਦੀ ਹੈ। ਗੁਰਮੁਖਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸੁਭਾਅ ਹੈ ਜਾਂ ਤਾਂ ਕੀਰਤਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੇ ਸਰੂਪ ਦਾ ਵਿਚਾਰ ਭਾਵ ਕਥਾ ਵਾਰਤਾ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ ਜਾਂ ਇਹ ਉਸ ਦੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚ ਬਿਰਤੀ ਨੂੰ ਲੀਨ ਕਰਕੇ ਮਿਲੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਈਸਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਗੋਰਖ=ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਬਰਮਾ=ਬ੍ਰਹਮਾ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਸ਼ਕਤੀਆਂ, ਪਾਰਬਤੀ, ਸੁਰਸਤੀ ਅਤੇ ਲੱਛਮੀ ਦਾ ਵੀ ਗੁਰੂ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਸਿੱਖ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਹੋਰ ਦੇਵੀ ਦੇਵਤੇ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਸਾਰਿਆਂ ਦਾ ਗੁਰੂ ਪੂਜਨੀਕ ਹੈ, ਉਸ ਦੀ ਪੂਜਾ ਕਰਨੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਵਾ: ਗੁਰ=ਸ਼ਿਵ ਜੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰਨ ਕਰਕੇ ਕਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਸ਼ਨੂੰ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਵਿਚ ਸਿੱਖ ਦੇ ਅੰਦਰ ਸੁਭ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਪਾਲਣ ਨਿਸਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਦੇਵੀ ਗੁਣਾਂ ਦੀ ਉਤਪਤੀ ਕਰਦੇ ਹਨ। ਪਾਰਬਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਨਿਸਚਾ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਲੱਛਮੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਚਾਰੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਸਰਸਵਤੀ ਦੀ ਨਿਆਈਂ ਗੁਰੂ ਬ੍ਰਹਮ ਵਿੱਦਿਆ ਦੇ ਦਾਤੇ ਹਨ। ਐਨਾ ਸਰੂਪ ਕਥਨ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਕਥਨ ਕਰਦਾ ਵੀ ਹੈ ਤਾਂ ਸ਼ਕਤੀ ਬਿਰਤੀ ਕਰਕੇ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇਗਾ। ਹੇ ਸਿੱਖ! ਜੇ ਭਾਵੇਂ ਅਸੀਂ ਉਸ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ ਸਰੂਪ ਅਨੁਭਵ ਦੁਆਰਾ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਪਰ ਕਥਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਇੱਕੋ ਸਿੱਖਿਆ ਬੁਝਾ=ਜਣਾ ਦਿੱਤੀ ਹੈ ਕਿ ਸਭਨਾ=ਸਾਰਿਆਂ ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਇਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾਤਾ ਹੈ। ਉਹ ਸਾਨੂੰ ਕਦੇ ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਵੇ।

ਪਉੜੀ ਛੇਵੀਂ

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ, ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ;
ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ॥

ਹੇ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਤੀਰਥਿ=ਤੀਰਥਾਂ ਉੱਤੇ ਤਾਂ ਨਾਵਾ=ਨ੍ਹਾਈਏ

ਜੇ=ਜੇਕਰ ਤਿਸੁ=ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨੂੰ ਭਾਵਾ=ਭਾਵਾਂ (ਭਾਈਏ) ਵਾ: ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚੱਲੀਏ ਵਾ: ਭਾਵਾ=ਭਾਵਨਾ ਜਾਂ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਵੇ ਤਿਸੁ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ=ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਬਿਨਾਂ ਮੰਨੇ ਨਾਇ=ਨਹਾ ਕਿ=ਕੀ ਕਰੀ=ਕਰੋਗੇ? ਜੇਕਰ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ=ਬਿਨਾਂ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਨਾਇ=ਨਹਾ ਕਿ=ਕੀ ਕਰੀ=ਕਰੋਗੇ? ਭਾਵ ਉਸ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਨਹਾ ਕੇ ਕੁਝ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੇਗਾ ਕਿਉਂਕਿ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਤੀਰਥ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਦਾ ਨਾਮ ਹੀ ਹੈ। ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੇ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਭਾਣੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਤੀਰਥਾਂ 'ਤੇ ਨਹਾਉਣਾ ਨਿਸਫਲ ਹੀ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਣ ਜਾਉ ਤੀਰਥੁ ਨਾਮੁ ਹੈ॥

ਤੀਰਥੁ ਸਬਦ ਬੀਚਾਰੁ ਅੰਤਰਿ ਗਿਆਨੁ ਹੈ॥

ਅੰਗ - ੬੮੭

ਭਗਤ ਕਬੀਰ ਜੀ ਆਪਣੀ ਬਾਣੀ ਵਿਚ ਉਦਾਹਰਣ ਦੇ ਕੇ ਸਮਝਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਜਿਵੇਂ ਕੌੜੀ ਲੋਕੀ ਨੂੰ ਭਾਵੇਂ ਅਠਾਹਠ ਤੀਰਥਾਂ ਉਤੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾ ਲਿਆ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਉਸ ਦਾ ਕੋੜਾਪਣ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਤੀਰਥਾਂ ਉਪਰ ਕੇਵਲ ਸਰੀਰ ਦਾ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਉਣ ਨਾਲ ਮਨ ਦੇ ਅੰਦਰੋਂ ਵਿਕਾਰਾਂ ਦੀ ਕੜਵਾਹਟ ਨਹੀਂ ਜਾ ਸਕਦੀ। ਯਥਾ :

ਲਉਕੀ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥੁ ਨਾਈ॥

ਕਉਰਾਪਨ ਤਉ ਨਾ ਜਾਈ॥

ਅੰਗ - ੬੮੬

ਤੁੰਮੇ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਸਿੰਜੀਐ ਕਉੜਤੁ ਨ ਜਾਵੈ॥

ਭਾਈ ਗੁਰਦਾਸ ਜੀ, ਵਾਰ ੩੫ ਪਉੜੀ ੨

ਜਲ ਕੈ ਮਜਨਿ ਜੇ ਗਤਿ ਹੋਵੈ ਨਿਤ ਨਿਤ ਮੋਡੁਕੁ ਨਾਵਹਿ ॥

ਜੈਸੇ ਮੋਡੁਕੁ ਤੈਸੇ ਓਇ ਨਰ ਫਿਰਿ ਫਿਰਿ ਜੋਨੀ ਆਵਹਿ ॥

ਅੰਗ - ੪੮੪

ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ;

ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ॥

ਹੇ ਸਿੱਧੋ! ਜੇਤੀ=ਜਿੰਨੀ ਵੀ ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਦੀ ਉਪਾਈ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਸਿਰਠਿ=ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵੇਖਾ=ਵੇਖਦੇ ਹਾਂ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ=ਭਾਗਾਂ ਤੋਂ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਿ=ਕੀ ਮਿਲੈ=ਮਿਲਦਾ ਹੈ ਅਤੇ ਕਿਸੇ ਨੇ ਕੀ ਲਈ=ਲਿਆ ਹੈ।

ਸੱਚ ਇਹੋ ਹੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਰੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਜੀਵਾਂ ਨੂੰ ਕਰਮਾਂ (ਭਾਗਾਂ) ਨਾਲ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ। ਜੈਸਾ ਕਿ -

ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਨਹੀ ਕਿਆ ਕਰਿ ਕਹਿਆ ਜਾਇ॥

ਅੰਗ - ੪੩੦

ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਲੋਚੀਐ ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਪਾਇਆ ਨ ਜਾਇ॥

ਅੰਗ - ੯੫੦

ਦਦੈ ਦੋਸੁ ਨ ਦੇਉ ਕਿਸੈ ਦੋਸੁ ਕਰੰਮਾ ਆਪਣਿਆ ॥

ਜੇ ਮੈ ਕੀਆ ਸੋ ਮੈ ਪਾਇਆ ਦੋਸੁ ਨ ਦੀਜੈ ਅਵਰ ਜਨਾ ॥

ਅੰਗ - ੪੩੩

ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿਛੁ ਪਾਈਐ ਨਾਹੀ ਜੇ ਬਹੁਤੇਰਾ ਧਾਵੈ॥

ਅੰਗ - ੭੨੨

ਮਤਿ ਵਿਚਿ ਰਤਨੁ ਜਵਾਹਰੁ ਮਾਣਿਕ;

ਜੇ ਇਕੁ ਗੁਰੁ ਕੀ ਸਿਖੁ ਸੁਣੀ॥

ਹੇ ਸਿੱਧ ਪੁਰਸ਼ੋ! ਜੇ=ਜੇਕਰ ਗੁਰੁ ਕੀ=ਗੁਰੁ ਦੀ ਇਕ=ਏਕਤਾ ਵਾਲੀ ਸਿਖ=ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣੀ=ਸੁਣ ਲਈ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਹੀ ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ ਵਿਚਿ=ਅੰਦਰ ਵੈਰਾਗ ਰੂਪੀ ਰਤਨ,

(ਪੰਨਾ 15 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਗਿਆਨ ਰੂਪੀ ਜਵਾਹਰਾਤ ਅਤੇ ਮੰਨਣ ਰੂਪੀ ਮਾਣਕ ਆਦਿ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ ਭਾਵ ਇਨ੍ਹਾਂ ਬਾਹਰੀ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰਾਤ ਜਾਂ ਮਾਣਕਾਂ ਪਿੱਛੇ ਜਾਣ ਦੀ ਸਾਨੂੰ ਜ਼ਰੂਰਤ ਨਹੀਂ ਵਾ: ਜੇ=ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਕ ਗੁਰੂ ਦੀ ਸਿਖ=ਸਿੱਖਿਆ ਸੁਣੀ=ਸੁਣ ਕੇ ਮਤਿ=ਬੁੱਧੀ ਵਿਚ ਧਾਰਨ ਕੀਤੀ ਹੈ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਤੇ ਹੀ ਰਤਨ, ਜਵਾਹਰਾਤ ਅਤੇ ਮਾਣਕ ਆਦਿ ਕੀਮਤੀ ਪਦਾਰਥ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਜੈਸਾ ਕਿ

ਅੰਤਰਿ ਰਤਨ ਜਵੇਹਰ ਮਾਣਕ ਗੁਰ ਕਿਰਪਾ ਤੇ ਲੀਜੈ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੨੪
ਗੁਰ ਉਪਦੇਸਿ ਜਵਾਹਰ ਮਾਣਕ ਸੇਵੇ ਸਿਖੁ ਸੁੇ ਖੋਜਿ ਲਹੈ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੨੮

ਗੁਰਾ ਇਕ ਦੇਹਿ ਬੁਝਾਈ॥
ਸਭਨਾ ਜੀਆ ਕਾ ਇਕੁ ਦਾਤਾ;
ਸੇ ਮੈ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ॥੬॥

ਹੇ ਸਿੱਧੋ! ਗੁਰਾ=ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਇਕ ਗੱਲ ਬੁਝਾਈ=ਸਮਝਾ ਦੇਹਿ=ਦਿਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਸਭਨਾ=ਸਾਰਿਆਂ ਹੀ ਜੀਆ=ਜੀਵਾਂ ਦਾ ਦਾਤਾ ਇਕੁ=ਅਦਵੈਤ ਰੂਪ ਪਰਮਾਤਮਾ ਹੈ। ਸੇ=ਉਹ ਮੈ=ਮੈਨੂੰ ਵਿਸਰਿ ਨ ਜਾਈ=ਭੁੱਲ ਨਾ ਜਾਵੇ, ਭਾਵ ਉਸ ਨੂੰ ਹਮੇਸ਼ਾ ਯਾਦ ਰੱਖਣਾ ਹੈ।

ਅਰਥ ਨੰ: ੨ (ਅੰਤਰੀਵ ਅਰਥ)

ਪੁਸ਼ਨ : ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ ਦੇਵ ਜੀ ਸਮੇਤ ਹੋਰ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਹੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ! ਜੇ ਆਤਮਾ ਰੂਪੀ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨ ਦੀ ਜੁਗਤੀ ਦੱਸੋ।

ਉੱਤਰ : ਤੀਰਥਿ ਨਾਵਾ ਜੇ ਤਿਸੁ ਭਾਵਾ; ਵਿਣੁ ਭਾਣੇ ਕਿ ਨਾਇ ਕਰੀ॥

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਫੁਰਮਾਉਂਦੇ ਹਨ ਕਿ ਹੇ ਗੁਰਸਿੱਖੋ! ਜੇ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਤੀਰਥ ਹੈ, ਉਸ ਵਿਚ ਨਾਵਾ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਹੀ ਸਫਲ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜੇ=ਜੇਕਰ ਤਿਸੁ=ਉਸ ਪਰਮਾਤਮਾ ਵਿਚ ਭਾਵਾ=ਸ਼ਰਧਾ ਭਾਵਨਾ ਹੋਵੇ, ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਭਾਣੇ=ਰਜਾ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਤੋਂ ਵਿਣੁ=ਬਿਨਾਂ ਆਤਮਾ ਰੂਪ ਤੀਰਥ 'ਤੇ ਕਿ=ਕਿਵੇਂ ਨਾਇ=ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਾਂਗੇ? ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਕਿਰਪਾ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਸੁਵਣ, ਮੰਨਣ, ਨਿਧਿਆਸਣ ਰੂਪ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਵਾ: ਸ਼ਰਧਾ, ਭਾਵਨਾ ਸਮੇਤ ਭਾਣੇ ਵਿਚ ਚੱਲੇ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਇਸ਼ਨਾਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ।

ਜੇਤੀ ਸਿਰਠਿ ਉਪਾਈ ਵੇਖਾ; ਵਿਣੁ ਕਰਮਾ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ॥

ਜੇਤੀ=ਜਿਤਨੀ ਸਿਰਠਿ=ਸਿਸ਼ਟੀ (ਉੱਤਮ, ਮੱਧਮ, ਕਨਿਸ਼ਟ, ਰਜੋ, ਤਮੋ, ਸਤੋ) ਇਤਿਆਦਿਕ ਉਸ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੀ ਉਪਾਈ=ਪੈਦਾ ਕੀਤੀ ਹੋਈ ਹੈ, ਉਹ ਸਾਰੀ ਸਿਸ਼ਟੀ ਨੂੰ ਪੈਦਾ ਕਰਕੇ ਵੇਖਾ=ਦ੍ਰਿਸ਼ਟਾ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਵੇਖ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਵਿਣੁ=ਬਿਨਾਂ ਕਰਮਾ=ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਕਰਮਾਂ ਤੋਂ ਅੱਜ ਤੱਕ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਭੀ ਕਿ ਮਿਲੈ ਲਈ=ਕੀ ਮਿਲਿਆ ਹੈ? ਭਾਵ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਮਿਲਿਆ।

*****

ਦੇਖ ਲਵੇ, ਉਹ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਹਟਦਾ। ਮੱਛੀ ਨੂੰ ਕੱਢ ਲਓ, ਪਰ ਉਹਦਾ ਪਾਣੀ ਨਾਲੋਂ ਪਿਆਰ ਨਹੀਂ ਜਾਂਦਾ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਯੁੱਧ ਹੋਇਆ।

ਗੁਰੂ ਮਹਾਰਾਜ ਜੀ ਕਹਿਣ ਲੱਗੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਓ! ਚੰਗਾ ਤੁਸੀਂ ਜਾ ਸਕਦੇ ਓ।

ਜਾਨ 'ਚ ਜਾਨ ਆਈ ਕਿ ਸੁਕਰ ਹੈ ਹੁਣ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਫੇਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ ਦੁਬਾਰਾ। ਜੇ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਪਿੱਠ ਦੇ ਕੇ ਨੱਠਦੇ, ਫੇਰ ਕੀ ਗਾਰੰਟੀ ਹੈ ਕਿ ਜੀਉਂਦੇ ਰਹਾਂਗੇ। ਸਗੋਂ ਹੋਰ ਸਜ਼ਾ ਮਿਲਦੀ ਹੈ, ਐਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਫੁਰਮਾਨ ਹੈ -

ਧਾਰਨਾ - ਮੁੜ ਮੁੜ ਖਾਵੇਂਗਾ ਚੌਰਾਸੀ ਵਾਲੇ ਗੋੜੇ,
ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰ ਤੋਂ।

ਜਾਨ ਬਚਾ ਲਈ, ਫੇਰ ਤਾਂ ਨਹੀਂ ਮਰਨਾ, ਫੇਰ ਘਰ ਜਾ ਕੇ ਜੀਉਂਦੇ ਹੀ ਰਹਾਂਗੇ ਕੀ ਹਮੇਸ਼ਾਂ? ਮਹਾਰਾਜ ਕਹਿੰਦੇ, ਪ੍ਰੇਮੀਆਂ! ਜੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਤਾਂ ਅਮਰਾਪੁਰੀ ਵਾਸਾ ਹੁੰਦਾ। ਹੁਣ ਕੀ ਹੋਏਗਾ?

ਜੇ ਕੋ ਗੁਰ ਤੇ ਵੇਮੁਖੁ ਹੋਵੈ ਬਿਨੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਵੈ ॥
ਪਾਵੈ ਮੁਕਤਿ ਨ ਹੋਰ ਥੈ ਕੋਈ ਪੁਛਹੁ ਬਿਬੇਕੀਆ ਜਾਏ ॥
ਅਨੇਕ ਜੁਨੀ ਭਰਮਿ ਆਵੈ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥

ਅੰਗ - ੯੨੦

ਜਿੰਨਾਂ ਚਿਰ ਗੁਰੂ ਨਹੀਂ ਨਾ ਮਿਹਰ ਕਰਦਾ। ਲੱਖਾਂ ਕਰੋੜਾਂ ਜੂਨਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਘੁੰਮਦਾ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ -

ਫਿਰਿ ਮੁਕਤਿ ਪਾਏ ਲਾਗਿ ਚਰਣੀ ਸਤਿਗੁਰੁ ਸਬਦੁ ਸੁਣਾਏ ॥
ਕਹੈ ਨਾਨਕੁ ਵੀਚਾਰਿ ਦੇਖਹੁ ਵਿਣੁ ਸਤਿਗੁਰ ਮੁਕਤਿ ਨ ਪਾਏ ॥

ਅੰਗ - ੯੨੦

ਲੇਕਿਨ ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਭੁੱਲ ਗਏ ਸਾਰੇ, ਬਾਣੀ ਪੜ੍ਹੀ ਹੋਈ ਭੁੱਲ ਗਈ। ਕਹਿੰਦੇ, ਮੁਕਤੀ ਦਾ ਵੇਲਾ ਤਾਂ ਜਦ ਆਏਗਾ, ਜਦ ਦੇਖਾਂਗੇ, ਹਾਲੇ ਜਾਨ ਤਾਂ ਬਚਾਈਏ ਕਿਉਂਕਿ ਕੱਚੇ ਸੀਗੇ ਉਹ -

ਧਾਰਨਾ - ਕੱਚੇ ਝੜ ਗਏ ਸਿਦਕ ਤੋਂ ਹੀਣੇ,
ਗੁਰਾਂ ਤੋਂ ਬੇਮੁੱਖ ਹੋ ਕੇ ਸੰਗਤੇ।

ਝੜਿ ਝੜਿ ਪਵਦੇ ਕਚੇ ਬਿਰਹੀ ਜਿਨ੍ਹਾ ਕਾਰਿ ਨ ਆਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੫

ਲੇਕਿਨ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰਮੁਖ ਸੀਗੇ -

ਰਤੇ ਸੇਈ ਜਿ ਮੁਖੁ ਨ ਮੋੜੀਨਿ ਜਿਨ੍ਹੀ ਸਿਵਾਤਾ ਸਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੪੨੫

ਰੱਤੇ ਉਹ ਨੇ ਜਿਹੜੇ ਮੁਖੜਾ ਨਹੀਂ ਮੋੜਦੇ, ਨਾ ਦੁਖ 'ਚ ਨਾ ਸੁਖ 'ਚ। ਸਿਦਕ ਦੇ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ, ਸਬਰ 'ਚ ਰਹਿੰਦੇ ਨੇ।

ਹੁਣ ਸਮਾਂ ਇਜਾਜ਼ਤ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦਾ, ਇਥੇ ਹੀ ਸਮਾਪਤੀ ਹੈ। ਅਨੰਦ ਸਾਹਿਬ, ਗੁਰ ਸਤੋਤਰ ਵਿਚ ਬੋਲ ਕੇ ਆਪਣੀ ਰਸਨਾ ਪਵਿੱਤਰ ਕਰੋ ਸਾਧਸੰਗਤ ਜੀ।

ਅਰਦਾਸ, ਹੁਕਮਨਾਮਾ।

*****

ਸ੍ਰੀ ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਚਮਤਕਾਰ

ਪਦਮ ਭੂਸ਼ਨ-ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-49)

4. ਜਗਤ ਉਤਪਤੀ

ਹੁਣ ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਯੁੰਦੁਕਾਰ ਸ਼ਕਲ ਵਟਾਉਂਦਾ ਵਟਾਉਂਦਾ ਅਤਿ ਗਰਮ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਰੂਪ ਵਿਚ ਪਰਤ ਗਿਆ। ਇਸ ਦੀ ਸਥੂਲਤਾ ਵਾਯੂ ਸਮਾਨ ਹੋ ਗਈ। ਗਰਮ ਅਰ ਲਾਲ ਜਿਹੀ ਵਾਯੂ, ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਤ ਕੁਹੀੜ ਵਾਂਗ ਸਾਰੇ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੀ। ਸਹਿਜੇ ਸਹਿਜੇ ਗਰਮੀ ਘਟਣ ਲੱਗੀ ਅਰ ਪੰਘਰੇ ਹੋਏ ਸੋਨੇ ਵਾਂਗ ਵਿਚ-ਵਿਚ ਪਿੰਡਾਕਾਰ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਸੌ ਜਾਂ ਇਸ ਤੋਂ ਵਧੀਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਅੱਡ-ਅੱਡ ਰੰਗ ਭਾਸਣ ਲੱਗੇ। ਕੋਈ ਤਾਂ ਇਕੱਲੇ ਨਿੰਗਰ ਹੋ ਗਏ, ਕੋਈ ਰਲ ਮਿਲ ਕੇ ਨਿੰਗਰ ਹੋ ਗਏ, ਕੋਈ ਵਾਯੂ ਰੂਪ ਹੀ ਰਹਿ ਗਏ, ਕੋਈ ਦ੍ਰਵਯ ਰੂਪ ਰਹਿ ਗਏ, ਗੱਲ ਕੀ ਅਚਰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਹਿਚਲ ਪਿਚਲ ਹੋ ਗਈ। ਕੁਝ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਸਥੂਲਤਾ ਹੋਰ ਵਧੀ ਅਰ ਕਈ ਨਿੰਗਰ, ਪਰ ਅਤਿ ਗਰਮ ਪਿੰਡ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਵਿਸਥਾਰ ਵਾਲੇ ਬਣ ਗਏ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਤਿੰਨ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪਦਾਰਥ ਦਿੱਸਦੇ ਸਨ - ਨਿੰਗਰ, ਦ੍ਰਵਯ ਅਰ ਵਾਯੂ ਰੂਪ ਪਰ ਗਰਮੀ ਅਤਿ ਤੀਖਣ ਸੀ। ਹੁਣ ਪੈਰੋ ਪੈਰ ਠੰਢ ਵਧਣ ਲੱਗੀ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਪਿੰਡਾਕਾਰ ਗੋਲੇ ਤਾਂ ਠੰਢੇ ਹੋ ਗਏ। ਕਈ ਟੁੱਟ ਕੇ ਦੋ ਦੋ ਹੋ ਕੇ ਠਰ ਗਏ। ਕਿਸੇ ਠਰੇ ਹੋਏ ਉਤੇ ਪਾਣੀ ਰੂਪ ਧਾਰ ਕੇ ਭਰ ਗਿਆ ਤੇ ਵਾਯੂ ਹਵਾ ਬਣ ਕੇ ਦੁਆਲੇ ਲਿਪਟ ਗਈ। ਅਨੇਕਾਂ ਅਨੇਕ ਪਿੰਡਾਕਾਰ ਲੋਕ ਬਣ ਗਏ, ਜਿਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸਾਡੀ ਧਰਤੀ ਹੈ, ਜੋ ਗ੍ਰਹਿ ਕਰਕੇ ਸਦੀਂਦੇ ਹਨ। ਇਹੋ ਜਿਹੇ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਛੋਟੇ ਛੋਟੇ ਹੋਰ ਗੋਲੇ ਬਣੇ, ਜਿਕੁਰ ਦਾ ਸਾਡਾ ਚੰਦ ਹੈ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਸੱਦਦੇ ਹਨ। ਗੱਲ ਇਹ ਸੀ ਕਿ ਪੰਜਾਂ-ਪੰਜਾਂ, ਦੱਸਾਂ-ਦੱਸਾਂ ਯਾ ਵੱਧ ਘੱਟ ਗ੍ਰਹਿ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਇਕ-ਇਕ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਮਈ ਪਿੰਡਾਕਾਰ ਗੋਲਾ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਰੂਪ ਨਾਲੋਂ ਕਈ ਲਖ ਗੁਣਾਂ ਵੱਡਾ, ਆਪਣੇ ਅਗਨੀ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਪਿਆ ਦਿੱਸੇ, ਮਾਨੋਂ ਇਸ ਤੋਂ ਹੀ ਟੁੱਟ ਕੇ ਉਹ ਠੰਡੇ ਗੋਲੇ ਬਣੇ ਸਨ। ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਭਾਵੇਂ ਯੁੰਦੁਕਾਰ ਤੋਂ ਹੋਈ ਹੋਈ ਸੀ ਪਰ ਕੁਝ ਐਸੇ ਖੇਲ ਵਿਚ ਖਿਡਾਇਆ ਗਿਆ ਕਿ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਗਰਮੀ ਅਰ ਤੇਜ ਬਹੁਤ ਵੱਡਾ ਕੀਤਾ ਗਿਆ; ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਹੁਣ ਸੂਰਜ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੇਂਦਰ ਦੀ ਥਾਂ ਰੱਖ ਕੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਅੱਡੋ-ਅੱਡ ਵਿੱਥਾਂ ਪੁਰ ਕਰਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਭੌਣ ਦੀ ਸ਼ਕਤੀ ਮਿਲੀ। ਸੂਰਜ ਬਹੁਤ ਵੱਡੇ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਬੜੀ ਭਾਰੀ ਆਕਰਖਣ ਸ਼ਕਤੀ ਵਾਲੇ ਹੋਣ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਵਲ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗੇ ਅਰ ਗ੍ਰਹਿ ਭਾਰੇ ਹੋਣ ਤੇ ਡਿੱਗਣ ਨੂੰ ਪੈਣ ਲੱਗੇ, ਇਸ ਖਿੱਚਮ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਵਿਚ ਗ੍ਰਹਿ ਆਪਣੇ ਉਦਾਲੇ ਬੀ ਅਰ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਭੀ ਭੌਣ ਲੱਗੇ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਨੂੰ ਖਿੱਚਣ ਲੱਗੇ ਅਰ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚਮ ਖਿੱਚੀ ਵਿਚ ਉਪਗ੍ਰਹਿ ਗ੍ਰਹਿ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਕਰਮਾਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਵੱਡੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਦੀ ਗੱਲ ਇਹ ਹੋਈ ਕਿ ਅਨਗਿਣਤ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸਮਝ ਤੋਂ ਪਰ੍ਹੇ ਆਕਾਰ ਦੇ ਸੂਰਜ (ਕਹੋ ਜਾਂ ਕੁਝ ਹੋਰ ਨਾਉਂ ਧਰੋ) ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਖਿੱਚ ਦੇ ਮਾਰੇ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਦੇ ਸੂਰਜ ਗਰੈਹਾਂ ਤੇ ਉਪਗਰੈਹਾਂ ਸਮੇਤ ਪਰਦੱਖਣਾ ਲੈਣ ਲੱਗੇ।

ਇਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਬਾਝ ਕਈ ਪਿੰਡ ਗਰਮ ਵਾਯੂ ਰੂਪ ਵਿਚ ਹੀ ਰਹੇ ਅਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਚਾਲ ਗਰੈਹਾਂ ਉਪ ਗਰੈਹਾਂ ਨਾਲੋਂ ਵਿਲੱਖਣ ਬਣੀ ਉਹ ਬਹੁਤ ਲੰਬੀ ਆਂਡੇ ਵਾਂਗੂੰ ਗੋਲਾਈ ਦਰਸਕਚਾਲ ਵਿਚ ਪੈ ਕੇ ਸੂਰਜਾਂ ਦੇ ਉਦਾਲੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕ ਕੇਂਦਰ ਤੇ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਦੁਕਨ ਕੇਂਦਰ ਪਰ ਛੱਡ ਕੇ ਭੌਣ ਲੱਗੇ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚੋਂ ਕਈ ਕਈ ਤਾਂ ਆਪਣੇ ਦੁਕਨ-ਕੇਂਦਰ ਤੋਂ ਐਡੀ ਦੂਰ ਨਿਕਲ ਜਾਣ ਕਿ ਹੋਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਖਿੱਚ ਵਿਚ ਆ ਜਾਣ ਤੇ ਉਸ ਦੇ ਦੁਆਲੇ ਹੋ ਤੁਰਨ ਅਰ ਪਹਿਲੇ ਨੂੰ ਛੱਡ ਜਾਣ। ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਈ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਿੱਕੇ ਤੋਂ ਨਿੱਕੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਪਿੰਡਾਂ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਲੱਖਾਂ ਕੁੱਝਾਂ ਮੀਲਾਂ ਦੇ ਬ੍ਰਿਤ ਵਾਲੇ ਗੋਲਾਕਾਰ ਸੈਂਕੜੇ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਲੱਖਾਂ ਕੁੱਝਾਂ ਅਰ ਗਿਣਤੀ ਤੋਂ ਰਹਿਤ ਵਿੱਥਾਂ ਪੁਰ ਹੋ ਕੇ ਹੁਕਮ ਦੇ ਬੌਧੇ ਗੇੜੇ ਮਾਰ ਕੇ ਸਿਰਜਣਹਾਰ ਦੇ ਸਦਾਨੰਦ ਰਹਿਣ ਵਾਲੇ ਸਰੂਪ ਵਿਚੋਂ ਆਨੰਦ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਕਰਕੇ ਆਨੰਦ ਤੇ ਤਮਾਸ਼ੇ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਅਰ ਕਰਤਾਰ ਦੇ ਹੁਕਮ ਨਾਲ ਅਕਾਸ਼ ਪੁਲਾੜ ਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਇਸ ਤਮਾਸ਼ੇ ਲਈ ਤਮਾਸ਼ਾ ਘਰ ਬਣਿਆਂ।

ਇਸ ਸਾਰੀ ਰਚਨਾ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਰਚਣਹਾਰ ਆਪ ਬੈਠ ਕੇ ਆਪਣੀ ਸੱਤਾ ਨਾਲ ਸਾਰੇ ਰਚੇ ਹੋਏ ਨੂੰ ਮਾਨੋ ਤੋਰਦਾ ਜਾਪੇ, ਜਿਵੇਂ ਮਹਿਲ ਬਣਾ ਕੇ ਵਿਚ ਮਾਲਕ ਬਣ ਕੇ ਬਿਰਾਜ ਗਿਆ ਹੈ। ਕੋਈ ਇਹ ਨਾ ਸਮਝੇ ਕਿ ਆਪ ਬੀ ਕੋਈ ਸੂਰਜ ਬਣ ਕੇ ਨਾਮ ਰੂਪ ਵਾਲਾ ਹੈ ਤੇ ਵਿਚ ਆ ਬੈਠਾ ਹੈ, ਨਹੀਂ ਉਸ ਦੀ ਕਲਾ, ਉਸ ਦੀ ਸੱਤਾ ਦਾ ਸਾਰੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੇ ਸਿਰ ਤੇ ਕੁੰਡਾ ਵਤ ਰੱਖਿਆ ਗਿਆ ਤੇ ਆਪ ਵਿਚ ਵਿਆਪਕ ਰੂਪ ਵਿਚ ਵਿਦਮਾਨ ਹੈ ਤੇ ਦੇਖਣਹਾਰ ਹੈ।

ਆਪ ਨਿਰਵਿਕਾਰ, ਵੱਖਰਾ, ਜਿਹਾ ਰਚਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲੇ ਸੀ ਤਿਹਾ ਰਚਣ ਵੇਲੇ (ਸਭ ਤੇਰੀ ਕੁਦਰਤਿ ਤੂੰ ਕਾਦਿਰੁ ਕਰਤਾ ਪਾਕੀ ਨਾਈ ਪਾਕੁ॥ ਨਾਨਕ ਹੁਕਮੈ ਅੰਦਰਿ ਵੇਖੈ ਵਰਤੈ ਤਾਕੇ ਤਾਕੁ॥) ਤੇ ਤਿਹਾ ਹੀ ਰਚ ਕੇ ਸੰਭਾਲਣ ਵੇਲੇ ਸਤਿ ਚਿਤ ਅਨੰਦ, ਘਟ ਘਟ ਦਾ ਪ੍ਰਕਾਸੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਪਿਆ ਲਿਸ਼ਕਾਂ ਮਾਰੇ।

ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ਗੰਗਿ ਰਵਾਈ ਬੈਠਾ ਵੇਖੈ ਵਖਿ ਇਕੇਲਾ ॥

ਅੰਗ - ੩੪੭

ਹੁਣ ਪੌਣ ਪਾਣੀ ਅਗਨੀ ਪ੍ਰਿਥਵੀ ਆਦਿ ਦੇ ਕੋਤਕਾਂ ਨਾਲ ਨਾਨਾ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬਣਨ ਲੱਗੀ। ਹੋਰਨਾਂ ਧਰਤੀਆਂ ਤੇ ਗ੍ਰਹਿ ਨਾਲੋਂ ਕੁਛ ਆਪਣੀ ਧਰਤੀ ਦਾ ਹਾਲ ਐਉਂ ਦਾ ਦਿੱਸਿਆ-

ਪਹਿਲੇ ਜਦ ਧਰਤੀ ਅਜੇਹੀ ਚੰਗੀ ਠਰੀ ਨਹੀਂ ਸੀ, ਗਰਮ ਚਿੱਕੜ ਅਰ ਤਪਤ ਵਾਯੂ ਚਲਦੀ ਸੀ, ਤਦ ਅਸਚਰਜ ਪ੍ਰਕਾਰ

ਦੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦਿੱਸੀ ਅਰ ਅਦਭੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀ ਬਨਸਪਤਿ ਦਿਸਦੀ ਸੀ ਜਿਸ ਦਾ ਹੁਣ ਕਿਤੇ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲਗਦਾ। ਜੀਵ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਬੀ ਬੜੀ ਅਨੋਖੀ, ਬੜੀ ਬੜੀ ਡੀਲ ਦੀ ਤੇ ਬੜੇ ਬੜੇ ਡਰਾਉਣੇ ਕੱਦਾਂ ਦੇ ਜਾਨਵਰ ਦਿੱਸੇ। ਜਦ ਸਰਦੀ ਵਧੀ ਤਾਂ ਇਹ ਸਭ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਲੋਪ ਹੋ ਗਈ। ਧਰਤੀ ਦਾ ਰੂਪ ਪਹਾੜਾਂ ਮੈਦਾਨਾਂ ਤੇ ਟੋਹਿਆਂ ਵਾਲਾ ਜਿਹਾ ਕਿ ਅੱਜਕੱਲ੍ਹ ਹੈ, ਨਿਕਲ ਆਇਆ। ਟੋਹੇ ਜਲ ਨਾਲ ਭਰ ਕੇ ਸਮੁੰਦਰ ਬਣ ਗਏ, ਅਰ ਸੁਹਾਉਣੀ ਪੌਣ ਵਗਣ ਲੱਗੀ। ਸਾਰੇ ਪੱਥਰ ਸੈਲ ਆਦਿ ਰੂਪ ਵਿਚ ਖਾਣੀ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਹੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗੀ। ਫੇਰ ਇਸ ਵਿਚ ਅਸਚਰਜ ਕੌਤਕ ਹੋਏ। ਸੂਰਜ ਦੀਆਂ ਕਿਰਨਾਂ ਅਰ ਜਲ ਪੌਣ ਦੇ ਅਸਰਾਂ ਨਾਲ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਵਿਚ ਕਿਤੇ-ਕਿਤੇ ਐਸੀ ਲਟਕ ਆਈ ਮਾਨੋਂ ਉਸ ਵਿਚ ਜੀਵਣ ਕਣੀ ਆ ਵੱਠੀ ਹੈ, ਹਾਂ ਉਸ ਵਿਚ ਅਗੰਮੋਂ ਜਾਨ ਪੈ ਗਈ ਹੈ। ਇਕ ਨਵੀਂ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਉਪਜੀ (ਉਹ ਬਨਸਪਤੀ ਸੀ) ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੀਆਂ ਉੱਲੀਆਂ ਤੇ ਨਪੂਨ ਭਾਂਤ ਦੇ ਪੌਦੇ ਬਣੇ, ਬੂਟੇ ਪੌਦੇ ਬ੍ਰਿਛ ਆਦਿ ਬਣੇ ਤੇ ਇਕ ਦੂਜੀ ਭਾਂਤ ਨਾਲੋਂ ਕੋਈ ਨਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ਤਾ ਲੈ ਕੇ ਧਰਤੀ ਨੂੰ ਸੁਹਾਣਿਆਂ ਕਰਨ ਲੱਗੇ। ਹਰ ਬਨਸਪਤੀ ਵਿਚ ਖਾਸ ਗੁਣ ਹੁੰਦੇ, ਉੱਲੀ ਆਦਿ ਤੋਂ ਲੈ ਕੇ ਐਥੋਂ ਤੀਕ ਦੇ ਬੂਟੇ ਹੋਏ ਕਿ ਜੋ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦਾ ਅਸਰ ਮਲੂਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਛੁਟ ਤਵੱਚਾ ਗਿਆਨ ਵਾਲੇ ਬੀ ਹੋਏ ਅਰ ਕਈ ਕੁਝ ਜੀਵਾਂ ਦੀ ਡੌਲ ਪਰ ਅਰ ਬਨਸਪਤੀ ਤੋਂ ਨਿਰਾਲੇ ਢੰਗ ਪੁਰ ਮਾਨੋਂ ਖਾਣਾ ਖਾਣ ਲੱਗੇ। ਫਿਰ ਦੇਖੋ ਇਕ ਹੋਰ ਅਚਰਜ ਜੀਵਨ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਤੁਰੀ ਅਰ ਗੰਡੋਏ ਕੀਤੇ ਪਤੰਗੇ ਆਦਿਕ ਬਣੇ ਫੇਰ ਸਰਪ ਤੇ ਪੰਛੀ ਆਦਿ ਬਣ ਗਏ। ਫੇਰ ਮੱਖੀਆਂ, ਫੇਰ ਕਈ ਪ੍ਰਕਾਰ ਦੇ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਚੁਪਾਏ (ਕਈ ਜਨਮ ਗਜ ਮੀਨ ਕੁਰੰਗਾ) ਆਦਿ ਜਨੌਰਾਂ ਦੀਆਂ ਦੇਹਾਂ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗ ਪਈਆਂ। ਤਰ੍ਹਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਬੰਦਰ ਤੇ ਬਨਮਾਣਸ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਜੀਵਨ ਦਾ ਕਿਣਕਾ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਰ ਲੱਖਾਂ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੂਨਾਂ ਵਿਚ ਫਿਰ ਫਿਰ ਕੇ ਪ੍ਰਮਾਤਮਾ ਦੀ ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਕ੍ਰਿਤੀ ਦੇ ਸਾਰੇ ਘਰਾਂ ਵਿਚ ਸਫਰ ਕਰ ਕਰਕੇ ਸਾਰੇ ਗੁਣਾਂ ਦਾ ਪੁੰਜ ਬਣ ਗਿਆ, ਮਾਨੋਂ ਜੋ ਜੋ ਗੁਣ ਜੀਵ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਵਿਚ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਸਵੱਛ ਬਿਵਸਥਾ ਵਿਚ ਇਕੱਠੇ ਹੁੰਦੇ-ਹੁੰਦੇ ਅਰ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦੀ ਪ੍ਰੇਰਨਾ ਨਾਲ ਮਿਲ ਮਿਲ ਕੇ ਅਕਲ ਨਾਲ ਗੁਨੀਜ ਕੇ ਮਾਨੁਖ (ਚਿਰੰਕਾਲ ਇਹ ਦੇਹ ਸੰਜਰੀਆ) ਦਾ ਪੁਤਲਾ ਸਿਰੇ ਚੜ੍ਹਿਆ। ਜੋ ਸਮਿਆਂ ਵਿਚ ਅਕਲੰਯਾ ਤੇ ਚਾਤੁਰ ਹੋ ਗਿਆ। ਇਸ ਮਾਨੁਖ ਸ਼ਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਫੇਰ ਉਹੋ ਦਸਾ ਹੋਈ ਜੋ ਪੁੱਠੇ ਚੱਕਰ ਚਲਦੇ ਵੇਲੇ ਪਹਿਲਾਂ ਵੇਖੀ ਸੀ। ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਜਿਵੇਂ ਓਨਾਂ ਸਮਾਂ ਫੇਰ ਬਤੀਤ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਇਸ ਵੇਲੇ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਇਸਤ੍ਰੀ ਨੇ ਜੋ ਪੌਣ ਵਿਚ ਉਡਦੀ ਸੀ, ਸਿਰ ਫੜ ਕੇ ਜ਼ੋਰ ਨਾਲ ਫੇਰਿਆ ਅਰ ਚੱਕਰ ਦੇ ਕੇ ਇਕ ਐਸੀ ਥਾਂ ਤੇ ਸਿੱਟਿਆ ਕਿ ਜਿੱਥੇ ਕਿ ਬੜਾ ਰਮਣੀਕ ਬਨ ਸੀ। ਕਰੜੇ ਰੋੜਾਂ ਤੇ ਕੰਕਰਾਂ ਦਾ ਇਕ ਥੜਾ ਜਿਹਾ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਸੀ, ਓਥੇ ਇਕ ਅਤਿ ਸੁੰਦਰ ਪੁਰਖ, ਜਿਸ ਜੈਸਾ ਸੁਹਣਾ ਅਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਵਾਲਾ ਨਾ ਕਦੇ ਡਿੱਠਾ ਨਾ ਸੁਣਿਆ ਹੋਵੇ, ਸਮਾਧਿ ਲਾਈ ਉਤੇ ਬੈਠਾ ਸੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਰੂਪ ਦੇਖ ਕੇ ਮਨ ਅਤਿ ਆਨੰਦ ਹੋਇਆ ਅਰ ਨੈਣ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਜੁੜ ਗਏ। ਇੰਨੇ ਚਿਰ ਨੂੰ ਇਕ ਹੋਰ ਪਤਰੇਲੇ ਤੇ ਲੰਮੇਰੇ ਸਰੀਰ ਵਾਲੇ, ਜੋ ਦਿਲ

ਦੀ ਗਰੀਬੀ ਅਰ ਭੋਲੇਪਨ ਦੇ ਅਵਤਾਰ ਜਾਪਦੇ ਸਨ, ਅੱਕਾਂ ਦੀਆਂ ਕਰੁੰਬਲੀਆਂ ਤੇ ਫੁੱਲ ਲੈ ਕੇ ਆਏ ਤੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਧਰ ਕੇ ਪਰ੍ਹੇ ਜਾ ਕੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਆਪ ਬੀ ਟਿਕ ਗਏ। ਕੁਛ ਕਾਲ ਮਗਰੋਂ ਇਹ ਦੂਸਰੇ ਸੱਜਣ ਜੀ ਉਠੇ ਤੇ ਇਧਰ ਤੱਕ ਕੇ ਬੋਲੇ -

ਏਹ ਆਪ ਜੀ ਹਨ, ਖੁਦ ਆਪ। ਆਪ ਆਪ ਦੇ ਬਖਸ਼ੇ ਹੋਏ, ਆਪ। ਆਪੇ ਦੀ ਮਿਹਰ ਦੇ ਸਾਜੇ ਹੋਏ ਆਪ। ਆਪੇ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਘਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਆਪ। ਛੱਤੀ ਜੁਗਾਂ ਤੋਂ ਘਾਲ ਕਰ ਰਹੇ ਆਪ। ਜਫਰ ਜਾਲਦੇ ਹਨ, ਪਰ ਆਪੇ ਵਿਚ ਆਪੇ ਦੀ ਯਾਦ ਵਿਚ ਆਪ ਹਨ, ਜੁਗ ਪਲਟੇ ਪਰ ਆਪ ਨੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਭੁਲਾਇਆ। ਏਥੇ ਜਦ ਦੇ ਬੈਠੇ ਹਨ ਅੱਕ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਪਾਣੀ ਪੀਂਦੇ ਹਨ। ਧੁੱਪ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਪੌਂਹਦੀ, ਠੰਢ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਲਗਦੀ। ਸਮੁੰਦਰ ਦੀਆਂ ਠਾਠਾਂ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਵਿਗਾੜਦੀਆਂ। ਸੱਪ ਸ਼ੇਰ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿੰਦੇ। ਨੀਂਦ ਭੁੱਖ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਨਹੀਂ ਅਕਾਉਂਦੀਆਂ। ਬੱਸ ਇਕ ਰਸ ਪ੍ਰੇਮ ਮਗਨ ਹਨ।

5. ਮਾਤ ਲੋਕ ਤੋਂ ਸੱਚ ਖੰਡ

ਇਹ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਦਿਲ ਦਿਲਗੀਰੀ ਫੜਦਾ ਸੀ ਕਿ ਰਚਨਾਂ ਦੇ ਕੌਤਕ ਤੱਕ ਕੇ ਕੀ ਲੈਣਾ ਸੀ, ਛੱਤੀ ਜੁਗ ਅੱਖ ਫਰੱਕੇ ਵਿਚ ਬੀਤ ਗਏ, ਕੌਤਕਕੋਡ ਤਮਾਸ਼ਿਆਂ ਵੇਖਣ ਵਿਚ। ਕਾਸ਼ ਇਹ ਸਮਾਂ ਇਸ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਲੰਘਦਾ। ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ 'ਆਦਿ' ਵਿਚ ਹੋਏ ਸਨ। ਉਹੋ ਹਨ ਜੋ ਪੁਰੇ ੧੯ ਗੁਰੂ ਸਰੂਪ ਹੋ ਕੇ ਦਿੱਸੇ ਸਨ। ਉਹੋ ਹਨ ਪਰ ਆਹ ਮਨ! ਜੇ ਤੂੰ ਮਨ ਨਾ ਹੁੰਦਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰੇਮ ਮੂਰਤੀ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦਾ। ਵਾਹ ਵਾਹ! ਸੁਕਰ ਕਰ ਕਿ ਫੇਰ ਦਰਸ਼ਨ ਤਾਂ ਹੋ ਗਿਆ।

ਇੰਨੇ ਨੂੰ ਇਕ ਅਗੰਮੀ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ -

ਪਹਿਲਾ ਰੂਪ - ਨਾਨਕ ਸਦੀਵੇਗਾ।

ਦੂਜਾ ਰੂਪ ਅੰਗਦ ਸਦੀਵੇਗਾ।

'ਨਾਨਕ' ਤੇ 'ਅੰਗਦ' ਸੁਣ ਕੇ ਲੁੰ-ਲੁੰ ਵਿਚ ਹੋਰ ਵਧੇਰੀ ਠੰਡ ਤੇ ਮਿਠਾਸ ਪੈ ਗਈ। ਨਾਮ ਦੀ ਮਿਠਾਸ ਕੇਡੀ ਪਿਆਰੀ ਹੈ।

ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ!

ਪੰਨ ਗੁਰੂ ਅੰਗਦ!

ਫੇਰ ਕਿੰਨਾ ਕਾਲ ਉਸ ਸੁਹਾਵੇ ਦਿਲ-ਖਿੱਚ ਦਰਸ਼ਨ ਵਿਚ ਲੰਘ ਗਿਆ, ਕੁਝ ਪਤਾ ਨਹੀਂ ਲੱਗਾ। ਅਚਾਨਕ ਇਕ ਦਿਨ ਮੀਂਹ ਹਨੇਰੀ, ਬੱਦਲ, ਬਿਜਲੀ, ਗੜੇ, ਬਰਫ ਭੁਚਾਲ ਤੇ ਸਮੁੰਦਰ ਦਾ ਹੜ੍ਹ ਆਇਆ, ਮਾਨੋਂ ਸਾਰੇ ਉਪਦ੍ਰਵਾਂ ਦੀ ਕਾਂਗ ਆ ਗਈ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਨਹੀਂ ਡੋਲੇ, ਹਿੱਲੇ ਤਕ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਆਪ ਦੇ ਲੁੰ ਲੁੰ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਬੜੀ ਪਿਆਰੀ ਖੁਸ਼ਬੁ ਅਰ ਇਕ ਸੁਰੀਲੀ ਸੁਰ ਨਿਕਲਦੀ ਸੀ -

ਹੁਕਮਿ ਰਜਾਈ ਚਲਣਾ ਨਾਨਕ ਲਿਖਿਆ ਨਾਲਿ ॥ ਅੰਗ - ੧

ਫੇਰ ਵਾਜੇ ਵੱਜਣ ਲੱਗ ਗਏ ਅਰ ਏਹ ਆਵਾਜ਼ ਆਈ -

ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵੈ ਸਾਈ ਭਲੀ ਕਾਰ ॥ ਤੂ ਸਦਾ ਸਲਾਮਤਿ ਨਿਰੰਕਾਰ ॥

ਅੰਗ - ੩

ਹੁਣ ਰੋੜਾਂ ਦੇ ਬਿਸਤਰੇ ਦਾ ਰੰਗ ਮਖਮਲ ਦਾ ਹੋ ਗਿਆ। ਫੇਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਬਣ ਗਿਆ, ਅਰ ਸਿੰਘਾਸਨ ਉਠਿਆ। ਉਹ ਮੂਰਤੀ, ਜੋ ਸੇਵਾ ਕਰਦੀ ਸੀ, ਜੋ 'ਅੰਗਦ' ਜੀ ਕਰਕੇ ਦੱਸੀ ਗਈ ਸੀ, ਦੌੜ ਕੇ ਚਰਨਾਂ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਈ, ਜਿਕੁਰ ਨਿਰਮਲ ਹਿਰਦੇ ਵਿਚ ਗਰੀਬੀ ਸਮਾਅ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਜਿਵੇਂ ਜਲ ਕੁੰਡ ਵਿਚ ਜਲ ਜਿਵੇਂ ਧੁੱਪ ਵਿਚ ਚੰਦ ਦੀ ਲੋ। ਹੁਣ ਉਹ ਤਖਤ ਬਿਜਲੀ ਵਾਂਗ ਚਮਕਣ ਲਗ ਗਿਆ, ਤੱਤਾਂ ਦਾ ਜੁੱਧ ਦੂਰ ਹੋਇਆ ਅਰ ਬਾਹਰਲੀ ਅੱਖ ਨੂੰ ਐਉਂ ਜਾਪੇ ਮਾਨੋਂ ਸੀਤਲ ਪੌਣ ਦੇ ਮੋਢਿਆਂ ਤੇ ਚੁੱਕਿਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਤਖਤ ਉੱਪਰ ਉੱਪਰ ਉਡਾ ਗਿਆ। ਇਸ ਵੇਲੇ ਅਚਰਜ ਸ਼ਬਦ ਹੁੰਦੇ ਸਨ, ਅਰ ਖੁਸ਼ੀ ਦੇ ਅਵਾਜ਼ੇ ਸੁਣਾਈ ਦਿੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਜਿਸ ਦਾ ਵਰਣਨ ਕਰਨਾ ਕਠਨ ਹੈ, ਇਹ ਜਾਪਦਾ ਸੀ ਕਿ ਆਕਾਸ਼ ਨੂੰ ਜੀਭ ਲੱਗ ਗਈ ਹੈ। ਕੋਈ ਗਾਉਂਦੇ ਹਨ ਅਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੈਨ -

ਸਚਖੰਡ ਵਸੈ ਨਿਰੰਕਾਰੁ ॥

ਉਪਰ ਉਡਦਾ ਤਖਤ ਐਸੇ ਥਾਂ ਤੇ ਪਹੁੰਚਾ ਜੋ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਕੇਂਦਰ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਜਿੱਥੋਂ ਸਭ ਲੋਕ ਤੇ ਖੰਡ ਦਿਸਦੇ ਸਨ। ਇੱਥੋਂ ਦੀ ਗਤੀ ਬੜੀ ਨਿਰਾਲੀ ਸੀ। ਪੌਣ ਨਹੀਂ, ਪਾਣੀ ਨਹੀਂ, ਮਾਇਕ ਪਦਾਰਥ ਕੋਈ ਨਹੀਂ, ਲੋਕ ਨਹੀਂ, ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਨਹੀਂ, ਪਰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਅਨੇਕ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀਆਂ, ਦੇਸ਼ ਕਾਲ ਦੇ ਅਨੇਕ ਰੰਗ, ਇਕ ਦੂਸਰੇ ਦੇ ਅੰਤਰਗਤ ਅਤੇ ਅਨੇਕ ਅਭੇਤਕ ਪਦਾਰਥ ਦਿਸਦੇ ਤੇ ਭਾਸਦੇ ਹਨ। ਫੇਰ ਇਕ ਅਤਿ ਸੂਖਮ ਅਰ ਤਰਲ ਵਸਤੂ ਹੈ ਜੋ ਅੰਦਰ ਬਾਹਰ ਫਿਰਦੀ, ਅਰ ਆਨੰਦ ਦੇ ਰਹੀ ਹੈ। ਜਦ ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਤਾਂ ਬੜਾ ਭਾਰਾ ਅਭੇਤਿਕ ਸ਼ਹਿਰ ਆ ਗਿਆ, ਜਿਸ ਦੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਸੁੰਦਰਤਾ ਕਹਿਣਾ ਚਾਹੀਏ ਅਰ ਸ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਦੀ ਸਾਰੀ ਸੁੰਦਰਤਾ ਨੂੰ ਉਸ ਦਾ ਧੋਣ ਆਖਣਾ ਲੋੜੀਏ। ਹੁਣ ਦਰਵੱਜੇ ਦੇ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚੇ, ਕੀ ਦੇਖਦੇ ਹਾਂ ਬਾਹਰ ਵਾਰ ਦੋਹੀਂ ਦਾਈ ਕਤਾਰਾਂ ਬੱਧੀ ਬੜੇ ਸੁੰਦਰ ਸਰੂਪਾਂ ਵਾਲੇ ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖ ਖੜੇ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਰੀਰ ਨਹੀਂ ਜਾਪਦੇ, ਪਰ ਏਹ ਹੈਨ ਤੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਨਾਮ ਬੀ ਹੈਨ। ਪੁਸ਼ਾਕੇ ਤੇ ਰੰਗ ਅਤਿ ਅਨੂਪਮ ਹੈਨ, ਹੈਨ ਅਰੂਪ, ਫਿਰ ਰੂਪਵਾਨ ਹਨ। ਰੰਗ ਐਸੇ ਹਨ ਕਿ ਨਾ ਲਿਲਾਰੀ ਦੇ ਹੁਨਰ ਵਿਚ, ਨਾ ਆਕਾਸ਼ੀ ਪੀਘ ਵਿਚ, ਨਾ ਸੂਰਜ ਉਦੇ ਅਸਤ ਦੇ ਬੱਦਲਾਂ ਪਰ ਪੈਂਦੇ ਅਕਸਾਂ ਵਿਚ ਕਦੇ ਦੇਖਦੇ ਗਏ ਹਨ, ਪਰ ਕਬੀਰ ਜੀ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੰਖੇਪ ਬਿਵਸਥਾ ਨੂੰ ਇੱਕੁਰ ਦੱਸਦਾ ਹੈ -

ਕੋਟਿ ਸੂਰ ਜਾ ਕੈ ਪਰਗਾਸ ॥

ਕੋਟਿ ਮਹਾਦੇਵ ਅਰੁ ਕਬਿਲਾਸ ॥

ਦੁਰਗਾ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੈ ਮਰਦਨੁ ਕਰੈ ॥

ਬ੍ਰਹਮਾ ਕੋਟਿ ਬੇਦ ਉਚਰੈ ॥ ੧ ॥

ਜਉ ਜਾਚਉ ਤਉ ਕੇਵਲ ਰਾਮ ॥

ਆਨ ਦੇਵ ਸਿਉ ਨਾਹੀ ਕਾਮ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਕੋਟਿ ਚੰਦ੍ਰਮੇ ਕਰਹਿ ਚਰਾਕ ॥

ਸੁਰ ਤੇਤੀਸਉ ਜੇਵਹਿ ਪਾਕ ॥

ਨਵ ਗ੍ਰਹ ਕੋਟਿ ਠਾਢੇ ਦਰਬਾਰ ॥

ਧਰਮ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ॥ ੨ ॥

ਪਵਨ ਕੋਟਿ ਚਉਬਾਰੇ ਫਿਰਹਿ ॥ ਬ

ਸਕ ਕੋਟਿ ਸੇਜ ਬਿਸਥਰਹਿ ॥

ਸਮੁੰਦ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੇ ਪਾਨੀਹਾਰ ॥

ਰੋਮਾਵਲਿ ਕੋਟਿ ਅਠਾਰਹ ਭਾਰ ॥ ੩ ॥

ਕੋਟਿ ਕਮੇਰ ਭਰਹਿ ਭੰਡਾਰ ॥

ਕੋਟਿਕ ਲਖਮੀ ਕਰੈ ਸੀਗਾਰ ॥

ਕੋਟਿਕ ਪਾਪ ਪੁੰਨ ਬਹੁ ਹਿਰਹਿ ॥

ਇੰਦ੍ਰ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੇ ਸੇਵਾ ਕਰਹਿ ॥ ੪ ॥

ਛਪਨ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੈ ਪ੍ਰਤਿਹਾਰ ॥

ਨਗਰੀ ਨਗਰੀ ਖਿਅਤ ਅਪਾਰ ॥

ਲਟ ਛੂਟੀ ਵਰਤੈ ਬਿਕਰਾਲ ॥

ਕੋਟਿ ਕਲਾ ਖੇਲੈ ਗੋਪਾਲ ॥ ੫ ॥

ਕੋਟਿ ਜਗ ਜਾ ਕੈ ਦਰਬਾਰ ॥

ਗੰਧੁਬ ਕੋਟਿ ਕਰਹਿ ਜੈਕਾਰ ॥

ਬਿਦਿਆ ਕੋਟਿ ਸਭੈ ਗੁਨ ਕਰੈ ॥

ਤਉ ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕਾ ਅੰਤੁ ਨ ਲਹੈ ॥ ੬ ॥

ਬਾਵਨ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੈ ਰੋਮਾਵਲੀ ॥

ਰਾਵਨ ਸੈਨਾ ਜਹ ਤੇ ਛਲੀ ॥

ਸਹਸ ਕੋਟਿ ਬਹੁ ਕਹਤ ਪੁਰਾਨ ॥

ਦੁਰਜੋਧਨ ਕਾ ਮਥਿਆ ਮਾਨੁ ॥ ੭ ॥

ਕੰਦੁਪ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੈ ਲਵੈ ਨ ਧਰਹਿ ॥

ਅੰਤਰ ਅੰਤਰਿ ਮਨਸਾ ਹਰਹਿ ॥

ਕਹਿ ਕਬੀਰ ਸੁਨਿ ਸਾਰਿਗਪਾਨ ॥

ਦੇਹਿ ਅਭੈ ਪਦੁ ਮਾਂਗਉ ਦਾਨ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੩

ਪੁਨਾ : ਸਤਰਿ ਸੈਇ ਸਲਾਰ ਹੈ ਜਾ ਕੇ ॥

ਸਵਾ ਲਾਖੁ ਪੈਕਾਬਰ ਤਾ ਕੇ ॥

ਸੇਖ ਜੁ ਕਹੀਅਹਿ ਕੋਟਿ ਅਠਾਸੀ ॥

ਛਪਨ ਕੋਟਿ ਜਾ ਕੇ ਖੇਲ ਖਾਸੀ ॥ ੧ ॥

ਮੇ ਗਰੀਬ ਕੀ ਕੇ ਗੁਜਰਾਵੈ ॥

ਮਜਲਸਿ ਦੂਰਿ ਮਹਲੁ ਕੇ ਪਾਵੈ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥

ਤੇਤੀਸ ਕਰੋੜੀ ਹੈ ਖੇਲ ਖਾਨਾ ॥

ਚਉਰਾਸੀ ਲਖ ਫਿਰੈ ਦਿਵਾਨਾਂ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੧

ਏਹ ਅਰ ਹੋਰ ਕਈ ਕਈ ਭਾਂਤਿ ਦੇ ਜੀਵ ਕਹੋ ਯਾ ਰੂਹਾਂ ਕਹੋ ਜੋ ਅਨੇਕਾਂ ਗ੍ਰਹਿ ਤੋਂ ਆਤਮ ਤਰੱਕੀਆਂ ਕਰ ਕਰਕੇ ਉਥੇ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਨ, ਸਫਾਂ ਬੱਧੀ ਐਉਂ ਕੋਈ ਅਰੂਪ ਵਾਜੇ ਵਜਾਉਂਦੇ ਖੜੇ ਸਨ, ਜਿੱਕੁਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜੇ ਦੇ ਆਇਆਂ ਸਾਡੇ ਸ਼ਹਿਰਾਂ ਵਿਚ ਰਾਗ ਰੰਗ ਹੁੰਦੇ ਹਨ।

ਜਾਂ ਤਖਤ ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚਾ ਤਾਂ ਸਾਰੇ ਜਣੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜਸ ਗਾਉਂਦੇ ਹੋਏ -

ਕਬਿ ਕਲ ਸੁਜਸੁ ਗਾਵਉ ਗੁਰ ਨਾਨਕ

ਰਾਜੁ ਜੋਗੁ ਜਿਨਿ ਮਾਇਓ ॥

ਅੰਗ - ੧੩੮੯

ਡੰਡੋਤਾਂ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚ ਜਦ ਲੰਘ ਗਏ, ਤਦ ਇਕ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਮਾਨੋਂ ਰਚਨਾ ਡਿੱਠੀ, ਬੜੀ ਅਦਭੁਤ,

ਬੜੀ ਅਸਚਰਜ। ਜਿੱਕੁਰ ਸਾਡੇ ਅਸਥੂਲ ਜੀਵਾਂ ਦੇ ਅਸਥੂਲ ਘਰ ਤਿਵੇਂ ਉਹਨਾਂ ਸੂਖਮ ਲੋਕਾਂ ਦੇ ਸੂਖਮ ਮਕਾਨ ਸਨ, ਜੋ ਗਿਆਨਇੰਦ੍ਰਿਆਂ ਦਵਾਰਾ ਤਾਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਨਹੀਂ ਸਨ ਹੁੰਦੇ ਪਰ ਕੋਈ ਸੂਖਮ ਸੋਝੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹੋਂਦ ਨੂੰ ਸੁਝਾਉਂਦੀ ਸੀ।

ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਨੇੜੇ ਜਾ ਕੇ ਇਕ ਐਸੀ ਚੀਜ਼ ਆ ਕੇ ਪ੍ਰਵੇਸ਼ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸੰਸਾਰਕ ਅਕਾਲ ਮਨ ਆਦਿ ਸਭ ਬਦਾਮ ਦੇ ਛਿੱਲੜ ਵਾਂਗ ਝੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਅਰ ਇਕ ਹੋਰ ਬੁੱਧੀ ਪੈਦਾ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਉਹ ਬੜੀ ਵਿਲੱਖਣ ਚੀਜ਼ ਹੈ। ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਗੱਲਾਂ ਦਾ ਵਰਣਨ ਉਤੇ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ ਇਸ ਬੁੱਧੀ ਕਰਕੇ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦੀਆਂ ਹਨ, ਨਹੀਂ ਤਾਂ ਅਰੂਪ ਰੂਪ ਨੂੰ ਦੇਖਣਾ ਤੇ ਸਮਝਣਾ ਤਾਂ ਕਿਤੇ ਰਿਹਾ, ਖਿਆਲ ਹੀ ਉਰੇ ਰਹਿ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਉਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੀ ਰਚਨਾ ਦਾ ਪਤਾ ਲਾਉਣ ਲਈ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਦਾ ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਹੈ -

ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਮਨਿ ਵਸੈ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਦੁਰਤੁ ਸਭੁ ਨਸੈ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਰੀਤਿ ॥
 ਸੰਤਸੰਗਿ ਹੋਇ ਏਕ ਪਰੀਤਿ ॥ ੧ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲੁ ਤਹਾ ਕਾ ਨਾਉ ॥
 ਪਾਰਬ੍ਰਹਮ ਕੇਵਲ ਗੁਣ ਗਾਉ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਜਨਮ ਮਰਣੁ ਰਹੈ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਜਮੁ ਕਿਛੁ ਨ ਕਹੈ ॥
 ਸੰਤਸੰਗਿ ਹੋਇ ਨਿਰਮਲ ਬਾਣੀ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਾਮੁ ਵਖਾਣੀ ॥ ੨ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਕਾ ਨਿਹਚਲ ਆਸਨੁ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਪਾਪ ਬਿਨਾਸਨੁ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਨਿਰਮਲ ਕਥਾ ॥
 ਸੰਤਸੰਗਿ ਹਉਮੈ ਦੁਖ ਨਸਾ ॥ ੩ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਕਾ ਨਹੀ ਬਿਨਾਸੁ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਮਹਿ ਹਰਿ ਗੁਣਤਾਸੁ ॥
 ਸੰਤ ਮੰਡਲ ਠਾਕੁਰ ਬਿਸ਼ਾਮੁ ॥
 ਨਾਨਕ ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਭਗਵਾਨੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੬

ਇਸ ਸ਼ਹਿਰ ਦੇ ਮਾਨੋ ਮੱਧ ਵਿਚ ਇਕ ਬੜਾ ਸੁੰਦਰ ਮਹਿਲ ਆਇਆ। ਇਸ ਦੀ ਰਚਨਾ ਸਾਰੇ ਸ਼ਹਿਰ ਨਾਲੋਂ ਸੁੰਦਰ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਸਾਰੀ ਇਮਾਰਤ ਪਾਰਦਰਸ਼ਕ ਅਰ ਅਭੋਤਕ ਤੇ ਬਿਜਲੀ ਤੋਂ ਕੋੜ੍ਹਾਂ ਕੋੜ੍ਹ ਗੁਣਾਂ ਵਧੀਕ ਤਰਲ ਹੈ। ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਇਸ ਦਾ ਅਕਹਿ, ਸ਼ਕਤੀ ਇਸ ਦੀ ਮਹਾਨ ਹੈ। ਜਿੱਕੁਰ ਡੋਰ ਨਾਲ ਗੁੱਡੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਤਿੱਕੁਰ ਸਹਾਰੇ ਪਾਏ ਆਪਣੇ ਮਾਰਗਾਂ ਵਿਚ ਘੁੰਮ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਹ ਸਾਰੇ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਹਨ, ਪਰ ਇਹ ਅੱਖਾਂ ਦਾ ਵਿਸ਼ਾ ਨਹੀਂ -

ਅਗਮ ਦੁਗਮ ਗੜਿ ਰਚਿਓ ਬਾਸ ॥
 ਜਾ ਮਹਿ ਜੋਤਿ ਕਰੇ ਪਰਗਾਸ ॥
 ਬਿਜਲੀ ਚਮਕੈ ਹੋਇ ਅਨੰਦੁ ॥
 ਜਿਹ ਪਉੜੇ ਪ੍ਰਭ ਬਾਲ ਗੋਬਿੰਦੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੬੨

ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਮਹਿਲ ਦੇ ਅੰਦਰ ਗਏ, ਬ੍ਰਹਮਾ ਬੰਦ ਹੋ ਗਿਆ।

ਪਰ ਫਿਰ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਖੁੱਲੇ। ਅੰਦਰ ਵੜਦਿਆਂ ਸਾਡੀ ਉਸ ਅਦਭੁਤ ਅਕਾਲ ਨੇ ਬੀ ਜੋ ਹੁਣ ਤੱਕ ਸਮਝ ਤੇ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਰਹੀ ਸੀ, ਚੱਕਰ ਖਾਧਾ ਓਥੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੀ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਹੋ ਗਿਆ। ਉਹ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਐਸਾ ਸੀ ਤੇ ਤੇਜ ਐਤਨਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਕਿਹਾ ਜਾਵੇ, ਅਕਹਿ ਹੈ, ਅਕਹਿ ਹੈ। ਕਹਿਣ ਵਿਚ ਹੱਦ ਬੰਦੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਉਹ ਬੇਹੱਦ ਦੀ ਵਲੈਤ ਹੈ। ਥੋੜ੍ਹੇ ਚਿਰ ਮਗਰੋਂ ਕੀ ਦਿੱਸਣ ਲੱਗਾ? ਚਿਰ ਤਾਂ ਓਥੇ ਹੋਇਆ ਹੀ ਨਾ। ਬੱਸ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਕ ਸੁੰਦਰ ਤਖਤ ਪੁਰ, ਜਿਸਦਾ ਪਿੱਛੇ ਵਰਣਨ ਹੋ ਚੁੱਕਾ ਹੈ। ਜਯੋਤੀਮਯ ਪਰਮਾਤਮਾ ਸਰਬ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਦੇ ਅਧਿਸ਼ਟਾਨ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਬਿਰਾਜਮਾਨ ਹਨ ਤਿਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਸਰੂਪ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਬੜੇ ਪ੍ਰੇਮ, ਸ਼ਰਧਾ, ਭਗਤੀ, ਅਹੰਤਾ ਦੇ ਅਭਾਵ ਅਰ ਹਰ ਗਲ ਦੀ ਜੋ ਹਉਂ ਕਹਾ ਸਕੇ ਨਿਰਬਿਭੁਤ ਕੀਤੇ ਹੋਏ, ਸਤਿ ਸਰੂਪ ਬਣੇ ਖੜੇ ਹਨ। ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਵਿਚਕਾਰ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਐਸਾ ਮੇਲਵਾਂ ਪਰਵਾਹ ਖੜਾ ਹੈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਨੂੰ ਏਕਤਾ ਵਿਚ ਲੀਨ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਭਗਤੀ ਦੀ ਪ੍ਰੇਮ ਵਾਲੀ ਭਿੰਨਤਾ ਦਿਖਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਵਰਣਨ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਪ੍ਰਕਾਰ ਕਥਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਆਗੈ ਦਯੁ ਪਾਛੈ ਨਾਰਾਇਣੁ ॥

ਮਧਿ ਭਾਗਿ ਹਰਿ ਪ੍ਰੇਮ ਰਸਾਇਣੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੩੭

ਆਪ ਦੇ ਪਿੱਛੇ ਵਾਰ ਦੁਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਨਾਮ ਦੇਵ ਕਬੀਰ, ਤਿਲੋਚਨ ਆਦਿ ਭਗਤ ਅਰ ਹੋਰ ਬੜੇ-ਬੜੇ ਸੰਤ ਅਵਤਾਰ ਪੈਗੰਬਰ ਕਈ ਥਾਵਾਂ ਤੋਂ ਅਰ ਕਈ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡਾਂ ਤੋਂ ਪ੍ਰੇਮ ਭਗਤੀ ਕਰ ਸੱਚੇ ਮਹਿਲ ਵਿਚ ਸੱਚੇ ਹੋਏ ਅਦਬ ਨਾਲ ਹਥ ਜੋੜੇ ਖੜੇ ਸਨ ਅਰ ਬੜੀ ਸ਼ਰਧਾ ਤੇ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਵੱਲ ਐਉਂ ਆਨੰਦ ਭਰ ਦੇਖਦੇ ਸਨ, ਜਿੱਕੁਰ ਕਿਸੇ ਰਾਜਾ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਵਜ਼ੀਰ ਅਮੀਰ ਯੁਵਰਾਜ ਟਿੱਕਾ ਜੀ ਵਲ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਦੇਖਦੇ ਹੋਣ। ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਇਸ ਦਸ਼ਾ ਨੂੰ ਐਉਂ ਵਰਣਨ ਕਰਦੇ ਹਨ -

ਕਬੀਰਿ ਧਿਆਇਓ ਏਕ ਰੰਗੁ ॥

ਨਾਮਦੇਵ ਹਰਿ ਜੀਉ ਬਸਹਿ ਸੰਗਿ ॥

ਰਵਿਦਾਸ ਧਿਆਏ ਪ੍ਰਭ ਅਨੂਪੁ ॥

ਗੁਰ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਗੋਵਿੰਦ ਰੂਪੁ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੯੨

ਇਸ ਵੇਲੇ ਭਗਤਾਂ ਨੇ ਇਹ ਉਸਤੁਤੀ ਗਾਵੀਂ -

ਪਰਮਾਦਿ ਪੁਰਖਮਨੋਪਿਮੰ ਸਤਿ ਆਦਿ ਭਾਵ ਰਤੰ ॥

ਪਰਮਦਭੁਤੰ ਪਰਕ੍ਰਿਤਿ ਪਰੰ ਜਦਿਚਿੰਤਿ ਸਰਬ ਗਤੰ ॥ ੧ ॥

ਕੇਵਲ ਰਾਮ ਨਾਮ ਮਨੋਰਮੰ ॥

ਬਦਿ ਅੰਮ੍ਰਿਤੁ ਤਤ ਮਇਅੰ ॥

ਨ ਦਨੋਤਿ ਜਸਮਰਣੇਨ ਜਨਮ ਜਰਾਧਿ ਮਰਣ ਭਇਅੰ ॥

ਅੰਗ - ੫੨੬

ਇਸ ਅਦਭੁਤ ਅਦੁਤੀ ਆਨੰਦਮਯ ਸਮੇਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਦੈਵੀ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਐਸੀ ਉਸਤੁਤੀ ਦੀ ਸੁਗੰਧਿ ਨਿਕਲ ਰਹੀ ਸੀ; ਮਾਨੋਂ ਇਹ ਕਹਿ ਰਹੇ ਹਨ -

ਵਡੇ ਮੇਰੇ ਸਾਹਿਬਾ ਅਲਖ ਅਪਾਰਾ ॥

ਕਿਉ ਕਰਿ ਕਰਉ ਬੇਨੰਤੀ ਹਉ ਆਖਿ ਨ ਜਾਣਾ ॥
ਨਦਰਿ ਕਰਹਿ ਤਾ ਸਾਚੁ ਪਛਾਣਾ ॥ ਅੰਗ - ੫੬੭

ਉਧਰ ਸ੍ਰੀ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਜੀ ਪਰਮ ਆਨੰਦ ਸਰੂਪ ਜੀ ਦੇ ਕੌਤਕ ਦੇਖਿਆਂ ਇਹੋ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਸੀ ਕਿ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਵਰ ਦੇ ਕੇ ਬੜੀ ਵਡਿਆਈ ਬਖਸ਼ ਰਹੇ ਹਨ। ਉਸ ਦਸ਼ਾ ਦਾ ਅਨੁਵਾਦ ਪੰਜਵੇਂ ਸਾਹਿਬਾਂ ਨੇ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਵਿਖੇ ਕੀਤਾ ਹੈ-

ਗੁਨ ਨਾਦ ਧੁਨਿ ਅਨੰਦ ਬੇਦ ॥
ਕਥਤ ਸੁਨਤ ਮੁਨਿ ਜਨਾ ਮਿਲਿ ਸੰਤ ਮੰਡਲੀ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਗਿਆਨ ਧਿਆਨ ਮਾਨ ਦਾਨ ਮਨ ਰਸਿਕ
ਰਸਨ ਨਾਮੁ ਜਪਤ ਤਹ ਪਾਪ ਖੰਡਲੀ ॥ ੧ ॥
ਜੋਗ ਜੁਗਤਿ ਗਿਆਨ ਭੁਗਤਿ
ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਤਤ ਬੇਤੇ ਜਪੁ ਤਪੁ ਅਖੰਡਲੀ ॥
ਓਤਿ ਪੋਤਿ ਮਿਲਿ ਜੋਤਿ ਨਾਨਕ ਕਛੁ ਦੁਖੁ ਨ ਡੰਡਲੀ ॥
ਅੰਗ - ੧੩੨੨

ਹੁਣ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਆਨੰਦ ਅਰ ਸੁਕਰ ਗੁਜ਼ਾਰੀ ਦਾ ਉਹ ਅਚਰਜ ਕੌਤਕ ਦਿਖਾਇਆ ਕਿ ਜੋ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਤੋਂ ਪ੍ਰਤੀਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ -

ਕਰਤਾ ਤੂ ਮੈ ਮਾਣੁ ਨਿਮਾਣੇ ॥
ਮਾਣੁ ਮਹਤੁ ਨਾਮੁ ਧਨੁ ਪਲੈ ਸਾਚੈ ਸਬਦਿ ਸਮਾਣੇ ॥ ਰਹਾਉ ॥
ਤੂ ਪੂਰਾ ਹਮ ਉਰੇ ਹੋਛੇ ਤੂ ਗਉਰਾ ਹਮ ਹਉਰੇ ॥
ਤੁਝ ਹੀ ਮਨ ਰਾਤੇ ਅਹਿਨਿਸਿ ਪਰਭਾਤੇ
ਹਰਿ ਰਸਨਾ ਜਪਿ ਮਨ ਰੇ ॥ ਅੰਗ - ੫੬੭

ਹੁਣ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਜਯੋਤਿ ਸਰੂਪ ਚਿਹਰੇ ਪੂਰੇ ਪਰਮ ਪ੍ਰਸੰਨਤਾ ਨੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਕਿਹਾ -

ਹੇ ਨਾਨਕ ਮੇਰੀ ਉਸਤਤ ਕਰ।

ਪਰ ਸ੍ਰੀ ਸਤਿਗੁਰ ਸਿਰ ਨੀਵਾਂ ਪਾ ਕੇ ਚੁੱਪ ਮਾਨੋ ਇਸ ਭਾਵ ਨੂੰ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਦੇ ਹਨ ਜੋ ਇਸ ਤੁਕ ਵਿਚ ਸਫੁਟ ਹੈ -
.....ਤੇਰੀ ਉਪਮਾ ਤੋਹਿ ਬਨਿ ਆਵੈ ॥ ਅੰਗ - ੧੩੯੬

ਕੁਝ ਚਿਰ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਦਬ ਨਿੰਮ੍ਰਤਾ ਨਾਲ ਸਿਰ ਨਿਵਾਈ ਖੜੇ ਚੁਪ-ਨਾਦ ਵਿਚ ਕੀਰਤੀ ਗਾਉਂਦੇ ਰਹੇ -

ਸੋ ਦਰੁ ਕੇਹਾ ਸੋ ਘਰੁ ਕੇਹਾ ਜਿਤੁ ਬਹਿ ਸਰਬ ਸਮਾਲੇ ॥
ਵਾਜੇ ਨਾਦ ਅਨੇਕ ਅਸੰਖਾ ਕੇਤੇ ਵਾਵਣਹਾਰੇ ॥
ਕੇਤੇ ਰਾਗ ਪਰੀ ਸਿਉ ਕਹੀਅਨਿ ਕੇਤੇ ਗਾਵਣਹਾਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਤੁਹਨੋ ਪਉਣੁ ਪਾਣੀ ਬੈਸੰਤਰੁ ਗਾਵੈ ਰਾਜਾ ਧਰਮੁ ਦੁਆਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਚਿਤੁ ਗੁਪਤੁ ਲਿਖਿ ਜਾਣਹਿ ਲਿਖਿ ਲਿਖਿ ਧਰਮੁ ਵੀਚਾਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਈਸਰੁ ਬਰਮਾ ਦੇਵੀ ਸੋਹਨਿ ਸਦਾ ਸਵਾਰੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਇੰਦ ਇਦਾਸਣਿ ਬੈਠੇ ਦੇਵਤਿਆ ਦਰਿ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਸਿਧ ਸਮਾਧੀ ਅੰਦਰਿ ਗਾਵਨਿ ਸਾਧ ਵਿਚਾਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਜਤੀ ਸਤੀ ਸੰਤੋਧੀ ਗਾਵਹਿ ਵੀਰ ਕਰਾਰੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਪੰਡਿਤ ਪੜਨਿ ਰਖੀਸਰ ਜੁਗੁ ਜੁਗੁ ਵੇਦਾ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਮੋਹਣੀਆ ਮਨੁ ਮੋਹਨਿ ਸੁਰਗਾ ਮਛ ਪਇਆਲੇ ॥
ਗਾਵਨਿ ਰਤਨ ਉਪਾਏ ਤੇਰੇ ਅਠਸਠਿ ਤੀਰਥ ਨਾਲੇ ॥
ਗਾਵਹਿ ਜੋਧ ਮਹਾਬਲ ਸੂਰਾ ਗਾਵਹਿ ਖਾਣੀ ਚਾਰੇ ॥

ਗਾਵਹਿ ਖੰਡ ਮੰਡਲ ਵਰਭੰਡਾ ਕਰਿ ਕਰਿ ਰਖੇ ਧਾਰੇ ॥
ਸੋਈ ਤੁਧੁਨੋ ਗਾਵਹਿ ਜੋ ਤੁਧੁ ਭਾਵਨਿ ਰਤੇ ਤੇਰੇ ਭਗਤ ਰਸਾਲੇ ॥
ਹੋਰ ਕੇਤੇ ਗਾਵਨਿ ਸੇ ਮੈ ਚਿਤਿ ਨ ਆਵਨਿ
ਨਾਨਕੁ ਕਿਆ ਵੀਚਾਰੇ ॥
ਸੋਈ ਸੋਈ ਸਦਾ ਸਚੁ ਸਾਹਿਬੁ ਸਾਚਾ ਸਾਚੀ ਨਾਈ ॥
ਹੈ ਭੀ ਹੋਸੀ ਜਾਇ ਨ ਜਾਸੀ ਰਚਨਾ ਜਿਨਿ ਰਚਾਈ ॥
ਰੰਗੀ ਰੰਗੀ ਭਾਤੀ ਕਰਿ ਕਰਿ ਜਿਨਸੀ ਮਾਇਆ ਜਿਨਿ ਉਪਾਈ ॥
ਕਰਿ ਕਰਿ ਵੇਖੈ ਕੀਤਾ ਆਪਣਾ ਜਿਵ ਤਿਸ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ॥
ਜੋ ਤਿਸੁ ਭਾਵੈ ਸੋਈ ਕਰਸੀ ਹੁਕਮੁ ਨ ਕਰਣਾ ਜਾਈ ॥
ਸੋ ਪਾਤਿਸਾਹੁ ਸਾਰਾ ਪਾਤਿਸਾਹਿਬੁ ਨਾਨਕ ਰਹਣੁ ਰਜਾਈ ॥

ਅੰਗ - ੬

ੴ ਸਤਿ ਨਾਮੁ ਕਰਤਾ ਪੁਰਖੁ ਨਿਰਭਉ ਨਿਰਵੈਰੁ
ਅਕਾਲ ਮੂਰਤਿ ਅਜੂਨੀ ਸੈਭੰ ਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ ॥
॥ ਜਪੁ ॥

ਹੇ ਨਾਨਕ! ਇਹ ਮੇਰਾ ਸਰੂਪ ਹੈ, ਇਸ ਦਾ ਸਿਮਰਨ ਕਰੋ। ਤਦ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਬੋਲੇ -

ਆਦਿ ਸਚੁ ਜੁਗਾਦਿ ਸਚੁ ॥ ਹੈ ਭੀ ਸਚੁ ਨਾਨਕੁ ਹੋਸੀ ਭੀ ਸਚੁ ॥

ਇਹ ਸੁਣ ਪਰਮ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰਭੂ ਐਸੇ ਪ੍ਰਸੰਨ ਹੋਏ ਕਿ ਹੁਣ ਦੋਹਾਂ ਦੀਆਂ ਜੋਤਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰੇਮ ਦਾ ਸਬੰਧ ਜਲ ਦੁਧ ਵਾਂਗ ਰਲ ਮਿਲ ਗਿਆ। ਤਿੰਨਾਂ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੀ ਥਾਂ ਇਕੋ ਰੰਗ ਛਾਇਆ ਤੇ ਇਕੋ ਪ੍ਰੇਮ ਦੁਆਲੇ ਆ ਗਿਆ। ਇਥੇ ਕੋਈ ਦ੍ਰਿਸ਼ਟੀ ਬੀ ਕੰਮ ਨਹੀਂ ਕਰਦੀ। ਇਹ ਪ੍ਰੇਮ ਦੇ ਪਰਦੇ ਅੰਦਰ ਕੀ ਹੈ? ਉਹੋ ਜਾਣੇ ਜਿਸਨੇ ਇਹ ਦਸ਼ਾ ਮਾਣੀ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਅਵਤਾਰ, ਪਿਗੰਬਰ, ਸਾਰੇ ਭਗਤ ਸੰਤ ਇਸ ਵੇਲੇ ਦੇ ਤੇਜ ਦੇ ਆਨੰਦ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਡੰਡੋਤਾਂ ਵਿਚ ਪੈ ਗਏ ਅਰ ਏਕ ਤੂੰਹੀ ਤੂੰਹੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਗੁੰਮ ਹੋ ਗਏ। ਹੁਣ ਇਕ ਐਸਾ ਕੌਤਕ ਵਰਤਿਆ ਜੋ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਉਚਾਰੇ ਹੋਏ ਇਸ ਸ਼ਬਦ ਦੁਆਰਾ ਹੀ ਪ੍ਰਗਟ ਹੁੰਦਾ ਹੈ-

ਪਿਤਾ ਹਮਾਰੇ ਪ੍ਰਗਟੇ ਮਾਝ ॥
ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਰਲਿ ਕੀਨੀ ਸਾਂਝ ॥
ਕਹੁ ਨਾਨਕੁ ਜਉ ਪਿਤਾ ਪਤੀਨੇ ॥
ਪਿਤਾ ਪੂਤ ਏਕੈ ਰੰਗਿ ਲੀਨੇ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੧

ਫੇਰ -

ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਦਾ, ਸਿੰਘਾਸਣ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ। ਦਰਗਾਹ ਦੇ ਭਗਤ ਤੇ ਸੰਤ ਉਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਖੜ੍ਹੇ ਦਿਸ ਪਏ। ਹੁਣ ਤਾਂ ਮਹਲੋਂ ਬਾਹਰਲੇ ਲੋਕ ਬੀ ਦਿੱਸ ਪਏ। ਹੁਣ ਸ਼ਹਿਰ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ, ਫੇਰ ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਿੱਸੇ।

ਗੁਪਤ ਪ੍ਰਗਟ ਸਭ ਫਕੀਰਾਂ ਤੇ ਸੰਤਾਂ ਨੂੰ ਅਨੁਭਵ ਹੋਇਆ ਕਿ ਆਤਮਕ ਦੁਨੀਆਂ ਦਾ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਹੈ ਅਰ ਸਭ ਆਪੋ ਆਪਣੀ ਥਾਂ ਤੋਂ ਬੈਠੇ ਜਸ ਗਾਉਣ ਲਗ ਪਏ।

ਬਾਪੁ ਹਮਾਰਾ ਸਦ ਚਰੰਜੀਵੀ ॥
ਭਾਈ ਹਮਾਰੇ ਸਦ ਹੀ ਜੀਵੀ ॥
ਮੀਤਾ ਹਮਾਰੇ ਸਦਾ ਅਬਿਨਾਸੀ ॥

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 64 'ਤੇ)

ਬਾਲਮ ਸਾਖੀਆਂ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ

(ਬੱਚਿਆਂ ਲਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼)

ਡਾ. ਭਾਈ ਵੀਰ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਨੋਟ : ਸਾਖੀਆਂ ਦੇ ਅੰਤ ਤੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਲਿਖੇ ਗਏ ਹਨ। ਬੱਚੇ ਉੱਤਰ ਲਿਖ ਕੇ ਭੇਜ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਠੀਕ ਉੱਤਰ ਭੇਜਣ ਵਾਲਿਆਂ ਦੇ ਨਾਮ ਤੇ ਫੋਟੋ ਮੈਗਜ਼ੀਨ ਵਿਚ ਛਾਪੇ ਜਾਣਗੇ। (ਮੁੱਖ-ਸੰਪਾਦਕ)

10. ਸੱਪ ਨੇ ਛਾਂ ਕੀਤੀ

ਇਕ ਦਿਨ ਫਿਰ ਕੋਤਕ ਵਰਤਿਆ ਤੇ ਨਗਰ ਦੇ ਕਈ ਲੋਕਾਂ ਤੇ ਹਾਕਮ ਰਾਏ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਵੀ ਵੇਖਿਆ ਕਿ ਪਸ਼ੂ ਚਾਰਨ ਗਏ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਜੀ ਆਪ ਇਕ ਰੁਖ ਹੇਠ ਸੁਤੇ ਪਏ ਹਨ ਤੇ ਪਸ਼ੂ ਆਪਣੇ ਆਪ ਜੰਗਲ ਵਿਚੋਂ ਘਾਹ ਪੱਤੇ ਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਸੁਤੇ ਪਏ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਜੀ ਉਪਰ ਸੂਰਜ ਦੀ ਧੁੱਪ ਪੈਣ ਲਗ ਪਈ ਹੈ ਤੇ ਸੂਰਜ ਇਕ ਪਾਸੇ ਵਧ ਗਿਆ ਹੈ। ਉਹ ਦੇਖ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਰੁੱਖ ਦੇ ਮੁੱਢ ਵਿਚੋਂ ਇਕ ਸੱਪ ਨਿਕਲਿਆ ਤੇ ਸਿੱਧਾ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਸਿਰ ਕੋਲ ਆ ਕੇ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ।

ਉਸ ਸੱਪ ਨੇ ਆਪਣਾ ਫੱਠ ਖਿਲਾਰ ਲਿਆ ਤੇ ਅਜੇਹੇ ਢੰਗ ਨਾਲ ਖੜ੍ਹਾ ਹੋ ਗਿਆ ਕਿ ਬਾਲ ਨਾਨਕ ਜੀ ਦੇ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਛਾਂ ਹੋ ਗਈ। ਸੂਰਜ ਦੀ ਸਿੱਧੀ ਧੁੱਪ ਪੈਣੀ ਹਟ ਗਈ। ਲੋਕ ਇਹ ਦੇਖ ਕੇ ਹੈਰਾਨ ਸਨ ਕਿ ਸੱਪ ਤਾਂ ਮਨੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਡੰਗ ਮਾਰ ਕੇ ਖਤਮ ਕਰ ਸਕਦਾ ਹੈ ਪਰ ਇਹ ਜ਼ਹਿਰੀ ਨਾਗ ਹਮਲਾ ਕਰਨ ਦੀ ਥਾਂ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਛਾਂ ਕਰਕੇ ਸੇਵਾਦਾਰ ਬਣਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਸਾਰੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਚਰਚਾ ਹੋ ਗਈ ਤੇ ਜਦ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਕੇ ਆਏ ਤਾਂ ਸੱਪ ਚੁੱਪ ਕਰਕੇ ਮੁੜ ਰੁਖ ਦੀ ਖੁੱਡ ਵਿਚ ਹੀ ਅਲੋਪ ਹੋ ਗਿਆ।

11. ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਕੀ ਦੇਖਿਆ?

ਨਗਰ ਦਾ ਹਾਕਮ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਤੇ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਦੇ ਹੀ ਮਨੁੱਖ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪਛਾਣ ਲਿਆ ਕਿ ਇਹ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ ਰੱਬ ਦਾ ਭੋਜਿਆ ਕੋਈ ਪੀਰ ਜਾਂ ਅਵਤਾਰ ਹੈ। ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਜਦੋਂ ਮੌਲਵੀ ਤੋਂ ਸੁਣਿਆ ਕਿ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਪੜ੍ਹਨ ਨਹੀਂ ਪੜ੍ਹਾਉਣ ਆਇਆ ਸੀ ਤਾਂ ਉਹ ਉਚੇਚੇ ਤੌਰ ਤੇ ਮਿਲਣ ਆਇਆ। ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਨੂਰਾਨੀ ਚਿਹਰੇ ਤੇ ਪਿਆਰ ਭਰੀਆਂ ਰੱਬੀ ਗੱਲਾਂ ਸੁਣ ਕੇ ਬੇਹੱਦ ਪ੍ਰਭਾਵਿਤ ਹੋਇਆ। ਉਹਨੇ ਆਪਣੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖਿਆ ਸੀ ਕਿ ਇਕ ਵੱਡਾ ਫਨੀਅਰ ਸੱਪ ਧੁੱਪੇ ਪਏ ਬਾਲ ਨਾਨਕ ਜੀ ਤੇ ਫੱਠ ਖਿਲਾਰ ਕੇ ਛਾਂ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਉਹ ਜਾ ਕੇ ਦੇਖ ਆਇਆ ਸੀ ਕਿ ਜਿਹੜੀ ਖੇਤੀ ਪਸ਼ੂ ਚਰ ਗਏ ਸਨ, ਉਹ ਪਹਿਲਾਂ ਵਾਂਗ ਹੀ ਹਰੀ ਭਰੀ ਹੋਈ ਪਈ ਹੈ। ਉਹਨਾਂ ਨਾਲ ਜਿਤਨਾ ਸਮਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਰਾਇ ਭੋਇ ਦੀ ਤਲਵੰਡੀ ਰਹੇ, ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨਿਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਆਉਂਦਾ। ਜਦ ਵੀ ਕਦੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਪੁੱਤਰ ਦੇ ਦੁਨੀਆਵੀ

ਕੰਮ ਧੰਦੇ ਨ ਕਰਨ ਤੇ ਦੁਖੀ ਹੁੰਦੇ ਤਾਂ ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਜ਼ਰੂਰ ਆਖਦਾ ਕਿ ਇਹ ਤੁਹਾਡੇ ਘਰ ਰੱਬ ਆ ਗਿਆ ਹੈ। ਇਸ ਨੂੰ ਕਦੇ ਵੀ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਹਿਣਾ। ਤੁਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਨਾ ਕਰੋ, ਇਹਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਮੈਂ ਹਾਜ਼ਰ ਹਾਂ।

12. ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰ ਵਟਾਂਦਰਾ

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਪਰਿਵਾਰ ਦਾ ਇਕੱਠ ਕਰਕੇ ਉਸ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨਾਨਕ ਜੀ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਮੇਰੇ ਲਾਡਲੇ, ਹੁਣ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਹੇ ਹੋ, ਅਸੀਂ ਚਿੰਤਾ ਵਿਚ ਹਾਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਾਰ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰੋ। ਜੇਕਰ ਖੇਤੀ ਕਰਨੀ ਪਸੰਦ ਕਰੋ ਤਾਂ ਆਪਣੀ ਬਹੁਤੀ ਸਾਰੀ ਜ਼ਮੀਨ ਪਈ ਹੈ। ਜੇ ਆਖੋਂ ਤਾਂ ਤੈਨੂੰ ਹਟੀ ਬਣਾ ਦਿਆਂ। ਜੇ ਤੁਰਨ ਫਿਰਨ ਨੂੰ ਜੀਅ ਕਰਦਾ ਏ ਤਾਂ ਘੋੜਿਆਂ ਦੀ ਸੁਦਾਗਰੀ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈ। ਜੇ ਕਰ ਹੋਰ ਕੁਝ ਨਹੀਂ ਕਰਨਾ ਤਾਂ ਮੇਰੇ ਵਾਂਗ ਨੌਕਰੀ ਕਰ ਲਉ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਿਆਰ ਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਬੋਲੇ "ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਸਭ ਨੇ ਤੁਰ ਜਾਣਾ ਹੈ। ਇਥੇ ਇਕੱਠਾ ਕੀਤਾ ਮਾਲ ਧੰਨ ਕੁਝ ਵੀ ਨਾਲ ਨਹੀਂ ਜਾਏਗਾ। ਮੈਨੂੰ ਫਿਕਰ ਅੱਗੇ ਦਾ ਹੈ। ਮੈਂ ਸੋਚਦਾ ਪਿਆ ਹਾਂ ਕਿ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਲੋਕ ਕੀ ਕਰਨਗੇ। ਮੈਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕੰਮ ਜੋ ਤੁਸਾਂ ਦਸੇ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਹੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

ਪਿਤਾ ਜੀ, "ਸਾਨੂੰ ਤਾਂ ਕੋਈ ਕੰਮ ਤੁਹਾਡਾ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆ ਰਿਹਾ।"

ਗੁਰੂ ਜੀ, "ਸਰੀਰ ਰੂਪੀ ਧਰਤੀ ਵਿਚ ਮੇਰਾ ਮਨ ਵੀ ਵਾਹੀ ਕਰਕੇ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਨਾ ਨਾਮ ਪਿਆ ਬੀਜਦਾ ਹੈ। ਸੰਤੋਖ ਦਾ ਸੁਹਾਗਾ ਇਸ ਖੇਤੀ ਵਿਚ ਫੇਰਦਾ ਹਾਂ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਮਰ ਦੀ ਹੱਟੀ ਵਿਚ ਨਾਮ ਦਾ ਸੌਦਾ ਪਾ ਕੇ ਵਪਾਰ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ ਤੇ ਹਰ ਵੇਲੇ ਉਹਦਾ ਹੁਕਮ ਸਮਝਣ ਤੇ ਉਸ ਤੇ ਅਮਲ ਕਰਨ ਦਾ ਯਤਨ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।"

13. ਫਿਰ ਵੈਦ ਸੱਦਿਆ ਗਿਆ

ਹਰ ਇਕ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਪੰਦਰਾਂ ਸਾਲ ਦੇ ਹੋ ਗਏ। ਉਹ ਜਵਾਨ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਹੁੰਚ ਰਹੇ ਸਨ ਪਰ ਆਪ ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੋਚਾਂ ਵਿਚ ਗੰਭੀਰ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ। ਕਈ ਕਈ ਦਿਨ ਲੇਟੇ ਰਹਿੰਦੇ। ਨ ਕੁਝ ਖਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਦੇ। ਚਿਹਰਾ ਭਾਵੇਂ ਲਾਲ ਭਖਦਾ ਤੇ ਚਮਕਦਾ ਸੀ ਪਰ ਸਰੀਰ ਪਤਲਾ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਜਿਹੜਾ ਦੇਖਦਾ ਤੇ ਉਹੀ ਚਿੰਤਾ ਕਰਦਾ ਤੇ ਪਿਤਾ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ

ਰਾਮ ਜੀ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦਾ ਕਿ ਇਹਨਾਂ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ। ਇਸ ਪਿਆਰੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਵੈਦ ਨੂੰ ਦਿਖਾਉ। ਇਹਦੇ ਅੰਦਰਲੇ ਰੋਗ ਦਾ ਇਲਾਜ ਕਰਾਉ। ਇਹ ਨਾ ਹਸਦਾ ਖੇਡਦਾ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੁਝ ਖਾਂਦਾ ਪੀਂਦਾ ਹੈ। ਜੇ ਸਰੀਰ ਨਰੋਆ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਇਹ ਲੋਟਿਆ ਕਿਉਂ ਰਹੇ। ਤਾਂ ਹੀ ਇਹਦਾ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨੂੰ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦਾ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਅੱਗੇ ਹੀ ਆਪਣੇ ਸੋਹਣੇ ਤੇ ਲਾਡਲੇ ਸਪੁੱਤਰ ਦੀ ਹਾਲਤ ਤੇ ਚਿੰਤਾ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਤੋਂ ਸਾਕ ਸਬੰਧੀਆਂ ਤੇ ਸੱਜਣਾਂ ਮਿੱਤਰਾਂ ਦੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਹੋਰ ਫਿਕਰ ਵਿਚ ਪਾ ਦਿਤਾ। ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨਗਰ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗੇ ਵੈਦ ਹਰਿਦਾਸ ਪਾਸ ਗਏ ਤੇ ਉਹਨੂੰ ਆਪਣੇ ਸਪੁੱਤਰ ਦੀ ਵਿਗੜ ਰਹੀ ਸਿਹਤ ਬਾਰੇ ਦਸਿਆ ਤੇ ਫਿਰ ਇਲਾਜ ਪੁੱਛਿਆ। ਵੈਦ ਹਰਿਦਾਸ ਉਸੇ ਵੇਲੇ ਉਠ ਕੇ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਘਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖਣ ਆ ਗਿਆ। ਵੈਦ ਆ ਕੇ ਉਸੇ ਮੰਜੇ ਤੇ ਬੈਠ ਗਿਆ ਜਿਥੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਲੇਟੇ ਹੋਏ ਸਨ।

ਪਹਿਲਾਂ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਗਿਣ ਕੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦੇ ਪਿਆਰੇ ਸਪੁੱਤਰ ਨੂੰ ਕੀ ਕੀ ਰੋਗ ਹੈ। ਇਹ ਖਾਣ ਪੀਣ ਲਈ ਕੁਝ ਵੀ ਨਹੀਂ ਮੰਗਦਾ। ਧੱਕੇ ਜ਼ੋਰੀ ਨਾਲ ਕਦੇ ਦੂਜੇ ਚੌਥੇ ਕੁਝ ਖਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਈ-ਕਈ ਦਿਨ ਲੋਟਿਆ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਨਾਲ ਖੁਲ੍ਹ ਕੇ ਗੱਲ ਵੀ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਰਦਾ। ਇਉਂ ਜਾਪਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਦੇ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਰੋਗ ਹੈ। ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਇਸ ਦਾ ਕੋਈ ਕੰਮ ਕਰਨ ਨੂੰ ਵੀ ਜੀਅ ਨਹੀਂ ਕਰਦਾ। ਤੁਸੀਂ ਚੰਗੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਜਾਂਚ ਪੜਤਾਲ ਕਰਕੇ ਰੋਗ ਲੱਭੋ ਤੇ ਫਿਰ ਉਹਦਾ ਤੁਰੰਤ ਇਲਾਜ ਕਰੋ। ਵੈਦ ਹਰਿਦਾਸ ਨੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਬਾਂਹ ਤੇ ਹੱਥ ਰਖ ਕੇ ਨਬਜ਼ ਦੇਖਣੀ ਚਾਹੀ ਤਾਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਝੱਟ ਉਠ ਕੇ ਬੈਠ ਗਏ। ਉਹਨਾਂ ਵੈਦ ਨੂੰ ਪੁੱਛਿਆ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਏਂ? ਵੈਦ ਨੇ ਬੜੇ ਠਰੰਮੇ ਨਾਲ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਸਰੀਰ ਅੰਦਰਲੇ ਰੋਗ ਦਾ ਪਤਾ ਕਰਨ ਲੱਗਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਹੁਤ ਸਿਆਣਿਆਂ ਵਾਂਗ ਵੈਦ ਨੂੰ ਸਮਝਾਣ ਲਗ ਪਏ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਨਾੜੀਆਂ ਤੇ ਬਾਂਹ ਵਿਚ ਕੋਈ ਰੋਗ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਦੇ ਕਿਸੇ ਅਜੇਹੇ ਹਿੱਸੇ ਵਿਚ ਕੋਈ ਅਜੇਹੀ ਬੀਮਾਰੀ ਨਹੀਂ ਜਿਸ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਤੈਨੂੰ ਮਿਲ ਜਾਣ। ਮੇਰੇ ਤਾਂ ਦਿਲ ਵਿਚ ਡੂੰਘੇ ਥਾਂ ਪੀੜ ਹੈ। ਇਸ ਪੀੜ ਨੂੰ ਨਾ ਤੂੰ ਲੱਭ ਸਕਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਸਮਝ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਫਿਰ ਵੈਦ ਨੂੰ ਸਿਖਿਆ ਦੇਣ ਲਗ ਪਏ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਤਾਂ ਵੈਦ ਸਮਝੀਏ ਜੇਕਰ ਪਹਿਲਾਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰਲਾ ਰੋਗ ਸਮਝ ਲਵੇ। ਫਿਰ ਤੈਨੂੰ ਅਜੇਹਾ ਦਾਰੂ ਇਲਾਜ ਲੱਭਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਨਾਲ ਸਰੀਰ ਦੇ ਸਾਰੇ ਰੋਗ ਹੀ ਦੂਰ ਹੋ ਜਾਣ।

ਵੈਦ ਨੇ ਗੁੱਸਾ ਕੀਤਾ ਤੇ ਬੋਲ ਪਿਆ ਕਿ ਮੈਂ ਵੈਦ ਹਾਂ ਤੇ ਬਾਲ ਮੈਨੂੰ ਉਲਟਾ ਰੋਗੀ ਦਸ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਕੋਈ ਹੋਰ ਬੋਲਦਾ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, ਹਾਂ ਵੈਦ ਜੀ ਤੁਸੀਂ ਰੋਗੀ ਹੋ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਹਉਮੈ, ਹੰਕਾਰ ਦਾ ਰੋਗ ਲਗਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।

ਤੁਹਾਨੂੰ ਹੀ ਨਹੀਂ, ਸਭ ਨੂੰ ਇਹ ਰੋਗ ਚੰਬੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ ਪਰ ਲੋਕ ਸਮਝਦੇ ਨਹੀਂ। ਜਦ ਵੈਦ ਦੀ ਤਸੱਲੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਮੰਨ ਗਿਆ ਤੁਸੀਂ ਠੀਕ ਆਖਦੇ ਹੋ, ਮੈਂ ਸਰੀਰ ਦਾ ਵੈਦ ਹਾਂ। ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਾ ਦੇ ਵੈਦ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਆਤਮਕ ਰੋਗਾਂ ਦਾ ਇਲਾਜ ਦਸ ਸਕਦੇ ਹੋ।"

14. ਵਪਾਰ ਵਿਚ ਖਰਾ ਸੌਦਾ

ਭਾਵੇਂ ਹਰ ਕੋਈ ਕਹਿਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ ਕਿ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਦਾ ਸਪੁੱਤਰ ਕੋਈ ਮਹਾਨ ਆਤਮਾ ਹੈ ਤੇ ਇਸ ਉਮਰੇ ਉਹ ਕੁਝ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਜੋ ਵੱਡੇ-ਵੱਡੇ ਸਾਧੂ ਸੰਤ ਵੀ ਨਹੀਂ ਜਾਣਦੇ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਇਹੀ ਫਿਕਰ ਰਹਿੰਦਾ ਸੀ ਕਿ ਪੁੱਤਰ ਜਵਾਨ ਹੋ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਹ ਕਾਰੋਬਾਰ ਕਰੇ ਤੇ ਘਰ ਦੀ ਜ਼ੰਮੇਵਾਰੀ ਨੂੰ ਸੰਭਾਲ ਲਵੇ। ਉਹਨਾਂ ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਕਿ ਵੈਦ ਦੇ ਜਾਣ ਪਿਛੋਂ ਇਹਨਾਂ ਹਰ ਵੇਲੇ ਲੇਟੇ ਰਹਿਣ ਦੀ ਥਾਂ ਵਧੇਰੇ ਸਮਾਂ ਬਾਹਰ ਫਿਰਨਾ ਤੁਰਨਾ ਤੇ ਸਾਧੂਆਂ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਵਿਚਾਰਾਂ ਕਰਨ ਵਿਚ ਬਿਤਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਦਿਤਾ ਹੈ। ਇਸ ਲਈ ਉਹਨਾਂ ਵਪਾਰ ਵਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਲਾਣ ਦਾ ਮਨ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਹਨਾਂ ਨੂੰ ਜਿਹੜੀ ਨਾਮ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਗੱਲ ਦਸੀ ਸੀ, ਉਹ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਆਈ।

ਇਕ ਦਿਨ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੇ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਿਤੇ ਤੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਨੇੜੇ ਦੇ ਨਗਰ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਚਲੇ ਜਾਓ। ਉਥੇ ਦੇਖੋ ਕਿ ਕਿਹੜੀ ਵਸਤੂ ਅਜੇਹੀ ਮਿਲਦੀ ਹੈ ਜੋ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਵਿਚ ਨਹੀਂ ਮਿਲਦੀ। ਉਹ ਖਰੀਦ ਲਿਆਉ ਤੇ ਇਥੇ ਵੇਚ ਕੇ ਕਮਾਈ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਨੇੜੇ ਨੇੜੇ ਨਗਰਾਂ ਵਿਚ ਵਪਾਰ ਕਰਨਾ ਸਿਖ ਜਾਉਗੇ ਤਾਂ ਦੂਰ ਦੁਰਾਡੇ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ਾਂ ਵਿਚ ਵੀ ਵਪਾਰ ਲਈ ਜਾਣਾ ਸ਼ੁਰੂ ਕਰ ਲੈਣਾ। ਪਹਿਲੀ ਵਾਰ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਨ ਜਾ ਰਹੇ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਇਕੱਲੇ ਨਾ ਜਾਣਾ, ਨਾਲ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਜਾਣਾ।

ਪਿਤਾ ਜੀ ਦੀ ਇੱਛਾ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਿਆਂ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਲੈ ਕੇ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਨਗਰ ਵਲ ਤੁਰ ਪਏ। ਰਸਤੇ ਵਿਚ ਕਈ ਪਿੰਡ ਆਏ ਤੇ ਕਈ ਥਾਂ ਜੰਗਲ ਉਜਾੜ ਵੀ ਲੰਘੇ। ਜਦੋਂ ਉਹ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਦੇ ਬਿਲਕੁਲ ਨੇੜੇ ਪਹੁੰਚ ਗਏ ਤਾਂ ਉਥੇ ਇਕ ਉਜਾੜ ਵਿਚ ਕੁਝ ਸਾਧੂ ਬੈਠੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਉਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਸੰਤਾਂ ਪਾਸ ਜਾ ਬੈਠੇ। ਵੱਡੇ ਸਾਧੂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਸ਼ੁਰੂ ਹੋ ਗਿਆ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਦਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਸਰੀਰ ਦੀਆਂ ਭੁੱਖਾਂ ਨੂੰ ਜਿੱਤਣ ਲਈ ਤਪ ਕਰ ਰਹੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਪ੍ਰਭੂ ਪਰਮੇਸ਼ਰ ਕੁਝ ਖਾਣ ਲਈ ਭੇਜੇਗਾ ਉਹ ਖਾ ਲੈਣਗੇ ਪਰ ਹੁਣ ਤਾਂ ਤਿੰਨ ਚਾਰ ਦਿਨ ਤੋਂ ਭੁੱਖੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਸੋਚਿਆ ਕਿ ਮਨੁੱਖ ਨੂੰ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਦੁਖ ਹੀ ਭੁੱਖ ਦਾ ਹੈ। ਕਿਸੇ ਦਾ ਇਹ ਭੁੱਖ ਦਾ ਦੁੱਖ ਦੂਰ ਕਰਨਾ ਸਭ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਕੰਮ ਹੈ, ਇਹ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਹੈ। ਪਿਤਾ ਜੀ ਵੀ ਖੁਸ਼ ਹੋਣਗੇ ਜੇ ਮੈਂ ਇਹ ਰੁਪਏ ਇਹਨਾਂ ਸਾਧਾਂ ਤੇ ਲਾ ਦਿਆਂ।

(ਬਾਕੀ ਪੰਨਾ 55 'ਤੇ)

ਸਿਰਮੌਰ ਰਤਨ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਪਿਆਰੇ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਦਾ ਤਿਆਗ

ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਆਖਰੀ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਮੁਲਖਈਏ ਤੋਂ ਵੱਖਰੀ ਦਸ ਲੱਖ ਸੀ। ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਜੋ ਲੱਖਾਂ ਬੇਸਹਾਰੇ ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਸਹਾਰਾ ਤੇ ਨਿਧਿਰਿਆਂ ਦੀ ਧਿਰ ਸੀ। ਆਖਰ ਚੌਤਰਫੇ ਤੋਂ ਨਾਕਾਬੰਦੀ ਨੇ ਖੁਰਾਕ ਤੇ ਸਮਾਨ ਬੰਦ ਹੋਣ ਕਾਰਣ ਹਜ਼ਾਰਾਂ ਹੀ ਲੋਕ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਆਗਿਆ ਨਾ ਮੰਨ ਕੇ ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਹੋਏ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਗਏ। ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਚਾਇਤੀ ਤੌਰ ਤੇ ਜਥੇਬੰਦੀ ਦੇ ਨਾਤੇ ਤੇ ਧਾਰਮਕ ਨਾਤੇ ਸਮਝਾਇਆ, ਪਰ ਪੇਟ ਦੀ ਭੁੱਖ ਦੇ ਮਾਰੇ ਵਿਆਕੁਲ ਹੋਏ ਸਿੱਖਾਂ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦਾ ਸਾਥ ਛੱਡ ਦਿਤਾ, ਪਰ ਭੁੱਖ ਤਕਲੀਫ਼ ਭਲਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਲੋਕਾਂ ਪਰ ਕੀ ਅਸਰ ਕਰ ਸਕਦੀ ਸੀ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣਾ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰਦੇਵ ਦੇ ਹਵਾਲੇ ਕਰ ਦਿਤਾ ਤੇ ਆਪਾ ਘੋਲ-ਘੁਮਾ ਕੇ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਮੁਰਦਾ ਹੋ ਕੇ ਮੁਰੀਦ ਬਣਾ ਕੇ ਜੀਵਨ ਬਤੀਤ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ। ਇਹ ਅਸਲੋਂ ਜੀਵਨ ਦਾ ਮਨੋਰਥ ਹੀ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਦੇਸ਼ ਧਰਮ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਆਗਿਆ ਵਿਚ ਸਫਲਤਾ ਸਹਿਤ ਬਤੀਤ ਕਰਨ ਲਈ ਲਗਾਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ। ਸੋ ਜੇਕਰ ਹੋਰ ਕੋਈ ਨਾਲ ਨਾ ਰਹਿੰਦਾ, ਤਦ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕ ਕਦੇ ਵੀ ਪਿੱਛਾ ਨਾ ਦਿਖਾਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕਦੇ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਦਿਖਾਂਦੇ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੀ ਸੇਵਾ ਵਿਚ ਇਕ ਨਿਸ਼ਕਾਮ ਸੇਵਕ ਵਾਂਗ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਅਨੰਦਪੁਰ ਦੀ ਗੜ੍ਹੀ ਛੱਡ ਦੇਣ ਦਾ ਮਤਾ ਆਖਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦਿਤਾ। ਫਿਰ ਸਰਸਾ ਨਦੀ ਪਾਰ ਕਰਕੇ ਚਮਕੌਰ ਦੀ ਕੱਚੀ ਹਵੇਲੀ, ਜਿਸਦੇ ਦਰ ਤੇ ਪਾੜੇ ਬੰਦ ਕਰਕੇ ਇਕ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕੱਚੀ ਗੜ੍ਹੀ ਵਾਂਗ ਬਣਾ ਲਈ ਸੀ। ਘੇਰੇ ਅੰਦਰ ਚਾਲੀ ਸਿੰਘ ਤੇ ਦੋ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਸਮੇਤ ਆਪ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਗੁਰਦੇਵ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੁੰਦੀ ਤਦ ਇਹ ਮਰਜੀਵੜੇ ਕਦੇ ਵੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਮੂੰਹ ਨਾ ਮੋੜਦੇ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਸਾਰਾ ਦਿਨ ਲੜਾਈਆਂ ਲੰਘ ਗਿਆ ਤੇ ਦੋਵੇਂ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਸਾਹਿਬ ਅਜੀਤ ਸਿੰਘ ਤੇ ਸਾਹਿਬ ਜੁਝਾਰ ਸਿੰਘ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ - ਤਦ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਦੂਸਰੇ ਦਿਨ ਆਪ ਵੀ ਧਰਮ ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਉਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਸੁਣਾਇਆ। ਸਾਰਿਆਂ ਨੇ ਬੇਨਤੀਆਂ ਕੀਤੀਆਂ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਹੁਣ ਰਣ ਵਿਚ ਜੁਝ ਮਰਨਾ ਹੀ ਧਰਮ ਤੇ ਜੀਵਨ ਲਕਸ਼ ਹੈ। ਇਸ ਦੀ ਪੂਰਤੀ ਹੀ ਸਫਲ ਜੀਵਨ ਦੀਆਂ ਨਿਸ਼ਾਨੀਆਂ ਹਨ। ਇਹ ਜੇਕਰ ਕਾਲ ਦੀ ਆਗਿਆ ਹੈ ਤਦ ਜ਼ਰੂਰ ਪੂਰੀ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਕੀਤੇ ਪੁਣ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਵੀ।

ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਇਤਨਾ ਅਚਾਨਕ ਤੇ ਭਿਆਨਕ ਸੀ ਕਿ ਚੌਹੀਂ ਪਾਸੀਂ ਸੁੰਨ ਛਾ ਗਈ। ਕੋਈ ਡਰਦਾ ਮਾਰਿਆ ਸਾਹ ਨਹੀਂ ਕੱਢਦਾ ਸੀ। ਹਰ ਕਿਸੇ ਦੇ ਸਾਹਮਣੇ ਇਕੋ ਸੋਚ ਸੀ ਕਿ ਨਵੇਂ ਸਾਜੇ ਤੇ ਸਜੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਦਾ ਕੀ ਬਣੇਗਾ? ਇਹੀ ਚਿੰਤਾ ਸਭ

ਨੇ ਸੁਜਾਨ ਪੁਰਖ ਬਾਬਾ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਅੱਗੇ ਰੱਖੀ। ਸੋ ਆਪ ਨੇ ਝੱਟ ਹੀ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲਿਆ, "ਇਹ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ ਕਿ ਗੁਰਦੇਵ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਰੋਕਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ।" ਸੋ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਪੰਜ ਪਿਆਰੇ ਇਕੱਠੇ ਕੀਤੇ। ਇਹ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਸਨ -

1. ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ
2. ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ ਜੀ
3. ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ
4. ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ
5. ਭਾਈ ਸੰਤ ਸਿੰਘ ਜੀ

ਇਨ੍ਹਾਂ ਪੰਜਾਂ ਦੀ ਸੰਗਤ ਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪਾਸ ਜਾ ਕੇ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ ਕਿ ਉਹ ਸ਼ਹੀਦੀ ਪਾਣ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਦੇਣ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਜਲਾਲ ਵਿਚ ਆ ਕੇ ਕਿਹਾ, "ਭਾਈ ਤੁਸੀਂ ਮੇਰੇ ਗੁਰੂ ਹੋ ਕਿ ਸਿੱਖ ਹੋ ਜੋ ਮੇਰੀ ਆਗਿਆ ਤੇ ਹੁਕਮ ਨਹੀਂ ਮੰਨਦੇ?" ਇਹ ਇਹ ਸੁਣ ਕੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਗੁਰਦੇਵ ਅਸੀਂ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਸੇਵਕ, ਪੁਤਰ ਤੇ ਸਿਖ ਹਾਂ; ਮਿਲ ਕੇ ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਜੋ ਆਪ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਆਪ ਜੀ ਨੇ ਖੁਦ ਹੀ ਫੁਰਮਾਇਆ ਹੈ। ਹੁਣ ਬੇਨਤੀ ਨਹੀਂ! ਗੁਰੂ ਪੰਥ ਇਹ ਆਗਿਆ ਕਰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਅੱਜ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨਹੀਂ ਪਾਏਗਾ ਤੇ ਉਹ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਵੀ ਹੋਵੇ, ਕਿਲ੍ਹੇ 'ਚੋਂ ਨਿਕਲ ਕੇ ਹਰ ਯਤਨ ਕਰਕੇ ਮਾਲਵੇ ਅੰਦਰ ਪੁੱਜ ਕੇ ਫਿਰ ਪੰਥਕ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਜੋੜੇ ਤੇ ਜਦੋਂ ਵੀ ਸਮਾਂ ਮਿਲੇ ਫਿਰ ਸ਼ਾਹੀ ਸੈਨਾ ਨਾਲ ਲੋਹਾ ਲਵੇ, ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਪੰਥ ਚੜ੍ਹਦੀਆਂ ਕਲਾਂ ਵਿਚ ਹੋਵੇ।"

ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਪਿਆਰਿਆਂ ਨੂੰ ਸਤਿਕਾਰਿਆ ਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦਾ ਸ਼ੁਕਰ ਹੈ ਕਿ ਪੰਥ ਹੁਣ ਸਮਰਥ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਉਹ ਮੈਨੂੰ ਵੀ ਆਗਿਆ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਅਸਾਂ ਪੰਥ ਬਹੁਤ ਅੱਗੇ, ਤੇ ਉੱਚਾ ਲੈ ਜਾਣਾ ਹੈ, ਜਿਸਨੂੰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਵਿਸ਼ਵਾਸੀ, ਆਤਮ ਗਿਆਨੀ, ਤਿਆਗੀ ਤੇ ਤਪੀ ਸਿੰਘਾਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਸੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਸਿੰਘਾਂ ਨੂੰ ਨਾਲ ਹੀ ਲੈ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲਣ ਦਾ ਫੈਸਲਾ ਕੀਤਾ; ਉਹ ਸਾਹਿਬ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਧਰਮ ਸਿੰਘ, ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਜੀ ਹੀ ਸਨ। ਐਲਾਨ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਮੈਂ ਹਰ ਸਮੇਂ ਪੰਥ ਅੰਦਰ ਸਮੁੱਚੇ ਸ਼ਕਤੀਆਂ ਸਹਿਤ ਰਹਾਂਗਾ। ਖਾਲਸਾ ਸਰਬ ਕਲਾ ਸਮਰਥ ਹੈ।"

ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦੇਵ ਨੇ ਤਾਰਿਆਂ ਦੀ ਸੇਧ ਪਰ ਹੀ ਅੱਗੇ ਜਾ ਕੇ ਫੌਜਾਂ ਤੋਂ ਪਰੇਰੇ ਫਿਰ ਮਿਲਣ ਦੀ

ਆਗਿਆ ਕਰਕੇ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਇਹ ਕਹਿ ਕੇ ਬਾਹਰ ਨਿਕਲੇ ਸਨ ਕਿ ਹਿੰਦ ਦਾ ਪੀਰ ਜਾ ਰਿਹਾ ਹੈ। ਇਸ ਨਾਲ ਫੌਜਾਂ ਅੰਦਰ ਕਾਫੀ ਗੜਬੜੀ ਪੈ ਗਈ ਤੇ ਕਈ ਫੌਜੀ ਆਪਸ ਵਿਚ ਹੀ ਭਿੜ ਗਏ ਤੇ ਕਾਫੀ ਦੇਰ ਪਿੱਛੋਂ ਇਹ ਸੰਭਲੇ। ਦਿਨ ਚੜ੍ਹੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਚੀ ਜਗ੍ਹਾ ਚੜ੍ਹ ਕੇ ਭਾਈ ਸੰਗਤ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੂੰ ਜਿਗਾ ਕਲਗੀ ਸਮੇਤ ਡਿੱਠਾ ਤਦ ਰਾਤ ਦੀ ਗੱਲ ਕੂੜੀ ਜਾਣ ਕੇ ਫਿਰ ਯੁੱਧ ਅੰਦਰ ਜੁੜ ਗਏ। ਜਦੋਂ ਸਾਰੇ ਹੀ ਸਿੰਘ ਇਕ-ਇਕ ਕਰਕੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਗਏ ਤੇ ਮੁਗਲਾਂ ਦੇ ਫੌਜੀ ਅੰਦਰ ਵੜੇ, ਤਦ ਸਿਆਣਿਆਂ ਤੇ ਸਰਕਾਰੀ ਸੂਹੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਗੱਲ ਮੰਨਣੋਂ ਇਨਕਾਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋਏ ਸਿੰਘ ਵਿਚ ਸਤਿਗੁਰੂ ਵੀ ਹਨ। ਸੋ ਉਹ ਫਿਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਖੋਜ ਅੰਦਰ ਨਿਕਲੇ। ਮਾਛੀਵਾੜੇ ਜਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਤੇ ਭਾਈ ਮਾਨ ਸਿੰਘ ਮਿਲੇ ਸਨ। ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨੀਲੇ ਵਸਤਰਾਂ ਸਮੇਤ ਉਚ ਦਾ ਪੀਰ ਬਣ ਕੇ ਪਲੰਘ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਅੱਗੇ ਲੈ ਜਾਣ ਦੀ ਸਕੀਮ ਵੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨੇ ਹੀ ਕੱਢੀ ਸੀ। ਗਨੀ ਖਾਂ ਤੇ ਨਬੀ ਖਾਂ ਪਠਾਣ ਜੋ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨਾਲ ਘੋੜਿਆਂ ਦਾ ਵਪਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ, ਪਰ ਸੱਚ ਨੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਇਹ ਅਸਰ ਪਾਇਆ ਕਿ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜ ਵਿਰੁੱਧ ਲੜ ਰਹੇ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡੇ ਦੁਸ਼ਮਣ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਮੰਜੇ ਪਰ ਬਿਠਾ ਕੇ ਖਤਰਨਾਕ ਜਗ੍ਹਾ ਤੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੂੰ ਲਖੀ ਜੰਗਲ ਤਕ ਪਹੁੰਚਾ ਆਏ।

ਖਦਰਾਣੇ ਦੀ ਢਾਬ ਪਰ ਹੋਈ ਲੜਾਈ ਸਮੇਂ ਜਦੋਂ ਕਿ ਮਾਝੇ ਦੇ ਸਰਦਾਰਾਂ ਨੇ ਪਾਟੀ ਗੰਢ ਲਈ ਤੇ ਸ਼ਹੀਦੀਆਂ ਪਾ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦਾ ਪਿਆਰ ਖਰੀਦਿਆ ਉਹ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਹੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਕਿਹਾ ਸੀ, "ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ, ਚਲੋ ਚੱਲ ਕੇ ਤਕੀਏ ਉਹ ਅਰਸ਼ਾਂ ਤੋਂ ਉਤਰੇ ਕਿਹੜੇ ਦੇਵ ਲੋਕ ਦੇ ਵਸਨੀਕ ਹਨ ਜੋ ਸਾਡੀ ਬਗੈਰ ਦਸੇ ਪੁੱਛੇ ਹੀ ਇਮਦਾਦ ਨੂੰ ਆਏ ਤੇ ਸਫਲਤਾ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪੈਰ ਚੁੰਮੇ ਹਨ।" ਚਾਲ੍ਹੀ ਮੁਕਤਿਆਂ ਨੂੰ ਵਰਦਾਨ ਵੀ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਹੀ ਦਿਤੇ ਸਨ।

ਦੀਨੇ ਕਾਂਗੜ ਪੁੱਜ ਕੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਜ਼ਫਰਨਾਮਾ ਲਿਖਿਆ ਜਿਸਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਕਿ 'ਫਤਹਿ ਦੀ ਚਿੱਠੀ'। ਇਸ ਪਤਰਿਕਾ ਦੀ ਇਤਿਹਾਸਕ ਤੇ ਸਿਆਸੀ ਮਹਾਨਤਾ ਸੀ, ਇਸ ਚਿੱਠੀ ਨੂੰ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਤਕ ਪੁਜਾ ਕੇ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਪੰਜਾਬ ਸਰਹੰਦ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਵਲੋਂ ਸਿੱਖੀ ਤੇ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨਾਲ ਹੋਏ ਧੱਕੇ ਬੇਇਨਸਾਫੀ ਤੇ ਫਿਰ ਆਪਣੇ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਦੀ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹਤਾ, ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਅੰਦਰ ਦ੍ਰਿੜ੍ਹ ਤੇ ਅਟੱਲ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਨੂੰ ਉਸ ਦੇ ਭਰੋਸੇ ਪਰ ਹੀ ਆਪ ਨੇ ਸਾਫ ਜਾਹਰ ਕਰ ਦਿਤਾ ਸੀ ਕਿ ਕੀ ਹੋਇਆ ਮੇਰੇ ਚਾਰੇ ਬੱਚੇ ਸ਼ਹੀਦ ਹੋ ਗਏ ਹਨ, ਚੰਗਿਆੜੇ ਬੁਝ ਗਏ ਪਰ ਜਵਾਲਾਮੁਖੀ ਪਹਾੜ ਭਾਵ ਆਪ ਦੀ ਹਸਤੀ ਅਜੇ ਕਾਇਮ ਹੈ, ਆਪ ਨੂੰ ਨਾ ਕੋਈ ਰਾਜ ਲੋੜੀਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਕੋਈ ਹੋਰ ਇੱਛਾ ਹੀ ਹੈ, ਉਹ ਤਾਂ ਸਤਿ ਧਰਮ ਤੇ ਇਕ ਅਕਾਲ, ਅਲਾਹ ਦੀ ਪੂਜਾ ਤੇ ਉਸਦੀ ਮਹਾਨਤਾ ਨੂੰ ਹੀ ਸਾਹਵੇਂ ਰਖਦੇ ਹਨ,

ਬੇਦੀਨ, ਬੇਈਮਾਨ ਤੇ ਕੁਫਰ ਨੂੰ ਮੁੱਢੋਂ ਪੁੱਟਣਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਹਨ, ਫਿਰ ਜੇਕਰ ਤੇਰੀਆਂ ਖੁਦਾ ਦੀਆਂ ਕਸਮਾਂ ਝੂਠੀਆਂ ਹਨ ਤਦ ਤੇਰੇ ਤੇ ਤੇਰੇ ਧਰਮ ਪਰ ਅੱਗੇ ਨੂੰ ਕੌਣ ਭਰੋਸਾ ਕਰੇਗਾ? ਸੋ ਇਹ ਲੰਮੀ ਫਾਰਸੀ ਦੀ ਮਹਾਨ ਕਵਿਤਾ ਲਿਖ ਕੇ ਇਹ ਫਤਹਿ ਨਾਮਾ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਦੀ ਰਾਹੀਂ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੂੰ ਦੱਖਣ ਵਿਚ ਭੇਜਿਆ, ਇਹ ਨਿਰਭੈ ਨਿਰਵੈਰ ਤੇ ਅਕਾਲ ਦਾ ਆਤਮ ਦਰ ਸੀ ਆਪ ਮੰਜ਼ਲਾਂ ਤਹਿ ਕਰਕੇ ਔਰੰਗਾ ਬਾਦ ਦੱਖਣ ਵਿਖੇ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਸ਼ਹਿਨਸ਼ਾਹ ਹਿੰਦ ਨੂੰ ਮਿਲੇ ਤੇ ਮਿਲਣੋਂ ਪਹਿਲਾ ਭਾਈ ਸੰਤੋਖ ਸਿੰਘ ਦੇ ਕਥਨ ਅਨੁਸਾਰ ਆਪ ਨੇ ਗੱਜ ਕੇ ਫਤਹਿ ਬੁਲਾਈ, ਜਿਸ ਦਾ ਬਿਰਧ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਪਰ ਭਾਰੀ ਅਸਰ ਪਿਆ। ਇਹ ਚਿੱਠੀ ਪੜ੍ਹਦਿਆਂ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਇਕ ਪਤ੍ਰਿਕਾ ਪੰਜਾਬ ਤੇ ਦਿੱਲੀ ਤੇ ਹੋਰ ਸੂਬਿਆਂ ਨੂੰ ਰਵਾਨਾ ਕੀਤੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਜੀ ਪਰ ਕੋਈ ਬੰਦਸ਼ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਚਾਹੁੰਦੇ ਰਹਿ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਜਿੱਥੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੁਣ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕੋਈ ਵੀ ਤਕਲੀਫ ਨਾ ਦਿਤੀ ਜਾਵੇ। ਨਾਲ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਹੀ ਰਾਹੀਂ ਸਤਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਆਪ ਮਿਲਣ ਦੀ ਖਾਹਿਸ਼ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ। ਪਰ ਸਤਿਗੁਰੂ ਦੱਖਣ ਅੰਦਰ ਜਾ ਕੇ ਮਰਾਠਿਆਂ ਦੀ ਮਿਟ ਰਹੀ ਤੇ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੋ ਰਹੀ ਸ਼ਾਹ ਵਿਰੁੱਧ ਬਗਾਵਤ ਨੂੰ ਫਿਰ ਮੁੜ ਸੁਰਜੀਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਸਨ। ਇਸ ਲਈ ਆਪ ਦੱਖਣ ਵਲ ਨੂੰ ਤੁਰ ਪਏ, ਦੱਖਣ ਨੂੰ ਜਾਂਦਿਆਂ ਹੀ ਰਾਹ ਅੰਦਰ ਹੀ ਔਰੰਗਜ਼ੇਬ ਦੀ ਮੌਤ ਦੀ ਖਬਰ ਮਿਲੀ ਤੇ ਆਜ਼ਮ ਨੇ ਜੋ ਪਿੱਛੋਂ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਬਣ ਗਿਆ ਇਹ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਘੱਲੀ ਕਿ ਸਤਿਗੁਰੂ ਮੇਰੀ ਮਦਦ ਕਰਨ ਤਦ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀਆਂ ਸਾਰੀਆਂ ਤਕਲੀਫਾਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦਿਆਂਗਾ। ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਆਗਰੇ ਦੇ ਰਾਹ ਵਿਚ ਦੋਹਾਂ ਸ਼ਾਹੀ ਫੌਜਾਂ ਵਿਚ ਬਹਾਦਰ ਸ਼ਾਹ ਦੀ ਇਮਦਾਦ ਕੀਤੀ ਤੇ ਜਿਸ ਕਰਕੇ ਬਹਾਦਰਸ਼ਾਹ ਜਿੱਤ ਗਿਆ। ਉਸ ਨੇ ਤਖਤ ਪਰ ਬੈਠ ਕੇ ਅਗਲੇ ਲੰਬੇ ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ ਬਣਾ ਕੇ ਤੇ ਦੱਖਣ ਦਾ ਫਤੂਰ ਕੁਝ ਹੋਰ ਠੰਡਾ ਕਰਨ ਹਿਤ ਉਹ ਦਿੱਲੀ ਤੋਂ ਚੱਲ ਪਿਆ। ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਆਪਣੇ ਮਹਿਲ ਮਾਤਾ ਸੁੰਦਰੀ ਜੀ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦੇ ਘਰੋਂ ਬੀਬੀ ਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਇੱਕੋ ਇਕ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦੇ ਨੂੰ ਦਿੱਲੀ ਹੀ ਮਾਤਾ ਜੀ ਦੀ ਸੇਵਾ ਲਈ ਛੱਡ ਦਿਤਾ।

ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੇ ਨਾਲ ਹੀ ਨਾਦੇੜ ਪੁੱਜੇ ਸਨ, ਰਾਹ ਦੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਲਾਂ ਪ੍ਰਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਔਕੜਾਂ ਤੇ ਵੇਲੇ ਕੁਵੇਲੇ ਦੀਆਂ ਮਾੜੀਆਂ ਖੁਰਾਕਾਂ ਫਿਰ ਪਹਿਲਾਂ ਲੜਾਈਆਂ ਅੰਦਰ ਇਕ ਲੰਬੇ ਘੋਲ ਨੇ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਦਾ ਸਰੀਰ ਇਕ ਦਮ ਕਮਜ਼ੋਰ ਬਣਾ ਦਿਤਾ।

ਸੋ ਜਦੋਂ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਲਛਮਣ ਦਾਸ ਬੈਰਾਗੀ ਦਾ ਮੋਰਚਾ ਸਰ ਕਰਕੇ ਇਸਦੀ ਵਿਗੜੀ ਬਣਾ ਕੇ ਇਸਨੂੰ ਸੱਚ ਧਰਮ ਦੇ ਰਾਹ ਪਾਇਆ ਤਦ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਨਾਲ ਹੀ ਸਨ।

ਇਹ ਸਿੱਖ ਬਣਿਆ ਤੇ 'ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਜੈ' ਦੇ ਨਾਅਰੇ ਮਾਰਦਾ ਹੋਇਆ ਅੰਤ ਸ਼ਹੀਦੀ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਇਆ। ਪਰ ਇਸਨੇ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਛੋਟੇ ਸਾਹਿਬਜ਼ਾਦਿਆਂ ਦੇ ਕਾਤਲ ਤੇ ਹੋਰ ਜਰਵਾਣਿਆਂ ਦੇ ਸਿਰ ਹਦਵਾਣਿਆਂ ਵਤ ਭੰਨੇ ਸਨ। ਬੰਦਾ ਸਿੰਘ ਦਾ ਨਾਮ ਸੁਣ ਕੇ ਮੁਗਲ ਸੌਣਾ ਤੇ ਖਾਣਾ ਪੀਣਾ ਭੁੱਲ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਉਹ ਮੁਗਲ ਹਾਕਮ ਲਈ ਮੌਤ ਦਾ ਸੰਦੇਸ਼ ਸੀ।

ਦੂਸਰੀ ਵਾਰੀ ਦੱਖਣ ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਦੇ ਰਾਸ ਨਾ ਆਇਆ, ਪਰ ਆਪ ਜੀ ਰੋਜ਼ਾਨਾ ਹੀ ਸੁਬਾ ਦੇ ਵਜੇ ਉੱਠ ਕੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰ ਸ਼ਬਦ ਸੁਰਤ ਰਾਹੀਂ ਦਸਮ ਦੁਆਰ ਜਾਂਦੇ ਤੇ ਮਨ ਦੀ ਡੋਰ ਹੱਥ ਲੈ ਕੇ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਦੀਆਂ ਮਹਾਨ ਅਕਾਸ਼ ਦੀਆਂ ਉਡਾਰੀਆਂ ਕਦੇ ਨਾ ਰੁਕੀਆਂ, ਸੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੰਦਰ ਹੀ ਇਹ ਲਿਵ ਤਾਰ ਜੋੜੀ ਬੈਠੇ ਅਚਾਨਕ ਹੀ ਸਤਿਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਹੱਥਾਂ ਵਿਚ ਹੀ 11 ਅੱਸੂ 1765 ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਵੇਲੇ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਸਮਾਧੀ ਸਥਿਤ ਹੋ ਕੇ ਆਤਮ ਦੇਸ਼ ਨੂੰ ਉਡਾਰੀ ਮਾਰ ਗਏ। ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਜੀ ਜਨਮ ਤੋਂ ਆਖਰ ਦਮ ਤਕ ਇਕ ਟਕ ਅਨਿੰਨ ਤੇ ਮਹਾਨ ਗੁਰਮੁਖ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਹੋਏ ਹਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਪਰ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਦੀ ਹਰ ਮਿਹਰ ਸੀ, ਇਹ ਕੋਈ ਘੱਟ ਮਾਣ ਦੀ ਗੱਲ ਨਹੀਂ ਸੀ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਹਰ ਘੜੀ ਜੋ ਜਿਸ ਦਿਨ ਤੋਂ ਉਹ ਆਪ ਪਾਸ ਆਏ ਹਰ ਸਮੇਂ ਆਪਣੇ ਨਾਲ ਤੇ ਹਰ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰੇ ਤੇ ਗੁਰਮਤੇ ਸਮੇਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸਲਾਹ ਲੈਣੀ ਜ਼ਰੂਰੀ ਸਮਝੀ। ਫਿਰ ਜਦੋਂ ਉਹ ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ ਜਾਣ ਲੱਗੇ ਤਦ ਵੀ ਸਤਿਗੁਰਾਂ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ ਸੀ, ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਪ੍ਰਦੇਸ ਅੰਦਰ ਇਕੱਲੇ ਹੀ ਛੱਡ ਕੇ ਚਲ ਪਏ ਹੋ, ਅੱਛਾ ਚੱਲੇ ਸਾਡੇ ਪਿਆਰੇ ਨੂੰ ਕਹਿਣਾ ਉਹ ਜੋ ਵੀ ਕਰੇ ਸਾਨੂੰ ਉਸਦੀ ਰਜ਼ਾ ਅੰਦਰ ਹਰ ਸਮੇਂ ਅਨੰਦ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਹੈ, ਅਸਾਂ ਪਿਆਰ ਪਾ ਕੇ ਪਿੱਛੇ ਨਹੀਂ ਮੁੜਨਾ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਭਾਈ ਦਇਆ ਸਿੰਘ ਮਹਾਨ ਘਾਲਣਾ ਘਾਲ ਤੇ ਸਾਧਨ ਕਰਕੇ ਆਪਾ ਵਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਆਧਾਰਤ ਤੇ ਗੁਰੂ ਪ੍ਰਾਇਣ ਹੋ ਕੇ ਫਿਰ ਜੋਤ ਅੰਦਰ ਇਕਮਿਕ ਹੋ ਕੇ ਹਰ ਸਵਾਸ ਨਿਬਾਹਿਆ ਤੇ ਆਖਰੀ ਦਮਾਂ ਤਕ ਉਸ ਪਰੰਪਰਾ ਅੰਦਰ ਕੋਈ ਫਰਕ ਨਹੀਂ ਪਿਆ। ਭਾਈ ਸਾਹਿਬ ਇਕ ਮਹਾਨ ਤਪੀ, ਪੂਰਨ ਯੋਗੀ ਮਹਾਨ ਲੋਕ ਸੇਵਕ ਤੇ ਇਕ ਪ੍ਰਜਾ ਤੰਤਰਵਾਦ ਦੇ ਮਹਾਨ ਸਬੰਧ ਸਨ ਉਹ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਏਕਤਾ ਤੇ ਮਨੁੱਖ ਮਾਤਰ ਦੀ ਭਲਾਈ ਹਿਤ ਲੜਨਾ ਧਰਮ ਸਮਝਦੇ ਸਨ, ਇਹ ਸਵਾਸ ਸਵਾਸ ਸਿਮਰਨ ਤੇ ਹਰ ਘੜੀ ਫਰਜ਼ ਦੀ ਪੂਰਨਤਾ ਹਿਤ ਯੁੱਧ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਤੇ ਉਸੇ ਅੰਦਰ ਆਪਾ ਵਾਰ ਗਏ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਪ੍ਰਤਾਪ ਕਰਕੇ ਹੀ ਸਿੱਖ ਪੰਥ ਵਿਚ ਮਹਾਨ ਸੰਪਰਦਾਏ ਨੇ ਜਨਮ ਲਿਆ।

ਚਲਦਾ
(ਗਿਆਨੀ ਮੇਹਰ ਸਿੰਘ ਕ੍ਰਿਤ 'ਨੌ ਰਤਨ' ਵਿਚੋਂ
ਧੰਨਵਾਦ ਸਹਿਤ)

*****

ਇਸ ਦਾ ਲਾਭ ਇਸ ਦੁਨੀਆਂ ਵਿਚ ਤੇ ਅਗਲੇ ਜਹਾਨ ਵੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਇਹ ਵਿਚਾਰ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਵਪਾਰ ਲਈ ਲਿਆਂਦੇ ਰੁਪਏ ਸਾਧੂ ਅੱਗੇ ਰਖ ਦਿਤੇ। ਉਹਨਾਂ ਬਖੋਰਾ ਸਮਝਾਇਆ ਕਿ ਜਿਸ ਕੰਮ ਲਈ ਘਰ ਤੋਂ ਰਕਮ ਲਿਆਏ ਹੋ, ਉਸ ਕੰਮ ਤੇ ਖਰਚ ਕਰੋ ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੈਂ ਤਾਂ ਵੱਡੇ ਪਿਤਾ (ਰੱਬ) ਦੀ ਆਗਿਆ ਪਾਲਣੀ ਹੈ। ਮੈਨੂੰ ਇਸ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਹੋਰ ਕੋਈ ਸੌਦਾ ਨਹੀਂ ਨਜ਼ਰ ਆਉਂਦਾ। ਸਾਧੂ ਨੇ ਫਿਰ ਆਖਿਆ ਕਿ ਰੁਪਏ ਸਾਡੇ ਕਿਸੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਸਾਨੂੰ ਭੋਜਨ ਹੀ ਛਕਾਣਾ ਹੈ ਤਾਂ ਇਸ ਰਕਮ ਦੀ ਰਸਦ ਲਿਆ ਦਿਉ।

ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਨਾਲ ਲੈ ਕੇ ਚੂਹੜਕਾਣੇ ਚਲੇ ਗਏ ਤੇ ਉਥੋਂ ਆਟਾ, ਚਾਵਲ, ਘਿਉ ਤੇ ਦਾਲਾਂ ਆਦਿ ਭੋਜਨ ਦੀਆਂ ਵਸਤਾਂ ਖਰੀਦ ਕੇ ਲੈ ਆਏ ਤੇ ਉਹ ਸਾਰਾ ਸਾਮਾਨ ਸਾਧੂਆਂ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਵੱਡੇ ਸਾਧੂ ਨੇ ਆਖਿਆ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੀੜ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹੋ।

ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਹ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਦਾ ਖਰਾ ਸੌਦਾ ਕਰਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਬਾਲੇ ਨਾਲ ਵਾਪਸ ਆਪਣੇ ਨਗਰ ਤਲਵੰਡੀ ਆ ਗਏ ਪਰ ਨਗਰ ਦੇ ਬਾਹਰਵਾਰ ਹੀ ਇਕ ਸੁੱਕੇ ਤਲਾਅ ਦੇ ਕੰਢੇ ਬੈਠ ਗਏ ਤੇ ਬਾਲੇ ਨੂੰ ਘਰ ਭੇਜ ਦਿਤਾ। ਜਦ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਦੌੜੇ ਆਏ, ਅੱਗੋਂ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਬੈਠੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਦੇਖ ਕੇ ਗੁੱਸੇ ਵਿਚ ਆਪੇ ਤੋਂ ਬਾਹਰੇ ਹੋ ਕੇ ਦੋ ਚਾਰ ਚਪੇੜਾਂ ਮਾਰ ਦਿਤੀਆਂ। ਇਤਨੇ ਵਿਚ ਬੀਬੀ ਨਾਨਕੀ ਵੀ ਆ ਗਈ ਤੇ ਉਹਨੇ ਪਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਹੋਰ ਮਾਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿਤਾ। ਉਥੇ ਹੋਰ ਵੀ ਬਹੁਤ ਲੋਕ ਇਕੱਠੇ ਹੋ ਗਏ।

ਰਾਇ ਬੁਲਾਰ ਨੇ ਸੁਨੇਹਾ ਭੇਜ ਕੇ ਮਹਿਤਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਤੇ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਬੁਲਾਇਆ ਤੇ ਮਹਿਤਾ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁੱਸੇ ਹੋਇਆ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਨੇ ਚਪੇੜਾਂ ਕਿਉਂ ਮਾਰੀਆਂ ਹਨ। ਫਿਰ ਵੀਹ ਰੁਪਏ ਆਪਣੇ ਕੋਲੋਂ ਦਿੰਦਿਆਂ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ ਕਿ ਇਹ ਰੱਬ ਤੇਰੇ ਆਇਆ ਹੈ। ਜਿਤਨਾ ਨੁਕਸਾਨ ਕਰੇ, ਉਹ ਤੂੰ ਮੇਰੇ ਤੋਂ ਲੈ ਲਿਆ ਕਰ ਪਰ ਇਹਨੂੰ ਕੁਝ ਨਾ ਆਖਿਆ ਕਰ।

- ਪ੍ਰਸ਼ਨ - 1. ਬਾਲਕ ਗੁਰੂ ਨਾਨਕ ਦੇ ਮੁੱਖ ਤੇ ਕਿਸ ਨੇ ਅਤੇ ਕਿਵੇਂ ਛਾਂ ਕੀਤੀ?
- 2. ਸਭ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਸ ਨੇ ਜਾਣਿਆ ਕਿ ਗੁਰੂ ਬਾਲਕ ਨਾਨਕ ਸਾਧਾਰਨ ਮਨੁੱਖ ਨਹੀਂ, ਸਗੋਂ ਰੱਬੀ ਅਵਤਾਰ ਹਨ?
- 3. 'ਮੈਂ ਉਸ ਰੱਬ ਦੀ ਨੌਕਰੀ ਵੀ ਕਰ ਰਿਹਾ ਹਾਂ', ਇਹ ਸ਼ਬਦ ਕਿਸ ਨੇ ਕਿਸ ਨੂੰ ਕਹੇ ਸੀ?
- 4. ਮਹਿਤਾ ਬਾਬਾ ਕਾਲੂ ਰਾਮ ਜੀ ਨੇ ਵੈਦ ਹਰੀਦਾਸ ਨੂੰ ਕਿਉਂ ਬੁਲਾਇਆ ਸੀ?
- 5. "ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਜਗਤ ਦੀ ਪੀੜ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਪੀੜ ਸਮਝਣ ਵਾਲੇ ਹੋ।" ਇਹ ਬਚਨ ਕਿਸ ਨੇ, ਕਿਸਨੂੰ ਆਖੇ ਸੀ?

*****

ਉਤਸ਼ਾਹ ਭਰਪੂਰ ਸਹਿਜ ਮਾਰਗ ਭਾਗ - ੨ (PATH OF FIRE AND LIGHT) Vol. II

ਡਾ. ਸਵਾਮੀ ਰਾਮ ਜੀ
ਅਨੁਵਾਦਕ ਡਾ. ਤੇਜਿੰਦਰ ਮਲਹੋਤਰਾ

(ਲੜੀ ਜੋੜਨ ਲਈ ਦੇਖੋ, ਜੁਲਾਈ ਅੰਕ, ਪੰਨਾ-62)

ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਉਹ ਸਥਿਤੀ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਆਰਾਮ ਦੇ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਤੇ ਨੀਂਦ, ਨੀਂਦ ਅਤੇ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਅੰਤਰ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਦੋ ਲੋਕ ਵੱਡੇ ਕਿਸੇ ਮਹਾਂਪੁਰਖ ਨੂੰ ਮਿਲਣ ਜਾਣ, ਇਕ ਜਾ ਕੇ ਸੌਂ ਜਾਵੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਹ ਖੌਕਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਦੂਸਰਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਬਚਨ ਬਿਲਾਸ ਕਰਦਾ ਰਹੇ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਸੌਂਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦੇ ਬਹੁਤ ਨੇੜੇ ਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਨਹੀਂ ਹੁੰਦੇ। ਦੂਸਰਾ ਕੋਈ ਜਿਹੜਾ ਪੂਰੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਚੇਤਨ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਵਾਸਤਵਿਕਤਾ ਦਾ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਹ ਸਮਾਧੀ ਵਿਚ ਹੈ। ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਘੱਟ ਅੰਤਰ ਹੈ। ਨੀਂਦ, ਸਮਾਧੀ, ਮੌਤ ਅਤੇ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਇਨ੍ਹਾਂ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਹੀ ਇਕ ਕੌਮਲ ਅੰਤਰ ਹੈ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਦਿਆਂ ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਏਧਰ ਉਧਰ ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਦਿੰਦੇ।

ਜੇਕਰ ਅਸੀਂ ਸਾਰੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਮਾਂ ਜਿਹੜਾ ਸੌਣ ਵਿਚ ਬਿਤਾਇਆ ਹੈ ਉਹ ਦੇਖੀਏ ਤਾਂ ਪਤਾ ਲੱਗੇਗਾ ਕਿ ਅਸੀਂ ਕੋਈ ਵੀਹ ਸਾਲ ਸੁੱਤੇ ਹੋਵਾਂਗੇ। ਤੁਸੀਂ ਸੋਚੋ ਕਿ ਕੋਈ ਵੀਹ ਸਾਲ ਮਰਿਆ ਰਿਹਾ ਹੋਵੇ। ਅਸੀਂ ਇਹ ਕਿਉਂ ਸੋਚਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਮਰਨਾ ਬਹੁਤ ਭਿਆਨਕ ਹੈ? ਇਹ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਸੋਚਦੇ ਕਿ ਸੌਣਾ ਭਿਆਨਕ ਹੈ? ਅਸੀਂ ਸੌਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਕੀ ਸਾਨੂੰ ਮਰਨਾ ਨਹੀਂ ਸੋਚਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਨਾਂ ਸਥਿਤੀਆਂ ਦਾ ਭੇਦ ਸਾਨੂੰ ਸਮਝਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਨੀਂਦ ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸਦਾ ਅਗਿਆਨ ਲਈ ਵਰਤਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਹੜਾ ਸੌਂਦਾ ਹੈ ਸੁੱਤਾ ਪਿਆ ਹੈ ਉਹ ਤਾਂ ਘੋਰ ਅਗਿਆਨ ਵਿਚ ਹੈ। ਇਹ ਅਗਿਆਨ ਉਹ ਹੈ ਜਿਸ ਵਿਚ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਚੇਤਨਾ ਗੁਆ ਚੁੱਕੇ ਹੋ, ਉਸ ਇਕ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਉਸ ਅਨੰਤਤਾ ਦੀ ਚੇਤਨਾ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਚੇਤਨਾ। ਤੁਹਾਨੂੰ ਕੇਵਲ ਆਰਾਮ ਹੀ ਮਿਲਦਾ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹੋ, ਫੇਰ ਜਾਗਦੇ ਹੋ, ਨੀਂਦ ਦਾ ਕੇਵਲ ਇਹ ਹੀ ਲਾਭ ਹੈ, ਨੀਂਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਾਰੇ ਦਰਦਾਂ ਤੋਂ ਆਰਾਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਨੀਂਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਰਾਮ ਦਿੰਦੀ ਹੈ, ਸ਼ਕਤੀ ਦਿੰਦੀ ਹੈ ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਫੇਰ ਉਠ ਕੇ ਸੰਘਰਸ਼ ਕਰ ਸਕੋ, ਹਾਲਾਤ ਦਾ ਮੁਕਾਬਲਾ ਕਰ ਸਕੋ, ਨੀਂਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝਦਾਰ, ਅਕਲਮੰਦ ਨਹੀਂ ਬਣਾਉਂਦੀ, ਨਾ ਹੀ ਨੀਂਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਗਿਆਨ ਦਿੰਦੀ ਹੈ।

ਇਸੇ ਕਾਰਣ ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਆਓ, ਅਸੀਂ ਨੀਂਦ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਈਏ, ਅਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰੀਏ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਬਿਨਾਂ ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਸੌਣ ਦਾ ਅਭਿਆਸ ਕੀਤਾ। sleepless sleep. ਸਮਾਧੀ ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਰਿਸ਼ੀਆਂ-ਮੁਨੀਆਂ ਨੇ ਉਸ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਜਾਣ ਦਾ ਰਸਤਾ ਲੱਭਿਆ, ਜਿਸ ਵਿਚ ਉਹ ਸੁੱਤੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਪਰ ਜਾਗੁਤ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਸੰਸਕ੍ਰਿਤ ਦਾ ਸ਼ਬਦ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਬਹੁਤ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਸਮਝਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ। ਰਾਤ ਦਾ ਮਜ਼ਾ ਹੋਰ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੇ ਲੋਕ ਲੈਂਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਭੋਗਾਂ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋ ਕੇ ਰਾਤ ਨੂੰ ਮਾਣਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਅਗਿਆਨੀ ਹਨ, ਉਹ ਕਾਮ ਵਿਚ ਡੁੱਬੇ ਹੁੰਦੇ ਹਨ। ਜੇਗੀ ਉਸ ਰਾਤ ਨੂੰ ਰੱਬੀ ਇਲਾਹੀ ਅਨੰਦ

ਵਿਚ ਬਿਤਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਭੋਗ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਨਹੀਂ ਰਹਿ ਸਕਦਾ। ਇਲਾਹੀ ਅਨੰਦ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਦੈਵੀ, ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਰਖਦਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਜਾਣਦੇ ਹਾਂ ਰੱਬੀ ਅਨੰਦ, ਇਲਾਹੀ ਅਨੰਦ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਅਸੀਂ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਭੋਗ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦਾ ਸੁੱਖ ਭੋਗਿਆ ਹੈ, ਬਾਰ-ਬਾਰ ਭੋਗਿਆ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਵਿਚ ਲੀਨ ਵੀ ਹੋਣਾ ਚਾਹਿਆ ਹੈ, ਪਰ ਉਹ ਹੋ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਭੋਗ ਦੀ ਇਕ ਸੀਮਾ ਹੈ।

ਅਸੀਂ ਇਲਾਹੀ ਅਨੰਦ ਵਿਚ ਲੀਨ ਹੋਣ ਦਾ ਤਰੀਕਾ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹਾਂ, ਉਹ ਤਰੀਕਾ ਜਿਸ ਵਿਚ ਕੋਈ ਦਰਦ, ਦੁੱਖ ਨਾ ਹੋਵੇ ਜੇਕਰ ਦੋ ਲੋਕ ਇਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰ ਲੈਣ, ਜੀਵਨ ਵਿਚ ਪ੍ਰਯੋਗ ਕਰਕੇ ਦੇਖ ਲਏ ਹਨ, ਸਾਰੇ ਭੋਗ ਭੋਗ ਲਏ ਹਨ, ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਸਭ ਚੀਜ਼ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਲੈ ਲਈ ਹੈ, ਪੈਸਾ, ਘਰ ਸਭ ਕੁਝ, ਪਰ ਇਕ ਦਿਨ ਉਹ ਫੈਸਲਾ ਕਰਨਗੇ ਕਿ ਇਹ ਸੰਸਾਰ ਇਹੋ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦੇ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਸੰਸਾਰ ਦੀ ਇਹ ਸਮਰਥਾ ਨਹੀਂ ਕਿ ਉਹ ਸਦੈਵੀ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਕੇ, ਅੰਤਰ ਦਾ ਅਨੰਦ ਦੇ ਸਕੇ। ਜਿਸ ਦਿਨ ਵੀ ਉਹ ਇਹ ਸਮਝ ਲੈਣਗੇ, ਉਹ ਤਿੰਨ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਚਲੇ ਜਾਣਗੇ। ਚੇਤਨ, ਸੁਪਨ, ਨੀਂਦ ਫੇਰ ਉਹ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਣਗੇ, ਉਥੋਂ ਉਹ ਤਿੰਨੋਂ ਅਵਸਥਾ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਉਹ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸੁੱਤੇ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਸੁਪਨਾ ਲੈਂਦੇ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ, ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਵੀ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹਨ। ਇਹ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ।

ਇਸ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣ ਲਈ ਦੋ ਮਾਰਗ ਹਨ, ਭਾਵ ਚੇਤਨ ਤੋਂ ਸੁਪਨ, ਸੁਪਨ ਤੋਂ ਨੀਂਦ, ਨੀਂਦ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਦੋ ਤਰੀਕੇ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ, ਚੇਤਨਾ ਹੋ ਕੇ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਪਸਾਰ ਕਰਨਾ, ਚੇਤਨ ਹੋ ਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦਾ ਥੋੜ੍ਹਾ ਜਿਹਾ ਭਾਗ ਹੀ ਵਰਤ ਰਹੇ ਹੋ, ਕੇਵਲ ਚੇਤਨਾ ਦੀ ਹੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਜਿਹੜਾ ਮਨ ਸੁਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ, ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਹੈ, ਉਸ ਉਤੇ ਤੁਹਾਡਾ ਕੋਈ ਕੰਟਰੋਲ ਨਹੀਂ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਇਹ ਦੋ ਅਵਸਥਾ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਣ ਤਾਂ ਪੂਰਾ ਮਨ ਤੁਹਾਡੇ ਕੰਟਰੋਲ ਵਿਚ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਬਹੁਤ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਫੇਰ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਉਹ ਇਕ ਵਿਸ਼ਾਲ ਮਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਪ੍ਰਤਿਕਰਮ ਕਿਵੇਂ ਸ਼ੁਰੂ ਕੀਤਾ ਜਾਵੇ। ਜੇਗੀਆਂ ਨੇ ਇਹ ਸਮਝ ਲਿਆ ਕਿ ਸੌਣ ਵਿਚ ਬਹੁਤ ਸਮਾਂ ਬੇਅਰਥ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰੀ ਨਹੀਂ ਕਿ ਰਾਤ ਸੌਂ ਕੇ ਬਿਤਾਈ ਜਾਵੇ। ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਕੇ ਜਾਂ ਭੋਗ ਭੋਗਣ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਹੋਰ ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਬਹੁਤ ਕੁਝ ਸਿਰਜਨਾਤਮਕ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਪੜ੍ਹਿਆ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਕਵਿਤਾ ਲਿਖੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ, ਉਸ ਪ੍ਰਭੂ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕੀਤੀ ਜਾ ਸਕਦੀ ਹੈ।

ਇਹ ਇੱਕ ਕਲਪਿਤ ਗੱਲ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਡਾਕਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਨੂੰ ਕਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਪਤਾ ਹੈ ਕਿ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਦੀ ਨੀਂਦ ਹੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਬਾਅਦ ਵਿਚ ਠੀਕ ਹੈ। ਹਸਪਤਾਲਾਂ ਵਿਚ ਲਾਈਨ ਲੱਗੀ ਪਈ ਹੈ ਜਿੱਥੇ ਲੋਕ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਅੱਠ ਘੰਟੇ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹਨ ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ, ਡਾਕਟਰੀ ਵਿਗਿਆਨ ਹੋਰ ਪਾਸੇ ਨਹੀਂ ਦੇਖ ਰਿਹਾ ਕਿ ਕੀ ਵਜਾ ਹੈ ਕੀ ਕਾਰਨ ਹੈ। ਉਹ ਤਾਂ ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਦਵਾਈਆਂ ਦੇ ਕੇ ਹੋਰ ਸੁਲਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਬੇਹੋਸ਼ ਕਰਨ ਦੀ ਦਵਾਈ ਵਰਤਦੇ ਹਨ, ਸੌਣ ਦੀ ਦਵਾਈ ਦਿੰਦੇ ਹਨ। ਪਰ ਉਹ ਠੀਕ ਨਹੀਂ ਹੈ।

ਰਿਸ਼ੀ-ਮੁਨੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ, ਵਾਪਸ ਆਓ, ਘਰ ਆਓ ਇਕ ਤਰੀਕਾ ਹੋਰ ਹੈ ਜਿਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਅਸੀਂ ਕੰਮ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅਸੀਂ ਉਹ ਲੱਭ ਸਕਦੇ ਹਾਂ, ਅੰਤ ਇਕ ਦਿਨ ਤੁਸੀਂ ਘਰ ਆਓਗੇ, ਪਰ ਹੋ ਸਕਦਾ ਹੈ ਉਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਸੀਂ ਬਿਲਕੁਲ ਉਖੜ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਕਿਉਂਕਿ ਤੁਸੀਂ ਆਧੁਨਿਕ ਇਲਾਜ ਕਰਾਏ ਹਨ। ਤੁਸੀਂ ਸ਼ਕਤੀਸ਼ਾਲੀ ਮਹਿਸੂਸ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਜੀ ਰਹੇ ਹੋ, ਜੀਉਣ ਦਾ ਪੂਰਾ-ਪੂਰਾ ਲਾਭ ਉਠਾਓ, ਆਪਣਾ ਸਮਾਂ ਨਾ ਗੁਆਓ, ਨੀਂਦ ਦੇ ਅਗਿਆਨ ਤੋਂ ਜਾਗੋ, ਜਾਗ੍ਰਤ ਅਵਸਥਾ ਨੀਂਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਤੋਂ ਉਪਰ ਹੈ, ਪਰ ਜਦੋਂ ਜਾਗ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਆਪਣੀ ਸ਼ਕਤੀ ਖੇਰੂ-ਖੇਰੂ ਨਾ ਕਰੋ।

ਤੁਸੀਂ ਅਨੰਤ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜਿਹੜੀ ਚੌਥੀ ਅਵਸਥਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਜੇਕਰ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਰਹਿੰਦੇ ਸੰਸਾਰ ਦੀਆਂ ਪ੍ਰਾਪਤੀਆਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ਤਾਂ ਅਨੰਤ ਤਕ ਕਿਉਂ ਨਹੀਂ ਪਹੁੰਚ ਸਕਦੇ? ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਅਨੰਤ ਵਿਚ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਗਏ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬਾਹਰ ਹੀ ਗੁਆਚੇ ਰਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨ ਤੋਂ ਡਰੋ ਨਾ, ਹੌਂਸਲਾ ਰੱਖੋ, ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰੱਖੋ ਤੁਸੀਂ ਕਦੀ ਵੀ ਗੁਆਚੋਗੇ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਹੀ ਰਹੋ।

ਯੋਗਾ ਸ਼ਬਦ ਬਹੁਤ ਬਦਨਾਮ ਹੋ ਗਿਆ ਹੈ, ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਮਹੱਤਵ ਨਹੀਂ ਰਿਹਾ, ਅਸੀਂ ਇੱਕ ਖਾਸ ਤਰੀਕੇ ਤੇ ਵਿਸ਼ਲੇਸ਼ਣ ਕਰ ਰਹੇ ਹਾਂ ਜਿਹੜਾ ਚੇਤਨਾ ਗੂੜ੍ਹੀ ਨੀਂਦ ਦਾ ਦਸ ਕੇ ਵੀ ਤੁਹਾਨੂੰ ਚੇਤਨ ਰੱਖੇ। ਇਹ ਸਥਿਤੀ ਬਹੁਤ ਹੀ ਲਾਹੇਵੰਦ ਹੈ, ਇਹ ਸਮਾਧੀ ਦੇ ਨੇੜੇ ਹੀ ਹੈ, ਇਹ ਸਿੱਖਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਇਕ ਨਿਰਧਾਰਿਤ ਸਮਾਂ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਤੇ ਅਭਿਆਸ ਕਰ ਸਕੋ, ਲੋੜ ਹੈ ਰੋਜ਼ ਉਸੇ ਸਮੇਂ ਅਭਿਆਸ ਕਰਨ ਦੀ, ਸਭ ਤੋਂ ਵੱਡਾ ਵਿਸ਼ੇਸ਼ ਇਕ ਇਹ ਹੀ ਕੰਮ ਹੈ। ਬਹੁਤ ਵਾਰੀ ਤੁਸੀਂ ਸੋਚਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰੋਗੇ ਪਰ ਥੋੜ੍ਹੇ ਦਿਨਾਂ ਬਾਅਦ ਉਸ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤੇ ਤੁਸੀਂ ਜਾਂ ਸੌਂ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਾਂ ਅਖਬਾਰ ਪੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ, ਗੰਭੀਰ ਸਾਧਕ ਸੱਚਾ ਸਾਧਕ ਜਾਣਦਾ ਹੈ ਕਿ ਚਾਹੇ ਕੁਝ ਵੀ ਹੋ ਜਾਏ, ਉਸ ਨਿਸ਼ਚਿਤ ਸਮੇਂ ਤਾਂ ਪ੍ਰਭੂ ਗੋਚਰੇ ਹੈ ਹੀ। ਗਿਆਨ ਖੋਜ ਲਈ ਹੈ ਹੀ, ਹੋਰ ਸਾਰੀਆਂ ਗੱਲਾਂ ਉਸ ਸਮੇਂ ਪਿੱਛੇ ਰਹਿਣਗੀਆਂ।

ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਅਨੰਤ ਤਕ ਪਹੁੰਚਣਾ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਜੋ ਸਰਬ ਵਿਆਪਕ ਹੈ, ਸਵੈ ਸਥਿਤ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਕੋਈ ਵੀ ਮਨੁੱਖ ਦੁਰਬਲ ਨਹੀਂ ਹੈ, ਮਨੁੱਖ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਮਜ਼ੋਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਜਦੋਂ ਆਪਣੀਆਂ ਆਦਤਾਂ ਦਾ ਗੁਲਾਮ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇੰਦ੍ਰੀਆਂ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੋ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਉਸ ਸੰਸਾਰ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਆਪਣੀ ਕਮਜ਼ੋਰੀ ਤੇ ਕਾਬੂ ਪਾਉਣ ਲਈ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸੁਹਿਰਦ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ। ਸੱਚੇ ਸੁੱਚੇ ਹੋ ਕੇ ਪ੍ਰਭੂ ਦੇ ਹੋਣਾ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਇਹ ਹੀ ਇਕ ਸਰੋਤ ਨੂੰ ਧਿਆਨ ਦੇਣ ਵਾਲੀ ਗੱਲ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਚੰਗਾ ਖਾਣ ਨੂੰ ਦਿੰਦੇ ਹੋ, ਮਨ ਨੂੰ ਚੰਗੀਆਂ ਪੁਸਤਕਾਂ ਦਿੰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਆਤਮਾ ਨੂੰ ਕੀ ਦਿੰਦੇ ਹੋ? ਆਤਮਾ ਦੀ ਪਿਆਸ ਕਿਵੇਂ ਬੁਝਾਉਂਦੇ ਹੋ, ਜਿਹੜਾ ਤੁਹਾਡੇ ਜੀਵਨ ਦਾ ਸਰੋਤ ਹੈ, ਜੀਵਨ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ ਹੈ? ਤੁਹਾਡੇ ਪੁਰਵਜ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤੇ, ਧਰਤੀ, ਅਕਾਸ਼ ਖੂਨ ਸਭ ਕਿਸ ਨੇ ਦਿੱਤਾ, ਅੰਤ ਸੱਚ, ਸਰੋਤ ਤੋਂ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਆਇਆ ਹੈ ਤੇ ਉਸ ਦਾ ਲਹੂ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਰਗਾਂ ਵਿਚ ਦੌੜ ਰਿਹਾ ਹੈ।

ਤੁਹਾਡਾ ਸੁਆਸ ਅਨੰਤ ਰਾਗ ਸੋਹੰ (So-ham) ਜਪ ਰਿਹਾ ਹੈ, ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਸੁਣ ਨਹੀਂ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਹਿਰਦਾ ਤਾਂ 'ਲਬ-ਡਬ', 'ਲਬ-ਡਬ' ਦੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੱਢ ਰਿਹਾ ਹੈ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ। ਤੁਹਾਡਾ ਦਿਮਾਗ ਗਾ ਰਿਹਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਉਹ ਵੀ ਨਹੀਂ ਸੁਣ ਰਹੇ। ਤੁਸੀਂ ਤਾਂ ਬੇਅਰਥ ਦੀਆਂ ਆਵਾਜ਼ਾਂ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ, ਜਿਹੜੇ ਬੋਲ ਸੁਣ ਰਹੇ ਹੋ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਕੋਈ ਅਰਥ ਨਹੀਂ, ਉਹ ਤਾਂ ਤੁਹਾਡੇ ਉੱਤੇ ਬੁਰਾ ਅਸਰ ਪਾ ਰਹੀਆਂ ਹਨ। ਚੁੱਪ ਰਹਿਣਾ ਸਿੱਖੋ, ਚੁੱਪ ਰਹਿਣ ਦੀ ਆਦਤ ਪਾਓ। ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਆਦਤਾਂ, ਤੁਹਾਡੀ ਟਰੇਨਿੰਗ, ਤੁਹਾਡੀ ਸਿੱਖਿਆ ਸਭ ਕੁਝ ਬਾਹਰੀ ਸੰਸਾਰ ਵਿਚ ਜਾ ਕੇ ਉਸ ਆਵਾਜ਼ ਵਿਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਤੋਂ ਚੰਗਾ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਸਰੋਤ ਵਲ ਜਾਓ।

ਚੁੱਪ ਦੇ ਸਰੋਤ ਵਿਚ ਜਾਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਦਾ ਮਾਰਗ ਲੈਣਾ, ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲਣਾ। ਪਰ ਹੁੰਦਾ ਕੀ ਹੈ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਇਕ ਦੀਵਾਰ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡਾ ਅਗਾਂਹ ਜਾਣ ਦਾ ਮਾਰਗ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿੰਦਾ ਹੈ, ਲੋੜ ਹੈ ਮਨ ਨੂੰ ਇਕਾਗਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਾ, ਕਿਉਂਕਿ ਕੇਵਲ ਮਨ ਦਾ ਛੋਟਾ ਜਿਹਾ ਭਾਗ ਹੀ ਸਿੱਖਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਛੋਟੇ ਜਿਹੇ ਭਾਗ ਦੀ ਜਦੋਂ ਵਰਤੋਂ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਇਕ ਨਵੇਂ ਅਨੁਸ਼ਾਸਨ ਦਾ ਵਿਕਾਸ ਕਰਦੇ ਹੋ ਉਦੋਂ ਤੁਹਾਡਾ ਸਾਰਾ ਮਨ ਉਤੇਜਿਤ ਹੋ ਉਠਦਾ ਹੈ, ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਕਰ ਸਕਦੇ।

ਦੂਸਰੀ ਸਮੱਸਿਆ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਡੇ ਅੰਦਰ ਧੀਰਜ ਨਹੀਂ। ਅਮਰੀਕਨ ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਿਆਣੇ ਬਹੁਤ ਹੀ ਤੀਬਰ ਬੁੱਧੀ ਵਾਲੇ ਲੋਕ ਹਨ, ਉਹ ਬਹੁਤ ਵਿਸ਼ਵਾਸ ਰਖਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਹ ਆਰਥਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਸੁਰਖਿਅਤ ਹਨ। ਪਰ ਇੱਕ ਗੱਲ ਮਾੜੀ ਹੈ ਉਹ ਧੀਰਜ ਰਹਿਤ ਹਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਕਿਸੇ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਧੀਰਜ ਸਿਖਾਇਆ ਹੀ ਨਹੀਂ। ਉਹ ਅੱਜ ਬੀਜ ਬੀਜਦੇ ਹਨ ਕੱਲ੍ਹ ਸਵੇਰੇ ਖੇਤੀ ਤਿਆਰ ਮੰਗਦੇ ਹਨ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਕੋਈ ਕ੍ਰਿਆ ਕਰਦੇ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਆ ਦੀ ਆਸ ਨਹੀਂ ਰਖਦੇ। ਕੁਝ ਹੋਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਹੀ ਤੁਸੀਂ ਸੌਂ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਸੌਂਦੇ-ਸੌਂਦੇ ਪ੍ਰਤਿਕ੍ਰਿਆ ਹੁੰਦੀ ਹੈ, ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ, ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਨੀਂਦ ਅਵਸਥਾ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਹੈ, ਲੋੜ ਹੈ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਰੱਖਣ ਦੀ। ਧੀਰਜ ਸਿੱਖਣ ਦੀ।

ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਗੱਲਬਾਤ ਕਰਨਾ, ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਕਰਨਾ ਇਨ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਧੀਰਜ ਵਿਕਸਿਤ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਇਸ ਤੋਂ ਇਹ ਭਾਵ ਨਹੀਂ ਕਿ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਜਾਓ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋ ਜਾਓ, ਸੰਤੋਖੀ ਰਹੋ, ਤ੍ਰਿਪਤ ਨਹੀਂ ਹੋਵੋ।

ਵਾਸਤਵ ਵਿਚ ਸੰਤੋਖ ਸਦਾ ਹੀ ਰਹਿਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ। ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਕੀਤਾ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਫਲ ਨਾਲ ਅਸਤੁਸ਼ਟਾ ਨਹੀਂ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਸੰਤੋਖ ਰੱਖਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਜੇਕਰ ਤੁਸੀਂ ਅਸਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਤੁਸੀਂ ਅੱਗੇ ਕੰਮ ਨਹੀਂ

ਕਰ ਸਕਦੇ। ਤ੍ਰਿਪਤ ਹੋਣ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਤੁਸੀਂ ਸੁਸਤ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਚੀਜ਼ ਨੂੰ ਆਪਣੇ ਅੰਦਰ ਨਾ ਆਉਣ ਦਿਓ, ਸਾਰਾ ਸਮਾਂ ਉਤਸ਼ਾਹ ਨਾਲ ਰਹੋ। ਬਚਪਨ ਤੇ ਬੁਢਾਪਾ ਇੱਕੋ ਜਿਹੇ ਹਨ, ਬੱਚਾ ਮਾਸੂਮ ਹੁੰਦਾ ਹੈ। ਅਣਜਾਣ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਜਦੋਂ ਗਲਤੀ ਕਰਦਾ ਹੈ ਉਸ ਨੂੰ ਖਿਮਾ ਕਰ ਦਿਤਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਬੁਢਾਪਾ ਤਾਂ ਗਲਤੀਆਂ ਦਾ ਭਰਿਆ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ ਇੱਕੋ ਹੀ ਵਿਚਾਰ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਸਾਮ੍ਹਣੇ ਆਉਂਦਾ ਹੈ, ਇਹ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਇੱਕੋ ਵਿਚਾਰ ਤੁਹਾਡੀ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਨਹੀਂ ਹੋਣ ਦਿੰਦੇ, ਹਰ ਵੇਲੇ ਸੋਚਦਾ ਮਨ ਕਦੀ ਸੁਅਸਥ ਮਨ ਨਹੀਂ ਹੋ ਸਕਦਾ, ਇਹੋ ਕਾਰਣ ਹੈ ਕਿ ਤੁਹਾਨੂੰ ਆਪਣੇ ਆਪ ਨਾਲ ਵਾਰਤਾਲਾਪ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਣਾ ਹੋਵੇਗਾ, ਤਾਂ ਜੋ ਤੁਹਾਨੂੰ ਪਤਾ ਹੋਵੇ ਕਿ ਤੁਹਾਡਾ ਮਨ ਵਿਚਾਰਾਂ ਨਾਲ ਭਰਿਆ ਨਹੀਂ ਹੋਇਆ। ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਤਿਆਰੀ ਨਾ ਕਰਨੀ ਅਸਵਸਥ ਹੈ। ਜੇਕਰ ਮਨ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਲਈ ਤਿਆਰ ਨਹੀਂ, ਸਰੀਰ ਨੂੰ ਤਾਂ ਸਥਿਰ ਕੀਤਾ ਜਾ ਸਕਦਾ ਹੈ, ਸੁਆਸ ਤਾਂ ਸ਼ਾਂਤ ਹੋ ਸਕਦੇ ਹਨ ਪਰ ਮਨ ਸ਼ਾਂਤ ਨਹੀਂ ਹੋਣਾ ਚਾਹੁੰਦਾ।

ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਸਾਲ ਦੇ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਸਮ ਹਨ ਇਸੇ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੇ ਵੀ ਵੱਖ-ਵੱਖ ਮੌਸਮ ਹਨ। ਕਿਸੇ ਸਮੇਂ ਮਨ ਖੁਸ਼ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਦੂਸਰੇ ਸਮੇਂ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਪ੍ਰਸੰਨ ਰੱਖਣਾ ਸਿੱਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਲਈ ਮੈਡੀਟੇਸ਼ਨ ਵਿੱਚ ਬੈਠਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੁਸ਼ਮਨਾ ਨੂੰ ਜਾਗ੍ਰਤ ਕਰਨ ਦੀ ਲੋੜ ਹੈ। ਇੱਕ ਗੱਲ ਤੁਹਾਨੂੰ ਸਮਝ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਮੰਨ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ, ਜੋ ਕੁਝ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਤਕ ਸਿੱਖਿਆ ਹੈ, ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਤੁਹਾਡਾ ਜੀਵਨ ਹੈ ਬਾਕੀ ਦਾ ਜੀਵਨ ਵੀ ਭਾਵੇਂ ਸਿੱਖਣ ਵਿੱਚ ਲੱਗੇ ਰਹੋ ਉਹ ਸਭ ਕੁਝ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਬਾਰੇ ਹੀ ਹੋਵੇਗਾ। ਤੁਸੀਂ ਡੂੰਘੇ ਅਨੁਭਵ ਬਾਰੇ ਨਹੀਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ, ਨਹੀਂ ਜਾਣ ਸਕਦੇ ਕਿਉਂਕਿ ਉਸ ਲਈ ਸਿੱਖਿਆ ਹੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਸਾਰੇ ਸੰਸਾਰ ਵਿੱਚ ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ।

ਜੇਗੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰੋ, ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ, ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਸੁਚੇਤ ਹੋ ਕੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰੋ। ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਕੀ ਹੁੰਦਾ ਹੈ? ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਕੇ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੀਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ, ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਦੀ ਵਰਤੋਂ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਦੁਆਰਾ ਆਪਣੀ ਚੇਤਨਾ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਆਪਣੇ ਮਨ ਫੈਲਾਣ ਲਈ ਪਰ ਉਸ ਦੇ ਬਹੁਤ ਸਾਰੇ ਬੋਧ ਹਨ, ਬਹੁਤ ਸਾਰੀਆਂ ਰੁਕਾਵਟਾਂ ਹਨ, ਵਾੜ ਲੱਗੀ ਹੋਈ ਹੈ। ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦੇ ਖੇਤਰ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ।

ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਲਈ ਦੋ ਨਿਯਮ ਸਮਝਣੇ ਬਹੁਤ ਅਵਸ਼ਕ ਹਨ। ਪਹਿਲਾ ਹੈ ਸੁੰਗੋੜਨਾ, ਸੰਕੋਚਣਾ। ਦੂਸਰਾ ਹੈ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ। ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹੋ, ਸੇਵਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹੋ, ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਦੇਣਾ ਸਿੱਖਦੇ ਹੋ। ਸੰਕੋਚਣ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਆਪਣੇ ਚਾਰੇ ਪਾਸੇ ਦੀਵਾਰਾਂ ਖੜੀਆਂ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਵਾੜ ਬਣਾ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਸੁਆਰਥੀ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਹਉਮੈ ਭਾਵ ਭਰਪੂਰ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਹੋ, ਅੰਤ ਵਿੱਚ ਤੁਸੀਂ ਸੰਤਾਪੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ। ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਦੇ ਮਾਰਗ ਤੇ ਚੱਲ ਕੇ ਤੁਹਾਡਾ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਭਰਪੂਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ, ਤੁਹਾਡੀ ਸੰਭਾਵਿਕਤਾ ਵਧਦੀ ਹੈ। ਇਹ ਬਿਲਕੁਲ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਹੀ ਹੈ ਜਿਵੇਂ ਸੰਗੀਤ ਲਈ ਸਤਰਕ ਹੋਣਾ, ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਨਣਾ। ਜਿਹੜੇ ਲੋਕ ਸ਼ਾਸਤਰੀ ਸੰਗੀਤ ਦਾ ਅਨੰਦ ਮਾਣਦੇ ਹਨ, ਉਹ ਸਭਯ ਸਮਝੇ ਜਾਂਦੇ ਹਨ, ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਤੇ ਮਨ ਦਾ ਵਿਸਤਾਰ ਬਹੁਤ

ਮਹੱਤਵਪੂਰਣ ਸਮਝਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ, ਇਸ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਲਈ ਸਾਧਕ ਨੂੰ ਮਨ ਸੋਧ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ ਚਾਹੀਦੇ ਹਨ, ਆਪਣੇ ਮੰਤਵ ਅਨੁਸਾਰ ਅਭਿਆਸ, ਅਨੁਭਵ ਕਰਨਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਨਿਰਸੁਆਰਥ ਹੋ ਕੇ ਕਰਮ ਕਰਨੇ, ਸਤਿ ਦੇ ਬਚਨ, ਮਨ ਦੀ ਡੂੰਘਾਈ ਤੇ ਜਾਣਾ ਚਾਹੀਦਾ ਹੈ, ਸੋਚਣੀ ਕਥਨੀ ਕਰਨੀ ਇੱਕੋ ਹੋਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਮਨ ਨੂੰ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਅੰਦਰ ਦੀਆਂ ਸੀਮਾਵਾਂ (dimensions) ਜਾਣ ਲੈਣੀਆਂ ਚਾਹੀਦੀਆਂ ਹਨ।

ਚੇਤਨਾ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨ ਦੇ ਹੋਰ ਤਰੀਕੇ ਵੀ ਹਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੇ, ਬਿਨਾਂ ਕਿਸੇ ਲੋੜ ਤੋਂ ਪਿਆਰ ਕਰਨਾ 'Love without object' ਭਾਵ ਤੁਹਾਨੂੰ ਕਿਸੇ ਚੀਜ਼ ਦੀ ਲੋੜ ਨਹੀਂ ਪਰ ਤੁਸੀਂ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਹ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਹੁਣ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਪਿਆਰ ਦਾ ਉਹ ਗੁਣ ਹੈ ਜਿਸਨੂੰ ਤੁਸੀਂ ਕਿਸੇ ਹੋਂਦ ਤੋਂ ਬਿਨਾਂ ਪਿਆਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹੋ। ਤੁਸੀਂ ਇੱਕ ਮਨ ਇੱਕ ਚਿੱਤ ਹੋ ਕੇ ਕਿਸੇ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ ਪਰ ਉਹ ਤੁਹਾਡੇ ਲਈ ਮੌਜੂਦ ਨਹੀਂ, ਪ੍ਰਾਪਤ ਨਹੀਂ, ਤੁਹਾਨੂੰ ਮਿਲਦਾ ਨਹੀਂ, ਤੁਸੀਂ ਦੇਹ ਰੂਪ ਵਿੱਚ ਉਸਨੂੰ ਦੇਖ ਨਹੀਂ ਸਕਦੇ, ਪਰ ਫੇਰ ਵੀ ਤੁਸੀਂ ਉਸ ਨੂੰ ਪਿਆਰ ਕਰਦੇ ਹੋ। ਇਹ ਗੁਣ ਬਹੁਤ ਦੇਰ ਬਾਅਦ ਆਉਂਦਾ ਹੈ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਦਾ ਖੇਤਰ ਵੱਡਾ ਕਰਦੇ ਹੋ, ਪਸਾਰਦੇ ਹੋ, ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ, ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਮਿਲ ਜਾਂਦੀ ਹੈ ਫੇਰ ਤਿੰਨੋਂ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਨਾਲ ਜੁੜ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਉਸ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੀਆਂ ਅਵਸਥਾ ਵਿੱਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਹੋ ਪਰ ਇਹ ਕੋਈ ਐਨਾ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ, ਇੱਕ ਤੱਤ ਲਈ ਇਹ ਠੀਕ ਹੈ, ਇੱਕ ਨਿਯਮ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਠੀਕ ਹੈ, ਇਹ ਇੱਕ ਅੱਛਾ ਵਿਚਾਰ ਹੈ, ਪਰ ਇਹ ਸੌਖਾ ਨਹੀਂ।

ਜਦੋਂ ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਨਾ ਸਿੱਖ ਲੈਂਦੇ ਹੋ, ਤੁਸੀਂ ਮਨ ਨੂੰ ਦੋਨੋਂ ਪਾਸੇ ਵਿਸਤ੍ਰਿਤ ਕਰਦੇ ਹੋ ਭਾਵ ਕਿ ਲੰਬਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ ਚੌੜਾਈ ਵਿੱਚ ਵੀ (Vertically and horizontally) ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਨਾਲ ਕਰੌਸ ਬਣ ਜਾਂਦਾ ਹੈ। ਕਰੌਸ ਦੇ ਚਿੰਨ ਅਦਭੁੱਤ ਹਨ ਇਸ ਨੂੰ ਬਹੁਤੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਨਾਲ ਦੇਖ ਸਕਦੇ ਹੋ, ਇਸ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ। ਜੇਗੀਆਂ ਦਾ ਕਹਿਣਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਸੂਖਮ ਸਰੀਰ ਦੇ ਦੋ ਅਰਧ ਗੋਲੇ ਹਨ ਉਪਰ ਵਾਲਾ ਹੇਠਾਂ ਵਾਲਾ। ਜਿੱਥੇ ਇਹ ਦੋ ਅਰਧ ਗੋਲੇ ਮਿਲਦੇ ਹਨ ਉਥੇ ਕਰੌਸ ਬਣਦਾ ਹੈ, ਉਹ ਹੈ ਹਿਰਦੇ ਦਾ ਮੱਧ। ਛਾਤੀ ਦੇ ਮੱਧ ਵਿੱਚ ਮਨ ਦੇ ਵਿਸਤਾਰ ਤੋਂ ਭਾਵ ਹੈ ਮਨ ਦੀ ਉਚਾਈ ਤੇ ਚੌੜਾਈ ਨੂੰ ਦੇਖ ਸਕਣਾ। ਮਨ ਦੀ ਲੇਟਵੀਂ ਲਕੀਰ ਵਾਹ ਕੇ ਉਸ ਤੇ ਪਹੁੰਚਣਾ ਜੋ ਕਿ ਅਸੀਮ ਹੈ। ਉਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਮਨ ਦੀ ਲੰਮੀ ਉਚਾਈ ਵਾਲੀ ਲੀਕ ਨੂੰ ਦੇਖੋ ਉਹ ਵੀ ਅਸੀਮ ਹੈ। ਰੀੜ੍ਹ ਦੀ ਹੱਡੀ ਦਾ ਆਧਾਰ ਬਣਾ ਕੇ ਨੀਂਹ ਬਣਾ ਕੇ ਉਪਰ ਵਲ ਲੀਕ ਲੈ ਜਾਓ, ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਲੱਗੇਗਾ ਤੁਸੀਂ ਅਸੀਮ ਵੱਲ ਅਨੰਤ ਵਲ ਪੌੜੀਆਂ ਚੜ੍ਹ ਰਹੇ ਹੋ। ਇੱਕ ਅਨੰਤ ਦਾ ਕਰੌਸ ਬਣ ਜਾਏਗਾ ਜਿਸਦਾ ਕੋਈ ਅੰਤ ਨਹੀਂ। ਪਰ ਲੋੜ ਹੈ ਇਸ ਨੂੰ ਪਾਰ ਕਰਨ ਦੀ ਇਸ ਤੋਂ ਅੱਗੇ ਜਾਣ ਦੀ ਆਪਣੀ ਸੁਪਨ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਬਣਾਓ, ਨੀਂਦ ਦੀ ਅਵਸਥਾ ਨੂੰ ਵੀ ਚੇਤਨ ਅਵਸਥਾ ਬਣਾਓ। ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਕਰਨ ਲਈ ਯੋਗ ਨਿੰਦਰਾ ਦੀ ਸਹਾਇਤਾ ਲਵੋ, ਉਸ ਨਾਲ ਤੁਸੀਂ ਤੁਰੀਆ ਅਵਸਥਾ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲੈਂਦੇ ਹੋ।

*****

ਗੁਰੂ ਦੇ ਪਿਆਰ 'ਚ ਸਰਸਾਰ - ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ

ਡਾ. ਗੁਲਜਾਰ ਸਿੰਘ

ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਕਾਦਰੀ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਸਭ ਤੋਂ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਸੰਤ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਆਪਣੇ ਜੀਵਨ ਨੂੰ ਇਬਾਦਤ (ਬੰਦਗੀ) ਅਤੇ ਰਿਆਜ਼ਤ (ਅਭਿਆਸ) ਰਾਹੀਂ ਇਲਾਹੀ ਸਾਦਗੀ ਵਿਚ ਇਸ ਕਦਰ ਰੰਗ ਲਿਆ ਸੀ ਕਿ ਉਹਨਾਂ ਦਾ ਹਰ ਬੋਲ ਰੂਹਾਨੀ ਭੇਦ ਖੋਲ੍ਹਦਾ ਸੀ। ਆਪ ਦਾ ਪੂਰਾ ਨਾਮ ਸ਼ੇਖ ਮੁਹੰਮਦ ਮੀਰ ਸੀ ਪਰ ਆਮ ਲੋਕਾਂ ਵਿਚ ਆਪ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨਾਮ ਨਾਲ ਜਾਣੇ ਜਾਂਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਆਪ ਦਾ ਜਨਮ 1550 ਈ: ਨੂੰ ਸਿੰਧ ਦੇ ਇਲਾਕੇ ਵਿਚ ਸੀਸਤਾਨ ਵਿਚ ਹੋਇਆ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਵੱਡੇ ਵਡੇਰਿਆਂ ਦਾ ਸੰਬੰਧ ਖਲੀਫਾ ਹਜ਼ਰਤ ਉਮਰ ਨਾਲ ਜਾ ਜੁੜਦਾ ਹੈ। ਸੱਤ ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਪਿਤਾ (ਕਾਜ਼ੀ ਸਾਈਂ ਦਿੱਤਾ) ਅਕਾਲ ਚਲਾਣਾ ਕਰ ਗਏ। ਆਪ ਜੀ ਦੇ ਮਾਤਾ ਬੀਬੀ ਫਾਤਮਾ ਨੇ ਖੁਦ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕਾਦਰੀ ਸਿਲਸਿਲੇ ਵਿਚ ਦਾਖਲ ਕਰਵਾਇਆ। ਸੂਫੀਆਂ ਦੇ ਇਸ ਸਿਲਸਿਲੇ ਦੇ ਮੋਢੀ ਅਬਦੁਲ ਕਾਦਰ ਜੀਲਾਨੀ ਸਨ ਜਿਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪੀਰ ਦਸਤਮੀਰ ਕਰਕੇ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਇਕ ਚੇਲਾ ਸ਼ੇਖ ਬੰਦਗੀ ਗੌਂਸ 1492 ਈ: ਵਿਚ ਰਿਆਸਤ ਬਹਾਵਲਪੁਰ ਵਿਚ 'ਉੱਚ' ਦੇ ਸਥਾਨ ਤੇ ਆ ਕੇ ਰਹਿਣ ਲੱਗਾ ਜੋ 'ਉੱਚ ਦਾ ਪੀਰ' ਨਾਮ ਨਾਲ ਪ੍ਰਸਿੱਧ ਹੋਇਆ। ਇਸੇ ਸ਼ਾਖਾ ਦੇ ਖਵਾਜ਼ਾ ਖਿਜਰ ਪਾਸੋਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਅਧਿਆਤਮਕ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ ਸੀ।

25 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਵਿਚ ਆਪ ਸਿੰਧ ਦਾ ਇਲਾਕਾ ਛੱਡ ਕੇ ਲਾਹੌਰ ਆ ਗਏ। ਇੱਥੇ ਆ ਕੇ ਆਪ ਨੇ ਜਿਥੇ ਇਕ ਪਾਸੇ ਮੌਲਾਨਾ ਸਯੀਦ ਅੱਲਾਹ ਅਤੇ ਮੌਲਾਨਾ ਨਿਆਮਤ ਪਾਸੋਂ ਦੀਨੀ ਇਲਮ ਦੀ ਸਿੱਖਿਆ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤੀ, ਉਥੇ ਦੂਜੇ ਪਾਸੇ ਤਪ ਅਤੇ ਬੰਦਗੀ ਰਾਹੀਂ 'ਫਨਾਹੀ-ਅੱਲਾਹ' ਦੇ ਰੁੱਤਬੇ ਨੂੰ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕੀਤਾ। ਉਹ ਹਮੇਸ਼ਾ ਇਕਾਂਤ ਵਿਚ ਰਹਿ ਕੇ ਅਧਿਆਨ, ਚਿੰਤਨ ਅਤੇ ਮੰਨਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਇਹੀ ਕਾਰਨ ਹੈ ਕਿ 40 ਸਾਲ ਤਕ ਲਾਹੌਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਨਾ ਲੱਗਿਆ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਹਿਰ ਵਿਚ ਇਕ ਪਹੁੰਚਿਆ ਹੋਇਆ ਸੰਤ ਰਹਿੰਦਾ ਹੈ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਨਿਕਟਵਰਤੀ ਮੁਰੀਦ ਸੀ, 'ਸਕੀਨਾ-ਤੁਲ-ਅੱਲੀਆ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਡੇ ਉਸਤਾਦ ਦਸਦੇ ਹਨ ਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਨਿਆਮਤ ਅੱਲਾਹ ਨੇ ਇਕ ਵਾਰੀ ਕਿਹਾ ਸੀ ਕਿ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਕਈ ਸਾਲ ਉਹ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਉਸਤਾਦ ਪੜ੍ਹਾਉਂਦੇ ਰਹੇ ਪਰ ਉਹ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਤਾਂ ਜਾਣੂ ਹੀ ਨਾ ਹੋਏ, ਪਰ ਪਿੱਛੋਂ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਕਿ ਰੂਹਾਨੀ ਇਲਮ ਵਿਚ ਉਹ ਸਭ ਤੋਂ ਬਾਜ਼ੀ ਲੈ ਗਏ ਹਨ। ਆਪ ਸ਼ਰ੍ਹਾ ਦੀ ਪਾਬੰਦੀ ਉੱਪਰ ਏਨਾ ਜ਼ੋਰ ਨਹੀਂ ਦਿੰਦੇ ਸਨ, ਜਿੰਨਾਂ ਇਬਾਦਤ ਅਤੇ ਰਿਆਜ਼ਤ (ਨਾਮ-ਸਿਮਰਨ) ਉੱਪਰ ਦਿੰਦੇ ਸਨ। ਬਾਗਾਂ, ਜੰਗਲਾਂ, ਮਜ਼ਾਰਾਂ ਉੱਪਰ ਇਕੱਲੇ ਘੁੰਮਦੇ ਰਹਿਣਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਬਿਰਤੀ ਦਾ ਹਿੱਸਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਮੌਜ ਵਿਚ ਆਏ ਸਰਹੰਦ ਚਲੇ ਗਏ। ਉਥੇ

ਗੋਡੇ ਵਿਚ ਦਰਦ ਹੋਇਆ ਤਾਂ ਹਾਜ਼ੀ ਨਿਆਮਤ (ਜੋ ਆਪ ਦਾ ਉਸਤਾਦ ਸੀ) ਆਪ ਦੀ ਸੇਵਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ। ਆਪ ਦਾ ਮਲ-ਮੂਤਰ ਵੀ ਚੁੱਕਦੇ ਰਹੇ ਅਤੇ ਇਹੀ ਹਾਜ਼ੀ ਨਿਆਮਤ ਹੀ ਆਪ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਮੁਰੀਦ ਸੀ।

ਇਸ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਦੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸੰਬੰਧਾਂ ਦੀ ਚਰਚਾ ਕਰੀਏ ਸਾਨੂੰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਜੀਵਨ ਅਤੇ ਵਿਅਕਤੀਤਵ ਨਾਲ ਜਾਣ-ਪਛਾਣ ਕਰ ਲੈਣੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ। ਆਪ ਸਾਰੀ ਉਮਰ ਕਵਾਰੇ ਰਹੇ। ਧਨ-ਦੌਲਤ ਦੀ ਆਪ ਉੱਕਾ ਪਰਵਾਹ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਮਿੱਠਾ ਬੋਲਦੇ ਅਤੇ ਨਿਮਰ ਸੁਭਾਅ ਵਾਲੇ ਸਨ। ਆਪ ਘੱਟ ਖਾਂਦੇ, ਘੱਟ ਸੌਂਦੇ ਅਤੇ ਘੱਟ ਬੋਲਦੇ ਸਨ। ਖਾਣਾ ਮਿੱਟੀ ਦੇ ਬਰਤਨ ਵਿਚ ਹੀ ਖਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇਕਰ ਕੋਈ ਪਕਵਾਨ ਪਕਾ ਕੇ ਲਿਆਉਂਦਾ ਤਾਂ ਸਖਤੀ ਨਾਲ ਮਨ੍ਹਾ ਕਰ ਦਿੰਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਦਾ ਜਮਘਟਾ ਪਸੰਦ ਨਹੀਂ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਸਿਰਫ ਨਿਆਮਤ ਹੀ ਜਮਾਤ ਵਿਚ ਪੜ੍ਹਦੇ ਸਨ ਤੇ ਫਿਰ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਜੇ ਕੋਈ ਕਮਰੇ ਵਿਚ ਆਉਣ ਦੀ ਜਿੱਦ ਹੀ ਕਰ ਬੈਠਦਾ ਤਾਂ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਖੋਲ੍ਹ ਦਿੰਦੇ ਤੇ ਕਹਿੰਦੇ, ਤੈਨੂੰ ਵੀ ਆਖਿਰ ਕੋਈ ਕੰਮ ਹੈ ਅਤੇ ਸਾਨੂੰ ਵੀ ਹੈ। ਬੇਕਾਰ ਬੈਠਣ ਦਾ ਕੀ ਲਾਭ। ਤੁਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰੋ ਤੇ ਅਸੀਂ ਆਪਣਾ ਕੰਮ ਕਰਦੇ ਹਾਂ।" ਏਨਾ ਕਹਿ ਕੇ ਦਰਵਾਜ਼ਾ ਬੰਦ ਕਰ ਲੈਂਦੇ। ਆਪ ਮਤਲਬ ਪ੍ਰਸਤ ਦੁਨੀਆਂਦਾਰਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ - "ਤੁਸੀਂ ਲੋਕ ਕੋਈ ਨੇਕ ਕੰਮ ਕਰਨ ਤੋਂ ਬਗੈਰ ਹੀ ਆਪਣੀਆਂ ਮੁਸ਼ਕਿਲਾਂ ਆਸਾਨ ਕਰਨੀਆਂ ਚਾਹੁੰਦੇ ਹੋ, ਇਹ ਯੋਗ ਨਹੀਂ। ਤੁਸੀਂ ਭੁੱਖੇ ਨੂੰ ਅੰਨ ਅਤੇ ਨੰਗੇ ਨੂੰ ਕੱਪੜਾ ਦੇਵੋ, ਲੋੜਵੰਦਾਂ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਦਿੱਤੇ ਗਏ ਧਨ-ਮਾਲ ਨਾਲ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੋ, ਅੱਲਾਹ ਪਾਕ ਤੁਹਾਡੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀਆਂ ਕਰੇਗਾ।" ਆਪ ਸਿਰ ਉੱਪਰ ਪੱਗੜੀ ਅਤੇ ਮੋਟੇ ਕੱਪੜੇ ਦਾ ਕੁੜਤਾ ਪਹਿਨਦੇ ਸਨ। ਕੱਪੜੇ ਆਪ ਹੀ ਧੋਂਦੇ ਸਨ। ਬਹੁਤ ਹੀ ਸਫਾਈ ਪਸੰਦ ਸਨ। ਕਦੇ ਵੀ ਮੈਲਾ ਕੱਪੜਾ ਜਾਂ ਮੈਲੀ ਵਸਤੂ ਨਾ ਪਾਉਂਦੇ ਤੇ ਨਾ ਹੀ ਖਾਂਦੇ। ਲੋਕਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਸਫਾਈ ਦੀ ਤਾਕੀਦ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਕਿਹਾ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਪੰਜਾਕ ਐਸੀ ਚਾਹੀਦੀ ਹੈ ਜਿਸ ਤੋਂ ਆਦਮੀ ਪਹਿਚਾਣਿਆ ਜਾ ਸਕੇ ਕਿ ਉਹ ਦਰਵੇਸ਼ ਹੈ, ਸੂਫੀ ਹੈ, ਫਕੀਰ ਹੈ, ਸ਼ੇਖ ਹੈ ਜਾਂ ਕੌਣ ਹੈ। ਆਮ ਕਰਕੇ ਆਪ ਸ਼ੇਖ ਅਬੁੱਲ ਹਸਨ ਖਰਕਾਨੀ ਦਾ ਇਹ ਵਾਕ ਸੁਣਾਉਂਦੇ ਸਨ ਕਿ ਸੂਫੀ ਉਹ ਵਿਅਕਤੀ ਹੈ ਜੋ ਨਾ ਹੋਵੇ ਪਰ ਮੈਂ ਕਹਿੰਦਾ ਹਾਂ ਕਿ 'ਜੇ ਹੋ ਤਾਂ ਭੀ ਨਾ ਹੋ।' ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਆਪ ਆਪਣੇ ਨਿਕਟੀ ਮੁਰੀਦ ਸ਼ੇਖ ਨੱਥਾ ਲਾਹੌਰੀ ਨੂੰ 'ਨਾ-ਥਾ (ਮਿਟ ਗਿਆ) ਆਖਿਆ ਕਰਦੇ ਸਨ। ਵਹਦਤ-ਉਲ-ਵਜੂਦ (ਸਰਬ ਬ੍ਰਹਮ) ਦੇ ਫਲਸਫੇ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਖਾਸ ਲਗਾਓ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਹਿੰਦੂ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸਾਰੇ ਆਪ ਦੇ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸਨ। ਜਿਥੇ ਕਈ ਸਰਕਾਰੀ ਅਹਿਲਕਾਰ ਆਪ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਸਨ, ਉਥੇ ਮੁਗਲ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ, ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਤੇ ਦਾਰ ਸ਼ਿਕੋਹ ਆਪ ਦਾ ਬਹੁਤ

ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦੇ ਸਨ।

ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਸਮਾਂ 1550 ਤੋਂ 1635 ਈ: ਹੈ। ਆਪ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ (1563-1606 ਈ:) ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ (1595-1644) ਦੇ ਸਮਕਾਲੀ ਸਨ। ਇਨ੍ਹਾਂ ਦੋਹਾਂ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਪ੍ਰਤੀ ਆਪ ਦੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਅਤੇ ਗੂੜ੍ਹੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਸੀ। ਅਕਸਰ ਹੀ ਆਪ ਆਪਣੇ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਜ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬਾਨ ਨਾਲ ਸਾਂਝੇ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਮੇਲ ਉਸ ਸਮੇਂ ਹੋਇਆ ਸੀ ਜਦ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਗੁਰੂ ਰਾਮ ਦਾਸ ਜੀ (ਪਿਤਾ) ਨੇ ਆਪ ਨੂੰ ਸਹਾਰੀ ਮੱਲ ਦੇ ਪੁੱਤਰ ਦੀ ਸ਼ਾਦੀ ਉੱਪਰ ਲਾਹੌਰ ਭੇਜਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਲਾਹੌਰ ਕੁਝ ਦਿਨ ਟਿਕਣ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸੋਭਾ ਸੁਣੀ ਤਾਂ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਹੀ ਆਪ ਨੇ 'ਗਹਿਰ ਗੰਭੀਰ ਪੀਰਾਂ ਦਾ ਪੀਰ' ਕਹਿ ਕੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਵਡਿਆਈ ਕੀਤੀ ਸੀ। ਜਦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਗੁਰ-ਗੱਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਆਉਣ-ਜਾਣ ਹੋ ਗਿਆ। ਫਿਰ ਜਦ ਲਾਹੌਰ, ਭੁੱਖ-ਮਰੀ ਨਾਲ ਲਾਸ਼ਾਂ ਦਾ ਸ਼ਹਿਰ ਬਣ ਗਿਆ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਅੱਖੀਂ ਸੇਵਾ ਕਰਦਿਆਂ ਵੇਖਿਆ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਵੀ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕਈ-ਕਈ ਘੰਟੇ ਅਤੇ ਲਗਾਤਾਰ ਕਈ ਦਿਨ ਅਧਿਆਤਮਕ ਤੇ ਰੂਹਾਨੀ ਚਰਚਾ ਕਰਦੇ ਰਹੇ ਸਨ। ਲਾਹੌਰ ਵਾਸੀਆਂ ਨੂੰ ਇਸ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿੱਤਰਤਾ ਦੀ ਖੁਸ਼ੀ ਸੀ।

ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਨੇੜਤਾ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਇਲਾਹੀ ਸਾਦਗੀ ਦੇ ਸਰੂਰ ਨਾਲ ਭਰਦੀ ਰਹੀ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਰਾਤ ਵੇਲੇ ਆਪਣੀ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚ ਭਜਨ-ਸਿਮਰਨ ਕਰਦੇ ਹੋਏ ਹਿਰਾ ਪਹਾੜ ਦੀ ਮੁੱਤਬਰਕ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਚਲੇ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਇਸ ਕ੍ਰਿਸ਼ਮੇ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮੁਰੀਦ ਪੀਰ ਨੱਥਾ ਦੀ ਜ਼ਬਾਨੀ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈਂ ਜੀ ਰਾਤ ਨੂੰ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚੋਂ ਅਲੋਪ ਹੋ ਜਾਂਦੇ ਸਨ। ਇਕ ਰਾਤ ਮੀਆਂ ਨੱਥਾ ਕੋਠੜੀ ਦੇ ਦਰਵਾਜ਼ੇ ਅੱਗੇ ਬੈਠਾ ਇੰਤਜ਼ਾਰ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਕਰਦਾ ਰਿਹਾ। ਵੱਡੇ ਤੜਕੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਪਿਆਰੀ ਆਵਾਜ਼ ਕੋਠੜੀ ਵਿਚੋਂ ਆਉਣ ਲੱਗੀ। ਜਦ ਮੁਰੀਦ (ਮੀਆਂ ਨੱਥਾ) ਨੇ ਇਸ ਰਹੱਸ ਨੂੰ ਜਾਨਣਾ ਚਾਹਿਆ ਤਾਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਸ਼ਰਮਾਉਂਦਿਆਂ ਹੋਇਆ ਦੱਸਿਆ ਕਿ ਉਹ ਅਕਸਰ ਹੀ ਰਾਤ ਸਮੇਂ ਹਿਰਾ ਪਹਾੜਾਂ ਦੀ ਮੁਕੱਦਸ ਗੁਫਾ ਵਿਚ ਉਤਰ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਅਸਲ ਵਿਚ ਇਹ ਗੱਲ ਸਪੱਸ਼ਟ ਕਰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਪਹੁੰਚੇ ਹੋਏ ਸਾਧਕ (ਸੰਤ) ਜਦ ਸਮਾਧੀ ਜੁਮਤਿ ਹੁੰਦੇ ਹਨ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਸੁਰਤਿ ਨੌਂ ਦੁਆਰਿਆਂ ਤੋਂ ਪਾਰ ਹੋ ਕੇ ਦੇਹੀ ਦਾ ਖਿਆਲ ਛੱਡ ਕੇ ਪਰਮ ਧਾਮ ਵਿਚ ਜਾ ਜੁੜਦੀ ਹੈ ਤੇ ਪਰਮ ਧਾਮ (ਸੱਚਖੰਡ) ਦਾ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਹਿਰਾ ਪਹਾੜ ਦੀ ਗੁਫਾ ਵਿਚੋਂ ਹੋਇਆ ਸੀ। ਇਵੇਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ, ਸੁਰਤਿ ਇੰਨ ਬਿਨ ਉਹੀ ਹੁਸਨ ਤਲਾਸ਼ ਕਰ ਰਹੀ ਸੀ ਜਿਸਨੂੰ ਹਜ਼ਰਤ ਮੁਹੰਮਦ ਸਾਹਿਬ ਨੇ

ਅਨੁਭਵ ਕੀਤਾ ਸੀ। ਇਸ ਅਨੁਭਵ ਦੀ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸੰਗਤ ਵਿਚੋਂ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ ਸੀ।

ਦਿਨ ਵੇਲੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵਧੇਰਾ ਸਮਾਂ ਕਬਰਸਤਾਨ ਅਤੇ ਬੀਆਬਾਨ ਵਿਚ ਗੁਜ਼ਾਰਦੇ ਸਨ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਸਲਾਮ ਦਾ ਰੂਹਾਨੀ ਤਜ਼ਰਬਾ ਓਨਾ ਚਿਰ ਬੀਆਬਾਨ ਅਰਥਾਤ ਇਕੱਲ ਵਿਚ ਰਹੇਗਾ ਜਦ ਤਕ ਮੁਰੀਦ ਦਾ ਇਕ ਰੋਮ ਵੀ ਮੁਰਸ਼ਦ ਨਾਲੋਂ ਵਿਛੜਿਆ ਹੋਇਆ ਹੈ। ਮੁਰਸ਼ਦ ਨੂੰ ਇਕੱਲ ਤਣਾਵਾਂ ਪਾ ਪਾ ਕੇ ਖਿੱਚਦੀ ਹੈ ਅਤੇ ਉਦੋਂ ਤਕ ਖਿੱਚਦੀ ਰਹਿੰਦੀ ਹੈ ਜਦੋਂ ਤੱਕ ਮੁਰਸ਼ਦ ਬਾਗ ਵਾਂਗ ਉਸਦੇ ਬੀਆਬਾਨ ਨੂੰ ਭਰ ਨਾ ਦੇਵੇ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵੀ ਆਪਣੀ ਬੀਆਬਾਨ ਦੀ ਇਕੱਲ ਵਿਚੋਂ ਉਸ ਵੇਲੇ ਹੀ ਨਿਕਲੇ ਜਦ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਦੋਸਤੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨਾਲ ਇਸ ਕਦਰ ਪੱਕੀ ਹੋ ਗਈ ਕਿ ਦੋਹਾਂ ਦੇ ਰੂਹਾਨੀ ਰਾਜ ਸਾਂਝੇ ਹੋ ਗਏ। ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਇਸ ਸਾਧਨਾ ਨੂੰ ਮੁੱਖ ਰੱਖਦੇ ਹੋਏ ਹੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਉਨ੍ਹਾਂ ਪਾਸੋਂ ਰਖਵਾਈ ਸੀ ਕਿਉਂਕਿ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਇਬਾਦਤ ਸਿੱਖ ਅਮਲ ਦਾ ਅਰੂਪ, ਤ੍ਰੈਕਾਲੀ ਅਤੇ ਇਸ ਦੀਆਂ ਗੈਬੀ ਡੂੰਘਾਈਆਂ ਨੂੰ ਸਮਝਣ ਵਾਲਾ ਸੁਹਜ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਸਿੱਖ ਵਿਦਵਾਨ ਪ੍ਰੋ. ਹਰਿੰਦਰ ਸਿੰਘ ਮਹਿਬੂਬ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਅਤੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੇ ਇਹਨਾਂ ਨਿਆਰੇ ਅਤੇ ਅਨੁਭਵੀ ਸੰਬੰਧਾਂ ਬਾਰੇ ਲਿਖਦਾ ਕਹਿੰਦਾ ਹੈ - "ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਰੂਹਾਨੀ ਜੀਨਤ ਦਾ ਅਦੁੱਤੀ ਚਮਤਕਾਰ ਹੈ ਜੋ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਖਾਲਸਾ ਦੀ ਤਾਰੀਖ ਨੂੰ ਇੱਕ ਲੰਮੇ ਸਿਜਦੇ ਵਦ ਦਾਸਤਾਨ ਬਣਾ ਦਿੰਦਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਇਸ ਦਾਸਤਾਨ ਦਾ ਅਰੂਪ ਸਰੋਤ ਹੈ ਅਤੇ ਹਰਿਮੰਦਰ ਦਾ ਸੁਹਜ ਵੀ ਇਸੇ ਅਰੂਪ ਸਰੋਤ ਵਿਚੋਂ ਆਉਂਦਾ ਹੈ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਇਸ ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਦਾ ਜਾਣਿਆ ਪਛਾਣਿਆ ਮਹਿਮਾਨ ਹੈ, ਪਰ ਉਸਦਾ ਪੈਂਡਾ ਨਿਆਰਾ ਹੈ। ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਨੇ ਆਪਣੇ ਪਿਆਰੇ ਮਹਿਮਾਨ ਦੇ ਨਿਆਰੇ ਪੈਂਡੇ ਨੂੰ ਮਨਜ਼ੂਰ ਕਰਨਾ ਸੀ ਤਾਂਕਿ ਇਸ ਨਾਲ ਕੋਈ ਅਰੂਪ ਰਿਸ਼ਤਾ ਰਹੇ ਅਤੇ ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਵੀ ਰੂਪਮਾਨ ਹੋਵੇ। ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਬੀਆਬਾਨੀ ਇਕੱਲ ਦੇ ਅਸੰਖਾਂ ਰੋਮਾਂ ਨੂੰ ਮਹਿਬੂਬ ਦੀ ਕਾਮਲ ਛੋਹ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲ ਹੁੰਦਿਆਂ ਤੱਕਦੀ ਹੈ। ਹਰਿਮੰਦਰ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਨੀਂਹ ਵਿਚ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਪਾਵਨ ਛੋਹ ਹੋਣੀ ਇਹ ਦਰਸਾਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ-ਲਿਵ ਵਿਚ ਕਾਮਲ ਇਨਸਾਨ ਦਾ ਦੀਦਾਰ ਬਹੁਤ ਬੁਲੰਦ ਰੁੱਤਬਾ ਰੱਖਦਾ ਹੈ।" ਇਵੇਂ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਰਿਸ਼ਤਾ ਨਿਰੋਲ ਰੂਹਾਨੀ ਸੀ। ਆਪਣੀ ਰੂਹ ਦੀ ਪਿਆਸ ਬੁਝਾਉਣ ਦੀ ਗਰਜ ਉਸਨੂੰ ਆਪ ਮੁਹਾਰੇ ਗੁਰ-ਘਰ ਵੱਲ ਲੈ ਆਉਂਦੀ ਹੈ।

ਜਦ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਨੂੰ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਨੇ ਤਸੀਹੇ ਦੇ ਕੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰਨ ਦਾ ਹੁਕਮ ਦੇ ਦਿਤਾ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਬਹੁਤ ਦੁੱਖ ਹੋਇਆ। ਉਹ ਉਸੇ ਵਕਤ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਾਸ ਆਇਆ ਅਤੇ ਹੰਝੂ ਵਹਾਉਂਦੇ ਹੋਏ ਨੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, ਮਹਾਰਾਜ ਜੇ ਆਗਿਆ ਦੇਵੋ ਤਾਂ ਆਪ ਨੂੰ ਛੁਡਾਉਣ ਅਤੇ ਆਪ ਨੂੰ ਕਸ਼ਟ ਦੇਣ ਵਾਲਿਆਂ ਨੂੰ ਦੰਡ ਦਿਵਾਉਣ ਲਈ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਕਹਾਂ। ਇਥੇ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਨਾ ਬੜਾ ਜ਼ਰੂਰੀ

ਹੈ ਕਿ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਰਾਣੀ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਅਨਿਨ ਸੇਵਕਾ ਸੀ ਅਤੇ ਇਸ ਰਸੂਖ ਸਦਕੇ ਸਾਈਂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਸਜ਼ਾ ਖਤਮ ਕਰਵਾਉਣ ਦੇ ਸਮਰੱਥ ਸਨ। ਪਰ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਅਜਿਹਾ ਕਰਨ ਤੋਂ ਰੋਕ ਦਿੱਤਾ। ਇਸ ਅਨੁੱਠੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਦੇ ਰਾਜ ਨੂੰ ਸਮਝਾਉਣ ਵਾਲੇ ਪ੍ਰਸੰਗ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਮੈਕਾਲਿਫ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - ਗੁਰੂ ਪੰਚਮ ਪਾਤਸ਼ਾਹ ਜੀ ਨੇ ਇਸ ਸਮੇਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਉੱਪਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਤੱਕੋ। ਜਦ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਆਪਣੇ ਨੇਤਰ ਅਕਾਸ਼ ਵਲ ਕੀਤੇ ਤਾਂ ਉਸ ਨੂੰ ਫਰਿਸ਼ਤੇ ਨਜ਼ਰ ਆਏ ਜਿਹੜੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੂੰ ਬੇਨਤੀ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ ਕਿ ਜੇ ਹੁਕਮ ਹੋਵੇ ਤਾਂ ਦੁਸ਼ਟਾਂ, ਹੰਕਾਰੀਆਂ ਅਤੇ ਮਨਮੁਖਾਂ ਦਾ ਨਾਸ਼ ਕਰ ਦਈਏ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਇਹ ਅਦਭੁੱਤ ਨਜ਼ਾਰਾ ਵੇਖ ਕੇ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਗੇ ਬੇਨਤੀ ਕਰਨ ਲੱਗੇ ਕਿ ਜਦ ਆਪ ਪਾਸ ਅਲੌਕਿਕ ਸ਼ਕਤੀ ਹੈ ਤਾਂ ਆਪ ਅਜਿਹੇ ਨੀਚ ਪਾਪੀਆਂ ਦੇ ਹੱਥੋਂ ਦੁੱਖ ਕਿਉਂ ਝੱਲਦੇ ਹੋ? ਗੁਰੂ ਜੀ ਮੁਸਕਰਾਏ ਅਤੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਅਸੀਂ ਇਹ ਸਾਰੇ ਕਸ਼ਟ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਦੇ ਸੱਚੇ ਨਾਮ ਦੇ ਪ੍ਰਚਾਰ ਕਰਨ ਵਾਲਿਆਂ ਲਈ ਆਦਰਸ਼ ਕਾਇਮ ਰੱਖਣ ਲਈ ਝੱਲ ਰਹੇ ਹਾਂ ਕਿ ਜਦੋਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਉੱਪਰ ਅਜਿਹਾ ਕਸ਼ਟ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆਵੇ ਤਾਂ ਡੋਲ ਨਾ ਜਾਣ ਜਾਂ ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਨੂੰ ਬੁਰਾ ਭਲਾ ਨਾ ਆਖਣ। ਸੱਚੀ ਪ੍ਰੀਖਿਆ ਦੁੱਖ ਦੀ ਘੜੀ ਹੁੰਦੀ ਹੈ। ਜਦ ਆਪ ਪਾਸ ਆਪਣਿਆਂ ਦੀ ਅਗਵਾਈ ਲਈ ਉੱਚੇ ਆਦਰਸ਼ ਨਾ ਹੋਣ ਤਾਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਮਨ ਡੋਲ ਜਾਂਦੇ ਹਨ। ਦੂਜੀ ਗੱਲ ਸਰੀਰ ਸੁਭਾਵਿਕ ਤੌਰ ਤੇ ਦੁਖ ਸੁਖ ਦੇ ਅਧੀਨ ਹੈ ਪਰ ਆਤਮਾ ਨਹੀਂ। ਸਰੀਰ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਹੈ, ਆਤਮਾ ਅਮਰ ਹੈ। ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਕਤੀ ਨੂੰ ਵਰਤ ਕੇ ਕੁਦਰਤ ਦੇ ਨਿਯਮਾਂ ਨੂੰ ਜਿਸਦੇ ਅਧੀਨ ਸਭ ਨਾਸ਼ਵੰਤ ਰਚਨਾ ਹੈ, ਉਲਟਾਉਣ ਦੇ ਬਰਾਬਰ ਹੈ।" ਸਾਈਂ ਜੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇ ਇਹ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਸ਼ਾਂਤ ਚਿਤ ਉਥੋਂ ਵਾਪਸ ਆ ਗਏ। ਉਹ ਤੁਰੇ ਆਉਂਦੇ ਇਹ ਅਨੁਭਵ ਕਰ ਰਹੇ ਸਨ, ਇਹ ਤਾਂ ਭਾਣੇ ਨੂੰ ਮਿੱਠਾ ਕਰਕੇ ਮੰਨਣ ਦਾ ਇਕ ਖੇਲੂ ਹੈ ਜੋ ਗੁਰੂ ਜੀ ਆਪਣੇ ਸੇਵਕਾਂ ਨੂੰ ਆਪਣੀ ਸ਼ਹਾਦਤ ਰਾਹੀਂ ਸਿਖਾ ਰਹੇ ਹਨ। ਇਸ ਖੇਡ ਨੂੰ ਵਾਪਰਣ ਤੋਂ ਰੋਕਣਾ ਮਨਮੁਖਤਾ ਹੈ, ਗੁਰੂ ਮਹਿਮਾ ਨਹੀਂ। ਇਹ ਜ਼ਰੂਰ ਹੈ ਕਿ ਉਹ ਮੁਗਲ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਆਪਣੀ ਨਰਾਜ਼ਗੀ ਪ੍ਰਗਟ ਕਰਨ ਲਈ ਇਸ ਤੋਂ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ।

ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੋਂ ਬਾਅਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨਾਲ ਆਪ ਦਾ ਪਿਆਰ ਅਤੇ ਸਤਿਕਾਰ ਉਦੋਂ ਹੀ ਕਾਇਮ ਰਿਹਾ। ਆਪ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦਾ ਨੂਰ ਕਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਵਿਚ ਇਹ ਜ਼ਿਕਰ ਆਉਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਲਾਹੌਰ ਗਏ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਕਬਰਾਂ ਦੀ ਵੀਰਾਨੀ ਵਿਚ ਬੈਠਿਆਂ ਨੂੰ ਆਪ ਦੀ ਆਮਦ ਦੀ ਲਿਸ਼ਕੋਰ ਅਨੁਭਵ ਹੋ ਗਈ ਸੀ ਅਤੇ ਆਪ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀ ਲਾਹੌਰ ਦੀਆਂ ਗਲੀਆਂ ਵੱਲ ਦੌੜ ਪਏ ਸਨ ਅਤੇ ਹਜ਼ੂਰ ਮਹਾਰਾਜ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਂਗਾਂ ਨੂੰ ਆਣ ਚੁੰਮਿਆ ਸੀ। ਇਸ ਸਮੇਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ ਇਹੀ ਆਈ ਸੀ ਕਿ ਉਹ ਆਪਣੇ ਮਹਿਬੂਬ ਦੇ ਘੋੜੇ ਦੀਆਂ ਵਾਂਗਾਂ ਹੀ ਚੁੰਮ ਲਵੇ ਤਾਂਕਿ ਮੌਤ ਦੇ ਗੁਮਨਾਮ ਪੈਂਡਿਆਂ ਉੱਤੇ ਉਹ ਅਭੈ ਅਤੇ

ਸੁਰਖਰੂ ਹੋ ਕੇ ਚੱਲ ਸਕੇ। ਮੈਕਾਲਿਫ 'ਸਿੱਖ ਰੀਲੀਜ਼ਨ' ਦੀ ਚੌਥੀ ਪੋਥੀ ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਇਸ ਮੁਲਾਕਾਤ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਜੀ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਪੁੱਛਦੇ ਹਨ ਕਿ ਕਿਸ ਹੱਦ ਤਕ ਉਸ ਨੇ ਦੈਵੀ ਗਿਆਨ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰ ਲਿਆ ਹੈ। ਕੀ ਉਸ ਨੂੰ ਪਰਮ ਸਤਿ ਦੀ ਅਨੁਭੂਤੀ ਦਾ ਅਨੰਦ ਤੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟੀ ਅੰਤਰ ਆਤਮੇ ਵਿਚ ਹੋ ਗਈ ਹੈ? ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਸਤਿਕਾਰ ਨਾਲ ਇਸ ਪ੍ਰਸ਼ਨ ਦਾ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - ਜਿਸ ਉੱਪਰ ਤੁਸੀਂ ਕ੍ਰਿਪਾ ਕਰ ਰਹੇ ਹੋ, ਉਸ ਨੂੰ ਸਭ ਕੁਝ ਮਿਲ ਗਿਆ ਹੈ। ਸਾਰੀਆਂ ਝੂਠੀਆਂ ਤੇ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਦਾ ਤਿਆਗ ਕਰਕੇ ਮੈਨੂੰ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਪਾਕ ਦੀਦਾਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਮੇਰਾ ਮਨ ਆਪਣੇ ਬਿਰ ਘਰ ਵਿਚ ਹੈ ਅਤੇ ਦੁਨਿਆਵੀ ਵਾਸ਼ਨਾਵਾਂ ਇਸ ਦੇ ਨੇੜੇ ਵੀ ਨਹੀਂ ਢੁੱਕ ਸਕਦੀਆਂ। ਅੱਲਾਹ ਨਾਲ ਮੇਲ ਦਾ ਇਹ ਸੁੱਖ ਅਕਹਿ ਹੈ ਕਿਉਂਕਿ 'ਹਰਿ ਗੁਨ ਕਹਤੇ ਕਹਨੁ ਨ ਜਾਈ॥ ਜੈਸੇ ਗੁੰਗੇ ਕੀ ਮਿਠਿਆਈ ॥' ਸਿੱਖ ਇਤਿਹਾਸ ਇਸ ਪਹਿਲੀ ਮੁਲਾਕਾਤ ਨੂੰ 'ਮਾਨੋ ਦੁਇ ਦਰਪਨ ਸਨਮੁਖ ਧਰੇ' ਦੇ ਰੂਪ ਵਿਚ ਲੈਂਦਾ ਹੈ। ਜਿਵੇਂ ਸੀਸੇ ਆਹਮਣੇ ਸਾਹਮਣੇ ਰੱਖ ਦਿੱਤੇ ਜਾਣ ਤਾਂ ਇਕ ਦਾ ਅਕਸ਼ ਦੂਜੇ ਵਿਚ ਤੇ ਦੂਜੇ ਦਾ ਪਹਿਲੇ ਵਿਚ ਪੈਂਦਾ ਹੈ।

ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਅਤੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਇਸ ਗੁਫਤਗੂ ਨੂੰ ਕੁਝ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰੀ ਵੀ ਸੁਣ ਰਹੇ ਸਨ। ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੇ ਇਸ ਦੀ ਸੂਚਨਾ ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਦੇ ਦਿਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਅਸਚਰਜਤਾ ਪ੍ਰਗਟ ਕੀਤੀ ਕਿ ਕਿਵੇਂ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਵਰਗਾ ਬਜ਼ੁਰਗ ਸੰਤ ਇਕ ਗ੍ਰਹਿਸਤੀ ਸਿੱਖ ਗੁਰੂ ਨੂੰ ਏਨਾ ਸਨਮਾਨ ਦੇ ਰਿਹਾ ਸੀ। ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਭਾਵੇਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦਾ ਪ੍ਰਸੰਸਕ ਸੀ ਪਰ ਮੌਲਵੀਆਂ ਦੇ ਇਸਲਾਮੀ ਸ਼ਰੂ ਦੇ ਚੁੰਗਲ ਵਿਚ ਵਧੇਰੇ ਫਸਿਆ ਹੋਣ ਕਰਕੇ ਉਸ ਨੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਕੌਤਕ ਦੀ ਵਿਆਖਿਆ ਕਰਨ ਲਈ ਬੁਲਾ ਲਿਆ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੋ ਰਾਜਸੀ ਪਾਬੰਦੀਆਂ ਤੋਂ ਬੇਖੋਫ ਸੀ, ਨੇ ਏਨਾ ਹੀ ਕਿਹਾ, "ਗੁਰੂ ਜੀ ਪਰਮਾਤਮਾ ਦੇ ਨਿਸ਼ਨਾਵਾਨ ਉਪਾਸ਼ਕ ਹਨ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਹਿਰਦਾ ਪਵਿੱਤਰ ਹੈ ਅਤੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸ਼ਬਦ ਮਨ ਉੱਪਰ ਪ੍ਰਭਾਵ ਪਾਉਂਦੇ ਹਨ। ਜਿਸ ਨੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਸੁਣਿਆਂ ਹੈ, ਉਸ ਦੇ ਸਾਰੇ ਸੰਕੇ ਦੂਰ ਹੋ ਗਏ ਹਨ। ਇਸ ਰੌਸ਼ਨੀ ਵਿਚ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਮਿਲਿਆ ਹਾਂ ਤਾਂਕਿ ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਸਤਿਕਾਰ ਅਤੇ ਸਿਜਦੇ ਦੇ ਕਾਬਲ ਹੋ ਸਕਾਂ।

ਬਾਦਸ਼ਾਹ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਬੇਗਮ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਬਚਪਨ ਅਤੇ ਚੜ੍ਹਦੀ ਜਵਾਨੀ ਵਿਚ ਲਾਹੌਰ ਰਹਿਣ ਕਰਕੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਸੇਵਕਾ ਸੀ। 1609 ਈ: ਵਿਚ ਜਦ ਉਸਦੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨਾਲ ਸ਼ਾਦੀ ਹੋ ਗਈ ਤਾਂ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੇਕ-ਦਿਲੀ ਦਾ ਪ੍ਰਭਾਵ ਜਹਾਂਗੀਰ ਉੱਪਰ ਪਾ ਲਿਆ। 1611 ਈ: ਤਕ ਉਹ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਦੇ ਏਨਾ ਵੱਸ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਕਿ ਉਸਦੀ ਕੋਈ ਗੱਲ ਮੌੜ ਨਹੀਂ ਸਕਦਾ ਸੀ। ਇਸੇ ਸਮੇਂ ਦੌਰਾਨ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗਲਤ ਰਿਪੋਰਟਾਂ ਦੇ ਆਧਾਰ ਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਵਿਚ ਬੰਦੀ ਬਣਾ ਲਿਆ। ਪੰਜਾਬ ਵਿਚ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਸ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੋਂ ਸਿੱਖ ਹੀ ਨਹੀਂ ਸਗੋਂ

ਖੁਦ-ਪ੍ਰਸਤ ਮੁਸਲਮਾਨ ਵੀ ਦੁਖੀ ਸਨ। ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਜਦ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਪਤਾ ਲੱਗਾ ਤਾਂ ਉਹ ਸਿੱਧੇ ਦਿੱਲੀ ਚਲੇ ਗਏ ਅਤੇ ਉਥੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਇਸ ਬਾਰੇ ਮਿਲਣ ਤੋਂ ਪਹਿਲਾਂ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਨ ਲਈ ਫਖਰ-ਉਦ-ਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਡੇਰਾ ਲਾ ਲਿਆ। ਸਾਰੇ ਸੂਫੀ ਸੰਤਾਂ ਨੇ ਮਹਿਸੂਸ ਕੀਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਹੀਦੀ ਤੇ ਤਾਂ ਉਹ ਕੁਝ ਕਰ ਨਹੀਂ ਸਕੇ, ਪਰ ਹੁਣ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਗ੍ਰਿਫਤਾਰੀ ਤੇ ਚੁੱਪ ਨਹੀਂ ਰਹਿਣਗੇ। ਕੁਦਰਤੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਸਖਤ ਬੀਮਾਰ ਪੈ ਗਿਆ। ਸ਼ਾਹੀ ਹਕੀਮ ਜਦ ਕੁਝ ਨਾ ਕਰ ਸਕੇ ਤਾਂ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਨੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਅੱਗੇ ਕਸ਼ਟ ਨਿਵਾਰਣ ਦੀ ਅਰਦਾਸ ਕੀਤੀ। ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਜਹਾਂਗੀਰ 'ਤੁਜ਼ਿਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿਚ ਵੀ ਕਰਦਾ ਹੈ। ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਨੂੰ ਜਦ ਪਤਾ ਲਗਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤਾਂ ਫਖਰ-ਉਦ-ਦੀਨ ਦੇ ਘਰ ਆਏ ਹੋਏ ਹਨ ਤਾਂ ਬੇਗਮ, ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਉਥੇ ਲੈ ਗਈ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਝੱਟ ਕਹਿ ਦਿਤਾ ਕਿ ਇਹ ਬੀਮਾਰੀ ਤਾਂ ਕਿਸੇ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਜਾਂ ਪੀਰ ਵਲੀ ਨੂੰ ਦੁੱਖ ਦੇਣ ਕਰਕੇ ਹੈ। ਇਥੇ ਹੀ ਜਹਾਂਗੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਤੋਂ ਬ੍ਰਹਮ ਗਿਆਨੀ ਦੇ ਬਾਰੇ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਜਿਸ ਦਾ ਪੀਰ ਜੀ ਉੱਤਰ ਦਿੰਦੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - "ਜੋ ਰਾਗ, ਦੁੱਖ, ਅਵਿਦਿਆ, ਅਭਿਨਿਵੇਸ਼ ਤੋਂ ਉੱਚਾ ਹੋਵੇ ਉਹੀ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਹੈ।" ਜਹਾਂਗੀਰ ਪੁੱਛਦਾ ਹੈ ਇਹੋ ਜਿਹਾ ਵਿਅਕਤੀ ਕੌਣ ਹੈ। ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ - "ਹਾਂ ਇਕ ਸੀ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ, ਜੋ ਤੇਰੀ ਭੈੜੀ ਨੀਅਤ ਨੇ ਸ਼ਹੀਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਤੁਸਾਂ ਪਹਿਲਾਂ ਕਿਉਂ ਨਾ ਦਸਿਆ।" ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਫੁਰਮਾਇਆ, "ਤੂੰ ਉਸ ਵੇਲੇ ਕਿਹੜਾ ਸੁਣਦਾ ਸੀ। ਹੁਣ ਉਸ ਦਾ ਰੂਪ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਹੈ, ਜਿਸ ਨੂੰ ਤੂੰ ਬੇਦੋਸ਼ੇ ਨੂੰ ਕੈਦ ਕੀਤਾ ਹੋਇਆ ਹੈ।" ਨੂਰਜਹਾਨ ਉਪਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਇਸ ਗੱਲ ਦਾ ਏਨਾ ਅਸਰ ਹੁੰਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸੇ ਵਕਤ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਕਹਿੰਦੀ ਹੈ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੂੰ ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇ। ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ ਕਰਦਾ ਹੋਇਆ ਕੇਸਰ ਸਿੰਘ ਛਿੱਬਰ 'ਬੰਸਾਵਲੀ ਨਾਮਾ ਦਸਾਂ ਪਾਤਸ਼ਾਹੀਆਂ ਕਾ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ -

ਨੂਰਜਹਾਂ ਬੇਗਮ ਖਾਵੰਦ ਨੂੰ ਕਹਿਆ ਐਸੇ।

ਫਕੀਰ ਜਾਤ ਹੈ ਸਾਈ ਦੀ ਸਾਈਂ ਜੈਸੇ।

ਕੈਦ ਨਹੀਂ ਕਰੀਏ ਕਹੇ ਕਹਾਏ।

ਫਕੀਰ ਦੀ ਮਾਰੀ ਕੋਈ ਨਹੀਂ ਹਟਾਏ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਦੀ ਰਿਹਾਈ ਦਾ ਹੁਕਮ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਮੇਰੇ ਨਾਲ ਇਹ ਰਾਜੇ ਵੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਕੀਤੇ ਜਾਣ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਨੇ ਆਪਣੀ ਨੀਤੀ ਵਿਚ ਤਬਦੀਲੀ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੇਸਤੀ ਗੰਢਣ ਲਈ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜਾਮਨ ਬਣਾ ਕੇ ਇਨ੍ਹਾਂ ਰਾਜਿਆਂ ਨੂੰ ਰਿਹਾਅ ਕਰਨ ਲਈ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਜਿੰਨੇ ਤੁਹਾਡਾ ਪੱਲਾ ਫੜ ਕੇ ਬਾਹਰ ਆ ਜਾਣ, ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਆਜ਼ਾਦ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਜਾਵੇਗਾ। ਗੁਰੂ ਜੀ ਨੇ ਕਲੀਆਂ ਵਾਲਾ ਚੌਲਾ ਮੰਗਵਾਇਆ ਅਤੇ ਉਸਨੂੰ ਪਹਿਨ ਲਿਆ। ਇਸ ਦੀਆਂ ਕਲੀਆਂ ਫੜ ਕੇ 52 ਰਾਜੇ

ਗਵਾਲੀਅਰ ਦੇ ਕਿਲ੍ਹੇ ਦੀ ਕੈਦ ਤੋਂ ਮੁਕਤ ਹੋ ਗਏ। ਇਸ ਪਰਉਪਕਾਰ ਵਿਚ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਅਹਿਮ ਭੂਮਿਕਾ ਸੀ। ਗੁਰੂ ਜੀ 'ਬੰਦੀ ਛੋੜ' ਕਰਕੇ ਜਾਣੇ ਜਾਣ ਲੱਗੇ।

ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੀ ਬੇਗਮ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਪ੍ਰਭਾਵ ਹੇਠ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਇਕ ਕਿਸਮ ਨਾਲ ਉਪਾਸਕ ਹੀ ਬਣ ਗਈ ਸੀ। ਉਸ ਨੇ ਜਹਾਂਗੀਰ ਦੇ ਸਖਤ ਸੁਭਾਅ ਵਿਚ ਅਹਿਮ ਤਬਦੀਲੀ ਲਿਆਉਣ ਦਾ ਯਤਨ ਕੀਤਾ। ਇਹ ਵਾਰਤਾ ਵੀ ਆਉਂਦੀ ਹੈ ਕਿ ਜਦ ਜਹਾਂਗੀਰ ਬਹੁਤ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਲੱਗ ਪਿਆ ਤਾਂ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਦੇ ਯਤਨਾਂ ਸਦਕਾ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਬਚਨ ਸੁਣ ਕੇ ਉਸ ਨੇ ਆਪਣੀ ਇਸ ਆਦਤ ਉਪਰ ਕਾਬੂ ਪਾ ਲਿਆ ਸੀ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਖੁਦ 'ਤੁਜ਼ਿਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿਚ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - "ਜਦ ਮੇਰੀ ਸ਼ਰਾਬ ਪੀਣ ਦੀ ਲੱਤ ਹੱਦ ਤੋਂ ਵੱਧ ਗਈ ਤਾਂ ਨੂਰ ਜਹਾਨ ਉਸ ਫਕੀਰ ਨੂੰ ਮੇਰੇ ਕੋਲ ਲਿਆਈ। ਉਸ ਦੇ ਬਚਨਾਂ ਵਿਚ ਐਸਾ ਜਾਦੂ ਸੀ ਕਿ ਉਸ ਦੇ ਇਕ ਵਾਰ ਕਹਿਣ ਤੇ ਮੈਂ ਸ਼ਰਾਬ ਨੂੰ ਏਨਾ ਘਟ ਕਰ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਯਕੀਨ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ ਕਿ ਇਹ ਕੀ ਹੋਇਆ।"

ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਰੂਹਾਨੀ ਸੰਬੰਧ ਸਨ, ਪਰ ਮੁਗਲ ਦਰਬਾਰ ਨਾਲ ਉਹ ਇਕ ਵਿੱਥ ਤੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ, ਕਿਉਂਕਿ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਪਤਾ ਸੀ ਕਿ ਇਸਲਾਮੀ ਕੱਟੜ ਰਾਜਨੀਤੀ ਕਿਸੇ ਵੇਲੇ ਵੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਟਕਰਾ ਸਕਦੀ ਹੈ। ਜਦ ੧੬੧੯ ਈ. ਵਿਚ ਜਹਾਂਗੀਰ ਕਸ਼ਮੀਰ ਨੂੰ ਜਾਂਦਾ ਹੋਇਆ ਲਾਹੌਰ ਰੁਕਿਆ ਤਾਂ ਉਸਨੇ ਕੁਝ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੇ ਮਨਸ਼ੇ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਬੁਲਾਵਾ ਭੇਜ ਦਿੱਤਾ। ਸਾਈਂ ਜੀ ਨੇ ਕੋਈ ਭੇਟ ਪ੍ਰਵਾਨ ਨਾ ਕੀਤੀ ਤੇ ਸਿਰਫ ਇਕ ਸ਼ਾਲ ਹੀ ਲਈ ਅਤੇ ਨਾਲ ਹੀ ਕਹਿ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਮੈਨੂੰ ਰਾਜ ਦਰਬਾਰ ਵਿਚ ਬਾਰ-ਬਾਰ ਬੁਲਾਉਣ ਦੀ ਅੱਗੇ ਤੋਂ ਖੇਚਲ ਨਾ ਕਰੋ। ਜਹਾਂਗੀਰ ਇਸ ਦਾ ਜ਼ਿਕਰ 'ਤੁਜ਼ਿਕੇ ਜਹਾਂਗੀਰੀ' ਵਿਚ ਸਪਸ਼ਟ ਸ਼ਬਦਾਂ ਵਿਚ ਕਰਦਾ ਹੈ - "ਸੱਚੀ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਰੱਬ ਦਾ ਪਿਆਰਾ ਹੈ। ਆਤਮਾ ਦੀ ਸ਼ੁਧਤਾ ਅਤੇ ਪਵਿੱਤਰਤਾ ਵਿਚ ਉਸ ਸਮੇਂ ਉਸ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਨੀ ਨਹੀਂ। ਨਿਮਰਤਾ ਪੂਰਨ ਇਹ ਦਾਸ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਉਸ ਦਰਵੇਸ਼ ਕੋਲ ਜਾਂਦਾ ਹੁੰਦਾ ਸੀ ਅਤੇ ਉਸ ਨੇ ਧਰਮ ਦੇ ਅਨੇਕਾਂ ਬਰੀਕ ਨੁਕਤੇ ਇਸ (ਬਾਦਸ਼ਾਹ) ਨੂੰ ਸਮਝਾਏ ਸਨ। ਉਸ ਨੂੰ ਕੁਝ ਧਨ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਮੇਰੀ ਇੱਛਾ ਸੀ, ਪਰੰਤੂ ਜਿਵੇਂ ਕਿ ਉਹ ਸੰਸਾਰਿਕ ਵਸਤੂਆਂ ਤੋਂ ਉਪਰ ਉਠਿਆ ਸੀ, ਮੇਰੀ ਉਸਨੂੰ ਕੁਝ ਵੀ ਭੇਟ ਕਰਨ ਦੀ ਹਿੰਮਤ ਨਹੀਂ ਪਈ ਅਤੇ ਮੈਂ ਇਕ ਹਿਰਨ ਦੀ ਖੱਲ ਉਸਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰਕੇ ਸੰਤੁਸ਼ਟ ਹੋ ਗਿਆ।"

ਜਹਾਂਗੀਰ ਤੋਂ ਪਿੱਛੋਂ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਵੀ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੂੰ ਦੋ ਵਾਰ ਮਿਲਿਆ ਅਤੇ ਉਸ ਦਾ ਪੁੱਤਰ ਸ਼ਹਿਜ਼ਾਦਾ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦਾ ਮੁਰੀਦ ਹੀ ਬਣ ਗਿਆ ਸੀ। ਉਹ ਨੰਗੇ ਪੈਰੀਂ ਚੱਲ ਕੇ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨ ਕਰਨ ਜਾਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਵਾਰ ਕੁਝ ਕੱਟੜ ਪੰਥੀਆਂ ਨੇ ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਪਾਸ ਸ਼ਿਕਾਇਤ ਕੀਤੀ ਕਿ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦਾ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਨਾਲ ਮੇਲ-ਜੋਲ ਖਤਰਨਾਕ ਹੈ। ਸ਼ਾਹ ਜਹਾਨ ਨੇ ਜਦ ਇਸ ਦੀ

ਤਫਤੀਸ਼ ਕੀਤੀ ਤਾਂ ਸਾਈਂ ਜੀ ਨੇ ਸਪਸ਼ਟ ਉੱਤਰ ਦਿਤਾ ਕਿ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਤਾਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨੂਰ ਹਨ। ਜਦ ਮੈਂ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਦਰਬਾਰ ਜਾਂਦਾ ਹਾਂ ਤਾਂ ਉੱਤੇ ਮਸਨਦੇ ਆਹਲਾ ਉੱਤੇ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਵਰਗੀ ਮੂਰਤ ਹੀ ਵੇਖਦਾ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਇਸੇ ਕਰਕੇ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦਾ ਸਤਿਕਾਰ ਕਰਦਾ ਹਾਂ।

ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਆਪ ਹੀ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਜੁੜੇ ਹੋਏ ਨਹੀਂ ਸਨ, ਸਗੋਂ ਆਪਣੇ ਮੁਰੀਦਾਂ ਨੂੰ ਵੀ ਉਹ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੇ ਰਹੇ ਹਨ। ਲਾਹੌਰ ਦੇ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਦੀ ਧੀ ਕੋਲਾਂ ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾਲੂ ਸੀ। ਉਹ ਨੇਮ ਨਾਲ ਸਾਈਂ ਜੀ ਪਾਸ ਜਾਂਦੀ ਸੀ ਅਤੇ ਅੱਲਾਹ ਦੀ ਸਿਫਤ ਸਲਾਹ ਸੁਣਦੀ ਸੀ। ਸਾਈਂ ਜੀ ਦੇ ਸ਼ਗਿਰਦ ਸ਼ਾਹ ਅਬਦੁਲ ਉਸ ਨੂੰ ਜਿਥੇ ਸੂਫੀ ਕਲਾਮ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ, ਉੱਥੇ ਗੁਰੂ ਅਰਜਨ ਦੇਵ ਜੀ ਦੀ ਬਾਣੀ 'ਸੁਖਮਨੀ ਸਾਹਿਬ' ਦਾ ਪਾਠ ਵੀ ਸੁਣਾਉਂਦਾ ਸੀ। ਇਕ ਦਿਨ ਘਰ ਆ ਕੇ ਬੀਬੀ ਕੋਲਾਂ ਨੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕਰ ਦਿੱਤੀ, ਜਿਸਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਰੁਸਤਮ ਖਾਂ ਜੋ ਕੱਟੜ ਸੁੰਨੀ ਮੁਸਲਮਾਨ ਸੀ, ਕ੍ਰੋਧ ਵਿਚ ਆ ਗਿਆ ਅਤੇ ਕਹਿਣ ਲੱਗਾ, "ਤੂੰ ਹਿੰਦੂਆਂ ਦੇ ਪੀਰ ਦੀ ਪ੍ਰਸੰਸਾ ਕਰਦੀ ਹੈ, ਤੂੰ ਕਾਫਰ ਹੈ।" ਕੋਲਾਂ ਨੇ ਕਿਹਾ, "ਅੱਬਾ ਜਾਨ! ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਕਹਿੰਦੇ ਹਨ ਕਿ ਗੁਰੂ ਜੀ ਅੱਲਾਹ ਦੇ ਨੂਰ ਹਨ। ਅਸੀਂ ਪੰਜੇ ਵਕਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਅੱਗੇ ਹੀ ਸਿਜਦਾ ਕਰਦੇ ਹਾਂ। ਮੈਂ ਉਨ੍ਹਾਂ ਤੋਂ ਸੁਣ ਕੇ ਹੀ ਗੁਰੂ ਜੀ ਦੀ ਉਸਤਤ ਕੀਤੀ ਹੈ।" ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਹੋਰ ਡਾਂਟਦੇ ਹੋਏ ਕੋਲਾਂ ਦਾ ਪੀਰ ਪਾਸ ਜਾਣਾ ਬੰਦ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਕੋਲਾਂ ਫਿਰ ਵੀ ਚੋਰੀ ਛੁੱਪੇ ਪੀਰ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੇ ਦਰਸ਼ਨਾਂ ਨੂੰ ਚਲੀ ਜਾਂਦੀ ਅਤੇ ਇਥੇ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਉਸ ਦੀ ਸ਼ਰਧਾ ਹੋਰ ਵਧਦੀ ਗਈ। ਮੈਕਾਲਿਫ ਲਿਖਦਾ ਹੈ ਕਿ ਉਸ ਦੀਆਂ ਇਹ ਹਰਕਤਾਂ ਵੇਖ ਕੇ ਕਾਜ਼ੀ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਉਸ ਦੀ ਖੂਬ ਮਾਰ ਕੁਟਾਈ ਕੀਤੀ ਅਤੇ ਆਪਣੇ ਹੋਰ ਕਾਜ਼ੀ ਭਰਾਵਾਂ ਨਾਲ ਸਲਾਹ ਮਸ਼ਵਰਾ ਕਰਕੇ ਇਕ ਫੁਰਮਾਨ ਜ਼ਾਰੀ ਕਰਵਾ ਦਿੱਤਾ ਕਿ ਕੋਲਾਂ ਉਪਰ ਇਸਲਾਮੀ ਕਾਨੂੰਨ ਦੀ ਉਲੰਘਣਾ ਕਰਨ ਦੇ ਜੁਰਮ ਵਜੋਂ ਮੁਕੱਦਮਾ ਚਲਾਇਆ ਜਾਵੇ। ਕੋਲਾਂ ਦੀ ਮਾਂ ਨੇ ਇਸ ਹੁਕਮ ਨੂੰ ਸੁਣ ਕੇ ਨਾ ਕੇਵਲ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਸਗੋਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਜੀ ਨੂੰ ਵੀ ਇਸ ਬਾਰੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਦਿਤਾ। ਇਸ ਤੇ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਨੇ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਕਿਹਾ ਕਿ ਤੈਨੂੰ ਇਥੇ ਬਚਾਉਣ ਦਾ ਕੋਈ ਸਾਧਨ ਨਜ਼ਰ ਨਹੀਂ ਆਉਂਦਾ, ਤੈਨੂੰ ਜ਼ਾਲਮ ਬੇਸਮਝੀ ਵਿਚ ਮਨਸੂਰ ਵਾਂਗ ਮੌਤ ਦੇ ਘਾਟ ਉਤਾਰ ਦੇਣਗੇ। ਇਸ ਲਈ ਬੇਹਤਰ ਹੈ ਕਿ ਤੂੰ ਤਤਪਰ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਗੁਰੂ ਹਰਿ ਗੋਬਿੰਦ ਸਾਹਿਬ ਦੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਵਿਚ ਚਲੀ ਜਾਹ। ਕੋਲਾਂ ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਪਹੁੰਚ ਗਈ। ਇੱਥੇ ਪਹੁੰਚ ਕੇ ਕੋਲਾਂ ਨੂੰ ਨਾ ਕੇਵਲ ਦੁਨਿਆਵੀ ਹਿਫਾਜ਼ਤ ਹੀ ਮਿਲੀ ਸਗੋਂ ਅਧਿਆਤਮਿਕ ਬਖਸ਼ਿਸ਼ ਵੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਈ। ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਉਸਦੀ ਰਿਹਾਇਸ਼ ਲਈ ਇੱਕ ਵੱਖਰੀ ਇਮਾਰਤ ਤਿਆਰ ਕਰਵਾ ਦਿਤੀ। ਗੁਰਬਾਣੀ ਦੇ ਰੰਗ ਵਿਚ ਰੰਗੀ ਹੋਈ ਕੋਲਾਂ ਨੇ ਇਕ ਦਿਨ ਆਪਣੇ ਸਾਰੇ ਹੀਰੇ-ਜਵਾਹਰਾਤ ਗੁਰੂ ਹਰਿਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ ਨੂੰ ਭੇਟ ਕਰ ਦਿਤੇ ਅਤੇ ਬੇਨਤੀ ਕੀਤੀ, "ਗਰੀਬ ਨਿਵਾਜ਼! ਇਹਨਾਂ ਜਵਾਹਰਾਤ ਦੀ ਕੀਮਤ ਨੂੰ ਕਿਸੇ ਧਾਰਮਿਕ ਮੰਤਵ ਲਈ

ਲਾਉਣ ਦੀ ਦਿਆਲਤਾ ਕਰੋ।" ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਨੇ ਇਸ ਸਰਮਾਏ ਨਾਲ "ਕੋਲਸਰ ਸਰੋਵਰ" ਦੀ ਉਸਾਰੀ ਕੀਤੀ। ਅੰਮ੍ਰਿਤਸਰ ਵਿਚ ਇਹ ਸਰੋਵਰ ਅੱਜ ਗੁਰੂ ਜੀ ਪ੍ਰਤੀ ਸੱਚੀ ਸ਼ਰਧਾ ਦੇ ਪ੍ਰਤੀਕ ਵਜੋਂ ਜਾਣਿਆ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਤੇ ਲੋਕ ਇਸ ਵਿਚ ਇਸ਼ਨਾਨ ਕਰਕੇ ਆਪਣੀ ਸ਼ਰਧਾ ਪੂਰੀ ਕਰਦੇ ਹਨ।

ਗੁਰੂ ਘਰ ਨਾਲ ਵਰਸੋਏ ਹੋਏ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪੂਰਨ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨੀ ਤਾਂ ਸਨ ਹੀ ਪਰ ਇਲਮੀ ਖੇਤਰ ਵਿਚ ਵੀ ਇਕ ਵੱਡੇ ਵਿਦਵਾਨ ਸਨ। ਕਿਹਾ ਜਾਂਦਾ ਹੈ ਕਿ ਸੂਫੀ ਦਾਰਸ਼ਨਿਕ ਸੰਤ ਇਬਨ-ਇ-ਅਰਬੀ ਦੀ ਰਚਨਾ 'ਫਤਹਾਤ-ਉਲ-ਮੱਕੀਆ' ਦਾ ਬਹੁਤ ਸਾਰਾ ਹਿੱਸਾ ਉਨ੍ਹਾਂ ਨੂੰ ਜ਼ਬਾਨੀ ਯਾਦ ਸੀ। ਆਪ ਹਮੇਸ਼ਾਂ ਉੱਤਮ ਤੇ ਸ਼੍ਰੇਸ਼ਟ ਰਚਨਾਵਾਂ ਦਾ ਅਧਿਐਨ ਕਰਦੇ ਰਹਿੰਦੇ ਸਨ। ਆਪ ਨੇ ਸੂਫੀ ਸਿਧਾਂਤਾਂ ਬਾਰੇ ਕੋਈ ਕਿਤਾਬ ਨਹੀਂ ਲਿਖੀ ਅਤੇ ਨਾ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਪ੍ਰਵਚਨਾਂ ਨੂੰ ਇਕੱਤਰ ਕੀਤਾ ਗਿਆ। ਸਿਰਫ ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਨੇ ਹੀ ਆਪ ਦੇ ਕੁਝ ਵਾਕ ਆਪਣੀ ਪੁਸਤਕ 'ਸਕੀਨਾ-ਤੁਲ-ਔਲੀਆ' ਵਿਚ ਦਰਜ ਕੀਤੇ ਹਨ। ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - "ਜਦ ਕਿਸੇ ਆਇਤ ਜਾਂ ਹਦੀਸ ਦੇ ਅਰਥ ਬਿਆਨ ਕਰਦੇ ਤਾਂ ਸੁਨਣ ਵਾਲੇ ਦੰਗ ਰਹਿ ਜਾਂਦੇ ਸਨ।" ਦਾਰਾ ਸ਼ਿਕੋਹ ਸਾਈਂ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਦੀ ਵਿਚਾਰਧਾਰਾ ਨੂੰ ਬਿਆਨ ਕਰਦਾ ਲਿਖਦਾ ਹੈ - "ਮੀਆ ਮੀਰ ਅਨੁਸਾਰ ਸੂਫੀ ਸੰਤ ਦਾ ਅਭਿਆਸੀ ਮਾਰਗ ਵਿਚ ਪਹਿਲਾ ਸਥਾਨ 'ਸ਼ਰੀਅਤ' ਹੈ। ਜਦ ਉਹ ਸ਼ਰੀਅਤ ਦੀਆਂ ਲੋੜਾਂ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਵਿਚ ਸਫਲ ਹੋ ਜਾਵੇ ਤਾਂ ਉਸ ਦੇ ਦਿਲ ਵਿਚ 'ਤਰੀਕਤ' ਦੀ ਇੱਛਾ ਪੈਦਾ ਹੋਵੇਗੀ ਅਤੇ ਜਦ 'ਤਰੀਕਤ' ਦੀਆਂ ਜ਼ਰੂਰਤਾਂ ਦੀ ਇੱਛਾ ਭਲੀ ਭਾਂਤ ਨਿਭਾਏਗਾ ਤਾਂ ਰੱਬ ਮਾਨਵੀ ਸੁੱਝਾਪਤ ਦੇ ਪਰਦੇ ਉਸ ਦੀਆਂ ਅੱਖਾਂ ਅੱਗਿਓਂ ਦੂਰ ਕਰ ਦੇਵੇਗਾ ਅਤੇ ਇਸ ਤਰ੍ਹਾਂ ਉਸ ਨੂੰ 'ਹਕੀਕਤ' ਦੀ ਸੋਝੀ ਪ੍ਰਾਪਤ ਹੋਵੇਗੀ। 'ਤਰੀਕਤ' ਹੈ ਅੰਤਰਮਨ ਦੀ ਨਿਰਮਲਤਾ ਅਤੇ 'ਹਕੀਕਤ' ਦਾ ਅਰਥ ਹੈ ਦਿਲ ਨੂੰ ਈਸ਼ਵਰ ਤੋਂ ਛੁੱਟ ਸਾਰਿਆਂ ਭਾਵਾਂ ਤੋਂ ਖਾਲੀ ਕਰ ਲੈਣਾ ਤਾਂ ਜੋ ਨਿਕਟਤਾ-ਸਥਾਨ ਦੀ ਪ੍ਰਾਪਤੀ ਹੋ ਸਕੇ।

ਆਪ ਕੀਰਤਨ ਦੇ ਬੜੇ ਆਸ਼ਕ ਸਨ ਅਤੇ ਕਹਿੰਦੇ ਹੁੰਦੇ ਸਨ ਕਿ ਇਨਸਾਨ ਤਿੰਨ ਚੀਜ਼ਾਂ ਦਾ ਸੁਮੇਲ ਹੈ, ਨਫਸ, ਦਿਲ ਅਤੇ ਰੂਹ ਦਾ। ਨਫਸ ਰੁਕਦਾ ਹੈ ਸ਼ਰੀਅਤ ਨਾਲ, ਦਿਲ ਤਰੀਕਤ ਨਾਲ ਅਤੇ ਰੂਹ ਹਕੀਕਤ ਨਾਲ। ਆਪ 86 ਸਾਲ ਦੀ ਉਮਰ ਭੋਗ ਕੇ ਇਸ ਨਾਸ਼ਵਾਨ ਸੰਸਾਰ ਤੋਂ 1636 ਈ. ਨੂੰ ਸਦਾ ਲਈ ਪਰਮ ਸਤਿ ਵਿਚ ਅਭੇਦ ਹੋ ਗਏ। ਆਪ ਦੀ ਇੱਛਾ ਸੀ ਕਿ ਮੇਰੀਆਂ ਹੱਡੀਆਂ ਨੂੰ ਵੇਚਿਆ ਨਾ ਜਾਵੇ ਅਤੇ ਮੇਰੀ ਕਬਰ ਉਪਰ ਦੂਜਿਆਂ ਦੀ ਤਰ੍ਹਾਂ ਦੁਕਾਨਾਂ ਬਣਾ ਕੇ ਨਾ ਬੈਠਿਆ ਜਾਵੇ। ਆਪ ਦਾ ਮਿਜ਼ਾਰ ਲਾਹੌਰ ਤੋਂ ਬਾਹਰਵਾਰ ਇਕ ਪਿੰਡ ਵਿਚ ਹੈ, ਜਿਸ ਦਾ ਨਾਮ ਆਪ ਦੇ ਨਾਮ ਨਾਲ ਮੀਆਂ ਮੀਰ ਪੈ ਗਿਆ ਸੀ। ਹੁਣ ਇਹ ਲਾਹੌਰ ਸ਼ਹਿਰ ਦਾ ਇੱਕ ਭਾਗ ਹੈ। ਆਪ ਦੀ ਰੂਹਾਨੀ ਸ਼ਖਸੀਅਤ ਪੰਜਾਬ ਅਤੇ ਉੱਤਰੀ ਭਾਰਤ ਦੇ ਤਪਦੇ ਹਿਰਦੇ ਠਾਰਦੀ ਰਹੀ ਅਤੇ ਜਗਿਆਸੂਆਂ ਨੂੰ ਰੂਹਾਨੀ ਤਾਲੀਮ ਦੀ ਤਲਬ ਪੂਰੀ ਕਰਨ ਲਈ ਗੁਰੂ-ਘਰ ਨਾਲ ਜੋੜਦੀ ਰਹੀ।

*****

(ਪੰਨਾ 49 ਦੀ ਬਾਕੀ)

ਕੁਟੰਬੁ ਹਮਾਰਾ ਨਿਜ ਘਰਿ ਵਾਸੀ ॥ ੧ ॥
 ਹਮ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਤਾਂ ਸਭਹਿ ਸੁਹੇਲੇ ॥
 ਗੁਰਿ ਪੂਰੈ ਪਿਤਾ ਸੰਗਿ ਮੇਲੇ ॥ ੧ ॥ ਰਹਾਉ ॥
 ਮੰਦਰ ਮੇਰੇ ਸਭ ਤੇ ਉਚੇ ॥
 ਦੇਸ ਮੇਰੇ ਬੇਅੰਤ ਅਪੁਛੇ ॥
 ਰਾਜੁ ਹਮਾਰਾ ਸਦ ਹੀ ਨਿਹਚਲੁ ॥
 ਮਾਲੁ ਹਮਾਰਾ ਅਖੁਟੁ ਅਬੇਚਲੁ ॥ ੨ ॥
 ਸੋਭਾ ਮੇਰੀ ਸਭ ਜੁਗ ਅੰਤਰਿ ॥
 ਬਾਜੁ ਹਮਾਰੀ ਥਾਨ ਥਨੰਤਰਿ ॥
 ਕੀਰਤਿ ਹਮਰੀ ਘਰਿ ਘਰਿ ਹੋਈ ॥
 ਭਗਤਿ ਹਮਾਰੀ ਸਭਨੀ ਲੋਈ ॥

ਅੰਗ - ੧੧੪੧

ਹੁਣ ਫੇਰ ਪਹਿਲੇ ਵਾਂਙ ਹੀ ਸਭ ਕੁਝ ਦਿੱਸਣ ਲਗ ਪਿਆ ਸੀ। ਪ੍ਰਭੂ ਕ੍ਰਿਪਾਲੂ ਪ੍ਰੇਮ ਨਾਲ ਕੁਝ ਕਹਿ ਰਹੇ ਸਨ ਜਿਸਨੂੰ ਸ੍ਰੀ ਗੁਰੂ ਗ੍ਰੰਥ ਸਾਹਿਬ ਜੀ ਵਿਚ ਐਉਂ ਲਿਖਿਆ ਹੈ -

ਪੰਡਿਤ ਸੂਰ ਛਤ੍ਰਪਤਿ ਰਾਜਾ ਭਗਤ ਬਰਾਬਰਿ ਅਉਰੁ ਨ ਕੋਇ ॥

ਅੰਗ - ੮੫੮

ਹੁਣ ਅੱਗੋਂ ਦਾ ਹਾਲ ਇਹ ਹੈ ਕਿ ਜਿਸਨੂੰ ਅਸੀਂ ਆਪਣੀ ਬੋਲੀ ਵਿਚ ਐਦਾਂ ਸਮਝ ਸਕਦੇ ਹਾਂ ਕਿ ਗੁਰੂ ਸਾਹਿਬ ਮਾਨੋ ਉਥੇ ਰਹਿਣ ਲਗ ਪਏ, ਸਾਰੇ ਬ੍ਰਹਿਮੰਡ ਦਾ ਰਾਜ ਭਾਗ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੱਥ ਦੇ ਹੱਥ, ਕੁੱਲ ਪੀਰ ਪੈਗੰਬਰ, ਅਵਤਾਰ, ਫਕੀਰ, ਸੰਤ ਉਨ੍ਹਾਂ ਦੇ ਹੁਕਮ ਵਿਚ ਅਰ ਉਹ ਪਿਤਾ ਦੇ ਨਿਵਾਜੇ ਹੋਏ ਪੁੱਤਰ ਸਭ ਦਾ ਬਾਨੂਣੂ ਬੰਨ੍ਹਦੇ ਹੋਏ ਇਸ ਧੁਨਿ ਵਿਚ ਮਗਨ -

ਜਾ ਤੂ ਤਾ ਮੈ ਸਭੁ ਕੇ ਤੂ ਸਾਹਿਬੁ ਮੇਰੀ ਰਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਤੁਧੁ ਅੰਤਰਿ ਹਉ ਸੁਖਿ ਵਸਾ ਤੂੰ ਅੰਤਰਿ ਸਾਬਾਸਿ ਜੀਉ ॥

ਅੰਗ - ੨੬੨

'ਚਲਦਾ.....!'

ਪ੍ਰੋਗਰਾਮ

ਮਹੀਨੇ ਦਾ ਪਹਿਲਾ ਐਤਵਾਰ ਬਡਮਾਜਰਾ ਬਲੌਂਗੀ ਤੇ ਬਾਕੀ ਤਿੰਨ ਐਤਵਾਰ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ।

ਸਮਾਂ - 12.00 ਵਜੇ ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ ।

ਸੰਗਰਾਂਦ - 16 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਸ਼ੁਕਰਵਾਰ (ਸਮਾਂ ਸਵੇਰੇ 5.30 ਵਜੇ ਤੋਂ 8.30 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ - 21 ਅਗਸਤ, ਦਿਨ ਬੁੱਧਵਾਰ

(ਸਮਾਂ - ਦੁਪਹਿਰ 12.00 ਤੋਂ 4.00 ਵਜੇ ਤੱਕ)

ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਸੰਚਾਰ - ਹਰੇਕ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਨੂੰ ਗੁਰਦਵਾਰਾ ਈਸ਼ਰ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਿਖੇ ਹੁੰਦਾ ਹੈ।

ਹਰ ਪੂਰਨਮਾਸ਼ੀ ਰੈਣ ਸਬਾਈ - ਨਿਰਮਲ ਡੇਰਾ ਹਿਰਦਾਪੁਰ ਖੇੜੀ (ਨੇੜੇ ਬਿੰਦਰਖ) ਵਿਖੇ ਭਰਦੀ ਹੈ। ਜਿਸ ਦਾ ਸਮਾਂ ਸ਼ਾਮ 6.00 ਤੋਂ ਰਾਤ 12.00 ਤੱਕ ਹੈ।

Subscription form

(ਇਥੋਂ ਕੱਟ ਕੇ ਭੇਜੋ ਜੀ)

ਬੇਨਤੀ ਹੈ ਕਿ ਜੇ ਆਪ ਜੀ ਹੁਣ ਤੱਕ ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਪੜ੍ਹਕਾ ਦੇ ਮੈਂਬਰ ਨਹੀਂ ਬਣੇ ਤਾਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਪ੍ਰਾਪਤ ਕਰਨ ਦੀ ਕ੍ਰਿਪਾਲਤਾ ਕਰੋ ਜੀ। ਜੇ ਤੁਸੀਂ ਪਹਿਲਾਂ ਮੈਂਬਰ ਹੋ ਅਤੇ ਰਿਨਿਊਵਲ ਦਾ ਸਮਾਂ ਆ ਗਿਆ ਹੈ ਤਾਂ ਤੁਸੀਂ ਇਸ ਫਾਰਮ ਨੂੰ ਭਰ ਕੇ ਚੈਕ ਦੇ ਨਾਲ ਭੇਜੋ ਜੀ।

ਕਿਰਪਾ ਕਰਕੇ ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ " VGRMCT/ ATAM MARG" ਦੇ ਨਾਂ ਤੇ ਭੇਜਿਆ ਜਾਵੇ ਜੀ।
 with in India

ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ ਰਿਨਿਊਵਲ ਲਾਈਫ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿਪ

Foreign Membership

Subscription Period	By Ordinary Post/Cheque	By Registered Post/Cheque		
1 Year	Rs. 200/220	Rs. 450/470	Annual Membership	2500/-
3 year	Rs. 500/520	Rs. 1250/1270		
5 Year	Rs. 700/720	Rs. 2450/2470	Life Membership	25000/-
life	Rs.2000/2020			

ਪੁਰਾਣੇ ਅੰਕ ਮੰਗਵਾਉਣ ਲਈ ਟਿਕ ਕਰੋ ਜੀ

ਜਨਵਰੀ ਫਰਵਰੀ ਮਾਰਚ ਅਪ੍ਰੈਲ ਮਈ ਜੂਨ ਜੁਲਾਈ ਅਗਸਤ ਸਤੰਬਰ ਅਕਤੂਬਰ ਨਵੰਬਰ ਦਸੰਬਰ

ਨਾਮ/Name ਅਤੇ ਪਤਾ/Address.....

.....Pin Code.....Phone..... E-mail :.....

ਮੈਂ.....ਰੁਪਏ ਮਨੀਆਰਡਰ/ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ/ਚੈਕ ਨੰ.....ਮਿਤੀ.....ਰਾਹੀਂ ਭੇਜ ਰਿਹਾ ਹਾਂ।

ਦਸਖਤ.....

ਵਿਸ਼ਵ ਗੁਰਮਤਿ ਰੂਹਾਨੀ ਮਿਸ਼ਨ ਚੈਰੀਟੇਬਲ ਟਰੱਸਟ

ਦੇ ਬਾਨੀ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਵੱਲੋਂ ਲਿਖਤ ਅਤੇ ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਜੋ ਕਿ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਉਪਲਬੱਧ ਹਨ।

ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੰਜਾਬੀ	ਹਿੰਦੀ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ	ਪੁਸਤਕ ਦਾ ਨਾਮ	ਪੰਜਾਬੀ	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
1. ਸੁਰਤਿ ਸਬਦ ਮਾਰਗ	50/-	70/-	150/-	30. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਬਚਨ ਸਾਧ ਕੀ ਬਾਣੀ	80/-	ਅੰਗਰੇਜ਼ੀ
2. ਕਿਵੇਂ ਕੂੜੇ ਤੁਟੇ ਪਾਲਿ	40/-	35/-	70/-	31. ਗੁਰੂ ਅਮਰਦਾਸ ਪਰਸੀਐ	50/-	
3. ਬਾਤ ਅਗੰਮ ਕੀ -ਸੱਤ ਭਾਗਾਂ ਵਿਚ	155/-	235/-	270/-	32. ਭਗਵਤ ਗੀਤਾ.....I	100/-	
4. ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -1	30/-	35/-	80/-	33. ਅਨੰਦਮਈ ਜੀਵਨ ਜਾਚ	50/-	
5. ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -2	60/-	65/-	80/-	34. ਪੁੱਤਰਕਾਰ ਦੇ ਪ੍ਰਸ਼ਨ?	25/-	
6. ਕਿਵੇਂ ਸਚਿਆਰਾ ਹੋਈਐ -3	100/-	100/-	110/-	ਮਹਾਂਪੁਰਸ਼ਾਂ ਵੱਲੋਂ ਉਤਰ	50/-	
7. ਹੋਵੈ ਅਨੰਦੁ ਘਣਾ	25/-	30/-	70/-	35. ਅਨੁਭਵੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	35/-	
8. ਚਉਥੈ ਪਹਰਿ ਸਬਾਹ ਕੈ	55/-	60/-	70/-	36. ਰਿਸ਼ੀਆਂ ਮੁਨੀਆਂ ਦਾ ਬ੍ਰਹਮਗਿਆਨ	130/-	200/
9. ਸੁਰਤਿਆਂ ਉਪਜੈ ਚਉ	40/-	40/-		37. ਅੰਦਰਲੀ ਖੋਜ	135/-	
10. ਬਾਬਾਣੀਆਂ ਕਹਾਣੀਆਂ	50/-	50/-		38. ਸਿਮਰਤ ਕਹਾਂ ਨਹੀਂ	35/-	
11. ਸਰਬ ਪ੍ਰਿਅ ਗੁਰੂ ਗੋਬਿੰਦ ਸਿੰਘ	10/-	10/-	10/-	39. ਰੂਹਾਨੀ ਪ੍ਰਵਚਨ	150/-	
12. ਅੰਮ੍ਰਿਤ ਫੁਹਾਰ	10/-	10/-		41. 'ਸੇਵਾ ਸਿਮਰਨ ਜੁਗਤੀਆਂ'	160/-	
13. ਅਗੰਮ ਅਗੋਚਰ ਦਾ ਮਾਰਗ	60/-	70/-	80/-	42. 'ਮਾਨੁਖ ਤਨ ਦਾ ਪ੍ਰਯੋਜਨ'	30/-	
14. ਪੁਰਾਤਨ ਟੀਕਾ - ਜਪੁਜੀ ਸਾਹਿਬ	10/-	15/-		43. 'ਯੋਗਾ ਉਪਰ ਲੈਕਚਰ',	30/-	
15. ਅਮਰ ਜੋਤਾਂ	15/-	15/-	20/-	44. 'ਕਰਮ ਬੰਧਨ ਤੋਂ ਮੁਕਤੀ' :-	300/-	
16. ਹਿਮਾਲੀਆ ਦੇ ਸੰਤਾਂ ਦੇ ਸੰਗ ਨਿਵਾਸ	100/-			45. ਜੀਵਨ ਜੁਗਤਿ	60/-	
18. ਅਮਰ ਗਾਥਾ	100/-	100/-		46. ਮਾਰਗ ਚੋਣ	50/-	
19. ਧਰਮ ਯੁਧ ਕੇ ਚਾਇ	50/-			47. ਮਨੋਭਾਵਾਂ ਦੀ ਰਚਨਾਤਮਕ ਵਰਤੋਂ		
20. ਪਵਿਤਰ ਪੈਂਡਾ	25/-					
21. ਭਗਤ ਪ੍ਰਹਿਲਾਦ	10/-	10/-				
22. ਵੈਸਾਖੀ	10/-	10/-				
23. ਰਾਜ ਯੋਗ	40/-					
24. ਸਾਜਨ ਚਲੇ ਪਿਆਰਿਆ	10/-	10/-				
25. ਅਥਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-1	90/-	90/-				
26. ਅਥਿਨਾਸੀ ਜੋਤ ਭਾਗ-2	90/-	90/-				
27. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ -1	60/-	60/-				
28. ਰੂਹਾਨੀ ਗੁਲਦਸਤਾ - 2	60/-	60/-				
29. ਸੰਤ ਤੁਮਾਰੇ ਤੁਮਾਰੇ ਪ੍ਰੀਤਮ	50/-	50/-				

ਉਪਰੋਕਤ ਪੁਸਤਕਾਂ ਆਪ ਜੀ ਮਨੀਆਰਡਰ, ਚੈਕ ਜਾਂ ਬੈਂਕ ਡਰਾਫਟ ਰਾਹੀਂ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜਾਂ ਟਰਸਟ ਦੇ ਅਕਾਊਂਟ ਵਿੱਚ ਸਿੱਧੀ ਮਾਇਆ ਜਮਾਂ ਕਰਵਾ ਕੇ ਮੋਬਾਇਲ ਨੰਬਰ 9417214391, 9592009106, 9417214379 ਤੇ ਸੂਚਿਤ ਕਰ ਸਕਦੇ ਹੋ ।

Bank Name : Oriental Bank Of Commerce
A/c No. 11962011005435 A/c Name : VGRMCT/Atam Marg
Rtgs/Neft Ifsc Code: ORBC0101196

Our Address: VGRMCT, Gurdwara Ishar Parkash, Ratwara Sahib,
(Near Chandigarh) P.o. Mullanpur Garibdas,
Teh. Kharar, Distt. Ajitgarh (Mohali) 140901, Ph. India

How to Serve The Lord and Meditate on Him ?

Sant Waryam Singh Ji
English Translation: Prof. Beant Singh

(Continued from P. 76, issue July, 2013)

Guru Sahib said: "O Khalsa! today, we have made a pure man, a *Brahmgyani* (one who has realized the Ultimate Spiritual Reality). From today, you are not to worship any tomb or crematorium, nor any *Gugga* (serpent god), because the Guru is capable and all-powerful. You are to pay obeisance only to *Sri Guru Granth Sahib*. Don't worship tombs, crematoriums or hermitages even by mistake. The Name Divine is the greatest pilgrim centre. When one gains 'Brahmgyan' (knowledge of Ultimate Spiritual Reality) and God is revealed within the self, one becomes a 'Khalsa' (The Pure).

'The true Khalsa is one who experiences the ecstasy of self-realisation. There is no difference between God, I and him.'

Sarb Loh Granth.

ਆਤਮ ਰਸ ਜਿਹ ਜਾਨਹੀ ਸੋ ਹੈ ਖਾਲਸ ਦੇਵ ॥
ਪ੍ਰਭ ਮਹਿ ਮੋ ਮਹਿ ਤਾਸ ਮਹਿ ਰੰਚਕ ਨਾਹਨ ਭੇਵ ॥

Guru Sahib says - "Brothers! he who has gained self-realisation, between him, God and me, there is no difference. But one does not become a 'Khalsa' by writing this appellation after one's name. How can he be a *Khalsa*, who tells lies, practises deceit and hungers for wealth? A *Khalsa* is he in whom has been manifested the Divine Light.' Guru Sahib says - 'Do not consider such a person as an ordinary mortal.

'The Khalsa is God's own army.

The Khalsa has emerged as a result of God's Will.

*So long as the Khalsa maintains his distinctness,
I shall grant him all my glory.
When he strays and treads another path,
He shall lose all my confidence.'*

Sarb Loh Granth

ਖਾਲਸਾ ਅਕਾਲ ਪੁਰਖ ਕੀ ਫੌਜ ॥
ਪ੍ਰਗਟਿਓ ਖਾਲਸਾ ਪ੍ਰਮਾਤਮ ਕੀ ਮੌਜ ॥
ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਹੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ॥
ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥

*Akal Purkh's (Timeless One, God) ki Fauj' is neither India's army, nor Pakistan's and nor Afghanistan's.' The Khalsa is a Lighthouse for the whole world. As long as his (Khalsa's) ideals remain high and noble, he remains aligned with *Gurbani* and strictly follows the code of conduct and prohibitions enshrined in *Guru Granth Sahib*, he will enjoy my love and confidence. What does the prohibition prescribed in *Guru Granth Sahib* say?*

'Farid, return thou good for evil; in thy heart bear no revenge.

*Thus will thy body be free of maladies,
And thy life have all blessings.'* P. 1382

ਫਰੀਦਾ ਬੁਰੇ ਦਾ ਭਲਾ ਕਰਿ ਗੁਸਾ ਮਨਿ ਨ ਹਵਾਇ ॥
ਦੇਹੀ ਰੋਗੁ ਨ ਲਗਈ ਪਲੈ ਸਭੁ ਕਿਛੁ ਪਾਇ ॥

If you have become annoyed with someone, if somebody has done evil unto you, do not harbour any ill-will against him in your heart. What will God bestow on you in return? You will not suffer any maladies because half the world is suffering from jealousy. Jealousy is a very serious malady. Just as termite eats into a tree,

similarly, jealousy eats into a man. When a man suffering from jealousy does not get well, it is said that medicine is not proving to be efficacious. How can medicine be effective, when jealousy is burning him? There are many people who are afflicted with anxiety; there are many who are afflicted with animosity; and many also are they who are afflicted with anger. Guru Sahib advises man to give up these propensities and start returning good for evil."

Guru Sahib says - "As long as my Sikh follows these prohibitions or abides by these rules of conduct, the world will respect him and bow to him. But when he becomes caught in jealousy and factionalism, then I won't trust him. Then he will be like other human beings. He will lose inner goodness and strength."

Once, during Guru Sahib's time, Bhai Bachittar Singh killed a huge tiger. Its hide was brought before Guru Sahib. Guru Sahib said, "Have you skinned the tiger carefully?" He said: "Yes Sir." Guru Sahib then said, "Catch hold of a donkey and put this hide on it." Accordingly, the hide was put on a big-sized donkey. When the tiger-skin was put on the donkey, it wandered away. When it entered standing crops, nobody stopped it. Wherever it went, people ran away in fear. Its master looked for it, but in vain. At last, people complained to Guru Sahib: "O True Sovereign! We cannot look after our crops because a tiger has entered the fields and lives there only." Guru Sahib said, "You are so many persons. Join hands and turn it out of the fields." He said, "Sir! it is so big that whomsoever, it attacks will not escape death." Guru Sahib said to a *Gursikh*, "Go, beat the animal with a stick and turn it out." He went in obedience to the Guru's

command, beat it with a stick believing it to be some miracle. The donkey ran out of the fields and came back home. The donkeys standing there tethered tried to break loose out of fear. Similarly, its master bolted the door of his house from inside, thinking that a tiger had come from whom he would not be able to escape. Ash was lying there, and the donkey in tiger-skin started rolling in it. It started braying. When it did so, its master realized that it was his missing donkey. The other asses also stopped fearing it. Its skin was removed and it was given a sound beating saying that it had remained hidden for a number of days. It was brought before Guru Sahib. It generated much fun and laughter. The *Gursikhs* said: "True Sovereign! what is all this? Explain to us also. Have you enacted a farce or worked some miracle?" Guru Sahib said, "Dear brothers! we have imparted glory unto you. We have given you a lofty character for which you will be respected all over the world. But if good qualities vanish from within you, the Name Divine becomes feeble within you; if you don't read *Gurbani* and fall into sins and evils, the world will come to know that you are tigers only outwardly, and from within you are counterfeit and dross. Then, nobody will bother about you and show respect unto you.

*'So long as the Khalsa maintains his distinctness,
I shall grant him all my glory.
When he strays and treads another path.
He shall lose all my confidence.'*

Sarb Loh Granth

*ਜਬ ਲਗ ਖਾਲਸਾ ਰਹੇ ਨਿਆਰਾ ॥
ਤਬ ਲਗ ਤੇਜ ਦੀਉ ਮੈ ਸਾਰਾ ॥
ਜਬ ਇਹ ਗਰੈ ਬਿਪਰਨ ਕੀ ਰੀਤ ॥
ਮੈਂ ਨ ਕਰੋਂ ਇਨ ਕੀ ਪ੍ਰਤੀਤ ॥*

So, in this way, on this day of *Baisakhi*, Tenth Guru Sahib imparted us many

teachings. He told us to eschew casteism –

'First God created light and then, by His omnipotence, made all the mortals.

From One Light has welled up the entire universe. Then who is good and who is bad?

P. 1349

ਅਵਲਿ ਅਲਹ ਨੂਰ ਉਪਾਇਆ

ਕੁਦਰਤਿ ਕੇ ਸਭ ਬੰਦੇ॥

ਏਕ ਨੂਰ ਤੇ ਸਭੁ ਜਗੁ ਉਪਜਿਆ

ਕਉਨ ਭਲੇ ਕੋ ਮੰਦੇ॥

The whole world has been created from One Light. Castes have been made by man. Regard all as your brothers. Do not consider anyone high or low, noble or inferior. Keep your intellect or thinking exalted, but keep your mind humble. Never be proud and arrogant. Always remain modest and gentle and say – ‘All, that is happening is with God’s grace.’ Read and recite *Gurbani*. *Gurbani* will transport you to the other world from where it has come. Do not pay obeisance at a tomb or a shrine. Do not follow bad customs and traditions, rites and rituals. Always consider the world as a dream and treating it as such, you have to depart from here. So, when you depart from here in this manner, you will be at ease in this world, and shall be happy in the world hereafter. So such a historic event took place on this day that the same people who were so weak that they used to say, ‘We have no strength. Whoever may be the rulers they are going to exploit us,’ realized their sense of pride. When innate strength was awakened, they realized. ‘We are not powerless; we are not helpless sparrows. If the rulers have strength, we have greater strength than they, because we have partaken of ‘amrit’ (nectar)’. In this manner, Guru Sahib transformed the nation and its destiny. For eight hundred years, hordes of invaders from Iran, Afghanistan, Turkestan, Iraq and Arabia kept attacking the country

and spoliating its wealth and killing its people. One of them was Mohammed Qasim, who came with only 800 raiders. He attacked Raja Dehar, who did not put up a fight at all. Mohammed Qasim looted the fort and took away two of Raja Dehar’s daughters. Returning to his country, he told the people that the people of India were weak and feared weapons. Consequently, invaders from abroad started coming one after the other. Babar came with an army of just 12000 soldiers. On this side was an army of two lakh soldiers but they could not face even 12000. As a result, seven to eight generations of Babar continued to rule this country. It was the Tenth Guru who stemmed this offensive and turned the tide towards the oppressors. The Sikhs from here started attacking the foreign invaders and went up to Jamrud. Alas! while the Guru bestowed many blessings, our Rajas (rulers) drowned themselves in drinking and fell a prey to disunity. What had been achieved with lakhs of sacrifices was destroyed in a matter of days. So, their conduct invited the Guru’s wrath; the Sikhs failed to keep their uniqueness; their character suffered decline. Therefore, holy congregation! on this day of *Baisakhi*, remember the Guru’s teaching –

'He alone is the great king, within whose mind abides the Lord's Name.' P. 1155

ਜਿਸੁ ਨਾਮੁ ਰਿਦੈ ਸੋਈ ਵਡ ਰਾਜਾ॥

He, who has God’s Name lodged in his heart is the king of kings –

'Should his heart with love of the Name Divine be suffused,

Is king over the whole world.' P. 707

ਰਾਜਾ ਸਗਲੀ ਸ੍ਰਿਸਟਿ ਕਾ ਹਰਿ ਨਾਮਿ ਮਨੁ ਭਿੰਨਾ॥

And king too of what kind –

'He, whose word is accepted in the Lord's Court, whom does he care for?' P. 186

ਜਾ ਕਾ ਕਹਿਆ ਦਰਗਹ ਚਲੈ॥

ਸੋ ਕਿਸ ਕਉ ਨਦਰਿ ਲੈ ਆਵੈ ਤਲੈ॥

He does not care for anyone else because his word is accepted at the Divine Portal. Therefore, ennoble your life; exalt your character and cultivate love and devotion for the Guru. This is our prayer.

'The Khalsa is of the Lord, and victory is to pious Lord God.'

ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕਾ ਖਾਲਸਾ
ਵਾਹਿਗੁਰੂ ਜੀ ਕੀ ਫਤਹਿ ॥

Chapter III

In Nanak's home resounds only the Name

'O Master, Thou art my Beneficent Lord, the Cherisher and the Spouse.

Every moment, Thou nursest me.

I, Thine child, have Thy support alone.

With one tongue of mine, what excellences of Thine can I narrate.

Infinite and Limitless art Thou, O Lord;

Thine end no one knows.

Thou destroyest millions of my sins and instruct me in many ways.

I am ignorant, with little and trifling understanding. Save me Thou, by Thy holy innate nature.

I seek Thy protection as Thou alone art my hope and sympathetic friend.

O merciful Master and Saviour, save Thou Nanak, the slave of Thy house.' P. 674

ਤੁਮ ਦਾਤੇ ਠਾਕੁਰ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਕ

ਨਾਇਕ ਖਸਮ ਹਮਾਰੇ ॥

ਨਿਮਖ ਨਿਮਖ ਤੁਮ ਹੀ ਪ੍ਰਤਿਪਾਲਹੁ

ਹਮ ਬਾਰਿਕ ਤੁਮਰੇ ਧਾਰੇ ॥

ਜਿਹਵਾ ਏਕ ਕਵਨ ਗੁਨ ਕਹੀਐ ॥

ਬੇਸੁਮਾਰ ਬੇਅੰਤ ਸੁਆਮੀ

ਤੇਰੇ ਅੰਤੁ ਨ ਕਿਨ ਹੀ ਲਹੀਐ ॥

ਕੋਟਿ ਪਰਾਧ ਹਮਾਰੇ ਖੰਡਹੁ

ਅਨਿਕ ਬਿਧੀ ਸਮਝਾਵਹੁ ॥

ਹਮ ਅਗਿਆਨ ਅਲਪ ਮਤਿ ਥੋਰੀ

ਤੁਮ ਆਪਨ ਬਿਰਦੁ ਰਖਾਵਹੁ ॥

ਤੁਮਰੀ ਸਰਣਿ ਤੁਮਾਰੀ ਆਸਾ

ਤੁਮ ਹੀ ਸਜਨ ਸੁਹੇਲੇ ॥

ਰਾਖਹੁ ਰਾਖਨਹਾਰ ਦਇਆਲਾ

ਨਾਨਕ ਘਰ ਕੇ ਗੋਲੇ ॥

Revered saintly congregation! Loud be thy utterance - 'True and Supreme is God's Name.' Getting free from worldly tasks, you have come to the Guru's holy court from far off places in order to celebrate Guru Nanak Sahib's birthday. You have come with faith and devotion. Every step taken by you to come here bears the fruit of a 'yagya' (sacrificial ritual). Sing *Gurbani* with full concentration of mind. Understand with intellect and sing with the tongue. Then, says Guru Sahib, believe in it -

'Merit or reward of million-fold yagyas (ritual sacrifices) comes to those who listen to and sing God's praises.' P. 546

ਕਈ ਕੋਟਿਕ ਜਗ ਫਲਾ ਸੁਣਿ ਗਾਵਨਹਾਰੇ ਰਾਮ ॥

By doing so is obtained the fruit of millions of 'yagyas' (sacrificial rituals), if your singing and listening are accounted for in God's Court. When are they accounted for?

'All the Sikhs and servants come to worship Thee, O Lord, and all of them sing the Lord's sublime Gurbani.

But God approves the singing and listening of those who accept the True Guru's dictate as perfectly true.' P. 669

ਸੇਵਕ ਸਿਖ ਪੂਜਣ ਸਭਿ ਆਵਹਿ

ਸਭਿ ਗਾਵਹਿ ਹਰਿ ਹਰਿ ਉਤਮ ਬਾਨੀ ॥

ਗਾਵਿਆ ਸੁਣਿਆ ਤਿਨ ਕਾ ਹਰਿ ਬਾਇ ਪਾਵੈ

ਜਿਨ ਸਤਿਗੁਰ ਕੀ ਆਗਿਆ ਸਤਿ ਸਤਿ ਕਰਿ ਮਾਨੀ ॥

Singing and listening of only that disciple get approved and accepted who obeys the Guru's word and command as true. After believing in it, he imbibes it and follows it in the conduct of his life. Guru Nanak Sahib's time was more than 500 years ago. As time continues to pass, everyone says: "Earlier time was very good when I was a child. Now that I have advanced in age, God knows what has happened. Earlier people were of different type; now they have changed. Before my own eyes, time has changed radically." Man

remembers those social and moral values and norms also under which people lived under some discipline. In today's age also, if a hundred years old man comes, he too will say: "What has happened? Time is continuously changing. Conditions and circumstances continue changing it. It is God's nature. His influence, which is called environment, continues to change man's mind and does not let it remain in one and the same state. Sometimes, time is noble and virtuous, sometimes it is bad. Sometimes, it is a time of knowledge, understanding and light, and sometimes it is of total darkness and ignorance. These are waves of different durations - 20 years, 30 years, fifty years or hundred years. Sometimes, it is a wave spanning a thousand years. In the time-period, five thousand years ago, men used to be truthful and righteous. If they gave a word, or took a vow, they stood by it. Bhisham Pitama took a vow that he would remain a celibate all his life, that he would not marry. He was compelled to go in for marriage but he kept his vow. He did not waver even when a maiden threatened him with vengeance, if he did not marry her, because in her mind and heart she had come to regard him as her husband. He said, "I am under a vow. I am a celibate. Therefore, I am not going to marry." That maiden died and was born again. Bhisham Pitama knew that it was the same girl, who as Shikhandi came to rein the horses of Arjuna's chariot. At that time, Dronacharya had taken a vow that he would never attack a woman. In those days, nobody attacked a woman, a child and an old man because that civilization was still very exalted.

Sixth Guru Sahib once said to the Sikhs, "Our wars and battles are different from those waged by others. Our violence is like

the one done by doctors, who remove an ulcer with a knife or lancet. Our battles are meant for removing evils from society. If you are to maintain your dignity and glory, be careful about certain things. First, don't attack an old man; second, don't attack a woman; third, don't attack a child. Fourth, don't attack an adversary, if he falls ill. Fifth, if someone surrenders and seeks refuge with folded hands, don't attack him. Sixth, don't attack an unarmed person. If you happen to encounter your enemy, and he has no weapon to fight with, don't attack him." It also sometimes happened that noted warriors gave their extra sword to their adversary to fight, if the latter was unarmed. Further, Guru Sahib said: "Don't attack from hiding, but only after forewarning your enemy. Then, don't attack a fleeing enemy. If you don't do these seven-eight things, your dignity and glory will continue to increase." So, it is a matter of time.

Thus Bhisham Pitama said, "I am not going to attack a woman." As a result, his entire body was pierced with arrows. He kept lying on a bed of arrows for months together but he did not go back on his vow. So such were the truthful persons in the past. They did not tell lies. They steadfastly stuck to their vows. This time of truthfulness changed and atheism became the order of the day. Many religious thoughts and doctrines came to prevail. People became entangled in them. They were caught in darkness and ignorance. Above all, kings and rulers of the time, who wielded political power, became almost wolves by the time Guru Nanak Sahib emerged on the scene. The king became a tiger who would slaughter a herd and after eating to his fill, the remaining carcasses were left to dogs and wolves who

would feed on them. Such was the state of the common people at that time.

'Kali-yuga (age of evil, according to Indian cosmology) is turned knife, rulers butchers: Righteousness on wings is flown.' P. 145

**ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ
ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥**

The Rajas (kings) of Kaliyuga became like scissors or knives. They would not save anybody; they would only kill the people. They would not think of saving or defending anyone. They would not devise any method to save their subjects. Rather, like scissors, they divided them badly into Hindus, Muslims and others. The king became a scalpel. Kaliyuga was scissors, and the kings became butchers, whose business is to butcher or slaughter.

'... Righteousness took to wings and flew.'
P. 145

..... ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

What constitute righteousness - mercy, tolerance and truthful living - were gone. There was no contentment left in man's mind. It burnt with the fire of desire and avarice. People ceased to be celibate. The true relationship between man and woman vanished; it became only a monetary relationship. If man brought money, the relationship remained, otherwise it fell to pieces. There was no mutual love and sympathy between the two.

'Rulers are turned beasts of prey (tigers), their officers hounds; None do they allow in peace to rest.'
P. 1288

ਰਾਜੇ ਸੀਹ ਮੁਕਦਮ ਕੁਤੇ॥

Kings' officers became hounds or dogs, who harassed the subjects and drank their blood. Dog-mouthed Kaliyuga came and carcasses became its food. The hedge started eating the field, when its business is to protect it.

Once, Lord Krishna was sitting with the Pandvas. He said: "Kaliyuga has come." On hearing the very name of Kaliyuga, they were frightened because about Kaliyuga, it was written in holy books, "Kaliyuga will be born in the household of a chandal (untouchable caste in Hindus), and the lofty 'maryada' (religious practice and tradition; code of conduct) will decline to the level of the 'chandals' (untouchables among Hindus). It will give up its own nature. This Kaliyuga will bring down man's conduct and character, his speech and action to zero. It will lower the character of rulers and society too. There will be all round decay and decline. Nothing pure will be available - neither food articles, nor medicines. Everywhere money will rule, even if the whole world dies." Today, even a bad and harmful thing like alcohol is not available pure or unadulterated. When adulterated alcohol is drunk, hundreds of people become blind. In this way, brother, Kaliyuga has come. Darkness has enveloped the world and truth is nowhere to be seen.

'In Kaliyuga (Dark age) has occurred famine of truth, falsehood spread:

Beings by the dark colour of evil into demons or goblins are turned.

They who have sown the seed of the Name, have departed with honour. How can the broken seed sprout now?' P. 468

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲ॥

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ

ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ॥

Faith has become broken. It is only when the seed is whole that it sprouts.

'Kaliyuga is turned knife, rulers butchers: Righteousness on wings is flown.

This is the dark night of falsehood or evil. The moon of truth is nowhere to be seen.'
P. 145

ਕਲਿ ਕਾਤੀ ਰਾਜੇ ਕਾਸਾਈ

ਧਰਮੁ ਪੰਖ ਕਰਿ ਉਡਰਿਆ॥

ਕੁੜੁ ਅਮਾਵਸ ਸਚੁ ਚੰਦ੍ਰਮਾ
ਦੀਸੈ ਨਾਹੀ ਕਹ ਚੜਿਆ॥

The 'amavas' (last night of the dark half of the month) has enveloped the world. There is pitch darkness everywhere. Nothing can be seen. Where have truthful and honest persons gone? Not a single honest and upright person is visible. There is falsehood, hypocrisy and ostentation everywhere - whether they are big hermitages, or big monasteries, whether they are seats of holymen, or of 'pirs'. Pretention and ostentation rule everywhere. Money-making is the primary concern. Holymen have created pompous shows. Those who had come to practise Divine Name meditation and engage themselves in God's devotional worship, have ruined their lives by getting entangled in ostentatious things. Guru Sahib says - 'Righteousness is not to be found anywhere -

*'For light have I searched to distraction -
No path in this darkness is visible,
Humanity in egoism, involved, in suffering
wails.'* P. 145

ਹਉ ਭਾਲਿ ਵਿਕੁੰਨੀ ਹੋਈ॥
ਆਧੇਰੈ ਰਾਹੁ ਨ ਕੋਈ॥
ਵਿਚਿ ਹਉਮੈ ਕਰਿ ਦੁਖੁ ਰੋਈ॥

I am searching everywhere hoping to find light and truth. But there is darkness prevailing everywhere. Now, I find no path. All are involved in egoism. Egoism has caused so much suffering that both kings and their subjects are wailing -

*'This Nanak seeks to know: How may
liberation then be found?'* P. 145

ਕਹੁ ਨਾਨਕ ਕਿਨਿ ਬਿਧਿ ਗਤਿ ਹੋਈ॥

In such a situation, how will the mortal be delivered? The common people are no longer enlightened. They have embraced ignorance and falsehood. They tell lies. The Gurus (Preceptors) dance to the tune of their disciples. The Gurus are keeping an

eye on their disciples lest they should leave them. They go to their homes and flatter them.

*'The disciples sit at home while the Gurus
go to their homes.'* Bhai Gurdas Ji, Var 1/30
ਸੇਵਕ ਬੈਠਨਿ ਘਰਾਂ ਵਿਚਿ
ਗੁਰ ਉਠਿ ਘਰੀ ਤਿਨਾੜੇ ਜਾਈ॥

The Gurus are on the look out for their disciples. While the latter play upon the musical instrument, the former dance to their tune.

*'The Qazis (Muslim Judges) have become
corrupt. Taking bribes they do injustice.'*

Bhai Gurdas Ji, Var 1/30

ਕਾਜੀ ਹੋਏ ਰਿਸਵਤੀ ਵਢੀ ਲੈਕੇ ਹਕ ਗਵਾਈ॥

Qazis (Muslim Judges), whose job was to dispense justice, started taking bribes and forgot to do justice. They decided in favour of the person or party who offered more bribe to them. Kings and rulers also became corrupt and bribe-takers. Ministers and officials, infact, all rulers became corrupt. 'Grease their palm and get your work done. If you don't, you are in for disappointment.' Now also the situation is similar. Young men are wandering from pillar to post in search of a job. They come to me and plead: 'I am 'First class First in M.A. I have got 'First class' in Engineering. I am not getting any job. Baba Ji! Bless me.' I reply: "What blessing! Those giving jobs take bribes in lakhs." They reply in the affirmative. When such is the state of affairs, does it bode good or evil for the country? So, this was the prevailing state of affairs during Guru Sahib's time. Love was only for money -

*'Man-woman relationship was only for
money;*

Man might go wherever he liked.'

Bhai Gurdas Ji, Var 1/30

ਇਸਤ੍ਰੀ ਪੁਰਖੈ ਦਾਮ ਹਿਤ
ਭਾਵੈ ਆਇ ਕਿਥਾਉ ਜਾਈ॥

Man might go anywhere. He might do evil deeds, commit frauds and practise deceit, but he must bring money. Dear was he, if he brought money, otherwise not, and there was bickering and bitterness in the home.

'In this manner, terrible sin was rampant everywhere in the world.'

Bhai Gurdas Ji, Var 1/30

ਵਰਤਿਆ ਪਾਪ ਸਭਸ ਜਗ ਮਾਂਗੀ ॥

Sin and evil became widespread.

'In Kali-yuga (Dark age) has occurred famine of truth, falsehood spread;

Beings by the dark colour of evil into demons or goblins are turned.

They, who have sown the seed of the Name have departed with honour. How can the broken seed sprout now?

If the seed be whole and there be the proper season, then the seed germinates.

Nanak, without a mordant, the brand new cloth cannot be dyed.' P. 468

ਸਚਿ ਕਾਲੁ ਕੂੜੁ ਵਰਤਿਆ ਕਲਿ ਕਾਲਖ ਬੇਤਾਲੁ ॥

ਬੀਉ ਬੀਜਿ ਪਤਿ ਲੈ ਗਏ ਅਬ ਕਿਉ ਉਗਵੈ ਦਾਲਿ ॥

ਜੇ ਇਕੁ ਹੋਇ ਤ ਉਗਵੈ ਰੁਤੀ ਹੂ ਰੁਤਿ ਹੋਇ ॥

ਨਾਨਕ ਪਾਹੈ ਬਾਹਰਾ ਕੋਰੈ ਰੰਗੁ ਨ ਸੋਇ ॥

Guru Sahib says - 'How much darkness had enveloped the world? The world had become dog-like. It did not bother whether the food offered was edible or inedible. People ate indiscriminately, even carrion, like dogs. Taking bribe and usurping another's right is eating something inedible.

'In Kali-yuga has mankind become dog-like, carrion its food.

Falsehood it barks out; gone is righteous thinking.' P. 1242

ਕਲਿ ਹੋਈ ਕੁਤੇ ਮੁਹੀ ਖਾਜੁ ਹੋਆ ਮੁਰਦਾਰੁ ॥

ਕੂੜੁ ਬੋਲਿ ਬੋਲਿ ਭਉਕਣਾ ਕੂਕਾ ਧਰਮੁ ਬੀਚਾਰੁ ॥

Guru Sahib says - 'Such was the state of men's households -

'Women have turned men's counsellors; men have taken to preying on others.' P. 1243

ਰੰਨਾ ਹੋਈਆ ਬੋਧੀਆ ਪੁਰਸ ਹੋਏ ਸਈਆਦ ॥

Men have become hunters. Neither good conduct and behaviour, nor piety or purity, and nor moral character were to be seen in the people. Women lost right thinking and discernment. They stopped checking their husbands from going astray. Men might do whatever they liked; they might go to other women, take bribes, do dishonest deeds, commit frauds and thefts. But as long as they brought money home, they were unconcerned. It was because they had fallen into ignorance and delusion.

'Women have turned men's counsellors; men have taken to preying on others.

Fled are good conduct, restraint and purity; people's diet is what is forbidden.' P. 1243

ਰੰਨਾ ਹੋਈਆ ਬੋਧੀਆ ਪੁਰਸ ਹੋਏ ਸਈਆਦ ॥

ਸੀਲੁ ਸੰਜਮੁ ਸੁਚ ਭੰਨੀ ਖਾਣਾ ਖਾਜੁ ਅਹਾਜੁ ॥

These are the three things which infuse goodness and purity. Self-restraint is called conduct or character, which has 40 to 50 qualities. It had become non-existent. Self-control, that is control on oneself, was gone. It had disappeared and man indulged in sins and evils. He hankered after sinful sensual pleasures. Purity had vanished - neither of mind nor of speech, nor of intellect or intelligence. Neither was the earned wealth honest, nor was the home pure and clean. Even the purity of food was gone. Men started eating what was forbidden.

'Modesty to its retreat has retired; decency with it has gone.' P. 1243

ਸਰਮ ਗਇਆ ਘਰਿ ਆਪਣੈ

ਪਤਿ ਉਠਿ ਚਲੀ ਨਾਲਿ ॥

Modesty or sense of honour, too had fled. People became shameless and brazen. Nobody called another bad or immoral because he himself was like the others. Secondly, hard and honest work too was gone. People became lazy. Sense of honour

which men were afraid of losing earlier, too departed with it.

'Saith Nanak: The Lord alone is true and holy - seek not truth in another.' P. 1243

ਨਾਨਕ ਸਚਾ ਏਕੁ ਹੈ ਅਉਰ ਨ ਸਚਾ ਭਾਲਿ ॥

Guru Sahib has described this state of the contemporary society after observing it with his own eyes. It was an age of gross ignorance. People ran after Muslim holymen and mendicants, heads of abbeys, saints, 'Naths' and 'Yogis' (sects of Hindu ascetics). But nobody was finding the way to attain to God. The entire environment had become topsy-turvy.

Guru Nanak had to start his work of spiritual reformation right from his childhood. Many holy men performed penances and austerities. For forty years, Prophet Mohammed went to a cave and sat there for meditation and penances. He sat there for hours together daily. After forty years, one day he felt that some angels had come. He asked them, "What are you doing?" They said, "O reverend! we are giving you a new heart, mind, thinking and brain." He asked, "What difference will this make?" They said, "Then you will make the world meditate on God's Name." It is said that the angels brought about a transformation in him. Instantly did Mohammed Sahib get enlightenment. When he went home, he said, "God has commanded me to be His Prophet. He has ordered me to declare that I am His Prophet." Prophet is one who conveys God's message to the world, message of the Timeless One. He said, "God's messages have started coming to me." He was 40 years old at that point of time. Daily he dictated God's message that he had received written on a steel plate. He started seeing this big iron plate. He said, "These are the messages I am getting from God. I

convey these unto you. Abide by them and accept me as God's Prophet, otherwise you will go to hell." He took to God's work at an advanced age. Jesus Christ started doing God's work at a little younger age. But Guru Nanak became engaged in God's work in childhood itself, because the task before him was very big. It was not a small task. Therefore, it took two hundred years during which he kept changing his form so that some path could be found and devised by following which man might get rid of enmity and lead a life of joy and contentment.

Guru Nanak Sahib was 6-7 years old, when his father said that it was time for him to start learning, because at home too he did nothing and remained quiet. Even at this age, he used to go out of home. Outside, there were many forests. At a distance of a mile or half from the village, holymen came and camped in the jungles. There were big and thick groves of trees which served as shelters for them. Under them, groups of holymen camped, and as was the custom in those days, devotees who came to see them, engaged in spiritual discussion with them. In childhood itself, Sovereign Guru Nanak Sahib would either go to the holy men, or remained quiet at home. He would neither converse with anyone, nor ate or drank anything nor change his clothes. He was always desirous of going to the company of the holy. Seeing this tendency of his son, Mehta Ji kept fretting, and wondered - "What will this child do in life? He does not talk with us. But when these vain people come, he dances attendance on them. They describe him as a very good child." Mehta Ji went to Pandit Hardyal again and again, and said, "You used to tell me - a great soul has come into your house. He is God

Himself. But these are not the signs of a great soul. He does not talk with us. He goes to holy men and is happy in their company." Pandit Hardyal replied, "Mehta Ji! the child is yet to reveal himself. My science cannot be wrong. The knowledge of astrology that I possess is very pure. Put him to some work, so that his attention may be diverted and he may be happily engaged in some work." So, Guru Sahib's father thought of getting him educated. He bought a wooden slate, filled a big tray with raw sugar, put a bolt of cloth and Rs. 1.25 on it. In those days, this used to be the school admission fee of a child. So, he held the child by his finger and got the tray picked up by a servant. He took Guru Nanak to the place where children used to study. Thus Guru Nanak became a student by taking admission in a school. The Brahmin priests as well as Maulvis who taught students, often heard Pandit Hardyal say, "A terrible time has come. It is time now for an 'avatar' (God's incarnation) to be born in the world." They kept asking him, "Hardyal Ji, please tell us when the 'avatar' is going to be born." He replied, "In my estimation, he has already taken birth and that too at Talwandi itself. Most likely, he is the son of Mehta Kallu. My heart fully testifies this because it is I who has made his horoscope. After making the horoscope, I have made all the calculations with reference to the circumstances and conditions which obtain at the birth great holy personages. I had inquired about the happenings at the time of his birth - what was seen? How many ladies were present? What was the direction of the cot? I have made full calculations. The number of ladies and the direction of the cot are the same. This shows that the 'avatar' to liberate the world has been born. The midwife informed me - 'When the child was born,

sound of sweet notes of music was coming. The child was born. But I was surprised that life came into it when it was in my hands. Earlier I did not see any life in it. I became nervous and agitated, when the child was in my hands. Suddenly, there was a flash of light; my eyes were dazzled. I saw many gods applauding the child and infusing the soul into him. There was light, and music was playing.' When I hear her utterances, I become convinced that the 'avatar' (Divine incarnation) has taken birth who will liberate the world." Thus, the Brahmin teacher to whom Guru Nanak Sahib was entrusted to receive education thought, "Now I will examine carefully whether Nanak Ji, who is in his childhood, has really come into the world to liberate humanity. Does he have some distinctive qualities or is he like other children of his age? In appearance, he is a child but when I look into his eyes they appear to be full of Divine joy and relish. When I look at his brow, a light is revealed there. The light appears to be burning. As you continue looking at his face, the light continues to increase. Never does a look of pride come on his lips; they smile like a flower in bloom. He is handsome and has lovely eyes. I get frightened lest an evil eye should fall on him. So I take my eyes away from his face. Then there is so much brightness in his eyes that if you look into them, you are compelled to lower your eyes. His eyes are very bright. Now that he has started studying with me, I will see him carefully." So he said to Guru Sahib's father, "Mehta Ji! now you may leave." From today I have entered Nanak Ji's name in my school. Tomorrow, give him a wooden slate, and I will start teaching him. Thus he started teaching Guru Nanak.

After a couple of days, the Brahmin teacher said, "Nanak Ji! bring your wooden slate, so that I may write the alphabet." Guru Nanak Sahib went to the teacher and gave his wooden slate to him. At the same time, he started smiling mildly. The Brahmin also noticed, "Now, he will do something mysterious from which I will come to know who he is." Just as we write - 'ੴ ਸਤਿਗੁਰ ਪ੍ਰਸਾਦਿ' [There is but one God. By the True Guru's grace He is obtained] above every writing, similarly, he wrote ੴ ਨਮਹੁ ਸਿਧੰ on the wooden slate. He had written only the first word, when Guru Sahib said, "Kindly explain to me what you have written." The Brahmin teacher said, "O Nanak! first this invocation is written. A prayer is made to God that we are now going to write - O God! now accomplish my task, we pay obeisance to Thee." Guru Sahib asked, "What have you written?" He said ੴ ਨਮਹੁ ਸਿਧੰ [Salutation to the Formless Lord who accomplishes all tasks]." Guru Sahib asked, "Pandit Ji, do you know ੴ (God)? Who is He? Have you ever seen Him?" He said, "No Nanak! neither do I know Him, nor have I seen Him. I do not know what He is like." At this Guru Sahib said, "Then why do you write His Name? Besides, tell me what you want to teach me." He said, "Nanak Ji! I will teach you accounts. How are debit and credit done and how is balance sheet prepared? It is a study pertaining to maintaining accounts. As you belong to *Kshatriya* caste, I will lay emphasis on teaching accounts to you." Guru Sahib asked, "Does this accounting help in God's Court too? Or is it useful only in this world?" The teacher replied, "These accounts are of use only in this world. With the help of this knowledge, you can estimate yield of standing crops; by looking at a building you will be able to tell how many bricks have been used in its

construction. Looking at a floor you can tell how many bricks have been used in laying it. Looking at a crop you will be able to tell how much will be the yield of foodgrain. You will learn accounting. You will be able to make calculations mentally. You will learn difficult multiplication tables of $1\frac{1}{2}$, $3\frac{1}{4}$, $1\frac{1}{4}$, $3\frac{1}{2}$, $4\frac{1}{2}$ etc. You will become perfect in making calculations." Guru Nanak Sahib said, "Sir! will this skill in accounts help me in the Divine Court too?" He replied, "Nanak! this is worldly knowledge and learning, and not of God's Court." At this, Guru Sahib said, "Then don't teach me these accounts. Teach me those accounts which are helpful in the Divine Court." He replied, "Nanak! I have not learnt that accountancy. Have you read it? If you have, then tell me also." Guru Sahib said, "Padha Ji! (Mr. Teacher) learn to write that account, by which reaching the Divine Court, when the account is demanded, true account of your deeds may stand by you and you are not trapped." The Brahmin teacher said, "Nanak! is there any such account?" Guru Sahib said, "Yes, there is such an account. The pen and paper to write that account are also different, and the teacher teaching it too is different." He said, "O Nanak! have mercy on me." On one hand was sitting a five-six year old boy and opposite him the teacher sat cross-legged on a low stool. He gazed at Guru Sahib's face. In a short while, he observed that Guru Sahib's eyes started closing and his face changed colour. There was so much glory and handsomeness on his face that it started emitting light. At that moment, Guru Sahib said, "Pandit Ji! now listen how the ink and paper to write that account are prepared."

Just imagine the scene. A small child and a Brahmin teacher and the wooden slate in his hand. The teacher is sitting on a

'chaunki' (low stool) and the pupil is sitting below him on the floor. The Brahmin teacher is gazing at him intently with wonderment: What! a small child is going to instruct me! I have grown old teaching pupils. Till today, no pupil has ever come to me who would ask this type of question - 'what do you want to teach' and talk about what he wants to learn. At that moment, this is what Guru Nanak Sahib uttered with his mouth - "*Padha Ji!* (Mr. Teacher) we become entangled in the world only due to attachment; this 'attachment' is the chief among the five thieves - [lust, wrath, avarice, attachment and ego]. There are two things in attachment - 'ego' and 'love'. One is 'I', the other is 'mine'. Burn this 'I' and 'mine'. When a mustard oil lamp burns, it creates 'ink'. The soot it produces is collected on the earthen half-plate placed over it. You take some clean oil and mix many other things to make ink. So, what you do is - burn 'attachment'. All the confusion is due to attachment.

Once Guru Nanak Sahib happened to go into a garden. The man there served Guru Sahib food. This man had earlier done no virtuous deed. In accordance with his desires and inclinations, this man was bound to go through many existences. Guru Sahib thought, "Well! he has served food lovingly. Let me liberate him from the circle of life and death by annulling all his sins." So Guru Sahib said to him, "Old man! you have rendered great service unto us. Let me grant you liberation." At this suggestion, the old man got annoyed and said, "Fie! while I served you food, you are granting me liberation (death)! I have yet to work for many years. If I am gone, what will my children do? Even now, they do nothing; I manage all the work." At this Guru Sahib said, "All right. Liberation I owe unto you.

This I will surely grant to you." After some time, when Guru Sahib came there again, he saw a pair of oxen ploughing land. The ox on the outer side was continuously pressing the inner one. He moved so fast that he virtually ran while taking turn. Guru Sahib stopped there and said, "O Mardana! here there is a debt on our head, which we have to repay." Causing furrows in the land, when the plough came near, Guru Sahib said to the ploughman, "We have to speak to the ox on the outer side. The ploughman stopped the plough. Guru Sahib said, "Baba (old man)! now that you have become an ox, should I liberate you? The burden of the food you served to us is on our head." But the ox shook his head in the negative. Guru Sahib asked, "What is the matter?" He replied, "When you grant me liberation, I will die. They (my children) will have to buy another ox. This will impoverish them. They will come under debt. No sir, I am happy in my present condition." Second time, when Guru Sahib came, he saw that he (Baba) was sitting in the dog incarnation on the well. His family also was sitting there. Guru Sahib said, "Well Baba! come here and listen. Now you have become a dog. Should I liberate you?" Once again, he shook his ears in the negative. Guru Sahib asked, "Why?" He said, "My children are addicted to drinking. At night, after drinking, they go to sleep. My daughters-in-law put the latch and inserting a small lock, they too go up and sleep. Thieves come to loot the house. Then I bark loudly. Look here! The thieves beat me with sticks and broke my back. If I die, they (my family) will become paupers. The thieves will come and loot my house."

Next birth that the old man got was that of a snake. In this incarnation, he lived in the dung-cakes. His progeny increased.

One day they went out leaving the baby in the cradle. Waking up, the baby started crying. Seeing his grandson crying, the old man (in the form of snake) came out climbed the cradle and started playing with him. In the meanwhile, his elder son came. Seeing the snake, he killed it as it tried to enter its hole. Next time, when Guru Sahib came there again, he saw the old man in the form of a worm. Guru Sahib said, "Mardana! now we won't show any favour." He took it out with a twig, and said, "Baba (old man)! we have to pay back the debt we owe to you. Should we liberate you now? How goes the life with you?" He said, "These children eat some of their food, and some they throw into the drain. I live on this food. Then I put my head on the ridge of the drain and enjoy watching the children playing." Guru Sahib said, "O Mardana! he will not leave himself. Utter 'Waheguru' (God's Name) and sprinkle water on him." Water was sprinkled and the old man died. He got a subtle body and experienced great spiritual joy. Guru Sahib asked, "Baba! what do you say now? This is what is called liberation." He said, "Sir, this is a state of great bliss." So Guru Sahib said, "Caught in love and attachment, man is born in the same home in various forms - dog, cat, pig, snake. He is born again and again bound in attachment."

Once Tenth Guru Sahib was going. Suddenly, he started reciting the following hymn -

*'The landowner over land is ever wrangling:
This must he one day leave;
Yet is his desire unassuaged.'* P. 188

ਭੂਮੀਆ ਭੂਮਿ ਉਪਰਿ ਨਿਤ ਲੁਝੈ ॥
ਛੋਡਿ ਚਲੈ ਤਿਸਨਾ ਨਹੀ ਬੁਝੈ ॥

On the other side, to his left, a partridge crowed loudly. Guru Sahib kept laughing heartily. The *Singhs* accompanying

him said, "First, all of a sudden, you started reciting a hymn. Now you are laughing heartily? Why?" Guru Sahib said, "The partridge is calling us names." The *Singhs* asked, "Who is this bird?" Guru Sahib replied, "He used to be the Raja (King) of this place. This place we are passing by used to be his farm. He died. He was greatly attached to the land. He has been left with the knowledge of his previous birth. So he is abusing us for trampling upon his crops." Guru Sahib said, "Catch him (the partridge) and bring him to me." Guru Sahib further said, "The partridge is blind of his left eye." So, the *Singhs* caught him and brought him to Guru Sahib. Guru Sahib cast his glance of grace and liberated him. Bound and caught in attachment, man takes birth and dies again and again.

So Guru Nanak Sahib said, "*Padha Ji!* (Mr. Teacher) burn this attachment and make its ink.

'Burn worldly love and pound it into ink and turn thy intelligence into superior paper.'

P. 16

ਜਾਲਿ ਮੋਹੁ ਘਸਿ ਮਸੁ ਕਰਿ
ਮਤਿ ਕਾਗਦੁ ਕਰਿ ਸਾਰੁ ॥

The intelligence in our mind is not of the essence, but of worldly commerce and dealings. We think about worldly things and affairs all right, such as - if we invest money in such and such venture, we will make so much profit. This is called worldly wisdom or intelligence. The other is knowledge of the essence - in this world what is false and illusory, and what is true and real? Then he starts counting the false things and finally comes to the realization that only God is true. This is called discernment and wisdom. Guru Sahib said to the Brahmin teacher, "Imbibe discernment

(... continued on P. 84)

Wealth And Naam (ਦੌਲਤ ਤੇ ਨਾਮ)

Bhai Lehna Singh Ji

The whole of mankind is struggling hard to acquire money and wealth because money has the power to buy anything. If one's health deteriorates, money can make available the services of a doctor as well medicines. Nurses' services can also be availed with money, the nurses who would attend upon a patient round the clock. If one craves for power and position, one can become a member of a legislative assembly by spending lacs of money during elections. Money can buy for man splendid mansions furnished with the most elegant furnishings, spacious orchards and lawns for providing salubrious surroundings. Therefore, a commodity which is capable of providing all such comforts, man is bound to procure such a commodity.

It is because of this reason that all the people are struggling to procure more and more wealth. A closer look will reveal that this is not a universal phenomenon. It is often found that although all the people struggle day and night to acquire wealth, but every person does not earn as much wealth as is adequate to fulfill all his needs. Needs of the majority of the people remain unfulfilled. Very few get as much wealth as is adequate to fulfill their needs. As a result, a vast section of mankind remains frustrated from the economic point of views.

Let us now have a look at the state of mind of those people who have sufficient money to fulfill their needs. First thing to notice is that even after having sufficient

wealth, there is no end to their desire of earning more money. They never feel satisfied with what they have. Rather their desire for having more and more goes on getting stronger. They are never at peace or their mind never is at rest. They always remain apprehensive about the safety of their wealth lest it slips away from their possession. This tension and suspicion never allows them any peace of mind. There is one more thing to be noticed about money. It is that even the wealthy people say categorically that wealth can neither fulfil all the needs of man nor can it provide complete happiness. Suffering in human life continues to harass even those people who have plenty of wealth. Frustration, death, disease and other setbacks in life continue to occur in human life.

It can be concluded from the above discussion that money cannot provide complete happiness. The kind of mad obsession with which people are running after acquiring wealth is not worth that pursuit. Let us compare the life of a rich person to life of a poor person. Let us look at the permanent division made by nature. If nature has granted wealth to a sick person, it has granted good health to a poor man. If a poor person grieves at his poverty after looking at a rich man's wealth, a rich person pities his own situation as he looks at the good health of a labourer. Plenty of sumptuous, daily dishes are served on a rich man's table, but the rich man deprives himself from consuming all of these because of his fragile health and instructions

of his doctor. He is not allowed to enjoy those daily items of food. On the other hand, a poor person remains deprived of good food because he can not afford it. Moreover, a poor person derives great pleasure from his simple food because of his good digestion and good health, while rich person fails to get satisfaction from his rich food because of his poor health and poor digestion. An affluent person is engaged in amassing more and more wealth after increasing his needs while an indigent person is hankering after money because of his poverty or need to acquire more money. It is also a fact, that both the rich and the poor are getting their livelihood:

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ ਪਰਿਆ॥
ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ
ਧਰਿਆ॥

Why dost thou, O' mind! think of enterprises, when Revered God Himself is engaged in thy care?

In the rocks and stones He has created beings. Their sustenance He puts before them.

P. 10

Peace of mind is also a relative state of mind which both the rich and the poor get in proportion to the range of their thinking and thought waves. Neither a rich person can have peace of mind in plenty nor can a poor person always remain under tension.

The above discussion leads us to this conclusion that wealth or money is not such a unique or great thing for which men are madly involved in a rat race. But since it has the power to purchase many material things, therefore its possession or acquisition to meet human need is, to some extent, necessary.

Now if it is necessary to acquire wealth, is there any remedy for all kinds of frauds and embezzlements related to wealth? First of all man can never acquire all the wealth. Secondly

even if he is able to acquire it in plenty, it never stays. It slips away in a moment through various acts of deception and fraud. Lacs of families uprooted from the western Punjab (now Pakistan) became paupers in a moment after being very affluent there. Wealth does not remain under our control. It rules over us and we remain its slaves. It never serves its master like a loyal servant. Let us not run after it. Let it run after us.

This is a very pleasing thought, indeed, but frustration is inbuilt in it. Human experience tells us that, in this world of continuous change and flux, how can we hope to possess wealth on a permanent basis. This phenomenon is inconsistency with the nature of the world. It can never be realized. When everything in this world is transient and mortal, how can one's wealth last forever?

So our empirical enquiry has concluded that frustration is an indispensable part of the process of acquisition of wealth. Let us now see what inferences or conclusion does the Science of Spirituality or Atam Science come out with regarding wealth and man's endless craze for it.

This spiritual mode of investigation or science has only one solution. This solution offered is God's Name and man's need to meditate upon it. It is explicitly stated in the bani of *Guru Granth Sahib*:

ਸਭੁ ਜਗੁ ਚਲਤਉ ਪੇਖੀਐ ਨਿਹਚਲੁ ਹਰਿ ਕੇ ਨਾਉ ॥
ਕਰਿ ਮਿਤ੍ਰਾਈ ਸਾਧ ਸਿਉ ਨਿਹਚਲੁ ਪਾਵਹਿ ਠਾਉ ॥

The entire world is seen passing away, but ever stable is God's Name.

*Make thou friendship with the saint, that thou mayest obtain an eternal abode.*P. 431

It means that the whole world is transient and subject to change and flux. God's Name

alone is permanent and eternal in this world. Let us now look at the effect of God's Name.

There are many attributes and fundamental laws of God, which have been stated in the text of *Guru Granth Sahib*. Presently, let us look at the generosity and beneficence of the Godhead, which have relevance to our topic under discussion. A generous or beneficent person is one who does not demand anything in return for his acts of generosity and beneficence.

Since God, *Waheguru* is infinite, His resources are also infinite and inexhaustible. The resources are also endless and forever available. There are innumerable hymns in *Guru Granth Sahib* which bear testimony to the generous nature of God. But our empirical human sense demands proof of God's generosity before following the teachings of *Guru Granth Sahib*. If empirical arguments do not support Guru's teachings, then most of the people would not pay any heed to these. So let us, first of all, analyse the empirical argument and in what direction and destination, these take us.

Waheguru, God is a perfect source of energy and some of its share is being availed by everyone. The amount of heat and light that the sun is providing to the other planets revolving round it, the same amount of energy is being provided to the sun from God's infinite source of energy. That is why the sun never feels shortage of any energy. It remains perfect in its perfect energy. Similarly, several planets including our own planet earth, keep on receiving full energy and these planets remain perfectly full in their energy. Therefore, God, *Waheguru* is an inexhaustible source of energy for all the planets.

The planet earth has been in possession of a permanent energy for a long long time with which it has been providing unlimited amounts of cereals, fruit, flowers, wood, coal, fossils fuels, gold, silver, iron, salt and other minerals. Earth is also a gift of the beneficent God.

Now look at the population on this earth. One third of earth is dry while three fourth of it is covered under water. There are innumerable species of animals which live and exist in water. The same source of energy or God provides these sea-bodies with food and sustenance. Man does not help these species in matters of feeding in any way.

There are deer, rabbits, black bucks, cows, lions, tigers, elephants and many other species of animals in the wilds. They also get their food from the same source. Man plays no role in their nourishment. The whole vegetation on earth is also sustained by the same energy. Man plays no role in its upkeep.

All species of flying birds with wings are also fed by the same source. The way they get their nourishment is also in the hands of God.

Another fact deserving our attention is that all species of sea and land animals and birds consume their food happily and leave without storing any food for the next day. God, rather than these species, is responsible for their next day's supply of food. Man, on the other hand, despite storing wealth and provisions for a number of years, remains poor and needy. He keeps on demanding more and more and never feels satisfied even after amassing so much wealth. Animals have full faith in God, which man never has. Animals accept God as their generous master. But man feels poor and indigent even in the

midst of plenty because he is unable to see God's presence amidst His bounty. So long as man fails to realize the generosity of God, he will continue to feel poor and indigent.

Now let us look into the fact whether God is also the provider of man or not? Man claims that he works hard day and night to earn his livelihood, but even then his needs are not completely fulfilled. *Waheguru* is therefore, definitely not a provider of man Who gives man anything freely. When man is informed that God is the provider of sustenance to all creators of the universe from the biggest stars to smallest creatures including human beings without charging any cost for His bounty, then how can man deny this fact? At this man goes into a spell of silence but still does not believe fully in God's generosity. Let us convince him a little more with the following arguments. For example, air is indispensable for human beings to remain alive. It is being provided by God free of cost. All the minerals produced by the mother earth like gold, silver, coal, iron, petrol are available free of cost. God never charges a single penny for these commodities. Water, which has been made available at every spot, also costs nothing. We can get water by digging earth anywhere. One gets plenty of mangoes every year after some years of planting a single sapling in the earth. It is also a free gift from God. Water of rivers, heat and light of the sun, coolness of gently blowing breezes – all are available free of cost. These are free gifts of God and unlimited in their availability. Their supply is unending and continuous. In short, all needs of man are fulfilled from the earth free of cost. Even after these facts, if man goes on denying God's generosity, then it is man's fault. Man would continue to remain deprived of God's blessings and continue to starve so long as he remains

ignorant of God's generosity.

There can never occur any scarcity in God's creation nor has it ever occurred so far. Man's own misplaced belief is responsible for his poverty. Man does not acknowledge the receipt of free gifts of God. He does not share the free gifts with others. He grabs as much of these free gifts as he can without caring for other's needs. He takes pleasure in possessing more than his needs and in feeling proud of his prosperity in comparison to the poverty of his fellow human beings. This perverted thinking of man has caused a grievous damage to the whole world. There seems to be no end to the wars and violent acts. It is expected that a country like America, having plenty of food stocks, should share its reserves with a country like India in case there is a drought and famine. Since food is the free gift of God and God is the real provider, it is but natural that excess of food is shared with those who are deficient because all human beings are the creation of the same one God. Similarly, India should share its surplus with those nations which are deficient.

As all countries and nations should deal with other countries in the spirit of human brotherhood, similarly every human being should deal with his neighbour in a spirit of give and take. God is the only one creator of all human beings. The root cause of all poverty and wars is the result of non-compliance with this basic law of cooperation and brotherhood. So now we have learnt that we receive all gifts of God free of cost. Man, through his acts of unequal distribution of God's gifts and subjective use of force, has created strife all over the world.

Now let us see how can we make our small individual life happy and prosperous

with the application of God's Name, despite the prevalence of so much strife? There is only one rule and methodology in the science of spiritualism. This is stated in the following hymn:

ਤੂੰ ਦਾਤਾ ਜੀਆ ਸਭਨਾ ਕਾ ਬਸਹੁ ਮੇਰੇ ਮਨ ਮਾਹੀ ॥

Thou art the Beneficent Lord of all the beings and do Thou abide within my mind. P. 499

By reading this line with comprehension and by considering God as the provider of all creatures in one's mind and lodging this image in one's heart, man can rid himself of all poverty. It lends such a weightage to one's efforts that all man's needs get easily fulfilled and one never feels the scarcity of anything.

So we must read the sacred scripture everyday with understanding and develop a communication with the Divine, the provider of all kinds of sustenance. We must imbibe all the Divine attributes of God in our mind and heart. One must read, remember and keep in one's consciousness all those hymns which describe God as father, mother, provider, generous, compassionate and kind. Since God is omnipresent, we must see His presence around us. The more the image of God as provider is lodged in one's mind, the more rewarding and paying become one's human efforts. One must not feel panicky if the *Naam Simran* produces slow results. One must carry on one's prayers and *Naam Simran* till the desirable results are received.

Failure in getting one's wishes fulfilled through prayer and Simran, does not mean that *Waheguru* (God) chooses to forget about his real identity of being an eternally generous and beneficent provider. His laws are universal and forever uniform and forever for all the creatures. Our failure to understand their full significance creates doubts about Divine generosity. Let us try to understand it through an illustration.

This is very common among human beings that everyone feels delighted when

his income or salary increases two fold. He acknowledges God's blessings in that event. He also feels very happy when his son gets a promotion. But whenever he hears about the promotion in career of his neighbour or some other acquaintance, he feels sad because the other person has gone ahead of him. He always craves for greater production and greater income from his own enterprise but feels delighted when a fellow businessman's business goes down. A person with such skewed vision does not see God as a universal provider or benefactor of entire mankind. He visualizes God as his benefactor alone. So long as a man continues to cherish such a skewed vision of rejoicing at other's loss and feeling delighted at his own progress, his vision of God is flawed. He does not visualize God as a universal provider or benefactor. The more skewed his vision of God, the more he is likely to suffer. So one should guard against such perverted thinking, although it is the legitimate right of man to pray for what he feels he lacks in life. It is perfectly proper to pray for Divine bounty, but one must not consider oneself as a rival of others.

This is the approach to visualize God as Provider and Benefactor through the exercise of one's reasoning faculty. Now let us have glimpse of those holy saints, mentioned in the text of *Guru Granth Sahib*, who were in complete communication and harmony with the Divine Lord. What did they perceive and how did they express after receiving spiritual enlightenment at the highest level. It was the message of God which they did communicate through their utterings. If we fail in our attempt to understand their full significance, we should not feel bewildered. Its signification can never be flawed or wrong, because it can never be wrong. On the other hand, it is a manifestation of the highest truth. One should not cast away a diamond if one is ignorant of its worth. One must study its qualities and its value before putting it to

use. So, dear readers! Have faith and keep on doing *Naam Simran*. Listen to the Divine laws and the Divine message in the hymns of *Guru Granth Sahib*:

ਨਵ ਨਿਧਿ ਸਿਧਿ ਰਿਧਿ ਦੀਨੇ ਕਰਤੇ ਤੋਟਿ ਨ ਆਵੈ ਕਾਈ
ਰਾਮ॥

ਖਾਤ ਖਰਚਤ ਬਿਲਛਤ ਸੁਖੁ ਪਾਇਆ ਕਰਤੇ ਕੀ ਦਾਤਿ ਸਵਾਈ
ਰਾਮ॥

The Creator has given me the nine treasures, wealth and perfection and I lack in nothing.

Eating, expending and enjoying, I have obtained peace. The gifts of the Creator ever increase. P. 784

ਕਾਹੇ ਰੇ ਮਨ ਚਿਤਵਹਿ ਉਦਮੁ ਜਾ ਆਹਰਿ ਹਰਿ ਜੀਉ
ਪਰਿਆ॥

ਸੈਲ ਪਥਰ ਮਹਿ ਜੰਤ ਉਪਾਏ ਤਾ ਕਾ ਰਿਜਕੁ ਆਗੈ ਕਰਿ
ਧਰਿਆ॥

Why dost thou, O' mind! think of enterprises, when Revered God Himself is engaged in thy care?

In the rocks and stones He has created beings. Their sustenance He puts before them. P. 10

ਸਿਰਿ ਸਿਰਿ ਰਿਜਕੁ ਸੰਬਾਹੇ ਠਾਕੁਰੁ ਕਾਹੇ ਮਨ ਭਉ
ਕਰਿਆ॥

ਉਡੇ ਉਡਿ ਆਵੈ ਸੈ ਕੋਸਾ ਤਿਸੁ ਪਾਛੈ ਬਚਰੇ ਛਰਿਆ ॥

To every individual the Lord reaches sustenance, why fearest (thou), O' my soul?

The flamingos come having flown over hundreds of miles, their youngling they leave behind. P. 10

The essence of the whole discussion above is that material wealth, in whatever way it is earned, remains illusive and slippery. Human ambition to amass more and more wealth is never abated. Blessings of God result through *Naam Simran* and through visualizing God as the greatest provider. His blessings never cease to exist. Since God is infinity incarnate, his blessings are also infinite:

ਦੇਦਾ ਦੇ ਲੈਦੇ ਬਕਿ ਪਾਹਿ ॥ ਜੁਗਾ ਜੁਗੰਤਰਿ ਖਾਹੀ ਖਾਹਿ
॥

The Giver continues giving (but) the recipients grow weary of receiving. P. 2

(continued from P. 80)

and wisdom of the essence. Then should you fashion a pen." Guru Sahib further said, "That pen too is made in a different manner. The pen and writer are different. So, fashion that pen."

Guru Sahib said, "*Padha Ji!* make ink out of worldly love and attachment and your superior wisdom should you make the paper.

The '*Padha*' (Brahmin teacher) was surprised - 'What should I understand? This child is telling what is in my interest and for my good. I have realised that my love is centered in my children, my family, my relatives and my property. This love shall have to be severed. Only when I break this love, shall ink be prepared. I regard this material world as true, but in fact, it is false and illusory; only God is true. Now, the wisdom of realizing God to be true, the quintessential wisdom has become the paper. So, now two things have come - ink and paper, the inkpot too. Now what is needed is the pen. As per Guru Sahib, the pen is to be made of love and devotion, of Divine Name meditation and God's worship. I should not get caught in ritualism, in frivolous and cheap things. I should make the pen of love and devotion. Love has to be imbibed for God, who is an embodiment of sheer love.

*'I say verily unto you all,
He who loves alone finds the Lord.'*

Swaiyyas, Tenth Guru

ਸਾਚੁ ਕਹੁ ਸੁਨ ਲੇਹੁ ਸਭੈ
ਜਿਨ ਪ੍ਰੇਮ ਕੀਓ ਤਿਨ ਹੀ ਪ੍ਰਭ ਪਾਇਓ।

Only if there is love and yearning for the Lord, will you find Him -

'Sit not idle those who, in their heart, have

(... to be continued)

ਆਤਮ ਮਾਰਗ ਦੀ ਨਵੀਂ ਮੈਂਬਰਸ਼ਿੱਪ ਅਤੇ ਰਿਨੀਊਵਲ ਅਤੇ ਪੁੱਛਗਿਛ

ਸ਼੍ਰੀ ਮਾਨ ਸੰਤ ਬਾਬਾ ਵਰਿਆਮ ਸਿੰਘ ਜੀ ਮਹਾਰਾਜ ਰਤਵਾੜਾ ਸਾਹਿਬ ਵਾਲਿਆਂ ਦੁਆਰਾ ਲਿਖਤ ਪੁਸਤਕਾਂ,
ਗਾਇਨ ਕੀਤੀਆਂ ਸ਼ਬਦ ਗੁਰਬਾਣੀ ਕੀਰਤਨ ਦੀਆਂ ਕੈਸਟਾਂ, CD.'S, VCD.'S, DVD.'S MP3 ਦੇ ਆਪ
ਜੀ ਹੇਠ ਲਿਖੇ ਐਡਰੈਸਾਂ ਤੋਂ ਮੰਗਵਾ ਸਕਦੇ ਹੋ ਜੀ।

For all enquiries about 'Atam Marg' viz. renewal, new membership, non-receipt of the magazine etc. and also for procuring audios, videos & CDs; and books authored by Sant Waryam Singh Ji, please contact the following

England (U.K.)

For U.K. renewal of Atam Marg Magazine please forward cheque \$ 30.00 payable to A.M.S.S.E.C.T. (U.K.) 9 Elizabeth Road, Walsall, West Midlands WS5 3 PF

Atam Marg Spiritual Scientific Educational Charitable Trust (U.K.)

9 Elizabeth Rd.,

Walsall West Midlands, WS5 - 3PF U. K.

Contact : Mrs. Gurbax Kaur,
Mr. Jagtar Kulair : Tel : 0044-1212002818
Fax : 0044-1212002879
Voicemail : 0044-8701654402
Raj Mobile : 0044-7968734058
Email : info@atammarguk.com

U.S.A.

Vishav Gurmat Roohani Mission Charitable Trust, Contact : Baba Satnam Singh Ji Atwal, Po. Box No. 32845, Sanjose, CA - 95152, U.S.A.
Phone & Fax :- 001-408-263-1844,
vgrmctusa@yahoo.com

S. Baldev Singh Grewal

Fremont, U.S.A - 001-510-249-9456

Canada

Bhai Sarmukh Singh Pannu
Phone - 001-604-433-0408

Bhai Parmjit Singh Sandhu
Cell: 001-7788389135

Bhai Tarsem Singh Bains
Cell : 001-604-862-9525, Phone : 001-604-599-5000

IN INDIA

09417214391, 09417214379

09814612900, 9417214378

Email : atammarg1@yahoo.co.in

Australia

Bibi Jasbir Kaur
Cell : 0061-406619858

Bhai Gurinder Singh
Cell : 0061-469927233,